

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПАЛАМАРЧУК КРІСТІНА ВІКТОРІВНА

УДК 343+341.41/46

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РОЗБІЙ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право”
(081 Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ К.В. Паламарчук

Науковий керівник **Савченко Андрій Володимирович**,
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2017

АНОТАЦІЯ

Паламарчук К.В. Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право”. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017.

Зважаючи на комплекс чинників, які роблять проведення порівняльно-правового дослідження розбою, як кримінально-правового явища, в Україні та іноземних державах актуальним та необхідним, у дисертації здійснений різноплановий аналіз та ґрунтовне вивчення історичних фактів, сучасних нормативно-правових документів, а також наукових праць.

Відтак, проведене порівняльно-правове дослідження кримінальної відповідальності за розбій в Україні та інших державах світу, виявило загальні та відмінні ознаки відповідних кримінально-правових норм. В основу порівняння закладено критерій приналежності певної держави до конкретного виду правової сім’ї: романо-германської, англо-санксонської, мусульманської та далекосхідної. Поряд з цим висвітлено комплекс теоретичних та практичних питань, розкрито теоретико-методологічні передумови здійснення дослідження кримінальної відповідальності за розбій в порівняльно-правовому аспекті.

Подібне дослідження є одним із перших. Встановлено ряд чинників, які визначають суспільну небезпечність розбою не лише в Україні, але й у переважній більшості держав світу, зокрема, зухвалість посягання на чуже майно, настання тяжких для здоров’я наслідків тощо. Виходячи з результатів вивчення та аналізу історичних документів подано авторську класифікацію розвитку поняття “розбій” на періоди згідно його законодавчого закріплення. Зокрема: 1) становлення кримінальної відповідальності за розбій та віднесення його до злочинів проти власності (911 р. – I пол. XVI ст.); 2) нормативного вдосконалення кримінальної відповідальності за розбій (II пол. XVI ст. – 1917 р.); 3) деталізації норм кримінальної відповідальності за розбій (1917 – 1990 рр.);

4) сучасний період розвитку кримінальної відповідальності за розбій (1990 р. – наш час).

Уточнено об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу розбою, які, на відміну від українського законодавства, в іноземному тлумачать неоднозначно, враховуючи світові концепції співвідношення понять “крадіжка – грабіж – розбій”. Однак, дискусія про співвідношення об'єктивних та суб'єктивних ознак розбою за кримінальним законодавством України та іноземних держав є незавершеною та дістала подальшого розвитку. При цьому наведено аргументи на підтримку позиції про те, що розбій є предметним злочином, в рамках чого предметом визнається майно потерпілого (такі положення закріплені як в національному законодавстві, так і у кримінальних законах Франції, Іспанії, ФРН, Молдови, Китаю, Японії тощо).

Також виокремні критерії відмежування розбою від суміжних злочинів на прикладі крадіжки, яка передбачена ст. 185 Кримінального кодексу (КК) України. До них віднесені: а) ступінь тяжкості злочинів; б) наявність чи відсутність додаткових об'єктів злочинів; в) спосіб вчинення злочинів; г) момент закінчення злочинів; ґ) законодавче закріплення мети вчинення злочинів; д) місце розташування та зміст кваліфікуючих (особливо) кваліфікуючих ознак злочинів; е) види та межі покарань. Поряд з цим визначено критерії схожості цих злочинів, зокрема: а) родовий і безпосередній об'єкти злочинів; б) предмет злочинів; в) суб'єкт злочинів. Водночас наголошено, що у деяких випадках можливі виключення з вказаних критеріїв.

Ґрунтуючись на емпіричній базі дослідження, зокрема на результатах: анкетування, вивчення архівних кримінальних проваджень/справ, аналізу рішень Європейського Суду з прав людини, враховуючи позитивний та негативний іноземний досвід, сформульовано рекомендації щодо змін до українського кримінального законодавства. Передусім вони окреслюють межі удосконалення ст. 187 “Розбій” КК України. Запропоновано:

1) відмовитись від категорії “особа, яка зазнала нападу”, що використовується законодавцем у ч. 1 ст. 187 КК України на користь терміну “потерпілий”;

2) запровадити поняття “повторно” у ч. 2 ст. 187 КК України;

3) вдосконалити перелік кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак розбою, зокрема: розбій, вчинений із застосуванням зброї, або предметів, які можуть бути використані як зброя; поєднаний з проникненням в інше володіння (для узгодження позицій з КПК України); спрямований на заволодіння майном у значних розмірах;

4) більш ретельно підійти до визначення меж покарання за вчинення розбою, шляхом зменшення коливань між нижніми та верхніми межами санкцій, які передбачені ст. 187 КК України для утвердження принципів справедливості та індивідуалізації покарання. Розроблені наступні санкції ст. 187 КК України: за ч. 1 – позбавлення волі на строк від чотирьох до семи років; за ч. 2 – позбавлення волі на строк від семи до десяти років із конфіскацією майна; за ч. 3 – позбавлення волі на строк від восьми до тринадцяти років із конфіскацією майна; за ч. 4 – позбавлення волі на строк від дев’яти до чотирнадцяти років із конфіскацією майна; за запропонованою ч. 5 – позбавлення волі на строк від десяти до п’ятнадцяти років.

Також представлені новели стосуються внесення змін і доповнень у примітку до ст. 185 КК України та примітку до ст. 289 КК України для гармонізації чинного законодавства про кримінальну відповідальність та узгодження норм Особливої частини КК України.

Ключові слова: розбій, порівняльно-правове дослідження, власність, чуже майно, потерпілий, напад, насильство, потерпілий, погроза, зброя, кримінально-правові санкції.

SUMMARY

Palamarchuk K. V. Criminal liability for robbery: comparative legal research. – Qualification work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate Degree in Legal Sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 12.00.08 “Criminal Law and Criminology, Criminal Execution Law”. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2017.

Taking into account the complex of factors that make the comparative legal study of the robbery, as a criminal law phenomenon in Ukraine and foreign countries, relevant and necessary, the dissertation has carried out a diverse analysis and a deep study of historical facts, modern legal documents, as well as scientific works.

Consequently, the comparative legal study of criminal responsibility for robbery in Ukraine and other countries of the world has revealed general and distinctive features of relevant criminal law. The foundation of comparison is based on the criterion of belonging to a particular state to a specific type of legal family: Romano-Germanic, Anglo-Sanction, Muslim, and Far Eastern. Alongside with this, the complex of theoretical and practical issues was clarified, the theoretical and methodological prerequisites for the investigation of criminal responsibility for robbery in the comparative legal aspect were revealed.

The study is first of its kind. A number of factors have been identified that determine the social danger of robbery not only in Ukraine but also in the vast majority of countries of the world, in particular, the bulk of attack on someone else's property, the onset of health-related consequences, etc. Based on the results of the study and analysis of historical documents, the author's classification of the development of the concept of “robbery” for periods is given in accordance with its legislative consolidation. In particular: 1) the emergence of criminal responsibility for robbery and attribution to crimes against property (911 year – and 1 st half of the XVII century.); 2) normative improvement of criminal liability for robbery (second half of the 17th century – 1917); 3) detailed rules of criminal liability for robbery (1917 – 1990); 4) the modern period of development of criminal responsibility for robbery (1990 – present time).

The objective and subjective attributes of the robbery structure are specified, which, unlike Ukrainian legislation, are not clearly defined by foreign interpreters, taking into account the world concepts of the concept of “theft – robbery – robbery”. However, the discussion about the relation between objective and subjective features of the breakdown by criminal legislation of Ukraine and foreign countries is incomplete and received further development. Also, the arguments are put forward in support of the position that robbery is a substantive crime, where the property of the victim is recognized as an object (such provisions are enshrined in both national law and criminal laws of France, Spain, Germany, Moldova, China, Japan etc.).

Also, current criteria for distinguishing between robbery and related crimes on the example of theft, stipulated in Art. 185 of the Criminal Code of Ukraine. These include: a) the severity of the crimes; b) the presence or absence of additional objects of crime; c) the method of committing crimes; d) the moment of the end of crimes; e) legislation on the purpose of committing crimes; f) the location and content of qualifying (especially) qualifying attributes of crimes; g) types and limits of punishment. Along with this, the criteria for the similarity of these crimes are determined, in particular: a) generic and direct object of crimes; b) the object of crimes; c) the subject of crimes. At the same time, it has been stressed that in some cases exceptions to these criteria are possible.

Based on the empirical basis of the study, in particular on the results: questionnaires, the study of archival criminal cases, analysis of judgments of the European Court of Human Rights, taking into account positive and negative foreign experience, formulating recommendations for changes to the Ukrainian criminal law. First of all, they highlight the limits of improvement of Art. 187 “Robbery” of the Criminal Code of Ukraine. Proposed:

- 1) to abandon the category of “attacked person” used by the legislator in Part 1 of Art. 187 of the Criminal Code of Ukraine in favor of the term “victim”;
- 2) to introduce the concept of “repeated” in Part 2 of Art. 187 of the Criminal Code of Ukraine;

3) to improve the list of qualifying and especially qualifying signs of robbery, in particular: robbery, committed with the use of weapons, or objects that can be used as weapons; combined with the penetration into another repository (for the coordination of positions with the CPC of Ukraine); aimed at taking possession of property in significant sizes;

4) to approach more precisely the definition of the limits of punishment for committing a robbery, by reducing the fluctuations between the lower and upper limits of the sanctions provided in Art. 187 of the Criminal Code of Ukraine for the approval of the principles of justice and individualization of punishment. The following sanctions were made Art. 187 of the Criminal Code of Ukraine: in part 1 – imprisonment for a term of four to seven years; part 2 – imprisonment for a term of seven to ten years with the confiscation of property; part 3 – imprisonment for a term from eight to thirteen years with confiscation of property; part 4 – imprisonment for a term from nine to fourteen years with the confiscation of property; by offered part 5 – imprisonment for a term of ten to fifteen years.

Also presented stories concern to the introduction of amendments and additions to the note to the article 185 of the Criminal Code of Ukraine and a note to the article 289 of the Criminal Code of Ukraine for harmonization of the current legislation on criminal liability and harmonization of the norms of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: robbery, comparative legal research, property, another's estate, victim, assault, violence, threat, weapons, criminal legal sanctions.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Паламарчук К. В. Теоретичні та методологічні засади порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій. *Митна справа*. 2012. № 6. С. 114–123.

2. Паламарчук К. В. Кримінальна відповідальність за розбій: історичний аспект. *Науковий вісник НАВС*. 2012. № 3 (82). С. 223–230.

3. Паламарчук К. В. Объективные признаки разбоя: сравнительно-правовое исследование. *Leges si viata*. 2014. № 5/3 (269). С. 59–63.

4. Паламарчук К. В. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за розбій. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*. 2015. № 6 (9). С. 63–76.

5. Паламарчук К. В. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу розбою за КК України: проблемні питання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 177–179.

6. Паламарчук К. В. Покарання за вчинення розбою за кримінальним правом України та іноземних держав: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 248–252.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Паламарчук К. В. Актуальність наукових пошуків щодо кримінальної відповідальності за розбій в розрізі кримінального законодавства України та інших країн світу. *Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки: матеріали науково-практичної конференції*, 20 грудня 2011 року. Київ, 2011. № 12. С. 103–105.

8. Паламарчук К.В. Перспективні напрямки удосконалення кримінальної відповідальності за розбій. *Протиправна поведінка: погляд крізь призму юридичної науки: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 24 лютого 2012 року. Ніжин, 2012. С. 124–126.

9. Паламарчук К.В. Генезис кримінальної відповідальності за розбій. *Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах: матеріали*

міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 10 квітня 2012 року. Тернопіль, 2012. С. 68–70.

10. Паламарчук К. В. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки розбою за кримінальним правом України та іноземних держав. *Актуальні питання кримінологічної політики в Україні*: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, 25 квітня 2012 року. С. 166–169.

11. Паламарчук К. В. Щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за розбій за кримінальним законодавством України. *Правові дослідження молоді – майбутнє України*: загальноакадемічна підсумкова конференція, 18 травня 2012 року. Київ, 2012. С. 74–76.

12. Паламарчук К. В. Об'єкт розбою за Кримінальним кодексом України та законодавством Європейського Союзу. *Актуальні проблеми кримінального права*: матеріали VI міжвузівської науково-теоретичної конференції, 20 листопада 2015 року. Київ, 2015. С. 222–224.

13. Паламарчук К. В. Удосконалення деяких положень ст. 187 КК України. *Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні*: матеріали підсумкової науково-практичної конференції, 9 квітня 2016 року. Київ, 2016. С. 124–127.

14. Palamarchuk K. The provisions of robbery under the Criminal Code of France. *Issues of application of English language in theaching of criminal legal disciplines*: materials of Round Table, June 23, 2016. Kyiv, 2016. P. 113–115.

15. Паламарчук К. В. Призначення покарання за вчинення розбою за Кримінальним законодавством України. *Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії*: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції, 23 червня 2017 року. Київ, 2017. С. 297–299.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	11
ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗБІЙ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ.....	22
1.1. Теоретико-методологічні передумови здійснення порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій	22
1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за розбій в Україні та іноземних державах.....	46
Висновки до розділу 1	71
РОЗДІЛ 2 ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗБІЙ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ.....	76
2.1. Об'єкт розбою в Україні та іноземних державах.....	76
2.2. Об'єктивна сторона розбою в Україні та іноземних державах	107
2.3 Суб'єкт розбою в Україні та іноземних державах	121
2.4 Суб'єктивна сторона розбою в Україні та іноземних державах	128
Висновки до розділу 2	137
РОЗДІЛ 3 СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗБІЙ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ.....	141
3.1. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки розбою в Україні та іноземних державах.....	141
3.2. Покарання за розбій в Україні та іноземних державах	170
Висновки до розділу 3	182
ВИСНОВКИ.....	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	194
ДОДАТКИ	218

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

абз. – абзац
 ВРУ – Верховна Рада України
 ГПУ – Генеральна прокуратура України
 гл. – глава
 грн. – гривня
 див. – дивись
 ЄС – Європейський Союз
 ЄСПЛ – Європейський Суд з прав людини
 ін. – інше
 КК – Кримінальний кодекс
 НАВС – Національна академія внутрішніх справ
 КПК – Кримінальний процесуальний кодекс
 МВС – Міністерство внутрішніх справ
 н.м.д.г. – неоподатковуваний мінімум доходів громадян
 НПУ – Національна поліція України
 п. – пункт
 ПК – Пенітенціарний кодекс
 ПВСУ – Пленум Верховного Суду України
 р. – рік
 РБ – Республіка Білорусь
 РЄ – Рада Європи
 РНК – Рада Народних Комісарів
 розд. – розділ
 рр. – роки
 РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
 РФ – Російська Федерація
 СНД – Співдружність Незалежних Держав
 СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
 ст. – стаття (століття)
 США – Сполучені штати Америки
 УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
 ФБР – Федеральне бюро розслідувань
 ФРН – Федеративна республіка Німеччина
 ЦК – Цивільний кодекс
 ч. – частина
 § – параграф (стаття)

ВСТУП

Обґрунтування теми. Формування в Україні демократичної правової держави передбачає всебічний захист прав і свобод кожного громадянина. Конституція України є гарантом того, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю (ст. 3), а також того, що кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю і ніхто не може бути позбавлений цього права, оскільки воно є непорушним (ст. 41). При цьому гарантована Конституцією України охорона власності та прав і свобод особи, їх захист від корисливо-насиленницьких посягань є однією з найважливіших правоохоронних функцій нашої держави. Реалізуючи вимоги Основного Закону та підтримуючи цю функцію, Кримінальний кодекс (КК) України встановлює відповідальність за злочини проти власності (розділ VI Особливої частини), що сприяє зміцненню економічного фундаменту суспільства та підвищенню життєвого рівня населення.

Кримінально-правова охорона вказаних прав і свобод людини набуває особливого значення при вчиненні такого злочину проти власності, як розбій (ст. 187 КК України). Саме для цього злочину характерним є застосування насильства, яке є небезпечним для життя чи здоров'я особи, або погрози застосування такого насильства, що робить його одним з найбільш небезпечних посягань проти власності. Враховуючи суспільну небезпеку такого посягання, актуальним є розуміння кримінально-правової сутності розбою та пошук шляхів удосконалення чинного законодавства про кримінальну відповідальність.

На сучасному етапі розвитку України, враховуючи складну соціально-економічну ситуацію та низький рівень життя населення, у структурі злочинів проти власності, розбої займають вагоме місце серед кількості зареєстрованих злочинів проти власності. Згідно статистичних даних Міністерства внутрішніх справ (МВС) України та Генеральної прокуратури України (ГПУ) кількість

розбоїв протягом дев'яти років коливалась в загальних однакових межах (2007 р. – 5716, 2008 р. – 4984, 2009 р. – 5103, 2010 р. – 4029, 2011 р. – 3715, 2012 р. – 2972 [66]; 2013 р. – 2856; 2014 р. – 3895; 2015 р. – 3556). Хоча є низка обставин, що штучно впливають на низький рівень реєстрації розбоїв (наприклад, латентність, приховування та перекручення статистичної звітності, прогалини досудового розслідування, перекваліфікація розбою на насильницький грабіж тощо). Але у 2016 р. ситуація змінилась - спостерігаємо різкий спалах злочинності, який в 7,5 разів перевищує реєстрацію минулих років (26428) [65]. Тому вважаємо, що слабкою (поряд з іншими факторами) є ефективність ст. 187 “Розбій” КК України, що зумовлено: нечіткістю законодавчого формулювання поняття розбою (через що виникають колізії при розмежуванні його із суміжними складами злочинів – грабежем, вимаганням, бандитизмом); неузгодженістю кваліфікованих та особливо кваліфікованих ознак цього виду злочину; широкими амплітудами коливань між мінімальною та максимальною межами кримінально-правових санкцій, які не справляють належного превентивного чи виховного впливу на злочинця. Окреслений стан речей не відповідає адекватній оцінці суспільної небезпеки скоєного та може призводити до зловживань при відправленні кримінального правосуддя.

Однією з ключових причин такої негативної ситуації у КК України є неврахування зарубіжного досвіду щодо відповідальності за розбій. Попри те, що ґрунтовні теоретичні розробки щодо кримінальної відповідальності за злочини проти власності, у т.ч. й розбій, здійснювала ціла низка вчених-правників (а саме: М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.С. Батиргарєєва, І.Г. Богатирьов, Г.М. Борзенков, В.О. Владимиров, П.А. Воробей, Л.Д. Гаухман, М.А. Гельфер, В.О. Глушков, В.Г. Гончаренко, О.М. Джужа, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, М.М. Ісаєв, О.Г. Колб, І.М. Копотун, Л.М. Кривоченко, Г.А. Кригер, М.Й. Коржанський, В.С. Комісаров, В.В. Кузнецов, Н.Ф. Кузнецова, Є.В. Лащук, Ю.І. Ляпунов, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, П.П. Михайленко, М.П. Михайлов, А.А. Музика, В.І. Осадчий, М.І. Панов, А.О. Пінаєв, М.М. Плец,

І.С. Тишкевич, С.С. Яценко та ін.), все ж таки питання зарубіжного досвіду в них практично не розглядались.

За останні роки кримінально-правова характеристика розбою стала об'єктом пошуків в межах кандидатських дисертацій В.С. Батиргарєєвої “Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло” (Харків, 2002 р.), Ж.Б. Хчояна “Кримінальна відповідальність за розбій за правом України та Італії” (Київ, 2006 р.), О.О. Горішного “Кримінально-правова характеристика розбою” (Харків, 2010 р.), І.І. Гуня “Кримінально-правова характеристика насильницьких злочинів проти власності” (Харків, 2012 р.), М.В. Карп'юк “Насильницькі злочини проти власності за кримінальним правом України та Республіки Польща: порівняльний аспект” (Львів, 2016 р.) та деяких інших вчених, однак порівняльно-правові дослідження у цих роботах викладені недостатньо або взагалі не проводилися. Також на даний час на ниві наукового пошуку перебуває А.П. Рублевський “Кримінальна відповідальність за розбій” (Одеса, 2005 р.). Певною мірою європейський та американський досвід кримінальної відповідальності за розбій був розглянутий у докторських дисертаціях М.І. Хавронюка (2007 р.), А.В. Савченка (2008 р.), а також Ю.А. Дорохіної (2017 р.). Однак, всебічного порівняльно-правового дослідження питань кримінальної відповідальності за розбій в Україні та за кордоном за критерієм належності держав до певних типів правових сімей здійснено поки що не було, через що є необхідність у ретельній розробці цього напрямку задля вирішення низки важливих теоретичних і практичних завдань. Саме окреслені вище обставини вплинули на актуальність вибору теми дослідження.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до: Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21.11.2002 р. № 228–IV; Закону України від 11.07.2001 р. № 2623–III “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 роки, п.п. 2.6, 5.11 (наказ МВС України від 16.03.2015 р. № 275); Концепції

реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 08.04.2008 р.); Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.08.2008 р.); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ (НАВС) на 2014–2017 рр., схвалених рішенням Вченої ради академії (протокол № 28 від 29.10.2013 р.).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 22 від 29.11.2011 р.) та включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 1168, 2011 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є комплексна та системна розробка питань кримінальної відповідальності за розбій в Україні з урахуванням іноземного досвіду, а також формування на цій основі конкретних пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення кримінально-правової охорони власності в Україні.

Досягнення поставленої мети обумовлює необхідність вирішення наступних *задач*:

- обґрунтувати теоретичні та методологічні передумови здійснення дослідження кримінальної відповідальності за розбій в порівняльно-правовому контексті;

- узагальнити історичний розвиток кримінальної відповідальності за розбій як в Україні, так і в зарубіжних країнах;

- з'ясувати сучасний стан кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за розбій за вітчизняним КК та законодавством іноземних держав, що є репрезентантами різних правових сімей;

- здійснити кримінально-правову характеристику складу розбою (його об'єктивних та суб'єктивних ознак) в Україні та іноземних державах, а також кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак цього злочину у контексті порівняльного пізнання;

- дослідити спірні питання кваліфікації розбою та відмінності його від суміжних складів злочинів;

- встановити види та межі покарання за розбій в Україні та іноземних державах;

- визначити основні напрями вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за розбій з урахуванням позитивного іноземного досвіду.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини з приводу кримінально-правової охорони власності в Україні та за кордоном.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання окреслених завдань дослідження використовувались різні загальнонаукові, спеціально наукові та філософські методи, зокрема: *порівняльно-правовий* – дозволив проаналізувати кримінальне законодавство 27 (двадцяти семи) держав світу, враховуючи тип правової сім'ї, до якої вони належать, використовувався для виявлення схожого та відмінного, позитивного й негативного у законодавство про кримінальну відповідальність та ряду іноземних країн щодо відповідальності за розбій (розділи 1–3); *історико-правовий* – дозволив розкрити історичний розвиток кримінальної відповідальності за розбій на території, яку займає сучасна Україна, та порівняти його з розвитком іноземного кримінального законодавства, виявивши закономірності розвитку вітчизняного кримінального законодавства під впливом іноземних держав (підрозділ 1.2); *формально-логічний* – дозволив з'ясувати зміст та суть низки кримінально-правових понять в Україні та інших країнах світу (розділ 1–3); *соціологічний* – забезпечив проведення анкетування працівників правоохоронних органів та аналіз його результатів, а також вивчення матеріалів відповідної судової практики (розділ 1–3); *статистичний* – використовувався при вивченні кримінальної статистики про кількість зареєстрованих розбоїв та інших злочинів проти власності для проведення узагальнення та аналізу отриманих даних (підрозділ 1.1, розділи 2–3); *системний* – сприяв вивченню кримінальної відповідальності за розбій як єдиного цілісного явища, що складається з окремих складових елементів (розділи 2–3); *бібліометрії* – застосовувався при вивченні

літератури за темою дослідження (розділи 1–3); *діалектичний* – при з’ясуванні сутності кримінально-правових понять та категорій, розгляд їх у взаємозв’язку єдностей та протилежностей (розділи 1–3, висновки); *моделювання* – допоміг сформулювати варіанти змін, що були пропоновані до чинного КК України та вплинули на удосконалення правозастосовної практики (висновки до розділів та загальні висновки).

Емпіричною базою дисертації є: 1) дані вибіркового вивчення 300 архівних кримінальних проваджень (справ), порушених за ст. 187 КК України, розслідуваних органами досудового розслідування Національної поліції України (НПУ) та розглянутих судами різних інстанцій у період 2007–2017 рр.; 2) результати анкетування 280 працівників органів досудового розслідування НПУ з м. Києва та 10 областей України на базі Інституту післядипломної освіти НАВС (2016–2017 рр.); 3) 30 рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ); 4) офіційна статистика МВС України, ГПУ, Верховного Суду України, Державної судової адміністрації України та інших уповноважених органів про виявлення, розкриття, розслідування та розгляду справ щодо злочинів проти власності у 2007–2016 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є однією з перших комплексних праць щодо вивчення кримінальної відповідальності за розбій в Україні та інших країнах світу, де здійснена розгорнута, послідовна та різнопланова оцінка кримінально-правової сутності розбою як злочину проти власності в порівняльно-правовому аспекті. Конкретний внесок дисертанта в наукову розробку зазначених положень полягає в обґрунтуванні пропозицій та рекомендацій, що містять елементи наукової новизни, мають теоретичне та практичне значення для кримінально-правової охорони власності від злочинних корисливо-насильницьких посягань, зокрема:

вперше:

- проведене різностороннє дослідження положень законодавства про кримінальну відповідальність України та інших держав (за критерієм приналежності кожної з них до певного типу правової сім’ї: романо-

германської, англо-саксонської, далекосхідної та мусульманської) про відповідальність за розбій у порівняльно-правовому вимірі, яке ґрунтується на теоретичних основах кримінального права та результатах вивчення правозастосовної практики, на підставі чого виявлено позитивні (визнання іноземними законодавцями вчинення розбою із застосуванням зброї або погрозою її застосування кваліфікуючими ознаками цього злочину; чіткі санкції кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за вчинення розбою тощо) та негативні (недостатня кримінально-правова регламентація поняття “розбій” внаслідок чого його розглядають у межах крадіжки чи грабежу; неконкретизовані межі насильства, яке застосовується до потерпілого тощо) характеристики відповідних кримінально-правових норм, а також враховано позитивний зарубіжний досвід у теоретичному та прикладному аспектах;

- встановлено перелік факторів (зухвалість посягання на чуже майно, значна шкода здоров’ю особи, можливість настання наслідків у виді смерті, каліцтва, тяжких тілесних ушкоджень, тощо), які визначають суспільну небезпечність розбою за кримінальним законодавством іноземних країн (Франція, ФРН, Іспанія, Велика Британія, США, Австралія, Туреччина, Іран тощо) та розкрито їх сутність;

- класифіковано розвиток кримінальної відповідальності за розбій в Україні на чотири періоди за критерієм його законодавчого закріплення: 1) становлення кримінальної відповідальності за розбій та віднесення його до злочинів проти власності (911 р. – I пол. XVI ст.); 2) нормативне вдосконалення кримінальної відповідальності за розбій (II пол. XVI ст. – 1917 р.); 3) деталізація норм кримінальної відповідальності за розбій (1917 – 1990 рр.); 4) сучасний період розвитку кримінальної відповідальності за розбій (1990 р. – наш час);

- запропоновано відмовитись від категорії “особа, яка його зазнала (нападу)” при визначенні розбою, виклавши ч. 1 ст. 187 КК України у новій редакції: “Напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров’я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (розбій)”;

- доведено, що, з огляду на зарубіжний досвід та матеріали правозастосовної практики, варто у ст. 187 КК України розширити та уточнити перелік кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, передбачених ч.ч. 2, 3, 4 цієї статті, доповнивши (вже існуючі) наступними положеннями: “розбій, вчинений повторно, або із застосуванням зброї, або предметів, які можуть бути використані як зброя” (ч. 2); “розбій, поєднаний із проникненням в інше володіння особи, або спрямований на заволодіння майном у значних розмірах” (ч. 3), а також запровадити ч. 5: “розбій, спрямований на заволодіння майном в особливо великих розмірах або вчинений організованою групою”, залишивши у ч. 4 цієї статті вказівку на “розбій, спрямований на заволодіння майном у великих розмірах, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень”;

- розроблено оптимальні санкції у ст. 187 КК України, тим самим зменшено коливання між нижніми та верхніми межами покарання у виді позбавлення волі: за ч. 1 – на строк від чотирьох до семи років; за ч. 2 – на строк від семи до десяти років із конфіскацією майна; за ч. 3 – на строк від восьми до тринадцяти років із конфіскацією майна; за ч. 4 – на строк від дев’яти до чотирнадцяти років із конфіскацією майна; за пропонованою ч. 5 – на строк від десяти до п’ятнадцяти років із конфіскацією майна;

- запропоновано, зважаючи на ст. 187 КК України (як загальну норму), привести санкції спеціальних норм, які передбачають відповідальність за вчинення розбою (ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 289, ч. 3 ст. 308, ч. 3 ст. 312, ч. 3 ст. 313, ч. 3 ст. 410, ч. 3 ст. 433 КК України) в межах покарання від чотирьох до п’ятнадцяти років позбавлення волі;

удосконалено:

- наукові положення про необхідність внесення змін до змісту п. 1 примітки до ст. 185 КК України, де автором запропоновано визнати повторним злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який зі злочинів, передбачених ст.ст. 185, 186, 189–191 або ст.ст. 262, 289, 308, 312, 313, 410, 433 КК України, та у зв’язку з чим виключити п. 2 примітки до ст. 289 КК України;

- наукові позиції щодо доповнення конструкції “розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище” терміном “інше володіння” для узгодження позицій між КК України та Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України, останній з яких визначає вказане поняття;

- правила кваліфікації розбою згідно норм КК України;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні та методологічні засади кримінальної відповідальності за розбій у порівняльно-правовому аспекті, зважаючи на типи правових сімей та їх особливості;

- наукова дискусія про об’єктивні та суб’єктивні ознаки розбою за кримінальним законодавством зарубіжних країн та їх співвідношення з українським законодавством про кримінальну відповідальність;

- пропозиції про зміст терміну “напад” при визначенні поняття розбою та можливість відмови від його подальшого вживання у тексті КК України для уніфікації понятійно-категоріального апарату;

- наукові погляди щодо доцільності існування конструкції “предмети, які можуть бути використані як зброя”, та їх переліку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в ньому пропозиції та зроблені висновки використовуються у: *законотворчій діяльності* – при вдосконаленні законодавства про кримінальну відповідальність щодо злочинів проти власності (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 20.06.2012 р. № 04-19/14-1386); *правозастосовній діяльності* – для правильного та однозначного застосування ст. 187 КК України під час виявлення та розслідування розбоїв (акт впровадження Слідчого управління Головного управління Національної поліції в Київській області від 19.04.2017 р.); *освітньому процесі* – при викладанні та вивченні навчальних дисциплін “Кримінальне право. Загальна частина”, “Кримінальне право. Особлива частина”, “Особливості кваліфікації окремих видів злочинів (акт

впровадження НАВС від 14.06.2017 р.); *науково-дослідній діяльності* – для подальшої розробки теоретичних та прикладних питань щодо кримінальної відповідальності за розбій як злочин проти власності (акт впровадження НАВС від 12.06.2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були оприлюднені на: науково-практичній конференції “Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки” (м. Київ, 20.12.2011 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції “Протиправна поведінка: погляд крізь призму юридичної науки” (м. Ніжин, 24.02.2012 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах” (м. Тернопіль, 10.04.2012 р.); міжвузівській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми кримінологічної політики в Україні (з нагоди 35-річчя створення кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС)” (м. Київ, 25.04.2012 р.); загально-академічній підсумковій науково-теоретичній конференції, присвяченій Дню науки “Правові дослідження молоді – майбутнє України” (м. Київ, 18.05.2012 р.); VI міжвузівській науково-теоретичній конференції “Актуальні проблеми кримінального права” (м. Київ, 20.11.2015 р.); підсумковій науково-практичній конференції “Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні”(м. Київ, 09.04.2016 р.); круглому столі “Issues of application of English language in theaching of criminal legal disciplines” (м. Київ, 23.06.2016 р.); міжвідомчій науково-практичній конференції “Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії” (м. Київ, 23.06.2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано в 15 наукових публікаціях, з них п’ять статей у виданнях, включених МОН України до переліку фахових наукових видань з юридичних наук, одна – в закордонному юридичному видання (Республіка Молдова), дев’ять – тези наукових доповідей, які оприлюднені на науково-практичних конференціях та круглих столах.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗБІЙ

1.1. Теоретико-методологічні передумови здійснення порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій

При порівняльно-правовому дослідженні кримінальної відповідальності за розбій в першу чергу потрібно звернути увагу на теоретичні та методологічні передумови його здійснення. Це основні підвалини проведення успішної та результативної роботи. Їх чітке визначення означає формування правильного підходу до вивчення предмету та об'єкту дослідження, висунення найбільш ймовірних гіпотез, окреслення меж досліджуваних питань та можливостей їх теоретичного вдосконалення з подальшим впровадженням у практичну діяльність. Правильний підхід до вивчення вказаних передумов дозволить виділити основну літературу по темі дисертації, правильно опрацювати її з максимальною продуктивністю та економією часу. Раціональний вибір методології дослідження забезпечить структурованість, чіткість та послідовність викладу матеріалу не лише в хронологічних, а й у географічних рамках, що дозволить нам роз'яснити обрані позиції та прокоментувати зроблені висновки.

У теоретичному плані передумови здійснення такого дослідження мають включати наукові праці та публікації по вивченню історичного розвитку кримінальної відповідальності за злочини проти власності, в тому числі розбої, та формування законодавчого визначення складів злочинів даного виду у різні періоди розвитку кримінального права не лише України, а й інших держав, влада яких поширювалась на територію нашої країни, а також наукову літературу з історії кримінального права, історії держави і права України тощо. Необхідні літературні джерела не повинні окреслюватись колом праць на історичну

тематику, вони мають включати в свій перелік тематичні вивчення розбою як кримінально караного діяння, окремі дослідження складу цього злочину, його кваліфікуючих ознак тощо. Також, на нашу думку, передумови здійснення порівняльно-правового дослідження повинні полягати в наступних особистих якостях дослідника: по-перше, наявності у нього повного та всебічного знання про сучасний стан наукових розробок з питань розбою та суміжних з ним посягань (враховуючи як вітчизняні, так і зарубіжні доробки); по-друге, вмінні критично аналізувати наявну інформацію та зіставляти попередні знання з новими; по-третє, чітко окреслювати перспективи розробки конкретної проблематики у майбутньому.

Слід зазначити, що дослідженням окреслених нами питань займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема, підвалини кримінальної відповідальності за злочини (у тому числі проти власності) заклали ще римські юристи. І лише у XVI та XVII ст.ст. питання кримінальної відповідальності за злочинні посягання на власність почали висвітлювати в літературі.

У 1764 р. Чезаре Бекарія видав свою найвідомішу працю “Про злочини і покарання”, яка була перекладена на всі європейські мови. Головна ідея цієї книги полягала в тому, щоб позбавити суд свавілля та привести у відповідність тяжкість покарання вчиненому злочину, також автор наводить перелік основних принципів класифікації злочинів залежно від ступеня тяжкості, для того, щоб внести чіткість, ясність та зрозумілість у їх диференціацію [22]. Цю працю справедливо можна вважати вихідною точкою для кримінального права, так як вона була першою спробою класифікувати злочини, для зручності їх кримінально-правової кваліфікації, хоча про розбій, як конкретний склад злочину проти власності, мова не йшла.

Першим науковцем, який взявся за клопітку роботу – видання збірника законів – став відомий представник кримінального права XIX століття – О.Ф. Кістяківський, який у 1879 р. видав збірник законів “Права, за якими судиться малоросійський народ”. Саме цей документ розкриває суб’єктивні ознаки складу злочину. Варто зазначити, що жоден науковець до

О.Ф. Кістяківського інформацію про суб'єктивну сторону складу злочину до уваги не брав, а, отже, характеристика розбою була б неповною та невичерпною через відсутність цього важливого чинника. Серед українських вчених, які досліджували історію кримінального права України, був О.М. Лазаревський (1834–1902 рр.), котрий у своїх працях розглянув особливості кримінального законодавства доби Гетьманщини. Цей вчений висвітлив проблеми кримінально-правової галузі, в тому числі кримінальної відповідальності за розбій, під історичним кутом зору, що становить серйозний науковий інтерес [89, с. 16].

Ще один відомий представник класичної школи кримінального права М.С. Таганцев у своїх працях, з-поміж іншого, розглянув питання погрози при вчиненні розбою, дослідивши її характер як реальної загрози життю чи здоров'ю потерпілого, розмежовував склад розбою та вимагання не за способом заволодіння майном (як було прийнято в літературі того часу), а залежно від предмета посягання. На його думку, предметом вимагання слід було вважати майнове право, а розбою – безпосередньо саму річ, якою володів потерпілий [214].

Відомою постаттю цієї епохи був М.Ф. Владимирський-Буданов, котрий перший вивчив не фактичну історію, а історію різних народів, як соціальних інституцій, що в результаті призвело до дослідження історії права, відтак полегшило для нас вивчення розбою в історичному контексті. Л.С. Белогриць-Котляревський детально розглядав поняття складу злочину, його структурних елементів та переносив теоретичні розробки з даної теми на Особливу частину кримінального закону, приділяючи значну увагу вивченню складу розбою [23]. М.М. Плец розглядав ознаки, які відокремлювали склад розбою від вимагання. Однією з основних він вважав погрозу та поділяв її на неминучу при розбої та звичайну при вимаганні. Науковець писав, що погроза передбачає стан, який обов'язково перейде, на думку потерпілого, у вбивство чи будь-яке інше насильство. Щоб кваліфікувати злочин як розбій погроза повинна бути настільки дійсною і явною, за сприйняттям потерпілого в момент скоєння злочину, щоб вона не залишала інакшого вибору, як віддати злочинцю своє майно [172, с. 5].

Праці перелічених вище науковців складають своєрідний історичний золотий “фонд” кримінально-правової науки, який має дуже вагоме та серйозне теоретичне значення. Також розробками у галузі кримінального права займалися представники Київського університету св. Володимира, зокрема, Г.М. Данилович (1787–1843 pp.) [64], К.О. Неволін (1806–1855 pp.) [146], В.Д. Спасович (1829–1906 pp.) [211] та ін. Наприкінці ХІХ ст. наукові ідеї школи західноруського права були підтримані та розвинуті учнями М.Ф. Владимирського-Буданова – М.М. Ясинським (1862–1935 pp.), Г.В. Демченком (1869–1958 pp.), О.О. Малиновським (1868–1932 pp.) та М.О. Максимейком (1870–1958) [25]. Особливе місце серед вчених належить професору Я.М. Падоху, який уперше почав досліджувати історію кримінального права як окремої галузі системи українського права. У своїх працях він показав, що кримінальне право, разом з іншими галузями права, пройшло довгий шлях свого розвитку. Частково цей правознавець робить екскурс і у розвиток розбою як самостійний склад злочину. Він розкрив як українське кримінальне право на кожному етапі свого розвитку охороняло суспільне життя, його цінності, відбивало моральні ідеали своєї дійсності [154, с. 122]. Науковці того часу розглядали питання історії українського кримінального права в контексті світового розвитку культурних традицій та власне історії України, тому вивчаючи та аналізуючи їх наукові доробки ми отримали чимало відомостей про розбій, як один з видів злочинів.

Не можна не згадати й про академіка М.С. Грушевського, який також досліджував історію Української держави та, посилаючись на його праці, ми маємо змогу проаналізувати зміни та диференціації складу розбою у кримінальному праві України, зважаючи на суспільні потреби людини різних історичних епох та кримінально-правову політику держав, під владою яких перебували сучасні українські землі. Загалом внесок учених ХІХ–ХХ ст.ст. важко переоцінити, їх науковою спадщиною користуватимемось не лише ми, а й наші нащадки.

Наведені нами вище положення свідчать не лише про актуальність наукових пошуків та розробок стосовно кримінальної відповідальності за розбій, а й про широкий спектр поглядів та теоретичних позицій в аспекті досліджуваної теми, розбіжність відповідної кримінально-правової термінології та ототожнення розбою з суміжними посяганнями (такими як кваліфікована крадіжка, грабіж, вимагання, бандитизм) тощо.

У радянському кримінальному праві питанням кримінальної відповідальності за розбій в рамках вивчення злочинів проти власності приділялось чимало уваги, зокрема, Г.М. Борзенков розглядав розбій як один з найбільш суспільно небезпечних посягань та наголошував на приділенні йому чималої уваги задля запобігання вчиненню даного виду злочину та зменшення статистичних показників [27]. Також цікавими для вивчення є праці таких знаних вчених, як А.І. Бійцова [25, с. 657–659], М.С. Гагаріна [46, с. 15–16], Н.І. Іванцової [81, с. 35], А.Н. Кардави [85, с. 6], Д.М. Корецького [98], П.П. Коробова [102], Г.А. Кригера [107, с. 14], А.Н. Романків [195], А.Х. Юнусова [268], Р.Д. Шарапова [263, с. 154] тощо.

З часом під впливом соціально-економічних потреб суспільства та з метою захисту прав та свобод людини та громадянина поняття розбою дещо змінило свою дефініцію. Наприклад, В.А. Владимиров розглядав розбійний напад, як активну протиправну умисну дію, здійснену з метою заволодіння майном, що створює реальну небезпеку негайного застосування насильства, небезпечного для життя і здоров'я [38, с. 60–61, 92]. У свою чергу Л.Д. Гаухман виокремлював напад як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони складу злочину, а насильство та його погрозу – альтернативними ознаками. А.А. Пінаєв розмірковував над родовим об'єктом розбою, який вбачав у громадській безпеці, аргументуючи таку тезу тим, що потерпілий при розбої суб'єктивно сприймає застосування до нього психічного насильства та більше розуміє його як загрозу суспільству, ніж власне собі [47, 49, 172, с. 48]. Так, на думку М.П. Михайлова, є два нерівнозначні між собою об'єкти розбою – власність та здоров'я. Визнання особи основним та визначальним об'єктом розбою витікає з того, що кримінальний закон лише одне

створення загрози життю чи здоров'ю особи визначає як закінчений склад злочину, при цьому факт заволодіння майном потерпілого не є обов'язковим для визнання злочину закінченим. Відповідно до цих положень, як зазначає вчений, розбій слід віднести до злочинів проти особи, при цьому власність буде лише додатковим об'єктом [137, с. 122]. Ми вважаємо, що така позиція є досить слушною, достатньо аргументованою та має право на існування, хоча не зовсім підтримуємо її. Розробками даної проблеми займався Л.Д. Гаухман, який розмірковував над правильним визначенням поняття “напад” при розбої [48, с. 108], а також Г.А. Кригер, який пропонував замінити формулювання “напад, поєднаний з насильством” на більш раціональне “напад, що має вираз в насильстві”, що не змінило б сутності складу злочину, але дало б змогу уникнути теоретичних спорів. У ряді своїх праць Г.А. Кригер стверджував, що поняття “напад” і “насильство” ідентичні, тож провести між ними будь-яку різницю, з точки зору, юридичної значущості, практично неможливо. Одночасна вказівка в законі на напад і насильство швидше може бути пояснена невдалою редакцією, ніж намаганням законодавця підкреслити, що, крім насильства над особою, напад характеризується будь-якими додатковими ознаками [106, с. 14–15]. Навряд, ми можемо погодитись з висловленою точкою зору, адже вважаємо невдалу редакцію, тобто помилки технічного характеру в нормативно-правовому акті недопустимими та неможливими. Загалом усі роботи вчених радянського періоду мають надзвичайну наукову цінність для нас, хоча при їх вивченні потрібно враховувати природу радянського кримінального права.

Вивчення перелічених вище праць переконало нас, що об'єктивні та суб'єктивні ознаки розбою, як одного з найбільш небезпечних злочинів проти власності, кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки цього злочину, особливості його кваліфікації, а також специфіка предмета та способів вчинення цього посягання були вивчені належним чином та детально проаналізовані.

Теоретичною основою нашої роботи виступали також науково-дослідницькі роботи сучасних науковців найближчого зарубіжжя (зокрема, окремих російських авторів), присвячених питанням розбою: В.М. В'юнова [44, 45],

Д.В. Барченкова [19], А.В. Наумової [123], Л.О. Прохорова та М.Л. Прохорової [194] тощо.

Крім цього, кримінально-правовій характеристиці даного виду злочинів приділяє безпосередню увагу український вчений О.О. Горішний [55]. У своєму дослідженні він дає повну характеристику розбою, як кримінально-правовому явищу за кримінальним законодавством України, але при цьому не використовує компаративістику, щоб здійснити порівняльний аналіз кримінального законодавства нашої держави та інших країн.

Відомий вчений М.І. Панов, який досліджував спосіб вчинення злочину і відзначав, що поєднання актів поведінки у складній дії може мати різний характер. Іноді складна дія налічує кілька різновид них дій, що співвідносяться між собою. Одна з них “забезпечує” здійснення іншої дії і має стосовно цієї основної дії допоміжний характер. Причому “допоміжна дія” є у такому разі способом здійснення основної дії. М.І. Панов писав, що найяскравішим ілюстрацій ним прикладом даної думки виступає насильство чи погроза застосування насильства при розбої [171, с. 12].

Є дослідники, які пропонують виключити зі ст. 187 КК України термін “напад”, сформулювавши основний склад цього злочину так: “Дії, спрямовані на викрадення чужого рухомого майна, поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров’я особи, яка піддана насильству, або з погрозою застосування такого насильства” [55].

М.І. Хавронюк розкриває європейський досвід кримінально-правової протидії розбою у своїй ґрунтовній та потужній праці, використовуючи компаративістику. Він розглядає історію кримінального права доби Київської Русі, з його праці ми отримуємо інформацію про кримінальну правову політику, особливості кваліфікації злочинів та призначення покарання за них, в тому числі й про законодавче закріплення розбою як злочину проти особи, яким він являвся на той час. Цей науковець звертає увагу на те, що у кримінальних кодексах багатьох європейських держав, на відміну від КК України, крадіжкою визнається як таємне, так і відкрите викрадення чужого рухомого майна, а розбоєм

(кримінальні кодекси Латвії, Литви, Естонії, Польщі, Швейцарії, Австрії, ФРН, Італії, Швеції) або грабежем (кримінальні кодекси Болгарії, Албанії, Голландії, Норвегії, Іспанії), – викрадення чужого рухомого майна, поєднане з насильством чи погрозою насильства, при цьому поняття “грабіж” і “розбій” одночасно не вживаються. Так, КК Латвії крадіжкою визнає як таємне, так і відкрите викрадення чужого рухомого майна, розбоєм – викрадення чужого рухомого майна, поєднане з насильством чи погрозою насильства, а поняття “грабіж” не містить. Також М.І. Хавронюк зазначає, що викрадення шляхом крадіжки, розбою чи грабежу, шахрайства чи привласнення спеціальних видів майна (предметів, які мають велику наукову, культурну чи історичну цінність, зброї, боєприпасів, отруйних, радіоактивних речовин тощо), а так само знищення чи пошкодження окремих видів майна, в окремі статті чи параграфи різних розділів (глав) Особливої частини не виділяється, а визначається як кваліфікований вид викрадення (знищення чи пошкодження) (кримінальні кодекси Латвії, Естонії, Болгарії, Австрії, ФРН, Італії, Іспанії). Наголошує згаданий нами вчений й на диференціації відповідальності за заподіяння реального насильства, небезпечного для життя та здоров’я особи під час вчинення розбою і за створення небезпеки його заподіяння (погрози). Крім того, законодавці європейських держав, як правило, не прирівнюють до смерті людини будь-які інші наслідки фізичного, а тим більше майнового, організаційного тощо характеру. Смерть людини, з одного боку, і завдання кільком особам середньої тяжкості тілесних ушкоджень, велика майнова шкода або перерва у забезпеченні споживачів послугами зв’язку, з іншого, аж ніяк не можуть стояти в одному ряду, адже це неповага до вищої цінності – життя людини [255].

А.В. Савченко детально аналізує американський досвід протидії розбою, розглядаючи у своїй дисертаційній роботі такий специфічний злочин англо-американського права як “*берглери*” (burglary) – протиправне проникнення (вторгнення) в житло чи приміщення з наміром вчинити в ньому фелонію чи крадіжку. Поняття “берглери” включає також: насильницьке проникнення, незаконне проникнення без застосування сили, замах на вчинення таких дій тощо.

Специфікою федерального кримінального законодавства США, зазначає науковець, є те, що, на відміну від КК України, воно чітко не розмежовує між собою поняття “грабіж” (передусім насильницький) і “розбій”. Натомість ці два злочини пов’язані між собою єдиним поняттям “робері” (robbery), яке у вітчизняній юридичній літературі перекладається як “пограбування”. Пограбування є передусім насильницьким (за способом) злочином, що підтверджує класифікація Федерального Бюро Розслідувань (ФБР), а отже, одним з найнебезпечніших посягань на власність. У своїй праці А. В. Савченко виділяє дві додаткові ознаки пограбування (порівняно з крадіжкою), та аналізує вказаний склад злочину, спираючись на судову практику та прецеденти. Також науковець акцентує увагу на вказівку в американському кримінальному законодавстві про наявність зброї при вчинення пограбування, що значно впливає на ступінь його тяжкості та на подальшу кваліфікацію [202, с. 336–338].

Перелік названих праць буде явно не повним, якщо не врахувати монографію Е.М. Кісілюка, який досліджував проблему розвитку національного кримінального законодавства в період українського державотворення (1917–1921 рр.) [89]. Дана праця є ґрунтовним вивчення усіх кримінальних законів, які діяли на території України у вказаний період, і є важливим науковим джерелом нашого дослідження.

Більше того, за останні роки, як наголошувалося раніше, питання кримінальної відповідальності за розбій цікавило низку вчених, праці яких були представлені широкому загалу. Можемо виділити роботу М.В. Карп’юк, яка розглядає розбій в системі насильницьких злочинів проти власності. В даній роботі з’ясований стан наукових розробок проблем кримінальної відповідальності за насильницькі злочини проти власності (в т.ч. й розбоїв) та здійснений порівняльний аналіз змісту цього поняття (КК України та КК Польщі), встановлено спільні та відмінні елементи складів злочинів між українським та польським законодавствами [86]. Також автор праці, спираючись на розробки українських вчених та польського законодавця наголошує, що поняття “напад” та “насильство” не є тотожними, що на нашу думку достатньо

раціонально та є адаптовано до потреб українського суспільства та законодавчої практики. Однак питання розбою були досліджені лише по одному напрямку, і не дають нам цілісної картини стану кримінально-правової охорони від насильницьких посягань на власність.

Розбійні напади на банківські установи розглядали А.М. Ключко та В.А. Мисливський. Дана монографія є першим в Україні комплексним кримінологічним дослідженням проблеми запобігання розбійним нападам на банківські установи. Хоча основна увага в роботі приділена кількісно-якісним показникам, особі злочинця та детермінантам цього виду злочинності, для дослідження в галузі кримінального права вона, все ж таки, носить важливий характер, адже визначає кримінально-правове підґрунття відповідальності за вчинення розбою. Кримінально-правовий та кримінологічний аналіз розбійних нападів на банківські установи свідчить про особливості способу вчинення цих злочинів. В науковій роботі пропонується віднести банківські установи до особливих об'єктів кримінально-правової охорони. Корисливий мотив при вчиненні розбійних нападів на банківські установи полягає в прагненні винного протиправно обернути чуже майно, як правило грошові кошти, на свою користь чи користь іншої особи. При цьому у 100% випадків предметом розбійних нападів були фінансові кошти (готівка), як правило, національна та іноземна валюта [91, с. 47].

Також питання кримінальної відповідальності за розбій розглядала О.І. Дітріх, яка досліджувала факт насильства, яке застосовується під час вчинення злочинів проти власності, з різних кутів зору та в різних кримінально-правових та філософських площинах. Вона пропонує авторське визначення поняття “розбій” – застосування фізичного насильства небезпечного для життя та здоров'я потерпілого, або погроза застосування такого насильства з метою заволодіння чужим майном. Хоча ми з даною позицією погоджуємось лише частково, так як вважаємо психічне насильство, застосоване під час вчинення розбою не менш небезпечним для життя та здоров'я особи. Також запропоноване визначення дещо порушує процесуальний порядок кримінального провадження,

тому що особа, яка зазнала нападу визнається потерпілим лише після постанови слідчого про визнання її потерпілою, тому ми вважаємо термін “потерпіла” недоречним у диспозиції ч. 1 ст. 197 КК України [69, с. 74].

Загалом слід констатувати наступне: незважаючи на чималу кількість наукових праць, досі залишається комплексно не вивченими питання компаративного аналізу кримінальної відповідальності за розбій за українським кримінальним законодавством та законами іноземних держав, враховуючи специфіку різних правових сімей.

Вивчивши та критично оцінивши стан та зміст наукових розробок щодо питань про кримінальну відповідальність за розбій, беручи до уваги праці вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі кримінального права з даного питання, можемо перейти до визначення основних напрямів нашого дослідження, які могли бути вдало реалізовані у тексті нашого дисертаційного дослідження. Нами був проведений моніторинг структури вітчизняних дисертацій з порівняльного права останнього десятиліття, присвячених питанням відповідальності за окремі злочини, який показав, що вчені досліджують положення про: відповідні теоретичні та методологічні засади наукових розробок; співвідношення національного та міжнародного законодавства; юридичний аналіз усіх елементів складу того чи іншого злочину в законодавстві порівнюваних держав, кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки такого злочину; покарання та звільнення від кримінальної відповідальності (як правило, коли відповідний вид звільнення передбачений за аналізований злочин й у КК України). З усіх дисертаційних досліджень порівняльного права нам найбільше імponує зміст та структура кандидатської дисертації Ю.Л. Шуляк “Кримінальна відповідальність за шахрайство: порівняльно-правове дослідження” (2011 р.) [267], оскільки в ній, на нашу думку, комплексно враховані усі необхідні чинники, які обов’язкові для такого роду досліджень.

Враховуючи викладене, основними напрямками порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій у представленій кандидатській дисертації повинні бути: 1) теоретико-методологічні передумови

здійснення порівняльно-правового дослідження та історичний розвиток кримінальної відповідальності за розбій; 2) загальні питання кримінальної відповідальності за розбій в Україні та іноземних державах, в рамках яких мають висвітлюватись об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього злочину; 3) спеціальні питання кримінальної відповідальності за розбій в Україні та іноземних державах, в межах яких мають бути досліджені та порівняні кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки розбою, а також покарання за цей злочин. Отже, розгляд цих питань буде здійснено у наступних розділах та підрозділах нашого дисертаційного дослідження.

Методологічна основа дослідження не поступається своєю важливістю перед теоретичною, тому також заслуговує на увагу та її детальний, обґрунтований вибір. Методологічна проблема є однією з найбільш важливих для будь-якої правової науки. За сучасних умов розвитку кримінально-правової науки вона набуває особливої актуальності, оскільки неможливо вирішувати завдання побудови правової держави і підвищувати ефективність правового регулювання суспільних відносин без їх належного методологічного забезпечення. Складність та багатогранність порівняння кримінальної відповідальності за розбій в Україні та інших державах світу приводять до необхідності її вивчення у системі координат, що задається різними рівнями методології науки. Як слушно зауважує В.М. Шейко та Н.М. Кушнарєнко, методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [265, с. 26].

Методологічні передумови здійснення даного дослідження, на наш погляд, полягають у правильному та раціональному виборі методів, принципів, форм та способів науково-дослідної діяльності у галузі кримінального права. Це пояснюється тим, що залежно від сутності вихідних методологічних принципів, на яких базується правове мислення, тип правової культури, здійснюється не тільки наукове пізнання права, а і його практичне втілення у реальну площину життя. Слід зазначити, що методологія правознавства, його окремих складових

перебуває у нерозривному зв'язку з домінуючими у суспільстві принципами правової доктрини, яка по суті й виконує функцію вихідних начал праворозуміння, закладає основи правового пізнання дійсності.

Для успішного проведення нашого порівняльно-правового дослідження ключовим є *порівняльно-правовий метод* (компаративний), який останнім часом набув істотного і динамічного розвитку. Однак, ми схилиємося до точки зору М. Баруцької-Арцтової, яка розглядає порівняльне правознавство не як метод чи науку, а як комплексний дослідницький підхід [18, с. 140]. Цій сфері юридичної діяльності характерні різні назви: порівняльне право, порівняльне законодавство, порівняльна юриспруденція, правова компаративістика, компаративістика, юридична компаративістика тощо.

Компаративістика (лат. “compare” – порівнюю, фр. “lacompare” – компаративістика, порівняння) – це порівняльне вивчення правових явищ в межах різних національних культур, процесів їх взаємозв'язку, взаємодії, взаємовпливів на основі різних методів правового порівняння. Таким чином, вивчення іноземного права таким, яким воно являється “саме по собі”, направлено на виявлення одиничного, в якому існує загальне, особливе та унікальне. Плюралізм поняття порівняльного права існує не лише серед науковців, а й у рамках традицій, які склалися в різних країнах. Так, національним школам Англії та США характерна орієнтація на порівняльний метод, історичне порівняння (традиції), емпіризм та казуальність; французька школа відрізняється прагненням виявити певне універсальне право; німецька школа, в свою чергу, орієнтована на філософські та теоретичні проблеми [216, с. 78].

До значення компаративного підходу науковці ставляться неоднозначно, вирізняючи як недоліки, так і переваги. Так, наприклад, Ю.А. Тихомиров до негативних рис компаративістики відносить недостатність “коректності співставлення, точності оцінок можливого запозичення” іноземного правового досвіду; домінування “пасивної інформативності” над “справжньою аналітичністю”; проведення окремих порівняльних дослідження поза соціальним, державним та правовим контекстом; відсутність належної уваги до

правових механізмів зближення національних законодавств, в тому числі “під зростаючим впливом міждержавних об’єднань та міжнародних організацій”. Відомі компаративісти К. Цвайгерт та Х. Кетц вважають, що помилки ранніх теоретичних та методологічних уявлень про порівняльні дослідження обумовлені домінуванням теологічного підходу, згідно з яким завдання, цілі та засоби порівняльного підходу виходили з попередньо даного філософського чи доктринального постулату [217, 259, с. 49]. Зважаючи на різноманітні погляди та висновки різних науковців, нами було обрано такі оптимальні та, на наш погляд, вдалі методи компаративного підходу, як порівняльний (базовий у представленому дослідженні) та історичний, або порівняльно-історичний (як допоміжний метод дослідження кримінальної відповідальності за розбій у ретроспективі) – це сукупність пізнавальних засобів, процедур, які дозволяють виявити схожість і відмінність між явищами, що вивчаються, визначити їхню генетичну спорідненість, загальне й специфічне в їхньому розвитку [264, с. 59–60].

Історико-правовий метод дозволяє розкрити генезис кримінальної відповідальності за розбій на території, яку займає сучасна Українська держава, виявити закономірності розвитку вітчизняного кримінального законодавства під впливом іноземного права та виокремити періоди розвитку власне українського кримінального законодавства, що вносить певну чіткість і зрозумілість у теорію кримінального права.

Формально-логічний метод передбачає добір правил та влучних прийомів роботи з джерельною базою по обраній тематиці. Він дозволить розкрити ключові питання та за допомогою логіки провести паралелі між законодавчо закріпленим складом розбою в Україні та інших країнах світу, знайти їх подібні та відмінні риси.

А за допомогою *порівняльно-модельний методу* ми маємо можливість представити модель удосконаленої статті КК України, порівняти її з існуючою редакцією ст. 187 КК України, а також з законодавчими формулюваннями зарубіжних кримінальних законів. До того ж даний підхід показує відносність існуючого національного права, розширює горизонт і збільшує потенціал

юридичних досліджень та їх практичну значимість, допомагає встановити, як розв'язується одна й та ж соціально-правова проблема в різних країнах світу, побачити та співвіднести між собою основні напрями законодавчих реформ у міжнародному порівняльному розрізі, дозволяє врахувати як позитивний так і негативний зарубіжний досвід. Отже, використання компаративного підходу дає нам можливість повно та вичерпно дослідити риси кримінальної відповідальності за розбій в рамках різних правових традицій, виокремити загальні та відмінні ознаки розбою в межах конкретної правової сім'ї, зіставити та порівняти кримінально-правові традиції в Україні та інших країнах світу.

Зрозуміло, що використовуючи лише компаративний підхід, неможливо виконати поставлені завдання та досягнути мети, тому у нашому дослідженні використовувались наступні загальнонаукові та конкретно наукові методи:

1. *Соціологічний* (інші назви – метод юридичної соціології, соціолого-юридичний) – це шлях заглиблення пізнання від об'єкта до предмета, від первісних, емпіричних знань про право до теоретичного, категоріально-правового, наукового соціолого-юридичного знання про нього. У процесі пізнання кримінального права метод юридичної соціології осягає та виражає свій об'єкт як передумову трансформації та концептуальної динаміки її предмета, тобто даний метод перетворює емпіричний об'єкт у теоретичний предмет. Іншими словами, соціолого-юридичне вивчення та аналіз кримінальної відповідальності за розбій як особливого динамічного соціально-правового феномену з точки зору генезису та становлення розбою, як злочину, в суспільстві – це його поняттєво-правове осмислення, теоретичне моделювання, конструювання як системи кримінально-правових понять, які мають відношення до такого вказаного складу злочину. В рамках соціологічного методу були проведені власні дослідження, а саме: анкетування, інтерв'ювання та контент-аналіз, тобто вивчення матеріалів судової практики. В результаті застосування соціологічного методу ми мали змогу оцінити якість діючого кримінального законодавства, визначити причини та чинники неефективності його дії, а також розробити рекомендації по вдосконаленню чинного КК України. Зокрема,

проведене нами анкетування 280 працівників органів досудового розслідування Національної поліції України показало, що положення чинного кримінального законодавства, а саме ст. 187 КК України, потребують негайного вдосконалення, адже нормативне закріплення кримінальної відповідальності за розбій викликає чимало проблем та прогалин у практичному її застосуванні.

2. *Статистичний.* Цей метод полягає у вивченні кількісних змін у структурі злочинності, в нашому випадку – розбоїв, та опрацюванні їх з науковими і практичними цілями. Використання офіційних статистичних даних дає змогу виявити тенденції розвитку злочинності, використовуючи різноманітні показники (кількість розбоїв, які вчинені за певні роки, особи злочинців, жертв, розмір та вид заподіяної шкоди тощо). Під час аналізу статистичних даних, виявляються схожі риси та відмінності, за якими виокремлюються групи, типи явищ та їх особливості [126, с. 50]. При дослідженні кримінальної відповідальності за розбій ми використовуємо статистику попереднього розслідування, яка враховує кількість порушених кримінальних справ, зареєстрованих злочинів, затриманих злочинців, арештованих осіб, розкритих злочинів, та статистику кримінального судочинства, яка, в свою чергу, охоплює облік судимостей осіб та діяльності судових органів. Так, наприклад, за статистикою МВС України за I-ий квартал 2010 р. було зареєстровано 1059 розбоїв, на противагу цьому за аналогічний період 2011 р. – 878 злочинів даної групи.

3. *Моделювання* – це метод теоретичного та практичного опосередкованого пізнання явищ, які не піддаються безпосередньому вивченню. Цей метод зарекомендував себе у юридичній практиці як ефективний засіб виявлення суттєвих ознак явищ та процесів за допомогою моделей, тому був використаний нами у створенні проекту змін і доповнень до чинного кримінального законодавства України.

4. *Системний.* Даний метод у юридичній літературі також розглядається, як підхід (у широкому значенні), хоча принципової різниці не вбачається. Його сутність полягає у комплексному вивченні великих та складних об'єктів (систем), дослідження їх як єдиного цілого з узгодженим

функціонуванням усіх складових (елементів та підсистем). Активно використовуючи системний метод, ми вивчали кримінальну відповідальність за розбій як єдину складну систему, котра в свою чергу складається з підсистем (або систем нижчого порядку): об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, призначення покарання за нього тощо. За логікою речей об'єктивні ознаки розбою в свою чергу складаються з інших підсистем – об'єкта та об'єктивної сторони. Аналогічний порядок стосується й інших підсистем складу цього злочину. Отже, використання системного методу у нашому дослідженні допомогло уникнути хаосу, сприяло чіткості та структурованості представленої науково-дослідної роботи.

5. *Бібліометрія.* Даний метод належить до групи кількісно-якісних методів, які на даний час активно використовують в наукових колах. Бібліометрія дає змогу дослідити друковані документи у вигляді матеріальних об'єктів як носіїв інформації або бібліографічних одиниць, а також замінників тих чи інших [109, с. 52]. За допомогою даного методу нами були проаналізовані публікації українських авторів за темою дослідження, враховуючи хронологію їх видань (в контексті зміни правової думки під впливом домінуючої у державі ідеології, що виявилось цікавим та корисним спостереженням), публікації вітчизняних та зарубіжних науковців за кордоном та ін.

Поряд з двома описаними вище рівня методології, існує третій, не менш важливий та значимий – *філософський (діалектичний)*, адже теоретико-методологічна доктрина у праві – це теоретична база розуміння керівних ідей та принципів у праворозумінні; найвищий рівень методології науки, що визначає загальну систему принципів пізнання, особливостей явищ, процесів та сфер діяльності. Кожна галузева наука, керуючись загальними засадами філософії повинна: “1) розвинути її головні принципи стосовно своєї галузі права та 2) вказати засоби реалізації отриманих висновків у певних умовах місцях і часу” [174, с. 42]. До того ж, кримінальне право – це єдина галузь права, яка має власну філософію права. Осягнути сутність філософії кримінального права – означає зрозуміти кримінальне право, його суть та призначення.

Крім вказаних вище методів використовувались також методи *правового прогнозування*, які допомогли визначити перспективні напрями вдосконалення національного кримінального законодавства, а саме ст. 187 КК України, *математичний* – при здійсненні підрахунків та розрахунків у процесі емпіричних досліджень тощо; *кібернетичний* – при використанні можливостей комп'ютерної техніки для обробки й аналізу різних масивів інформації правового характеру, створенні у дисертації схем, таблиць, графіків.

Перегляд правової доктрини на філософському рівні дає змогу зрозуміти, що основою та критерієм кримінального права (як і будь-якого іншого) виступає природне право людини, його природність та невід'ємність закріплюється як у міжнародному, так і в національному конституційному законодавстві. Саме це положення було основним філософським принципом при написанні даної роботи. По суті, філософський метод – це призма, через яку науковець дивиться на свою проблему та шляхи її вирішення. Одним із ключових методів філософської (альтернативна назва – фундаментальна) методології є діалектика – вчення про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та пізнання і сформований на цьому вченні універсальний метод мислення та діяльності, на основі якого й було розроблено важливі положення представленого дисертаційного дослідження. Хоча діалектика є одним з найпоширеніших методів та принципів філософської методології, але далеко не єдиним. Також нами використовувались методи формалізації (відображення змістовного знання у формалізованій мові, яка створюється для тотожного вираження думок з метою запобігання можливості неоднозначного розуміння) та гіпотетико-дедуктивний (як спосіб теоретичного дослідження, що передбачає створення системи дедуктивно пов'язаних між собою гіпотез, з яких виводять твердження про емпіричні факти).

Таким чином, з використанням усіх описаних методів у представленій роботі буде здійснюватись історико-порівняльне дослідження кримінальної відповідальності за розбій в рамках національної правової традиції та інших правових сімей світу. Для цілісності, зрозумілості та завершеності тексту

дисертаційного дослідження порівняння охоплюватиме макро- та макрорівень. Макрорівень охоплює окремі правові системи, як об'єкт дослідження. Цей рівень прийнято вважати основним у порівняльному правознавстві, оскільки він спрямований на розкриття взаємного впливу та взаємовідносин правових систем сучасності, умовно кажучи вивчення юридичної географії світу. Не меншу увагу нами було приділено й вивченню обраної наукової проблеми на мікрорівні, тобто спираючись і розглядаючи емпіричні та прикладні аспекти.

Як вказано раніше, нами буде здійснюватись компаративний аналіз кримінально-правового явища в розрізі різних правових сімей світу, що у деякій мірі видається абсурдним та викликає дискусію так, як неможливо порівнювати не порівнювані об'єкти. З цього приводу А.В. Савченко зазначає, що навіть припускаючи непорівнянність різних галузей права (у т. ч. кримінально-правової) та пов'язані з ними інститути та норми права у державах, які є представниками різних правових сімей, все одно (щоб підтвердити чи, навпаки, спростувати таку тезу) необхідно звернутись до порівняльного методу, застосувати відповідні засоби та прийоми, щоб хоча б спробувати це зробити [201, с. 22]. Ми не можемо не погодитись з даною тезою, адже вона виявляється цілком об'єктивною та раціональною. О.Д. Тихомиров також позитивно ставиться до порівняння держав-представників різних правових сімей, вказуючи, що у взаємозв'язку порівняльного правознавства та правових сімей варто вивчати не лише те, яким чином порівняльне правознавство відображає правову дійсність різних країн або їх об'єднань, але й те, яким чином національні правові системи, правові сім'ї, міжнародне та регіональне право впливають на характеристики порівняльного правознавства, яке є одним із компонентів правової системи, правової дійсності країни, проявом та формою взаємодії юридичних наук різних держав та цивілізацій. Отже, якщо є всезагальна юридична наука, то повинна існувати й всезагальна юридична дійсність. Тож дійсність існує у вигляді міжнаціональних та всенаціональних правових реалій [218, с. 42]. Особливо це актуально на сучасному етапі розвитку світу, коли посилюються інтеграційні процеси в багатьох сферах державного і громадського

життя. Світове співтовариство й держави визнають важливе значення загальноправових систем. Зростає інтерес до вивчення і взаємного використання досвіду розвитку національних законодавств, обміну правовою інформацією та науковими ідеями.

Загальновідомо, що кожна держава у процесі свого становлення та розвитку виробляє власні правові звичаї і традиції в залежності від властивих їй характеристик, стану розвитку, філософії, ідеології тощо. Право того чи іншого суспільства носить унікальний неповторний характер, будучи вираженням освоєної цим суспільством особливої концепції соціального порядку, а також підтвердженням того завдання, що суспільство покладає на право. Різним політичним суспільствам, країнам та навіть історичним епохам властиві різні державні правові системи зі своїми особливими базовими принципами, категоріями та юридичними концепціями. Але, не зважаючи на подібне різноманіття права, простежуються деякі подібні риси та певний технічний, політичний і культурний зв'язок. Ретельне порівняння, здійснене великою кількістю вчених-науковців, дозволяє умовно розподілити право різних країн по декільком великим групам, об'єднаних подібними ознаками, ці групи в юридичній літературі іменуються сім'ями права. Правова сім'я – це певна сукупність правових систем, об'єднаних спільністю історичного формування, структури права, його джерел, провідних галузей та інститутів, правозастосування, правосвідомості, понятійно-категоріального апарату юридичної науки. Існує плюралізм поглядів щодо класифікації правових сімей. До речі, перша класифікація, яка отримала визнання на початку ХХ ст., була здійснена учасниками I Міжнародного конгресу порівняльного права у 1900 р. Згідно з якою розрізнялися французька, англо-американська, німецька, слов'янська і мусульманська правові сім'ї.

Відомий французький компаративіст Р. Давид виділив три типи правових сімей: романо-германську, англосаксонську та соціалістичну. Трохи пізніше у своїх працях вчений розподілив релігійно-традиційну правову сім'ю на окремі підвиди (в залежності від національних правових систем): мусульманська,

індуська, іудейська, а також правові сім'ї країн Далекого Сходу, Африки та Мадагаскару [61, с. 67]. Німецький вчений К. Цвейгерт розрізняв вісім правових сімей: романську, германську, скандинавську, загальну, соціалістичну, далекосхідну, ісламську та індуську [259, с. 50]. Російські компаративісти поділяють правові сім'ї на наступні типи: романо-германський, англо-американський, мусульманський, соціалістичний та постсоціалістичний, представником даної групи вчених є О.М. Ведерникова [32], а М.М. Марченко класифікує лише англосаксонську та романо-германську правову сім'ю [132, с. 260]. С.Д. Гелей та С.М. Рутар виділяють наступні правові сім'ї: країн англосаксонського типу, до яких належать США та Канада; Західної Європи (Франція, ФРН, Іспанія та Італія); країн Південно-Східної Азії, таких, як Японія та Китай; країн Латинської Америки; Індії; мусульманських країн; країн Центрально-Східної Європи (Польща, країни Прибалтики); та країн з перехідною економікою, до яких вони відносять РФ та Україну [50]. Відмінну класифікацію правових сімей сучасності подає у своїх працях І.М. Ситар, яка полягає у наступних видах: романо-германська, англо-американська та Британська співдружність (British Commonwealth), а також змішана (північноєвропейське, скандинавське та латиноамериканське (іберійське) право). Також питанням класифікації правових сімей займалися С. С. Алексєєв [3], В.С. Нерсисянц [148], А.Х. Саїдов [205] та деякі інші.

Такий плюралізм поглядів зумовлений різними критеріями класифікацій, які беруть до уваги науковці. Тому схилитися до певного типу ми не будемо, адже всі класифікації є доцільними та правильними, зважаючи на принципи їх виділення та функціонування у певних географічних межах. На нашу думку, найбільш поширеною класифікацією, якої ми і дотримуватимемось, є: романо-германська (або континентальна), англо-американська (англосаксонська, або сім'я загального права), мусульманська та далекосхідна правові сім'ї.

Зважаючи на викладені вище положення щодо поділу на чотири типи правових сімей, особливості теоретичних та методологічних передумов

здійснення даного дослідження ми можемо окреслити специфіку нашого дисертаційного дослідження:

1. За сучасних умов у переважній більшості країн, не залежно від типу правової сім'ї, розбій є законодавчо закріпленим в якості злочину проти власності, при чому, зважаючи на його підвищену небезпеку не лише для особи, але й для суспільства, він визнається найбільш небезпечним суспільним діянням у цій групі злочинів. Беручи до уваги його суспільну небезпеку, найвищий рівень насильства та підвищену агресивність, у деяких національних законодавствах, готування до розбою розглядається як окремий склад злочину, за який безпосередньо передбачена кримінальна відповідальність, наприклад, у ст. 237 КК Японії [243, с. 57].

2. Фактично у всіх національних кримінальних законах подається дефініція поняття розбою, але з різним ступенем конкретизації, різним змістом та обсягом його легального тлумачення. При цьому суттєво відрізняються кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки. Варто звертати увагу на особливості перекладу іноземних кодексів на українську мову, оскільки, у деяких кримінальних законах під поняттям “грабіж” криються ознаки складу розбою, а відтак необхідно аналізувати дефініції відповідних понять.

3. Щодо романо-германської (континентальної) правової сім'ї, то до неї належать держави, які сформувались на основі римського права, це більшість сучасних європейських країн (таких як Франція, ФРН, Іспанія, Італія, Польща, Швейцарія та ін.), а також держави-учасниці СНД. Історично склалось, що найбільш типовими та послідовними представниками цієї правової сім'ї є ФРН та Франція, так як дані країни підлягали найменшому впливу іноземних держав-представників інших правових сімей. Провідна роль у держав-репрезентів даної правової сім'ї належить законам, які є кодифікованими. Якщо розглянути центральне поняття будь-якої правової системи, а саме термін злочин, то в одних законах воно хоча і сформоване, але за своїм характером є лише формальним, тобто визначає головну ознаку відрізнення злочину від інших правопорушень – заборону вчинення відповідних діянь під загрозою кримінального покарання, а в

інших кримінальних законах відсутнє і для його з'ясування слід звертатись до доктринальних джерел. Так, наприклад, згідно з § 12 КК ФРН злочинами є протиправні діяння, за які в якості мінімального покарання передбачене позбавлення волі на строк не менше одного року або більш суворе покарання [239, с. 90]. В свою чергу, французькі юристи вважають, що злочин – це діяння, яке порушує кримінальний закон або таке, що передбачене та карається кримінальним законом. Щодо суб'єктивної сторони складу злочину, а саме вини, то, як і в чинному КК України розрізняються дві форми вини – умисел та необережність. Також певна схожість законодавчих положень стосується й поняття осудності особи та її критеріїв. Наприклад, за французьким кримінальним законодавством для визнання особи осудною необхідні медичний (відсутність психічного чи нервово-психічного розладу) та психологічний (наявність здатності усвідомлювати або контролювати свої дії) критерії. Така схожість кримінальних законодавств значно полегшує їх компаративний аналіз. Також варто враховувати значення терміну “розбій”, хоча в більшості кримінальних законів власне така назва і вживається, все ж таки є виключення. Наприклад, у КК Франції подібний склад злочину називається крадіжкою з обтяжуючими ознаками (обставинами) (ст. ст. 311.6–311.8 КК Франції), хоча суб'єктивні та об'єктивні ознаки даного злочину суттєво не відрізняються [240, с. 72]. Як стверджує М.І. Хавронюк, система кримінального законодавства романо-германської правової сім'ї про охорону власності (враховуючи й норми про відповідальність за вчинення розбоїв) досліджена вітчизняними вченими неповно та недостатньо [256, с. 720].

4. Особливостями англо-американської (дану правову сім'ю інколи називають “англо-саксонською” або “загального права”, роком виникнення якого вважається 1066) правової сім'ї є зазвичай відсутність кодифікованого законодавства, що значно ускладнює пошук потрібної норми. Для цієї правової сім'ї характерними крім звичаєвого права є правовий прецедент. Представниками є Велика Британія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія та ін. Поняття злочину у правових системах держав цієї правової сім'ї зовсім

відсутнє, або у кодексах викладеного його формальне значення. Так, в англійському праві визначення цього поняття у традиційному розумінні не існує. Під ним розуміється шкода, спричинена діянням державі та суспільним інтересам. Відсутній у цьому праві і виключний перелік злочинів, оскільки англійське кримінальне право залишається не кодифікованим. Вважається, що воно нараховує загалом більш ніж сім тисяч складів злочинів. Проте в більшості сучасних кримінальних кодексів штатів США міститься формалізоване визначення злочину – діяння, яке заборонено нормами кримінального права під загрозою покарання. Щодо визначення розбою як злочину проти власності, то у кримінальному законодавстві США існує своя власна теорія. До того ж варто звернути увагу на особливості перекладу низки юридичних термінів з англійської на українську мову, адже при цьому часто не враховують їх кримінально-правові особливості. Зокрема, англійський термін “robbery” перекладають не лише як розбій, а й як грабіж, пограбування, крадіжку із застосуванням насильства, грабіж із застосуванням насильства, обкрадання, або просто навіть крадіжку [93, с. 14].

5. Що стосується держав мусульманської правової сім’ї, то для них характерним є тісний зв’язок закону з релігією, що видається правильним поєднанням правового та морального у житті держави та суспільства. Мусульманське право зберігає важливе значення регулятора, внаслідок чого, при вивченні особливої частини кримінального права, не можливо не звернутись до питань загальної частини у цій правовій сім’ї. В основу поняття злочину (у більш широкому значення – правопорушення) за мусульманським кримінальним правом було покладено дві принципові ідеї: по-перше, всі вчинки людей виникають з волі Аллаха, але Бог у багатьох випадках дозволяє людині самостійно обирати конкретні варіанти своєї поведінки, внаслідок цього будь-який серйозний вчинок розглядається як порушення мусульманських заборон, що карається; по-друге, злочин – це неслухняність волі Аллаха. Тому злочин розглядається не лише як злочинна поведінка, а й як гріх. Розбій відноситься до першої категорії злочинів (згідно триступеневої класифікації). Дані злочини

становлять найбільшу суспільну небезпеку тому, що вони посягають на “права Аллаха”, та караються точно визначеною санкцією (наприклад, відсіченням руки, забиванням камінням, смертною карою та четвертуванням) [5, с. 38].

6. Для далекосхідної правової сім’ї (найяскравішими, хоча не єдиними, представниками якої є Китай та Японія) характерним є історично сформована структура права. Що стосується поняття злочину, то чинний КК Японії реалізує концепцію, за якою злочином вважається умисна дія, тільки як виняток з цього правила у ньому передбачено відповідальність за деякі необережні злочини яка стійко слідує історичним правовим традиціям характерна жорстокість кримінально-правової санкції за розбій, збільшення верхньої межі тощо.

Загалом у нашому дисертаційному дослідженні ми намагались слідувати окресленим напрямам вивчення предмета та об’єкта дослідження. Обирали методи обробки інформації, зважаючи на поставлені завдання, цілі та мету роботи. Також при сучасній світовій інтеграції намагались враховувати основні напрями розвитку кримінального права зарубіжних країн, зважаючи на їх специфіку та особливості історичного розвитку, та географічного розташування.

1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за розбій

Комплексний розгляд питань про кримінальну відповідальність за розбій передбачає звернення до вивчення їх в історичному плані. При цьому шляхи правового розвитку України не можуть бути правильно визначені, якщо не буде врахована її власна історія та специфіка, а також світовий історичний генезис. Слід зазначити, що Україна завжди була європейською державою, ще з часів її існування у форматі Київської Русі, як першої Української держави, саме тому основні тенденції розвитку права, в тому числі кримінального, нашої держави в основному збігаються з напрямом розвитку права континентальної Європи за виключенням деяких історичних періодів. Наголосимо, що у наукових колах не існує єдиної точки зору щодо поділу історії існування України на характерні періоди, як і існування кримінального права.

За переконаннями М.Ф. Владимирського-Буданова, історію кримінального права за критерієм “властивості кримінального покарання” поділяють на періоди: 1) кровної помсти та приватних композицій; 2) страхітливої кримінальної кари; 3) покарань, заснованих на часі [39, с. 206]. Деякі вчені розглядають періодизацію через призму політичних подій, виділяючи два періоди: 1) дожовтневий (до 1917 року); 2) радянський, який охоплює проміжок часу з жовтня 1917 р. до грудня 1993 р. Інша група вчених (І.С. Аліхаджієва, Г.Г. Даурова, О.А. Лиценбергер) розмежовує історію кримінального права на шість періодів в залежності від державного устрою [16, с. 5]. Наприклад, Н.А. Лопашенко концентрує увагу суто на радянському кримінальному праві, а Н.Ф. Кузнецова – на кримінальному праві ХХ століття.

Ми схилиємось до точки зору П.Л. Фріса [253, с. 67] та А.В. Савченка [202, с. 47], оскільки представлена ними періодизація не відкидає всі існуючі, але, на нашу думку, є найбільш послідовною і нейтральною серед інших, та дозволяє чітко простежити історію кримінального права України, а в її межах і розвиток кримінальної відповідальності за розбій. Зокрема, варто звернутися до розгляду таких основних етапів кримінальної відповідальності за розбій: 1) Кримінальне законодавство Київської Русі та земель, що утворилися після феодалної роздробленості (IX – початок XIII ст.); 2) кримінальне законодавство в період існування Галицько-Волинського князівства, Литовсько-Руської держави та протягом перебування України під владою Речі Посполитої (перша половина XIII ст. – перша половина XVII ст.); 3) кримінальне законодавство козацької держави та під час перебування України в складі Австро-Угорської й Російської імперій (друга половина XVII ст. – початок XX ст.); 4) кримінальне законодавство періоду творення Української незалежної держави (1917–1921 рр.); 5) кримінальне законодавство Української РСР (1917–1991 рр.); 6) кримінальне законодавство незалежної України до ухвалення нового Кримінального кодексу (1991–2001 рр.); 7) сучасне кримінальне законодавство (з 2001р. й дотепер).

Немає сумнівів, що існування кримінального права сягає найдавніших часів. Воно, виникало і зростало разом з народом і залежало від стану господарювання, державного і суспільного управління, стану культурного і правового знання. Це відноситься і до національного кримінального права, яке має давню історію. Початок її слід шукати ще до утворення Київської держави, коли регулятором суспільних відносин було звичаєве право. Воно виражалось в усній формі та існувало у свідомості людей, саме тому ми не можемо стверджувати, що такий склад злочину як розбій існував у звичаєвому праві (навіть при наявності альтернативної назви цього злочину), і починаємо власне дослідження з часів Київської Русі.

Першою ранньофеодальною державою, яка розміщалась на території сучасної України була Київська держава (поширена у літературі назва – Київська Русь). Основними джерелами давньоруського права було звичаєве неписане право, в основі якого лежав правовий звичай, міжнародні договори з греками, договори князів між собою, договори князів з народом та дружиною, княжі установи та уроки, церковні устави, рецепція візантійського права, яка позначилась головним чином на церковному законодавстві. До перших пам'яток, що збереглися, відносяться договори Русі і Візантії 907, 911, 944 та 971 рр. Так, Договір Олега з Візантією 911 р. передбачав відповідальність за насильницьке заволодіння чужим майном, скоєне однією або декількома особами (в ст. 7 Договору вказано: “Аще ли кто, или Русин Хрестьянину, или Хрестьянь”).

При детальному дослідженні тексту “Руської Правди” ми бачимо, що документ не відрізняв кримінально караного порушення закону від цивільно-правового. Заподіяння потерпілому фізичної, матеріальної чи моральної шкоди визначалось як “обіда”, тобто кривда. Отже, розбій, як і в стародавні часи, вважався тільки приватним ушкодженням людини чи майна. Згодом злочин розглядався також як порушення публічного правопорядку. У зв'язку з таким трактуванням поняття злочину крім обов'язку приватного відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, злочинець підпадав державній карі.

Відома класифікація злочинів за родовим об'єктом згідно з Руською Правдою. Відповідно до вказаного документу існує кілька поглядів на об'єкт розбою, зокрема Д. Тальберг уважав, що даний злочин відносився до групи злочинів проти особи, тобто родовим об'єктом розбою було життя чи здоров'я людини [216, с. 143]. При цьому розбій визнавався найтяжчим злочином після вбивства. На противагу такій позиції виступає В.М. Іванов, який також наводить класифікацію злочинів по Руській Правді та наголошує, що розбій відносився до майнових злочинів, хоча формує дефініцію убивства вчиненого навмисно як “стал на розбой”, а умисний вбивця йменувався “розбійником” [80, с. 71].

На нашу думку, більш раціонально відносити розбій по Руській Правді до злочинів проти особи, зважаючи на формулювання термінів та захист життя і здоров'я особи, які ставились на перше місце у галузі кримінального правової охорони того часу. При цьому не варто плутати даний злочин з грабуванням, адже останній відносився до злочинів проти церкви, та являв собою самостійний склад злочину. Суб'єктами розбою могли бути тільки вільні люди. За холопів і челядинів матеріальну відповідальність несли їхні власники, що, однак, не виключало застосування до раба фізичного впливу. Звернемо увагу, що при аналізі історичних документів, варто враховувати, що зміст категорії “розбій” завжди був неоднаковим залежно від співвідношення зі змістом таких споріднених категорій, як “крадіжка” та “грабіж”. До речі, щодо співвідношення змісту цих кримінально-правових категорій у світі існує три основні законодавчі концепції, через призму яких ми в подальшій й будемо розглядати поняття “розбій” та його суть.

Найбільш сувора санкція передбачалась за розбій, що був поєднаний з убивством. У такому випадку злочинець не мав права розраховувати на допомогу сільської громади (верві) у виплаті штрафу та видавався родиною на “потік і пограбування”. Суть останнього полягала у вигнанні злочинця за межі держави (“потік”) з одночасною конфіскацією його майна (“пограбування”), при цьому з конфіскованого майна спочатку відшкодовувались збитки потерпілому, а частина надходила до державної скарбниці. “Потоку та пограбуванню”

піддавались не лише злочинці, а й їх близькі родичі. Таким чином, кримінальну відповідальність несли колективно, адже негативні наслідки після вчинення злочину одним членом родини, повинна була перетерпіти вся його сім'я. Такий порядок кримінального покарання об'єктивно впливав з природи общинних установлень з її круговою порукою та взаємодопомогою.

Варто зауважити, що життя, честь і майно представників панівних класів захищалося суворішими санкціями, ніж життя, честь і майно простих людей. Так, наприклад, ст. 3 (Прост. ред.): “Якщо хто уб'є князівського мужа в розбої, а головника не шукають, то вервену платить той, у чийй верві лежить голова – 80 гривень, а за простолюдина – 40 гривень” [197, с. 93].

Норми Руської Правди знайшли своє подальше відображення у Судебнику князя Казимира Ягеловича 1468 р. та Литовських статутах (у трьох редакціях). Дані нормативно-правові акти стали важливим кроком вперед у розвитку правової держави та діяли на землях України в період Галицько-Волинської, Литовсько-Руської держави і на території України у складі Речі Посполитої. В цих законодавчих документах була встановлена кримінальна відповідальність за вчинення різних видів крадіжок, у тому числі з обтяжуючими обставинами, але такий склад злочину, як розбій, не передбачався [82, с. 114]. У документах цієї доби ми не знаходимо навіть схожого складу за ознакою насильства чи відкрито заволодіння чужим майном. Отже, якщо розцінювати вказані вище нормативні акти з позиції розвитку законодавчого формулювання розбою, то вони були кроком назад у порівнянні з Руською Правдою, чого не можна стверджувати, аналізуючи законодавче закріплення складів інших майнових злочинів.

Наступним історично важливим законодавчим актом став Судебник 1497 р., котрий виявився одним з найважливіших джерел загальноросійського права, оскільки його дія поширювалась і на певну територію земель України. Розбій, згідно з даним документом, визнавався злочином проти власності, наряду з крадіжкою (татбобою) та підпалом (ст.ст. 8–12, 14, 38). Зважаючи на аналіз тексту Судебника 1497 р., ми можемо визначити розбій як відкритий напад, що зазвичай вчинявся зграєю та супроводжувався вбивством [83, с. 145]. Відтак,

можемо констатувати, що змінився родовий об'єкт злочину – життя чи здоров'я особи на майно чи майнові права. Висловлюємо позицію, що зміна об'єкта розбою пояснюється феодальним ладом XV ст., при якому власність феодала, кошти виробництва та неповна власність на працівника виробництва була основою виробничих відносин, притаманних цьому суспільно-політичному ладу. Саме тому вказаний Судебник встановлював суворе кримінальне покарання за порушення права феодальної власності, таким чином пануюча еліта прагнула вберегти своє майно від протиправних посягань законним шляхом. Об'єктивна сторона виражалась у наступних активних діях: по-перше, вчиненні нападу, по-друге, вбивстві потерпілого. Суб'єкт злочину ніс покарання, яке залежало не лише від тяжкості вчиненого ним злочину, але й від його власного класового стану у суспільстві, що з сучасної точки зору є антиправовим та не відповідає міжнародним стандартам захисту прав людини. Межі покарання мали досить широкі амплітуди коливань – від грошового штрафу, який виплачувався потерпілому, до смертної кари.

Ще одним російським законодавчим актом, який діяв на східних землях України, став Судебник 1550 р. – основний законодавчий акт Московської держави періоду формування станово-представницької монархії. До нього ввійшли норми Судебника 1497 р., а також нові доповнені та удосконалені положення кримінального права. В даному документі було запроваджено узагальнене поняття “лихого” складу злочину. Він визнавався одним з найбільш небезпечних і включав розбій поряд із грабежем, підпалом, вбивством та особливими видами крадіжки [45, с. 48]. Виникнення цього терміну було породжене заснуванням нової процедури, яка називалась “обліхованіє” – форма судового процесу, що полягала в позасудовому розгляді справи відносно особи, якій висунуто звинувачення у тому, що вона є “завідомо лихим чоловіком”. Розбій розглядався як відкрите викрадення чужого майна та належав до групи майнових злочинів. На той час він не був юридично відокремлений від грабежу.

Також не варто плутати термін “розбій” та “розбійне вбивство”, хоча вони й становлять синонімічний ряд, але мають різні значення відповідно до Судебника

1550 року. Перший передбачає склад злочину проти власності, другий – кваліфікований вид вбивства та відноситься до злочинів проти особистості. У справах про розбій як одних з найсерйозніших у кримінально-правовій сфері, застосовувався розшуковий (інквізиційний) процес, який міг розпочатись лише з ініціативи державного органу чи посадової особи. Під час розгляду справ про розбій особливу роль відігравали такі докази, як схоплення обвинуваченого на гарячому, тобто на місці скоєння злочину, або власного зізнання, яке офіційно отримувалось шляхом катування, що цілком ймовірно було негуманним поводженням з людиною та не могло забезпечити об'єктивне розслідування справи.

Не зважаючи на вагомість та значущість розглянутих нами нормативно-правових актів, вони не розкривали ознак розбою та не давали повного уявлення про склад даного злочину. Однак, вивчення тексту Судебників, інших документальних свідчень цієї епохи дозволяють стверджувати, що під розбоєм розумілось насильницьке заволодіння чужим майном у виді промислу, як правило, групою осіб, поєднане з вбивством, спричиненням шкоди життю, здоров'ю особи чи підпалом.

Наступним визначним документом в історії кримінального права, на наш погляд, варто вважати Литовський статут 1588 р., який передбачав досить широкий перелік злочинів, що диференціювались залежно від об'єкта на декілька видів. Розбій відносився до злочинів проти власності, які, разом з таким складом як грабіж, становили особливо небезпечну підгрупу злочинів [197, с. 45]. Проводилась юридична межа між двома вказаними вище суспільно небезпечними діями. Грабежем уважався відкритий напад з метою заволодіння чужим майном, розбоєм – умисний напад на чужий дім, двір, маєток. Таким чином, до складу розбою вводилась обов'язкова ознака, якої не було передбачено у попередніх законах, – місце вчинення злочину. Якщо особа, незалежно від її соціального стану, була убита під час такого нападу, то всі учасники, не зважаючи на виконані ними ролі та функції, каралися найсуворішим покаранням – смертною карою. Отже, нормативно, хоча й було проведене розмежування та чітко визначені два окремі, незалежні один від

одного складу злочину, але термін “розбій” у кримінальному законі прямо також не використовувався. У Литовському статуті ми лише бачимо, що вживаються поняття “пограбеньє” та “грабеж” (артиклі 1–4) [197, с. 25–314].

Приблизно в першій половині XVI ст. на території України, яка невпинно потерпала від іноземних загарбників, зароджується національно-визвольний рух – козацтво, центр якого заснований на Запорозькій Січі. Спочатку це було політико-адміністративне утворення, а згодом і невелика держава Війська Запорозького Низового (сер. XVI – сер. XVII ст.ст.). Відтак, як і у будь-якій іншій державі, необхідно було певним чином врегульовувати відносини між її громадянами. Відповідно на території цього утворення діяло звичаєве право для захисту прав та свобод проживаючих там осіб, а також для підтримки громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Писаних законів на Січі не було, а Литовських статутів козацтво не визнавало, тому дуже важко розкривати норми, які визнавали діяння злочинами, розкривали їх зміст та передбачали кримінально-правову санкцію. Виходячи з аналізу юридичної літератури, злочинами на Січі вважались діяння, що посягали на військово-політичні, соціальні, моральні та економічні основи січової громади, завдавали шкоди життю, здоров'ю, честі та гідності особи. Чіткої класифікації злочинів за об'єктом посягання чи будь-яким іншим критерієм не існувало, хоча сучасні дослідники виокремлюють шість видів злочинів, серед яких відрізняють й майнові. До них, крім крадіжок, відносилося пограбування, хоча склад останнього не розкривався, тому ми не маємо нагоди проаналізувати його та виявити співвідношення зі складом розбою, який передбачений чинним КК України [172, с. 248].

Також важливим законодавчим актом в історії розвитку поняття розбою, який заслуговує на увагу було Соборне уложення 1649 року. У главі XXI “О разбойных и о татиных делах” цього Уложення мова йде про розбійників, або ж лихих людей, основним заняттям яких було вчинення злочинів: крадіжок та грабежів. У цьому нормативному-правовому документі склад таких злочинів, як крадіжка, грабіж та розбій йменувався одним узагальнюючим терміном –

“крадіжка”, хоча мова про розбій (як окремий склад злочину, законодавчо прописаний та юридично визнаний) вже йшла. Як і тепер даний злочин належав до групи найбільш суспільно небезпечних. Згідно з Уложенням розбій визначався, як дії насильницького характеру, що несли небезпеку для життя, були спрямовані на отримання чужого майна та були вчинені спеціально організованою групою, тобто зграєю. Цей акт передбачав такі види розбою: а) простий розбій – напад, який не потягнув за собою смерть потерпілого; б) кваліфікований розбій [197, с. 356]. Визначення кваліфікованого розбою в Уложенні ми не знаходимо, але виділяємо його такі законодавчо закріплені підвиди: по-перше, повторний розбій, по-друге, розбій, скоєний вперше, але поєднаний з вбивством, підпалом двору чи запасів хліба.

Саме в Соборному Уложенні розбій уперше на офіційному рівні розцінювався як більш небезпечний у порівнянні з крадіжкою, відтак за його вчинення передбачалось більш суворе покарання. Кваліфікований розбій карався смертною карою, тоді як повторна крадіжка каралась позбавленням правого вуха, тюремним ув’язненням на чотири роки чи засланням на примусові роботи (ст. 10, гл. XXI).

З плином часу соціально-економічні процеси, що відбувались на українських землях, знаменували становлення легітимного козацтва. Регулятивні і захисні функції в українському суспільстві вже виконувало українське право. Перший крок до кодифікації українського права зробив гетьман П. Скоропадський. Необхідно було відмовитись від старих норм, які вже не вживались або оновити, доповнити ті з них, які ще могли бути використані в судовій практиці. Майже на протязі 20 років були вивчені різні правові збірки, в тому числі, Литовські статuti та Магдебурзьке право. Все краще правознавці перенесли у збірник законів, який у 1743 р. отримав назву “Права, за якими судиться малоросійський народ”.

Вказаний вище Кодекс охоплював не лише норми кримінального права, але й цивільного, адміністративного тощо, чим й був незручним та громіздким. Він розрізняв крадіжку, грабіж та розбійний напад. Розбійний напад (або розбій) мав

синонім – пограбування. Розбій (пограбування) визначався як насильство з метою привласнення чужого майна. Оригінальне визначення такого злочину виглядало наступним чином: “Кто был от кого на пути разбит или ограблен был, – а тот разбитый перед судом раны свои объявил...” (розділ 20, арт. 19, п. 1) [175, с. 141]. Констатуючи це визначення, можемо виділи наступні ознаки розбою за Правами: напад, як спосіб заволодіння чужим майном; нанесення тілесних ушкоджень потерпілому; привласнення чужого майна. При цьому “розбитий” означає поранений, а “розбійники” – це ті люди, які наносять тілесні ушкодження, при цьому маючи на меті заволодіння чужим майном. Окремий склад злочину був передбачений, при вчиненні особою чи кількома особами розбою, в результаті якого потерпілому була заподіяна смерть. Покарання за цей злочин передбачало деяку варіацію – від грошового штрафу до смертної кари через повішання. Також зникла раніше обов’язкова ознака скоєння злочину і кваліфікації його як розбою – місце вчинення злочину (скоєння його на дорозі). При цьому слід погодитись з думкою Д. Любченка, який зазначав, що за артикулами розглядуваного акту розбій визначався як такий не за місцем його скоєння, а за наявності суспільної небезпечності нападу та настання наслідків [127, с.119–121].

Загалом, даний законодавчий акт був визначальним в історії кримінального права України, адже у ньому давалось найбільш широке визначення розбою в порівнянні з попередніми документами, при цьому потерпілі від злочину не розрізняються за суспільним станом, що свідчило про зниження класової значимості при відправленні правосуддя.

Історичні події склались таким чином, що у 1840 р. на Лівобережній Україні набрав чинність Звід законів Російської імперії в 15-ти томах, який був затверджений 1 січня 1835 року. У свою чергу на Правобережних територіях нашої держави також вводилось виключно російське законодавство. Таким чином, вперше за багато років на території нашої держави почав діяти єдиний закон, хоча й він був нав’язаний іншою країною.

У 15-му томі Зводу законів Російської імперії мова йшла про корисливо-наси́льницькі злочини. До них відносились і грабіж, і розбій (останній був визначений як “відкритий напад на будь-яке місце: житло, селище, двір або якусь споруду, для викрадення майна із застосуванням насильства, яке становить явну небезпеку для особи”). Виділялись наступні види розбою: розбій, поєднаний із спричиненням смерті або підпалом; розбій, вчинений повторно; розбій, вчинений у церкві; розбійний напад на пошту. Різниця між розбоєм та розбійним нападом не існувало. Покарання за такий злочин визначалось як позбавлення всіх прав та майна, або побиття бато́гом та заслання на каторжні роботи [45, с. 48]. Згодом у 1845 р. був зроблений значний крок вперед, так як розбій та інші види майнових злочинів були об’єднані в один розділ – “Про викрадання чужого майна”, що містився в Уложенні про покарання кримінальні та виправні.

Українські землі продовжували перебувати у складі Російської імперії та керувались її нормативно-правовою базою. Як відомо з достовірних історичних джерел останнім кодифікованим актом Російської імперії, дія якого поширювалась і на землі України, було Кримінальне Уложення 1903 року. В даному акті корисливо-наси́льницьким злочинам було присвячену низку статей, які законодавцями були об’єднані в розділ 32 “О воровстве, разбое и вымогательстве”. Як і в попередньому документі під викраденням розумілось умисне захоплення чужого рухомого майна з метою обернення прибутку від нього на свою користь. Однак, система умисних діянь, що охоплювали викрадення, була уніфікована та включала в себе крадіжку, розбій і шахрайство. Склад розбою зазнав помітних змін, особливо у дефініції цього поняття та визначався наступним чином: “розбій – викрадення чужого рухомого майна, з метою привласнення, за допомогою приведення в невідомий стан, заподіяння тілесного ушкодження, насильства над особою або караної погрози” (ст. 589). На наш погляд, таке визначення суттєво не відрізнялось від попередніх, хоча граматично було сформовано більш складно та потребувало тлумачення з огляд на вжиті у ньому терміни.

Надзвичайно суперечливою була криміногенна ситуація в період українського державотворення 1917–1921 рр., адже добре відомо, що “особливо швидкий ріст злочинності та її найбільш небезпечних форм відбувався в умовах глибоких економічних труднощів, великих матеріальних і духовних вад ринкової економіки, довгого спаду виробництва, різкого зниження життєвого рівня людей, боротьби за переділ власності і соціального розшарування суспільства” [135, с. 3]. Саме в цей період розвитку української державності на території нашої держави окрім основних кримінальних законів, діяли суміжні з ними попутні закони та нормативно-правові акти, що вносили незрозумілість та двозначність законодавчого регулювання суспільних відносин.

Усі майнові злочини, які передбачались тогочасним кримінальним законодавством, можна було умовно поділити на чотири групи, однією з яких була група привласнень завідомо чужого майна, тобто викрадення. Під привласненням розумілись дії, спрямовані на набуття чужого майна у свою власність шляхом викрадення. У свою чергу всі привласнення поділялись на види: ті, які супроводжувались застосуванням насильства до потерпілої особи (розбій), та не супроводжувались (прості викрадення). Е.М. Кісілюк виділяє дві ознаки, якими ці підгрупи відрізнялись: 1) оборнення чужого майна у власність, тобто позбавлення іншої особи не тільки тимчасового володіння або користування річчю, але і самого права власності на річ взагалі, не з наміром знищити цю річ, а з наміром обернути у своє те, що належить іншому; 2) привласнення собі чужого майна або майнових прав, а не взагалі предметів, які знаходились у розпорядження особи і складали його власність [89, с. 54].

Далі зазначимо про таке: для правильного формування кримінально-правових понять варто звернутись до значень слів викрадення та привласнення, які ми так часто вживаємо. Термін “викрадення” розглядається у широкому значенні та означає привласнення собі того, що правомірно належить іншій особі, котра визнається її власником. Власне кажучи, термін “привласнення” і є родовим терміном посягання на чужу майнову власність без застосування насильства, оскільки викрадення це лише засіб, а привласнення – це результат,

кінцева мета спланованих дій, що полягає у переході права власності від потерпілого до викрадача, у перетворенні “твого” на “моє” без добровільної згоди. Якщо ж мова йде про випадки вчинення злочинів із застосуванням насильства до потерпілої особи, то ми можемо стверджувати, що термін “викрадення” із застосуванням насильства є найбільш вдалим та доцільним.

З усієї низки законів, підзаконних нормативно-правових актів, дія яких поширювалась на всю територію сучасної України в період її найбільш активного державотворення, лише один передбачав відповідальність за вчинення злочинів – Уложення про покарання 1885 року. Даний документ був надбанням царської Росії, але за відсутності власної законодавчої кримінально-правової бази керівництво Української Центральної Ради, Гетьманату, а згодом і Директорії, керувалось цим Уложенням.

Відповідно розбоєм визнавався напад на особу, вчинений з метою викрадення належного їй майна. При цьому були законодавчо сформовані наступні ознаки для визнання певного злочинного діяння розбоєм: 1) застосування насильства до потерпілого, при чому яке саме насильство має застосовуватись до особи не роз’яснено; 2) застосуванням або демонстрація зброї; 3) якщо напад вчинений без використання зброї, він повинен супроводжуватись вбивством, замахом на нього, або нанесенням потерпілому тілесних ушкоджень (у вигляді пошкоджень цілісності шкіри на тілі, ран, побоїв тощо). Відповідно до норм закону тогочасні науковці у теорії кримінального права виділяли три типи розбою залежно від способу його здійснення: із застосуванням насильства; із застосуванням зброї; із застосуванням будь-якого роду погроз. При цьому окремі види розбою розрізнялися за кількома критеріями:

- 1) місцем вчинення злочину – церква, житлове приміщення, вулиця, шляхи сполучення, тобто дороги, безлюдне місце;
- 2) об’єктом нападу – пошта, транспорт для мандрівників тощо;
- 3) тяжкістю, спричинених здоров’ю ушкоджень – прості пошкодження, побої, рани, посягання на життя та ін.;

- 4) формою співучасті учасників нападу – за попередньою згодою декількома особами або сформованою бандою;
- 5) наявності повторності [247, с. 250–271].

Також існувала кримінальна відповідальність за замах на розбій. Кожен з перелічених нами видів розбою був передбачений окремою статтею Уложення про покарання, що говорить про деталізацію кожного складу злочину та вичерпне їх тлумачення безпосередньо в самому законі, а не в допоміжних правових актах. З іншого боку, таке широке роз'яснення було надто громіздким.

В цілому, на наш погляд, Уложення про покарання 1885 р. було одним з найвдаліших кримінальних законів з позиції історичного розвитку кримінального покарання за розбій. Але з часом ситуація на українських землях погіршувалась – злочинність невпинно зростала і на боротьбу спрямовувалось чимало постанов та інструкцій. Одним з таких документів була постанова “Про покарання для винних у публічному заклику до вбивства, розбою, грабежу, погромів та інших тяжких злочинів”, прийнята 06.07.1917 р. Тимчасовим урядом Російської імперії та ратифікована в Україні Центральною Радою. Вона була прийнята з превентивною метою та встановлювала кримінальну відповідальність за публічні заклики вчинення насильства над певною частиною населення, в першу чергу за публічні заклики до вчинення розбою. З даної постанови випливає, що в зв'язку з погіршенням економічної ситуації кількість вчинених розбоїв зростала, органи розслідування не встигали їх розкривати, а профілактичні заходи органами правопорядку й зовсім не проводились.

У 1918 р. законодавче формулювання поняття розбою зовсім не змінилось, але все більше акцентувалась увага на його суспільній небезпечності, внаслідок чого для розгляду кримінальних справ про розбій з розпорядження коменданта губернії створювався військовий революційний суд за місцем скоєння злочину. Такі суди були найбільш розповсюджені у сфері боротьби зі злочинами проти власності. За доби Гетьманату та Директорії подібна ситуації зі зростанням статистичної кількості розбоїв збільшувалась і суб'єкти законодавчої ініціативи доповнювали вже існуючу базу кримінально-правової охорони актами про

профілактику та боротьбу з даним злочином, при цьому конструкція його складу змін не зазнавала, а тому динаміки історичного розвитку у даний період ми не вбачаємо.

З приходом на Україну, втім як і на суміжні з нею території, радянської влади доктрина кримінального права радикально змінилась, були окреслені її нові перспективи та прерогативи розвитку. Найпомітнішою зміною став поділ власності на три види: державну, колективну та індивідуальну, офіційно приватної власності не існувало, це поняття не використовувалось ані на законодавчому, ані на виробничому рівнях. Пріоритет серед усіх форм власності надавався державній та колективній, і їх кримінально-правова охорона не була виключенням. Така політика радянської влади відобразила у Кримінальних кодексах 1922, 1927, 1960 рр., останній з яких продовжував діяти до 01.09.2001 р.

В КК УСРР 1922 р. ще не передбачалась кримінальна відповідальність за майнові злочини залежно від виду власності. Офіційно вся власність охоронялась однаково, без виділення певних пріоритетів, шляхом встановлення більш суворих кримінально-правових санкцій, однак реальна ситуація була інакшою. В ст. 184 цього Кодексу йшлося про вчинення розбою. Дефініція цього поняття виглядала наступним чином: “відкритий, з метою заволодіння майна, напад окремої особи на будь-кого, поєднаний з фізичним або психічним насильством, що загрожує смертю або каліцтвом” [237, с. 27]. На відміну від попередніх законодавчих актів, у вказаному документі законодавець не уточнював, що предметом викрадення є чуже майно. Об’єктивна сторона розкривалась доволі повно та зрозуміло. З об’єктивної сторони розбій передбачав відкритий напад, тобто несподіване, раптове, навмисне, насильницьке посягання на майно іншої особи, яке відбувається в присутності будь-яких осіб. Закон сутність нападу не розкривав, також не було роз’яснене дане поняття й у додаткових постановах. Напад був поєднаний із застосуванням до потерпілого фізичного та психічного насильства. Уточнення видів насильства стало кроком вперед порівняно з попередніми кримінальними законами, де вид застосованого насильства прямо передбачений не був. При кваліфікації злочинів

розглядали лише фізичну його характеристику, вважаючи, що психічний примус не є достатнім стресовим фактором до особи, визнаної потерпілою від вчинення злочину.

КК 1922 р. розрізняв наступні обтяжуючі обставини: 1) розбій, вчинений групою осіб, який називався бандитизмом (хоча бандитизм був окремим складом злочину, звідси і виникала термінологічна плутанина); 2) розбій, вчинений особою, визнаною судом особливо соціально небезпечною, тобто рецидивістом. Відповідно санкції за вчинення таких злочинів були значно суворішими, ніж за вчинення розбою без обтяжуючих обставин. За простий розбій передбачалось покарання у виді позбавлення волі на строк не менше трьох років із суворою ізоляцією злочинця від навколишнього соціуму. Розбій, вчинений рецидивістом, карався стратою. Найвища міра покарання та конфіскація всього майна, яке належало винному, призначалась за розбій, скоєний групою осіб, оскільки такий вид злочину був найбільш небезпечним для суспільства. За особливих обставин при бандитизмі допускалось позбавлення волі на строк не менше трьох років із суворою ізоляцією та конфіскацією майна.

Конструкція розбою зазнала певних змін у КК УРСР 1927 р., хоча сутність дефініції цього злочину не змінилась. У ст. 174 цього Кодексу розбій визначався як явний, напад поодинокі особи задля заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, яке загрожувало смертю або каліцтвом, чи з погрозою вчинити подібне насильство. Метою розбою було заволодіння чужим майном, на відміну від попередньої – викрадення. Як спосіб вчинення розбою розглядалось насильство, небезпечне для життя та здоров'я потерпілого. Незважаючи на те, що між розбоєм та насильницьким грабежем залишилась тонка та незрозуміла межа, усе ж таки була відокремлена суттєва ознака, – характер психічного насильства, яке повинно було супроводжуватись заподіянням смерті або каліцтва. Якщо потерпілий жодного прояву не зазнав, злочин кваліфікувався як насильницький грабіж. Дещо відрізнялись обтяжуючі обставини розбою: повторність; участь у скоєнні злочину кількох осіб; тяжкість наслідків, які потягнув за собою цей злочин, – смерть, тяжке тілесне ушкодження; вчинення

злочину з застосуванням зброї. Розбій вважався закінченим з моменту нападу, що свідчило про усічений склад злочину, який і досі визнається таким у сучасному кримінальному законодавстві України. Верхня межа санкції була піднята з трьох до п'яти років, тобто за ч. 1 ст. 174 КК УРСР 1927 р. передбачалось покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, за ч. 2 – позбавлення волі на строк до десяти років; за ч. 3 – позбавлення волі на строк до десяти років і лише за наявності особливо обтяжуючих обставин – смертна кара [238, с. 234].

У зв'язку зі зміною економічної ситуації у державі, зростанням рівня правової культури та свідомості громадян та іншими соціально-економічними показниками, у 1960 р. був прийнятий новий КК. Згідно з цим документом розбій визнавався, як “напад з метою заволодіння майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства” (ст.ст. 86, 142 КК УРСР). Отже законодавець, розрізняв два види насильства: фізичне та психічне. Також були чітко визначені випадки, коли насильство було небезпечним для життя чи здоров'я – спричинення короткочасного розладу здоров'я або короткочасної втрати працездатності, створення небезпеки для життя чи здоров'я особи в момент його заподіяння. Насильство при розбої застосовувалося з метою заволодіння чужим майном чи його утримання. Під погрозою застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, у складі розбою розумілась погроза вбивством, заподіяння тяжких, менш тяжких або легких з розладом здоров'я тілесних ушкоджень.

Серед кваліфікованих та особливо кваліфікованих ознак розбою можна було виділити такі: заволодіння майном у великих розмірах; вчинення розбою за попередньою змовою групою осіб; розбій, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень; розбій із проникненням у приміщення, сховище або житло; розбій, вчинений особливо небезпечним рецидивістом; повторний розбій. У цьому Кодексі ми спостерігаємо диференціацію видів власності, а отже, і майна, на які посягає розбій.

Розбій державного, колективного або індивідуального майна в основному складі карався позбавленням волі на строк від трьох до десяти років, як додаткове покарання застосовувалась конфіскація майна. Кваліфікований розбій державного або колективного майна карався позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років позбавлення волі з конфіскацією майна та висилкою на строк до п'яти років чи без цього. За кваліфікований розбій індивідуального майна передбачалось покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна або без цього, та з висилкою строком до п'яти років чи без цього. На даному прикладі чітко видно різницю між неоднаковими формами власності.

Зі здобуттям Україною незалежності виникли нові реалії розвитку кримінального законодавства. Поки що продовжував діяти КК УРСР 1960 р., але тривала робота по розробці нового КК, який мав бути пристосованим до потреб нової незалежної держави. У зв'язку з цими подіями в 1997 р. авторським колективом, який очолив професор В.М. Смітєнко за завданням Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку і законності, був підготовлений проект КК України, який визначав розбій, як напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, що є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, чи погрозою застосування такого насильства.

Специфікою цього проекту КК України було те, що він передбачав кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади злочинів, частина з яких до КК України 2001 р. не увійшла, а саме: розбій з метою заволодіння історичними та культурними цінностями, особливо небезпечним злочинцем, із застосуванням зброї, з проникненням шляхом злому чи із застосуванням технічних або інших спеціальних засобів у житло чи інше приміщення або сховище, де є майно. Також представлений проект пропонував передбачити у санкції застосування такого виду покарання як конфіскацію майна, знарядь і засобів вчинення злочину. Межі санкцій пропонувалося значно розширити (наприклад, розбій мав каратися позбавленням волі на строк від трьох до десяти років, конфіскацією майна, знарядь і засобів вчинення злочину. Також В.М. Смітєнко пропонував

визнати кримінально караним неповідомлення про розбійний напад та заздалегідь не обіцяне приховування особи, яка його вчинила, знарядь і слідів вчинення розбою [111, с. 11].

Згодом був ухвалений новий КК України, який набрав чинності 01.09.2001 р., який переважно реалізував положення іншого проекту КК України, кримінальна відповідальність за розбій (ст. 187) була передбачена серед злочинів проти власності (розділ VI Особливої частини) [112]. Даний документ частково увібрав у себе історичні надбання розвитку кримінальної відповідальності за розбій, хоча й не всі. Нині розбій є найбільш небезпечним корисливо-насильницьким злочином проти власності. Специфіка цього злочину полягає в тому, що: по-перше, розбій визначений як “напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров’я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства”; по-друге, передбачено однаковий кримінально-правовий захист всіх форм власності; по-третє, досить чітко встановлені кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки та визначені санкції із зазначенням верхньої та нижньої меж покарань. Разом з тим, на наш погляд, склад розбою, передбачений чинним кримінальним законодавством, ще далекий від своєї досконалості.

На сьогодні продовжується робота у законодавчому органі України щодо удосконалення ст. 187 КК України. Так, наприклад, групою депутатів був підготований проект Закону України № 1189 від 02.12.2014 р. “Про внесення змін до статті 187 Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за вчинення розбійних нападів)”, яким пропонувалось посилити санкцію ч. 1 ст. 187 КК України та запровадити додаткове покарання у виді конфіскації майна засудженого, що свідчить про тяжкість злочину та його підвищену суспільну небезпеку – позбавлення волі на строк від п’яти до восьми років з конфіскацією майна. На нашу думку, підвищення верхньої межі санкції видається обдуманим та логічним, хоча проблема значного розрив між нижньою та верхньою межами санкції залишається не розв’язаною. Згідно з вказаним нами проектом, ч. 4 ст. 187 КК України депутати ВРУ пропонують доповнити ще

однією кваліфікуючою ознакою – вчинення розбою з застосуванням вогнепальної зброї або погрозою її застосування. Враховуючи статистику, яка показує стрімке зростання кількості вчинених розбоїв з застосуванням зброї та кількості зброї, яка нелегально потрапила в суспільний обіг, така пропозиція є досить раціональною [192].

Наступною спробою внести зміни до ст. 187 КК України став проект Закону України від 19.05.2015 р. № 2897 (03.06.2015 р. були внесені доопрацювання) “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків”. В цьому документі мова йшла про зміни в ч. 4 ст. 187 КК України – запропоновано виключити таку особливо кваліфікуючу ознаку розбою як вчинення даного злочину організованою групою. Пояснювалась така необхідність кардинально новою та відмінною від вітчизняного законодавства градацією кримінальних проступків та злочинів, ступенями їх тяжкості, формами співучасті, санкціями за вчинені злочини. Автори проекту пояснюють виключення такої ознаки з переліку кваліфікуючих не лише розбою, але й інших складів злочинів тим, що в чинному КК України в одних випадках вчинення злочину організованою групою не враховується законодавцем зовсім ніяк, в інших враховується як кваліфікуюча ознака (іноді поряд з такою як вчинення групою осіб), а в третіх – як обставина, що обтяжує покарання. Замість цього, вони пропонують, запровадити правила (зі зрозумілими винятками), згідно з якими у випадку, коли злочин вчинено особою у складі або в інтересах організованої групи чи злочинної організації, кваліфікація здійснюється одночасно за статтею (частиною статті) Особливої частини КК, що передбачає вчинення особою діяння та відповідною частиною ст. 255 або 255–1 КК (запропонованого проекту). При цьому покарання призначається з урахуванням правил про сукупність злочинів. Також у даному проекті пункти 2, 3 і 4 примітки до ст. 185 КК України пропонується взагалі виключити. При цьому не зрозуміло, як в такому випадку тлумачити терміни “значна шкода”, “великі розміри” та “особливо великі розміри” у корисливих злочинах проти власності, у тому числі й у розбоях.

У додатку 2 до проекту Закону містяться тлумачення різних видів насильства. Відтак, він розрізняє *психічне насильство* – протиправний вплив на психіку іншої людини шляхом застосування погрози, та *фізичне насильство* – протиправний вплив на організм іншої людини шляхом нанесення ударів, побоїв, мордування тощо, який вчинюється проти її волі і спричинює їй фізичну і моральну шкоду. Поряд з цим законодавець роз'яснює поняття “*насильство, небезпечне для життя і/чи здоров'я*” – вбивство, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, зараження невиліковною інфекційною хворобою, зґвалтування, насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом. При цьому поняття “розбій” (згідно проекту Закону України від 19.05.2015 р. № 2897, залишається не зміненим) – напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосуванням такого насильства. Отже, ми спостерігаємо неоднозначність в термінологічному апараті, та невідповідність роз'яснення одних понять іншим, хоча у законодавчому акті термінологія, яка використовується повинна органічно та послідовно поєднуватися в один логічний та змістовно правильний документ. Погроза, згідно з текстом аналізованого нами документа, – це залякування особи заподіянням фізичного чи статевого насильства, обмеження волі або настанням будь-яких інших небажаних для неї наслідків матеріального, службового чи особистого характеру (звільнення з роботи, позбавлення засобів до існування, виселення, відібрання дитини, розлучення тощо). Погроза може бути словесною, письмовою, у формі конклюдентних (жести, демонстрація зброї) та інших дій. Відтак ми вбачаємо ще один вид насильства – статеве насильство [192].

Отже, історичний розвиток кримінальної відповідальності за розбій та сучасні тенденції показує позитивний та негативний досвід законотворення попередніх поколінь та сьогодення, який необхідно враховувати у подальшому державотворенні. Він певним чином орієнтує на перспективі напрями розвитку та удосконалення положень чинного кримінального законодавства. Очевидно, що розвиток відповідальності за розбій охопив чотири основні періоди:

1) формування розбою як кримінально караного діяння; 2) законодавче закріплення та удосконалення норм про відповідальність за скоєння даного злочину; 3) соціалістичний період ідеологізації кримінальної відповідальності за розбій та їх деталізація; 4) сучасний період розвитку відповідальності за розбій, який орієнтований на міжнародну інтеграцію.

Щодо світового розвитку кримінальної відповідальності за розбій, то згадка про такий вид злочину присутня у багатьох стародавніх джерелах права. Щоправда поняття “розбій” існувало не завжди, а даний склад злочину в історичному розрізі ми можемо асоціювати з такими кримінально-правовими категоріями, як “грабіж”, “пограбування”, інколи – “крадіжка з обтяжуючими обставинами” та ін. Справедливо можна вважати, що першим праобразом розбою була крадіжка, що посягала на однорідні з розбоєм об’єкти. Варто зазначити, що відповідальність за розбій не завжди передбачалась у нормативно-правових актах, а також у відомих релігійних джерелах.

Зокрема, у П’ятикнижжі Мойсея (мається на увазі перші п’ять книг Біблії – Буття, Вихід, Левіт, Числа, Второзаконня) вказується про привласнення чужого майна як злочин проти власності. Крадіжка вважалась смертним гріхом. Як понесене покарання, особа зобов’язувалась повернути викрадене, загарбане чи ввірене їй майно власникові в п’ятикратному розмірі, а також розкаятись у своєму гріху перед Господом та господарем майна (Левіт 5:24, Числа 5: 6–7). Отже, покарання за цей злочин полягало у реституції та штрафі. До того ж, винний повинен був спокутувати свій гріх перед священиком та принести у жертву барана. Також в Біблії розрізняється крадіжка худоби – вола та вівці. За даний злочин передбачалася юридична формула покарання у вигляді відшкодування (Вих. 21:37) [251, с. 26–27].

Безпосередньо норми про розбій були відомі та зафіксовані ще у Вавилонській державі, де вони досить ефектно застосовувались на практиці. Широко трактувався розбій за законами царя Хаммурапі, де цілий розділ був присвячений питанням захисту власності. Грабіж та розбій законодавчо розмежовані не були та вважались одним злочином. За такий злочин у § 22 було

встановлено найсуворіше покарання – якщо винуватого спіймали, його негайно піддавали смертній карі: “Если человек совершит грабёж и будет пойман, – его должно убить”. Якщо грабіжника не спіймали, то потерпілий мав заприсягтися, що на нього насправді був скоєний напад та перелічити все викрадене у нього майно. Лише після клятви община та громада відшкодовували всі заподіяні йому збитки загальними коштами (§ 23). Також у законах Хаммурапі була передбачена така обтяжуюча обставина, як смерть потерпілого. У такому випадку громада повинна була сплатити матеріальну шкоду його родині (§ 24) [92, с. 7].

У Стародавньому Єгипті як злочин проти власності була передбачена крадіжка. Каралась вона не найсуворішою санкцією, а лише членоушкодженням, при чому відрубуванню підлягав той орган, що вчинив злочин, тобто рука [129, с. 15]. Чимало заборон на вчинення розбою та суміжних з ним злочинів містилось у законодавчому акті Стародавньої Індії – законах Ману [75]. Розбій ототожнювався з крадіжкою та привласненням чужого майна. Крадіжка (саugika) тягнула за собою тілесні покарання у вигляді відрубування кінцівок (ст. 82, гл. I), також обман та неправда прирівнювався до крадіжки, тож чіткої диференціації злочинів в законах Ману ми не спостерігаємо.

Стародавня Афіньська Держава характеризувалася сильним законодавчим фундаментом. У її законодавстві передбачалася відповідальність за розбій, хоча ознаки цього злочину не розкривалися. Грабіжники та розбійники могли бути продані у рабство, в якості покарання. Якщо ж злочин був скоєний у темну пору доби – злочинця дозволялось вбити на місці. Страта не була найтяжчим покаранням, найсуворішим уважалось позбавлення політичних та громадянських прав (атімія). Справи про майнові злочини могли розглядатись у судах лише за заявою зацікавленої сторони. Загалом при визначенні меж покарання розбійнику суд керувався ступенем тяжкості вчиненого злочину, наявністю факту готування до його вчинення, підбурювання інших осіб та замаху на вчинення злочину [128, с. 49–50].

Римське право теж зробило істотний крок вперед в історичному розвитку кримінальної відповідальності за розбій. На нашу думку, усі протиправні дії

передбачені Законами XII таблиць [169, с. 7–14] можна поділити на декілька груп, виділивши при цьому групу проти посягань на власність (майнові делікти). До них слід віднести крадіжку, грабіж, знищення чи пошкодження чужого майна. У згаданих законах визначення суб'єкта майнових злочинів зазнало деякої деформації – виділявся дорослий злочинець та неповнолітній. За скоєння даних злочинних дій вночі дорослий злодій (якщо був спійманий) карався стратою на місці, якщо вдень – бичуванням. Неповнолітній піддавався покаранню у вигляді бичування або відшкодування заподіяної шкоди у подвійному розмірі. У своїй монографії “Історія кримінального права європейських країн” М.І. Хавронюк констатує, що під впливом кризи республіканських інститутів і зростання влади імператорів у кримінальному праві (*juscriminale*) Риму відбулися суттєві зміни. Воно відобразило загострення політичної боротьби, намагання керівників шляхом посилення репресій врятувати соціальні та політичні порядки, що часом хиталися. Низка приватних деліктів поступово була включена в категорію злочинів (*crime publicum*). Це означало, що звичайні крадіжки залишались правовими деліктами, але крадіжки, вчинені з застосуванням насильства (прототип розбою) тягли за собою покарання від імені держави, які були значно суворішими [255, с. 15].

Зовсім інакшим був напрям розвитку розбою у східній культурі. Цікавим є також звід законів стародавнього періоду “Тайхорьо”. Даний нормативно-правовий акт поширював свою дію на територію Японії. Він містив положення, що стосувались кримінального права. Злочини проти власності поділялись на крадіжки та грабежі, які могли вчинятись із застосуванням насильства до потерпілого. Кожного року уповноважені органи повинні були звітувати Державній раді через спеціального посильного. До звіту входили узагальнені відомості про кількість грабежів та крадіжок, а також осіб, які їх вчинили. Надавалась статистика про кількість заарештованих грабіжників, які були засуджені до каторги або більш тяжкої кари, з докладним записом по кожному з перелічених злочинів та датою вироку [206, с. 145].

У період Середньовіччя (V–XVI ст.ст.) розвиток кримінальної відповідальності продовжувався від впливом соціально-економічних і політичних подій. Наприклад, японське кримінальне законодавство передбачало розбій як злочин проти власності, поряд із крадіжкою та грабежем. За спробу вчинення розбою чи грабежу винний карався далеким засланням, якщо ж ці злочини супроводжувались вбивством потерпілого – злочинець карався смертною карою через відсікання голови. Таким чином, склад розбою не розтлумачувався, а середньовічне законодавство акцентувало увагу на типізації злочинів та їх покаранні. Кримінальне право Франції у цей історичний період вирізняло лише крадіжку як родове поняття усіх злочинів проти власності. Відомий юрист XIII ст. Бомануар у своєму творі “Кутюми Бовезі” поділяв злочини на три види залежно від тяжкості покарання за них. Крадіжка відносилась до найтяжчих злочинів, кримінально-правова санкція за який була передбачена у вигляді смертної кари [258, с. 113].

Щодо кримінального права Англії, то у XII–XIII ст.ст., розбій як окремий склад злочину передбачений не був, відтак відповідальність за нього асоціювалась з відповідальністю за суміжні склади злочинів – грабіж і крадіжку [62, с. 56]. Відомий нормативно-правовий акт Німеччини – процесуальне уложення Карла V – Кароліна 1532 р. відносився розбій до категорії порушень “земського миру”, які в свою чергу складали групу державних злочинів і каралися, відповідно, смертною карою [104].

Новий поштовх кримінальному законодавству щодо відповідальності за розбій надав історичний період Нового часу, який, до того ж, характеризувався підвищенням правової культури людства. Так, у КК Франції 1810 р. розбій передбачений не був, але згадувалась крадіжка з застосуванням насильства, або погрозою його застосування чи з використанням зброї. Крадіжка відносилась до групи злочинів та проступків проти власності. При сукупності таких обставин крадіжка каралась смертною карою (ст. 381) або довічними каторжними роботами, якщо в результаті застосування насильства до потерпілого на його

тілі були залишені сліди поранень або ударів (ст. 382) [264]. На нашу думку, такий склад злочину відповідав сучасному розумінню розбою.

Наприкінці XIX – на початку XX ст.ст. кримінальне законодавство Європи зазнало глобальної кодифікації, де серед протиправних посягань на власність було прямо зазначено про розбій. Цей злочин був криміналізованим й у кодифікованому кримінальному законодавстві США 1873–1877 років. Звісно, у подальшому законодавець розширив норми про відповідальність за розбій. До речі, зважаючи на особливості перекладу, аналогом розбою за федеральним кримінальним законодавством є “берглери” та “робері” [202, с. 367]. У 1916 р. у зв’язку зі зростанням кількості вчинюваних посягань на власність громадян був прийнятий Акт про крадіжку, до якого укладачі включили 73 раніше ухвалених статутів. Даний документ передбачав відповідальність за всі майнові злочини, в тому числі розбій [51, с. 455].

Отже, загалом кримінальна відповідальність за розбій в останній із зазначених історичних періодів зазнала значних змін. У тогочасному кримінальному законодавстві іноземних держав була дана дефініція цього злочину, щоправда з деякими варіаціями, а також гуманізоване кримінальне покарання. Переважно національними законодавцями був узятий курс на удосконалення, розширення, деталізацію та гармонізацію усіх норм, які передбачали кримінальну відповідальність за вчинення злочинів проти власності.

Висновки до розділу 1

Беручи до уваги та враховуючи положення викладені у розділі 1 дисертації, ми дійшли наступних висновків:

1. Розгляд та детальний аналіз теоретико-методологічних передумов здійснення порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій в Україні та інших державах світу є важливим підґрунтям для успішного та результативного проведення будь-якого дослідження та передбачає: по-перше,

формування правильного підходу до вивчення визначених автором предмету та об'єкту дослідження; по-друге, висунення найбільш ймовірних гіпотез, які підтвердяться у результаті проведеної науково-дослідної роботи; по-третє, окреслення генеральної стратегії дослідження в загальних рисах, яка виражається в складанні детального плану дослідження та чітке його дотримання і виконання. У *теоретичному плані* передумовами представленого дослідження виступають: 1) наявність у дослідника повного та всебічного уявлення про межі досліджуваної ним проблеми, а також суміжних з нею проблемних тем та галузей не лише науки, а й чинного законодавства; 2) знання стану, сутності та глибини наукових розробок у галузі кримінального права, а конкретно у сфері злочинів проти власності, опрацювання наукової літератури по темі дослідження; 3) правильне формулювання завдань дослідження, вирішення яких необхідно представити у висновках порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій. У *методологічному плані* дані передумови передусім пов'язуються з вибором методології дослідження, а вже потім способів та прийомів його здійснення. Провідним є компаративний (порівняльно-правовий) метод дослідження, поряд з яким ми використовували загальнонаукові та конкретно-наукові методи, серед яких варто виділити: соціологічний, статистичний, моделювання, системний, бібліометрія, правове прогнозування, кібернетичний, діалектика, формалізація, гіпотетико-дедуктивний тощо.

2. Представлене дослідження кримінальної відповідальності за розбій є компаративним, а, відтак, передбачає посилення на законодавства держав-репрезентантів різних правових сімей. Не зважаючи на наявність у юридичній літературі значної кількості класифікацій правових сімей, ми обрали найбільш обґрунтовану та розповсюджену, зокрема запропоновано орієнтуватись на чотири типи: романо-германська (континентальна), англо-американська (англо-саксонська, або сім'я загального права), мусульманська та далекосхідна правові системи. Специфіка поглядів на кримінальну відповідальність за розбій зумовлена правовими звичаями і традиціями конкретних країн в залежності від

властивих їм характеристик, стану розвитку громадянського суспільства, правової культури, філософії, ідеології, наукових розробок у галузі кримінального права, та рівня розвитку науки в цілому. Розбій законодавчо закріплений як злочин у переважній більшості країн світу, не зважаючи на тип правової сім'ї, та визначається найбільш небезпечний та агресивним злочином проти власності. З огляду на таку характеристику у деяких країнах встановлена кримінальна відповідальність за приготування до розбою, що, на нашу думку, є правильним та раціональним кроком у попередження розбоїв. Фактично у всіх національних кримінальних законодавствах дана дефініція цього поняття, хоча й з різним ступенем її конкретизації, різним змістом та обсягом його легального тлумачення, різним рівнем розкриття певних понять і кваліфікуючих ознак. Не потрібно забувати й про особливості лінгвістичного перекладу ряду кримінально-правових термінів, зокрема серед яких плутанина серед понять “розбій”, “розбійний напад”, “грабіж” та ін. Порівняння охоплює два методологічні рівні для цілісності, зрозумілості та завершеності тексту дисертаційного дослідження: макрорівень, тобто об’єктом дослідження виступають окремі правові системи (загальнотеоретичні та системні аспекти кримінальної відповідальності за розбій) та мікрорівень (тобто спираючись та розглядаючи емпіричні та прикладні аспекти).

3. Розвиток норм про кримінальну відповідальність за розбій відбувався на різних етапах становлення держави і права в Україні. Загальною тенденцією історичної деформації розбою є те, що в нормативно-правових актах відповідальність за розбій закріплювалась спочатку у нормах серед злочинів проти особи, а згодом даний склад злочину правники стали відносити до злочинів проти власності, що ми спостерігаємо й до нині. Загалом норми, які закріплювали кримінальну відповідальність за розбій в різні історичні епохи залежали від багатьох чинників: пріоритет захисту певної форми власності (які ми спостерігаємо як в добу феодалізму, так і в радянський період), специфіка способу вчинення розбою, момент закінчення складу цього злочину, міра заподіяної винним матеріальної та фізичної шкоди тощо. Саме поняття “розбій”

існувало не завжди – в деяких правових актах згадується подібний склад злочину, але назви він не має, а в більшості історичних документів такий злочин ототожнюється з грабежем, хоча карається більш суворою санкцією. На різних історичних етапах розвиток кримінальної відповідальності за розбій мав як підйоми, так і спади, хоча загальною тенденцією стало більш детальне розкриття складу розбою у диспозиціях кримінально-правових норм у кожному наступного кримінальному акті.

4. На підставі розгляду та аналізу об'єктивних історичних обставин розвитку кримінальної відповідальності за розбій в Україні пропонується умовно виділити наступні її періоди:

1) становлення кримінальної відповідальності за розбій та віднесення його до злочинів проти власності (911 р. – I пол. XVI ст.) а саме виникають норми, які закріплюють даний склад злочину та встановлюють кримінальну відповідальність за його вчинення;

2) нормативного вдосконалення кримінальної відповідальності за розбій (II пол. XVI ст. – 1917 р.) Це період нормативного вдосконалення кримінальної відповідальності за розбій. В цей час Україна перебувала від владою іноземних держав, і, послідовно, що кримінальне законодавство в свою чергу зазнало певних змін, а саме з'явилися кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки: повторний розбій; скоєний вперше, але поєднаний з вбивством потерпілого, підпалом двору чи підпалом запасів хліба, відповідно санкції за які була значно суворішими;

3) деталізації норм кримінальної відповідальності за розбій (1917 – 1990 рр.), під час якого зазнає змін мета розбою (з викрадення – на заволодіння чужим майном), а також деталізуються та роз'яснюються форми насильства, які використовуються під час вчинення його злочину (фізичне та психологічне). Також в цей період виникає норма, яка часто знаходить своє відображення у практичному застосування закону про розмежування державного, колективного та індивідуального майна;

4) сучасний період розвитку кримінальної відповідальності за розбій (1990 р. – наш час), який характеризується визнанням розбою найбільш небезпечним

злочином проти власності, який посягає на два об'єкта кримінально-правової охорони – життя чи здоров'я особи – з одного боку, власність – з іншого. Також даний період характеризується інтеграційними процесами та зближенням національних кримінальних законодавств Європи, що в майбутнього, на нашу думку, приведе до їх єдиного розуміння терміну “розбій”, визначення подібних, або й взагалі однакових кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак і кримінально-правових санкцій.

5. Щодо світового розвитку кримінальної відповідальності за розбій, то згадка про цей злочин міститься у багатьох стародавніх джерелах, починаючи з Біблії. Для кожної окремої держави характерний свій розвиток кримінально-правових положень про розбій, хоча загальною рисою є те, що він завжди визнавався злочинним діянням та суворо карався кримінально-правовими санкціями. Щоправда спочатку розбій був споріднений з крадіжкою та не відмежовувався від неї (П'ятикнижжя Мойсея), а вже у Вавилонській державі широко трактувався в законах царя Хаммурапі, які ефективно застосовувались на практиці. У становленні розбою як злочину проти власності значний крок вперед зробили юристи римського права (Закони XII таблиць), в якому спостерігається диференціація кримінальної відповідальності залежно від суб'єкта злочину: неповнолітня особа чи повнолітня. Подальший розвиток норм про кримінальну відповідальність за розбій відбувався під впливом національних культур, політичний подій у державах, зростання правової культури громадян та інших чинників соціального та культурного життя населення.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗБІЙ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

2.1. Об'єкт розбою в Україні та іноземних державах

Для теорії кримінально права України характерною є наступна схема аналізу складу злочину: об'єкт, об'єктивна сторона (які в сукупності утворюють об'єктивні ознаки складу злочину) та суб'єкт, суб'єктивна сторона (суб'єктивні ознаки) [21]. Така схема передбачає детальне вивчення всіх перелічених вище елементів для характеристики конкретного складу злочину, у нашому випадку - розбою. Традиційним для національного кримінального права є те, що розгляд положень про конкретні елементи та ознаки складу злочину розпочинається з його об'єкта. Правильно вирішене питання про об'єкт злочину має важливе теоретичне та практичне значення. Саме об'єкт дає змогу визначити соціальну сутність розбою, з'ясувати його суспільно небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також відмежуванню його від суміжних складів злочинів (грабіж, бандитизм). Як справедливо зазначав А.Н. Трайнін, для вирішення найважливіших питань судової практики – питань кваліфікації – необхідне вивчення об'єкта як елементу конкретного складу злочину [220, с. 176].

Питання про зміст та структуру об'єкта розбою, “механізм” спричинення шкоди злочинним посяганням вивчене належним чином, відповідно існує велика кількість наукової літератури, присвяченої даній тематиці. Слід мати на увазі, що комплексні дослідження об'єкта злочину з'явилися досить давно, та при їх вивченні необхідно враховувати специфіку історичної доби, в яку проводилися дослідження перелічених нами питань.

Так, М.С. Таганцев вважав, що об'єктом злочину завжди є юридична норма в її реальному бутті, при цьому суть злочину він вбачав у рішучості винної особи

порушити вимоги держави [215, с. 47, 51]. Виходячи з цього, ми доходимо висновку, що визначаючи об'єктом злочину реальні блага чи інтереси, ми не зможемо з'ясувати юридичну природу інших дій, які руйнують будь-які інтереси, але не визначаються як протизаконні. Така позиція була висловлена на противагу положення А. Феєрбаха про те, що об'єктом злочину виступає суб'єктивне право особи [272, с. 45].

А.А. Піонтковський писав, що виходячи із загального вчення про злочин, об'єктом будь-якого злочинного діяння виступають суспільні відносини, які охороняються апаратом кримінально-правового примусу [177, с. 129]. В подальшому даний теоретичний висновок отримав розвиток у працях таких радянських вчених: А.Н. Трайніна [220], Н.Д. Дурманова [70], Я. М. Брайніна [29], Б.С. Никифорова [149], В.Н. Кудрявцева [118].

Е.А. Фролов акцентував увагу на визначення меж об'єкта розбійного нападу. При цьому він стверджував, що для конкретизації об'єкта розбою необхідно ті чи інші абстрактні кримінально-правові поняття переводити в конкретно спрощенні для того, щоб поняття об'єкту злочину (яке ми намагаємось визначити) не втратило своїх ознак суспільного відношення [254, с. 207–208].

В.М. Хвостов визначав, що правопорушна дія спрямована “проти права” повинна оцінюватись як дія, яка підриває авторитет права і держави, а тому має суспільний характер [257, с. 138].

Згідно з позицією А.Д. Марголіна злочин посягає на наступні об'єкти: правоохоронні інтереси окремих осіб та громадян, суспільства та держави [130, с. 138]. У свою чергу Ф. Полячек підкреслює, що об'єктом злочину є суспільні відносини, що існують у народно-демократичній державі, та інтереси трудящих, які охороняються кримінальним законом [181]. М.Й. Коржанський вважає, що така вказівка на захист суспільних відносин в інтересах трудящих є зайвою, оскільки суспільні відносини, які захищаються кримінальним законом автоматично закріплюють інтереси трудящих [100, с. 5].

Останніми роками багато уваги вивченню об'єкта злочину приділяється зарубіжними вченими. Їх концепція засновується на тому, що право обумовлене

“природою речей”, яку складають властивості відносин і об’єктів, а також громадські інтереси та поведінка суб’єктів правового регулювання. В. Майнохер доводить, що суспільні відносини визначаються як суспільні ролі, в яких природно набуваються інтереси, а згодом послідовно виникають певні права та обов’язки [275, с. 66]. Таким чином, за В. Майховером, об’єктом злочину виступає природно придбане положення у суспільстві певного індивіда чи групи індивідів, що, на нашу думку, є не зовсім вірно враховуючи положення Конституції України про те, що всі громадяни у державі рівні, не зважаючи на їх соціальний статус, расову, релігійну, мовну чи будь-яку іншу приналежність.

В дореволюційному кримінальному праві найбільш розповсюдженим був погляд на об’єкт розбою як на правове благо (правоохоронний інтерес). В сучасному зарубіжному праві йому також надають перевагу більшість юристів. В деяких країнах (Англія, США, Франція, Німеччина) взагалі не вживається термін “об’єкт розбою”, натомість використовуються поняття “правове благо” або “правове благо, що охороняється законом” [114, с. 58].

Поряд з наведеними нами позиціями щодо об’єкта злочину, які перевірені часом, існує ціла низка інших поглядів, які висловлюють сучасні українські та російські правники. Зокрема, об’єкт злочину розуміється в якості: 1) правовідносин (С.Я. Лихова, В.М. Вінокуров) [124, с. 79; 7, с. 51]; 2) людей (як окремих фізичних осіб та множинності осіб) (Г.П. Новосьолов) [151, с. 60]; 3) соціальних цінностей (Є.В. Фесенко) [249]; 3) сукупності суспільних відносин, благ та інтересів (П.Л. Фріс) [252, с. 110]; 4) сфери життєдіяльності людей (В.П. Ємельянов) [73, с. 10] тощо. За таких умов ми погоджуємось з думкою В.М. Вінокурова, що причиною наукових дискусій щодо поняття об’єкта злочину є багатогранність цього явища та його розгляд під різним кутом зору [37, с. 4]. Саме тому О.К. Зателепін розглядає об’єкт злочину як певний феномен, та пропонує виділяти чотири його сторони: 1) філософську (гносеологічну); 2) аксіологічну (ціннісну); 3) соціальну (матеріальну); 4) юридичну (формальну), конкретно характеризуючи кожную, але ми не вдаватимемось до глибокого аналізу [76, с. 29].

Іншої позиції дотримується О.О. Горішний, який послідовно за В.П. Ємельновим визначає, що категорія “суспільні відносини” є досить абстрактною та неповно відображає зміст об’єкту розбою, та пропонує ввести в чинне кримінальне законодавство поняття “сфери життєдіяльності людей” [56, с. 179].

На нашу думку, найбільш обґрунтованим є твердження, що об’єкт злочину – це суспільні відносини, що знаходяться під охороною кримінального закону, шляхом зміни яких заподіюється соціально небезпечна шкода. Фактично об’єкт злочину – це мішень, в яку націлений кожний злочин [100, с. 15]. Дана позиція є загальновизнаною в українському законодавстві та найбільш поширеною у теорії кримінального права. Таке положення обґрунтовується наступними доводами: 1) суспільні відносини – це визначені форми і види поведінки індивідів, груп, класів у процесі виробництва, спілкування та пізнання; 2) в суспільних відносинах тісно взаємодіють інтереси суспільства та соціально значима поведінка, в якій ці інтереси виражаються; 3) відносини з приводу розподілу, розпорядження та обміну матеріальних благ є об’єктивними та первісними щодо людської свідомості, а також історично сформовані розвитком суспільства; 4) в суспільних відносинах перш за все закріплюються і реалізуються інтереси суспільства.

Потрібно звернути увагу й на класифікацію об’єктів кримінально-правової охорони, яка сприяє вивченню об’єкта злочину та дає змогу глибше розкрити його роль і значення. На наш погляд, варто виходити з триступеневої класифікації об’єктів злочинів, висловленої ще у 1948 р.: загальний, родовий та безпосередній. Це так звана класифікація “по вертикалі”, яка цілком відповідає проблемам практики та є логічною, оскільки ґрунтується на співвідношенні філософських категорій “загального”, “особливого” та “окремого”. Паралельно ми розглядаємо і класифікацію об’єктів злочинів “по горизонталі”: основний, додатковий, необхідний та додатковий факультативний.

Розкриваючи питання про загальний об’єкт розбою, який утворює всю сукупність відносин, що поставлені під охорону чинного закону про кримінальну відповідальність [151, с. 105], ми, в першу чергу, маємо визначити

родовий об'єкт злочинів проти власності, адже саме в даному розділі (розділ VI Особливої частини КК України) передбачена кримінальна відповідальність за вчинення розбою. Загальне визначення об'єкта злочину як суспільних відносин є необхідним підґрунтям для виявлення ознак та суті самих суспільних відносин і визначення об'єкта злочину на рівні конкретного посягання. Конкретизація та уточнення об'єкта злочину дозволяє виявити ступінь та соціальні властивості заподіяної злочином суспільно-небезпечної шкоди, підстави та критерії вибору об'єктів кримінально-правової охорони і засобів їх захисту, а також побудови кримінального закону та правильної кваліфікації злочинів.

В юридичній літературі, традиційно, науковці вказують, що родовим об'єктом злочинів проти власності є власність як благо, однак саме визначення власності дають через поняття “відносини”. У сучасній правовій літературі існує два підходи до розуміння власності: 1) економічний та 2) юридичний, які співвідносяться як ціле і частина. Економічне розуміння власності відносить до поняття “власність” все, що є товаром та являється предметом ринкових відносин (наприклад, речі, послуги та неуречевлене майно). В свою чергу юридичний критерій викликає багато дискусійних питань та неузгодженостей, зважаючи на визначення права власності, яке дають вчені-цивілісти. Відповідно до ст. 316 ЦК України, правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Відтак, законодавець пов'язує існування права власності лише з речами і, як наслідок, можна вести мову лише про право власності на речі. Якщо ж піти шляхом визнання права власності лише на речово-матеріальні об'єкти, виникає питання щодо захисту інших об'єктів цивільних правовідносин, які не є речами [4, с. 432]. Можемо констатувати, що питання про об'єкт злочинів проти власності, в тому числі й розбоїв, досі залишається спірним та є предметом наукових дискусій багатьох вчених.

Однак, останнім часом, зважаючи на тенденцію світової інтеграції держав, і економічне, і юридичне розуміння власності зближуються між собою. Саме така гармонізація і зумовила комплексний підхід, згідно з яким власність, як родовий

об'єкт розбою – це об'єкт кримінально-правової охорони, який отримав юридичну регламентацію не лише за допомогою інституту права власності, а й інших речових, зобов'язальних прав. Антонюк Н., визначив, що родовий об'єкт розбою – це власність, тобто відносини з приводу належності майна, товарного обігу речей та неуречевленого майна [4, с. 434], з чим не можливо не погодитися.

З приводу об'єкту розбою між вченими досі триває дискусія. Була висловлена думка, що об'єктом цього злочину виступають суспільні відносини громадської безпеки, яку підтримав А.О. Пінаєв. Обґрунтована вона наступним чином: закон допускає кваліфікацію злочину як розбою, навіть при спричинення потерпілому незначного матеріального та фізичного збитків, а відтак злочин в більшій мірі посягає на безпеку суспільства, спокій та громадський порядок [175, с. 47].

М. П. Михайлов вважав, що розбій має два нерівнозначні між собою об'єкти: 1) майно; 2) життя, здоров'я та тілесна недоторканість громадян. Автор вважав, що особа, як об'єкт кримінально-правової охорони, є важливішою ніж майно, наголошуючи на тому, що вже одне посягання на особу утворює закінчений склад розбою [137, с. 122]. Виходячи з цього основним об'єктом є життя та здоров'я особи, а додатковим – власність. М.І. Бажанов також виділяв два об'єкти – особисте майно і особу, – які вважав рівнозначними між собою. Також подвійний об'єкт у складі цього злочину вбачав й М. М. Ісаєв [79].

На противагу переліченим вище позиціям виступав М. Б. Гугучія, котрий розглядав небезпеку особистості потерпілого як єдино можливий та прийнятний об'єкт розбою. Пояснюючи свою думку тим, що для кваліфікації за складом розбою не має значення заволодів злочинець майном потерпілого чи ні [60, с. 21]. Цілковито погодитись з його позицією ми не можемо так, як поставлення в небезпеку інтересів потерпілого на майно також утворює закінчений склад розбою. До того ж практичний досвід не підтверджує таку позицію. *Так, з матеріалів кримінальної справи, громадянин В., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з корисливих мотивів, з метою вчинення нападу, направленого на заволодіння чужим майном, прийшов до магазину*

“Продтовари” по вул. Шевченка, 46, смт. Кодра Макарівського району Київської області. Попередньої діставши та одягнувши, задалегідь підготовану, чорну шапку з прорізами для очей, та кухонний ніж, останній ввійшов до приміщення магазину та, переслідуючи свій злочинний намір – заволодіння чужим майном, погрожуючи застосуванням насильства, небезпечного для життя та здоров’я, заволодів грошовими коштами у сумі 350 грн., після чого залишив магазин [14].

На думку більшості сучасних українських вчених основним об’єктом розбою є право власності. Зокрема, таке твердження підтримує О.І. Дітріх [69] та В.С. Батиргареева [20, с. 6], О.О. Горішний, який вважає основним об’єктом розбою безпеку у сфері обігу певних рухомих речей, а додатковим обов’язковим – безпеку особистості [55, с. 17]. Позиція цього правника є досить суперечливою тому, що він виділяє два об’єкти розбою, але основний об’єкт розкриває через нове формулювання загального об’єкта злочинів проти власності.

В теорії кримінального права України загальновизнано, що родовим об’єктом розбою є суспільні відносини власності, що охороняються кримінальним законом України, як частина економічних відносин та як основа економічної системи держави. Ми вважаємо таке твердження найбільш аргументованим, раціональним та правильним, враховуючи потреби практики і теорії, та підтримуємо його. Також таку думку підтримали 92,8 % з усіх респондентів (див. додаток В).

Поряд з цим, суди (судді) не зовсім вірно розтлумачують предмет та об’єкт злочину, визначаючи об’єктом розбою гроші, цінні речі тощо нехтуючи положеннями КК України. Зокрема, така ситуація у 58,4 % випадків вивчених нами кримінальних проваджень (справ) (див. додаток Б). Підтвердженням цих положень також можуть слугувати матеріали однієї з досліджених нами кримінальної справи № 1-24/2011, в якій М., визнаний судом винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 187 КК України, вчинивши навмисні протиправні дії, які виразились у нападі з метою заволодіння чужим майном. М. раптово несподівано для потерпілої К. здійснив напад, а саме: підбіг до потерпілої

штовхнув її, після того як остання впала наніс ще 3 удари, спричинивши легкі тілесні ушкодження, після чого відкрито заволодів її майном на загальну суму 1271 грн.[13].

Кримінально-правова характеристика розбою буде неповною без здійснення “горизонтальної” класифікації безпосередніх об’єктів. На цьому рівні у складі розбою виділяють додатковий безпосередній об’єкт. О.О. Горішний для визначення безпосереднього об’єкта розбою зважає на законодавчу конструкцію цього злочину, зокрема на обов’язковість урахування під час кваліфікації злочину мети заволодіння чужим майном [57].

М.Й. Коржанський визначає, що додатковим безпосереднім об’єктом злочину є ті суспільні відносини, які не складають сутності даного злочину, але цим злочином порушуються або потрапляють під загрозу порушення поряд з головним об’єктом [99, с. 53]. Ми наслідуюмо дану позицію та вважаємо, що додатковим безпосереднім об’єктом є ті суспільні відносини, яким заподіюється шкода чи створюється її загроза поряд з основним об’єктом. Таким є, наприклад, здоров’я чи життя при розбої. Таку класифікацію ввів у науку Д.Н. Розенберг ще у 1947 р. Він помилково вважав посягання на відносини власності посяганнями на єдиний безпосередній об’єкт. Виключення робив тільки для розбою [199], вказуючи, що даний злочин посягає на два об’єкта. Життя, як об’єкт кримінально-правової охорони – це не абстрактні суспільні відносини, а конкретні людські цінності, що існують задля охорони біологічної основи життя. Здоров’я є складовим елементом життя, від його стану залежить і життя особи.

Наукова полеміка серед правників триває і щодо визначення ієрархії цінностей на які посягає злочин. Так, зазначається, що під час кваліфікації розбою не звертається увага на те, чи заволодів злочинець майном чи воно й надалі знаходиться у володінні потерпілого. У свою чергу лише спричинення небезпеки його власнику свідчитиме про вже закінчений склад злочину. Саме тому, на думку цієї групи вчених, основним безпосереднім об’єктом розбою є особа, а додатковим – власність [60, с. 81].

Як слушно зазначає Б.М. Головкін заподіяння шкоди життю та здоров'ю інших людей за насильницького заволодіння майном не є самоціллю. Ці відносини не сприймаються як найвищі соціальні цінності, відтак є лише перешкодою на шляху до заволодіння чужим майном [52, с. 43].

Ми підтримуємо точку зору більшості українських вчених, які визначають життя та здоров'я особи додатковим безпосереднім об'єктом розбою. Таку позицію підтверджують й 75,0 % з усіх респондентів (див. додаток В).

У Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я, прийнятому 22.06.1946 р., визначено, що здоров'я являє собою стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя особи. Здоров'я – це не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів, як вважалось раніше. Дані положення наслідують Основний Закон – Конституція України, яка закріплює, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Відповідно життя і здоров'я людини знаходяться під кримінально-правовим захистом, відповідальність за вчинення таких посягань знайшла своє відображення в розділі II Особливої частини КК України.

Деякі вчені вважають, що момент початку життя людини судово та медична практика пов'язує з повним відділенням плода від тіла матері та початком незалежного існування після відрізання пуповини (доказом того, що дитина народилася живою є початок самостійного дихання та її крик), а момент закінчення життя – з концепцією “смерті мозку”, що становить багатоступеневий тест [246, с. 93].

Найбільш поширеною думкою серед наукових кіл є те, що під кримінально-правовою охороною здоров'я людини перебуває з моменту початку пологів і до настання біологічної смерті. Спробуємо розібратись чи відповідає це твердження дійсності та потребам практики.

Поняття “здоров'я” нерозривно пов'язане з поняттям “життя”. Життя особи – особлива форма існування людського організму, що полягає в активному, поєднаному з витратою отриманої ззовні енергії, підтриманні та

самовідтворенні специфічної структури. Життя людини характеризується реактивністю, диханням, мисленням, чутливістю, баченням, спілкуванням, харчування, ростом, рухом, обміном речовин, розмноженням тощо [145, с. 288]. Також термін “життя” розуміють, як індивідуальний розвиток людського організму з моменту його зародження до його смерті (онтогенез). Термін “особа” означає окремого індивіда, особистість, людину як втілення індивідуального початку в суспільстві. Питання про момент початку та закінчення життя визначається у правовій літературі неоднозначно. Хоча останнім часом вчені розробили єдиний підхід, який ми вважаємо найбільш вдалим та обґрунтованим. Моментом початку життя вважається початок фізіологічних пологів. В медицині чітко визначено момент, з якого плід можна називати дитиною, оскільки він може продовжувати самостійно жити поза утробою матері, а отже мати право на кримінально-правову охорону свого життя. Так, пологи, які відбулися з 22-го повного тижня вагітності, називаються не “викиднем” (як це було за радянських часів), а “передчасними пологами”, при цьому маса тіла новонародженого від 500 г до 999 г вважається надзвичайно малою масою тіла при народження (пункти 2.2. та 4.4 Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої наказом МОЗ від 29.03.2006 р. № 179). Відповідно до ч. 2 ст. 50 Закону України від 19.11.1992 р. № 2801–XI “Основи законодавства України про охорону здоров’я” штучне переривання вагітності у випадках, встановлених законодавством, може бути проведено при вагітності від 12 до 22 тижнів. Наказом МОЗ від 24.05.2013 р. № 423 “Про затвердження порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення” також підтверджується, що операція (процедура) штучного переривання небажаної вагітності проводиться тоді, коли строк останньої становить від 12 до 22 тижнів. Усе вказане вище орієнтує на те, що в теорії кримінального права початком життя потрібно визнавати не початок фізіологічних пологів, як це прийнято на сьогоднішній

день, а момент, з якого медицина дозволяє називати плід дитиною – з 22 повних тижнів вагітності [145, с. 301].

Кінцевим моментом життя визнається настання біологічної смерті, яку потрібно відрізнити від клінічної, адже це два різні явища. Біологічна смерть, коли внаслідок повної зупинки серця та припинення постачання клітинам кисню відбувається незворотний процес розпаду клітин центральної нервової системи і смерть головного мозку. Клінічна смерть, у свою чергу, визначається, як стан людського організму, в якому він перебуває перші кілька хвилин (за середньостатистичними показниками від 3-ох до 6-ти хв.) після зупинки серця та дихання й припинення кровообігу, з якої людину можна повернути до життя за певних обставин, надаючи їй медичну допомогу.

Так, Макарівським районним судом Київської області було встановлено, що Особа_5, перебуваючи в стані сильного алкогольного сп'яніння, за попередньою змовою з неповнолітнім Особою_7, з метою заволодіння чужим майном, з корисливих мотивів, прийшли до домогосподарства, де здійснили напад, поєднаний з насильством небезпечним для життя та здоров'я, який виразився у спричиненні Особі_8, тілесних ушкоджень у виді перелому ребер зліва, закритої черепно-мозкової травми, струсу головного мозку, забою грудної клітини, після чого проникли в помешкання останнього та заволоділи майном на загальну суму 400 грн. Згідно висновку судово-медичного експерта № 27/Д від 18.04.2011 року Особа_8 отримав тілесні ушкодження у виді перелому 5-6 ребер зліва по пахвинній лінії з елементами підшкірної емфіземи і посттравматичної плевропневмонії, забої шийного і поперекового відділу хребта на фоні розповсюдженого остеохондрозу хребта. Переломи ребер відносяться до категорії тілесних ушкоджень середньої тяжкості [15].

Поряд з об'єктом розбою існує і його предмет, який у даному випадку виступає самостійною ознакою складу злочину. У теорії кримінального права визначено, що предмет у групі злочинів проти власності займає особливе значення та визначається, як будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у

діях особи ознак конкретного складу злочину [29, с. 100]. Як зазначає П.Л. Фріс, предметом злочину можуть виступати об'єкти зовнішнього світу, шляхом дії на які вчиняється посягання на об'єкт злочину [100, с. 71], у свою чергу М.Й. Коржанський, деталізує дане поняття, визначаючи, що предмет злочину – це конкретний матеріальний об'єкт, або певним чином виражена матеріальна сторона об'єкта злочину [252, с. 122]. Ми вважаємо, що найбільш вдалим є визначення предмета злочину як матеріальних цінностей, які людина може сприймати органами чуття або фіксувати спеціальними технічними засобами, з приводу яких та (або) шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння [144, с. 50].

Отже, предмет розбою є необхідною ознакою складу цього злочину, яка визначена безпосередньо у ст. 187 КК України. Перш за все ним є майно, тобто речі матеріального світу, яким властиві обов'язкові ознаки: 1) юридична – право на майно належить певному власнику або особі, котрій воно на законній підставі ввірено, знаходиться у її відання чи під її охороною: для винного майно є чужим; 2) економічна – майно має становити матеріальну цінність, мати певну вартість. Іноді у літературі дану ознаку визначають як соціальну, оскільки вона визначає, що у майно вкладена праця людини. А цінність, вартість майна саме працею і вимірюється; 3) фізична – це предмети, речі, які можна вилучити, спожити, пошкодити, знищити тощо [21, с. 147]. Предметом розбою можуть бути гроші, цінні папери, документи, які є еквівалентом вартості, предмети домашнього вжитку, речі особистого користування. Саме предмет злочину, детально описується та роз'яснюється в матеріалах кримінальних проваджень та вироках суду. Наприклад, *16 травня 2014 року близько 22 год. 30 хв. Особа_1 знаходився в дворі будинку № 20 по вул. Щорса в м. Житомирі, де побачив раніше не знайому йому громадянку Особу_2. В цей час у Особи_3 виник умисел, направлений на напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, що є небезпечним для життя та здоров'я потерпілої. Реалізуючи свій злочинний намір, Особа_3 спричинив потерпілій тілесні ушкодження, які відносяться до легких тілесних ушкоджень з короточасним розладом здоров'я,*

та наказав віддати майно останньої. Таким чином, обвинувачений за ч. 1 ст. 187 КК України, заволодів наступним майном: жіноча каблучка, виготовлена з золота 585 проби, вагою 2,11 грама, вартістю 591 грн. 43 коп.; жіноча каблучка, виготовлена з золота 585 проби, вагою 4,24 грама, вартістю 1196 грн. 88 коп.; жіноча каблучка, виготовлена з золота 585 проби, вагою 3,69 грама, вартістю 1034 грн. 31 коп.; жіноча каблучка, виготовлена з золота 585 проби, вагою 3,85 грама, вартістю 1079 грн. 15 коп. [6] Таким чином, ми доходимо висновку, що розбій є предметним злочином. Поряд з цим національний законодавець вирізняє склади розбою, які посягають на інші об'єкти, мають різні предмети та інші специфічні кримінально-правові характеристики. Зокрема: а) родовим об'єктом злочину, передбаченого ч. 3 ст. 262 КК України є відносини громадської безпеки в частині убезпечення від неконтрольованого доступу до предметів цього злочину – бойових припасів, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів; б) родовий об'єкт злочину, передбаченого ч. 3 ст. 289 КК України — контрольоване використання транспортних засобів (які виступають предметами вказаних злочинів); в) родовий об'єкт злочинів, передбачених ч. 3 ст. 308, ч. 3 ст. 312, ч. 3 ст. 313 КК України – відносини у сфері обігу наркотичних речовин, предметами є наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги; прекурсори; обладнання призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів відповідно; г) родовий об'єкт злочинів, передбачених ч. 4 ст. 410, ч. 2 ст. 433 КК України – порядок дотримання звичаїв та правил війни, предметом є зброя, бойові припаси, вибухові та інші бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніка.

В рамках розгляду питання про об'єкт розбою варто деталізувати проблему потерпілого від даного злочинного посягання. Для цього необхідно встановити влучне визначення загального поняття потерпілого (жертви злочину), виявити їх загальні закономірності, необхідні для конструювання закону про кримінальну відповідальність. Кримінально-процесуальний закон дав чітке визначення потерпілого як особи, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду. На думку М.В. Сенаторова, зазначена дефініція досить повно та чітко

характеризує потерпілого як суб'єкта кримінального процесу, але далека від потреб кримінального права і не підходить для визначення потерпілого від злочину, тому потерпілого більш правильно визначати як соціального суб'єкта, охоронюваному кримінальним законом блага, праву чи інтересу якого злочином заподіюється шкода [208, с. 37]. Також існує думка, що потерпілий від злочину є різновидом предмета злочину. Так, А.В. Пашковська стверджує, що предмет злочину – це елемент матеріального світу, впливаючи на який винний здійснює посягання на об'єкт злочину. Іноді, частіше при посяганнях на особу, під ознакою “предмет злочину” розуміється людина, шляхом впливу на тіло якої відбувається посягання проти об'єкта. В таких випадках термін “предмет злочину” замінюють поняттям “потерпілий” [120, с. 210–211]. Ми не зовсім підтримуємо висловлену позицію, адже розділяємо поняття “предмет злочину” та “потерпілий”, а також вбачаємо в них принципово різний зміст, смислове та законодавче навантаження. Ми розглядаємо предмет злочину, як річ матеріального світу, а потерпілого – як 1) фізичну самостійну особу, яка здатна до розумової діяльності (якщо мова йде про сучасне кримінально-правове законодавство); або 2) юридичну особу (якщо розглядати перспективи розвитку вітчизняної нормотворчості). Наукова дискусія по визначенню терміну “потерпілий від злочину” розгорнута і не закінчена. Висунуто чимало спірних питань і положень, які потребують доведення та обґрунтування. Наприклад, Т.І. Присяжнюк, вважає, що потерпілими можуть бути лише фізичні особи, та категорично виключає віднесення до потерпілих від злочину юридичних осіб, які не є суб'єктами впливу кримінально-правової превенції. На її думку, структура потерпілого складається з наступних ключових позицій: 1) стан фізичної особи; 2) можливість бути суб'єктом кримінально-правової превенції; 3) здатність відчувати захищеність кримінального закону та її втрату; 4) безпосередність спричинення злочином шкоди або загроза її заподіяння; 5) свідоме чи ні сприйняття зменшення чи втрати майнових або немайнових благ; 6) здатність потерпілого впливати на кримінально-правові наслідки вчиненого злочину [186, с. 182].

Протилежний погляд на структуру потерпілого від злочину представляє О.М. Джужа, який обґрунтовано вважає, що до її складу входять наступні основні підсистеми: соціально-демографічні якості – вік, стать, сімейний стан тощо; соціальні ролі особи – сукупність видів її діяльності в системі суспільних відносин як члена трудового колективу, громадянина; морально-психологічні якості – ставлення особи до соціальних цінностей, виконуваних нею соціальних функцій. Виходячи з усього, стає зрозумілим, що проблема потерпілого у вітчизняній науці розроблена недостатньо. Ми погоджуємось з вказаними характеристиками потерпілого, та вважаємо їх найбільш влучними та такими, що найповніше описують його потреби.

Що стосується потерпілого від розбою, то одні вчені називають цю ознаку обов'язковою, інші – навпаки. Слід звернути увагу, що ст. 187 КК України не містить терміну “потерпілий”, натомість законодавець використовує конструкцію “особа, яка його зазнала (нападу)”. Поряд з цим більшість статей КК України містять вказівку саме на потерпілого. Тому, на нашу умку, такий позиція законодавця у ст. 187 КК України потребує подальшого вдосконалення для гармонізації положень чинного кримінального закону та удосконалення понятійно-категоріального апарату. Таку позицію підтримують 73,5 % з усіх респондентів (див. додаток В). Потерпілий є складовою структури цінностей при розбої. Зазнавати шкоди від злочину можуть різні блага потерпілого, права власності, свободи волевиявлення, свободи від страху за своє життя і здоров'я, тілесна недоторканість і здоров'я людини. Питання потерпілого в ст. 187 КК України представлене представлене доволі спірно, адже теорія кримінального права безпосередньо використовує та роз'яснює поняття “потерпілий”, а законодавець використовує конструкцію “особа, яка зазнала нападу”. При цьому, наприклад, в ст. 186 КК України “Грабіж” використовується термін “потерпілий”. Такої позиції дотримується законодавець у більшості статей не лише розділу VI “Злочини проти власності”, але й всього кримінального закону. На нашу думку, потрібно узгодити вказані положення на відмовитись у ст. 187 КК України від конструкції “особа, яка зазнала нападу” на користь “потерпілого”.

Практика визнає потерпілим від розбою фізичну особу. Про це свідчать матеріали кримінальних проваджень, в будь-якому з яких ми бачимо, що особа, яка зазнала фізичного або морального страждання, чи матеріального збитку визнається потерпілим. Наприклад, *Особа_1* маючи злочинний умисел – здійснити напад з метою заволодіння чужим майном, яке належить *Особі_2*, познайомився з останнім, та в ході суперечки під час розпивання спиртних напоїв, умисно наніс один удар кулаком в область обличчя *Особи_2*, який від отриманого удару втратив свідомість. У свою чергу *Особа_1*, діючи з корисливих мотивів, усвідомлюючи, що *Особа_2* не може чинити опору, з метою доведення свого умислу до логічного завершення, керуючись жагою до легкої наживи та корисливих спонукань, відкрито заволодів майном потерпілого на загальну суму 57 грн.[8].

Аналогічно українському кримінальному законодавству, у кримінальних кодексах держав-репрезентів романо-германської правової сім'ї, найяскравішими представниками якої виступають країни континентальної Європи, розбій відноситься до злочинів проти власності, та розглядається саме в цій правовій площині. Хоча, на думку М.І. Хавронюка, сучасне європейське кримінальне законодавство в галузі кримінальної відповідальності за злочини проти власності недостатньо аналізоване та вивчене юристами [255, с. 720]. В усіх європейській країнах захист власності знаходиться на високому рівні та його подальшому вдосконаленню приділяється значна увага не лише вченими-теоретиками, але й юристами-практиками. Цьому сприяє високий рівень розвитку ринкових відносин. Стурбованість законодавця криміногенною ситуацією по вчиненню розбоїв, а також необхідністю боротьби та розкриття розбоїв, як найбільш суспільно-небезпечних злочинів проти власності, вбачаємо у широкому спектрі кримінально-правових норм, які передбачають сувору відповідальність за вчинення розбоїв.

Насамперед розглянемо кримінальне законодавство країн **романо-германської правової сім'ї**, представниками якої виступають країни західної Європи. Специфікою західноєвропейських законодавців є те, що: *по-перше*, розбій

відносить до злочинів проти власності або суміжних з ними груп – майнових або обманних привласнень (КК Франції), злочинів проти економічного порядку (КК Іспанії), майнових злочинів (КК ФРН), корисливих злочинів (КК Польщі, КК Данії), злочинних діянь проти чужого майна (КК Австрії); *по-друге*, предметом розбою виступає чужа рухома річ (КК Німеччини), в КК Іспанії мова йде теж про річ, але її вид та приналежність не деталізовані, будь-який вид майна (КК Голландії); *по-третє*, у деяких кримінальних законах настання кримінальної відповідальності за розбій дещо розширене (порівняно з вітчизняним КК).

У більшості кримінальних кодексів держав Західної Європи використовується такий підхід: відповідальність встановлена або за розбій (кримінальні кодекси Литви, Естонії, Польщі, Швейцарії, Австрії, ФРН, Італії, Швеції), або за грабіж (Болгарія, Албанія, Голландія, Норвегія, Іспанія). КК Бельгії загалом обходиться одним лише поняттям “крадіжка”, виділяючи такий її різновид, як крадіжка вчинена із застосуванням насильства чи погроз його застосування.

Розпочнемо характеристику об’єкта розбою з кримінального кодексу Франції, оскільки саме ця держава вважається вітчизною континентальної системи права. Згідно КК Франції вся система посягань на чуже майно складається з двох великих блоків – обманні привласнення (розділ I) та інші майнові посягання (розділ II). Кримінальна відповідальність за розбій передбачена у Книзі III “Про майнові привласнення”, розділі I “Про обманні привласнення”, главі I “Про крадіжку”, підрозділі I “Про просту крадіжку та крадіжку кваліфіковану”. Термін “розбій” при цьому не застосовується, але проводячи аналогію ознак злочину, можемо констатувати, що кваліфікована крадіжка (за французьким законодавством) та розбій (за українським КК) поняття тотожні [240].

КК Франції не роз’яснює соціальної суті діянь, які визнає злочинами, тому в даному нормативному документі дефініція розбою фактично не сформована. Хоча подане загальне визначення крадіжки, яке, на нашу думку, не досить повне. Крадіжка – це обманне вилучення речі іншої особи. В межах таких позицій

французького законодавця, ми вбачаємо викрадення чужої речі – як один зі способів заволодіння чужим майном, а не як склад злочину “крадіжка” за українськими законодавством.

При цьому форма власності на річ, якою наділена особа не вказана. Безпосередньо про розбій йдеться у ст. ст. 311-2 – 311-11 КК Франції. Виходячи з аналізованих нами положень КК Франції, розбій – це обманне вилучення речі іншої особи, з застосуванням насильницьких дій по відношенню до іншої особи, які тягнуть за собою втрату працездатності на певний строк. Розбій (кваліфікована крадіжка) посягає на відносини власності. Відтак родовим об’єктом розбою є власність. В положеннях французького кримінального закону вбачаємо й додатковий безпосередній об’єкт – який виражається у повній або частковій втраті працездатності – здоров’я, а також життя. Поняття розбою у КК Франції дещо звужено, з даного нормативного документу не випливає чіткий склад розбою, як він передбачений, наприклад, у КК Німеччини. Предметом злочину виступає майно, яке являється чужим для винної особи. Також у французькому кримінальному законодавстві визначений спеціальний предмет – електроенергія. Тобто розбоєм визнається обманне вилучення енергії, яке спричинило шкоду життю та здоров’ю потерпілого, про це йдеться у ст. 311-2 КК Франції [240, с. 134]. Вказаний предмет – не новела для українського законодавця, хоча вітчизняний закон визнає його предметом викрадення електричної або теплової енергії (ст. 188-1 КК України). Потерпілою від кваліфікованої крадіжки визнається особа, якій злочином заподіяно шкоди. Особливий статус потерпілого має особа, яка на момент вчинення злочину перебувала у стані вагітності, відтак верхня межа санкції статті збільшується. Також у диспозиції розглянутої статті чітко визначено, що не визнаються потерпілими від розбою родичі винного по висхідній та нисхідній лініях, а також один з членів подружжя, за виключенням, коли подружні відносини були припинені або подружжя проживає окремо за рішенням суду. КК Франції деталізує поняття “потерпілого” при розбої. Згадуючи, при цьому вагітних жінок, та осіб, які в силу своїх фізичних та психічних вад не можуть чинити

опору суб'єкту злочину, тим самих полегшуючи йому вчинення злочину. До таких потерпілих французький законодавець відносить і дітей.

У КК ФРН склад розбою розглядається у розділі XX, який має назву “Розбій та вимагання”. Варто зауважити, що питанням кримінальної відповідальності за вказаний вид злочину в даному кодексі присвячено ст. ст. 249–251, які, до того ж, окремо передбачають кваліфікований склад злочину, а саме розбій при обтяжуючих обставинах (ст. 250 КК ФРН) та розбій, в результаті якого потерпілому було спричинено смерть (ст. 251 КК ФРН). Також передбачені поняття “розбійна крадіжка” (ст. 252 КК ФРН) та “розбійне вимагання” (ст. 255 КК ФРН) [92]. Кримінальний закон ФРН чітко визначає склад розбою. Основним об'єктом розбою є відносини власності, додатковим безпосереднім – життя та здоров'я людини. Предмет злочину не деталізований, хоча законодавчо визначений – чужа для злочинця рухома річ. За переконанням І.А. Клепицького, у теорії німецького кримінального права, окрім майнових злочинів в цілому та злочинів проти власності, є ще дві підгрупи майнових посягань – 1) посягання на окремі майнові блага і права потерпілого; 2) поставлення чужого майна у небезпеку (каранна корисливість) [90].

У КК Іспанії склад розбою передбачений ст.ст. 240–241. Дані норми розміщені в главі II “Про крадіжку”, розділу XIII “Злочини проти власності та соціально-економічного порядку” Книги 2 [225, с. 118]. При аналізі та співставленні вітчизняного законодавства та іспанського виникає деяка плутанина в термінах та визначеннях. КК Іспанії розрізняє дрібну крадіжку (ст.ст. 235–236) та крадіжку (ст.ст. 238–242) не розміром майна, яким винний прагне заволодіти чи заволодів, як можна було б очікувати, а відсутністю “насильства над річчю, щоб відкрити доступ до неї, або застосуванням насильства чи залякування щодо осіб”. Фактично “дрібна крадіжка” у традиційному для української доктрини розумінні є простою крадіжкою, а поняття “крадіжка” (за іспанським КК) варіюється в межах від кваліфікованої крадіжки до розбою. В кримінальному законі Іспанії для визначення розбою

вживається термін “пограбування”, хоча об’єкт злочину аналогічний нашому законодавству – відносини власності.

В італійському кримінальному законодавстві склад розбою передбачений у розділі 13 “Злочини проти майна” Книги 2 [226, с. 208]. Загалом КК Італії передбачає кримінальну відповідальність за дві групи злочинів проти майна, які розрізняються за критерієм способу вчинення злочину. Це злочини, що вчиняються шляхом: 1) насильства над річчю чи особою; 2) обману. До першої групи злочинів відноситься розбій. Від крадіжки цей злочин відрізняється тим, що він вчинюється шляхом насильства чи погрози, які можуть бути застосовані як для заволодіння річчю, так і для забезпечення володіння чи для безкарності.

До злочинів проти власності різноманітні посягання на чуже майно, в тому числі й розбій, відносить КК Болгарії. Хоча самого терміну даний кримінальний закон не містить, аналогічний склад злочину передбачений у Главі 5 “Злочини проти майна”, розділ 2 “Грабіж”, ст.ст. 198–200. Під грабежем розуміється вилучення чужої рухомої речі із володіння іншої особи з наміром незаконного заволодіння нею шляхом застосування насильства, погрози, або шляхом попереднього приведення особи у безпорадний стан, а так само крадіжка, при вчиненні якої винний, будучи захопленим на місці злочину, застосовує насильство чи погрозу для утримання викраденої речі (ст. 198). Відтак об’єктом злочину виступає майно. Предмет злочину чітко визначений законодавчо – чужа рухома річ.

КК Польщі, на відміну від КК Болгарії замість поняття “грабіж” використовує поняття “розбій”. Склад даного злочину передбачений ст. 280, у розділі XXXV “Злочини проти власності” [233, с. 91]. Це вид розкрадання, способом якого є застосування насильства щодо особи або погрози негайного його застосування або доведення людини до безпорадного чи безпомічного стану. Виходячи з розташування статті, яка передбачає кримінальну відповідальність за розбій, визначаємо, що родовим об’єктом виступають відносини власності, а додатковим безпосереднім – життя та здоров’я потерпілої особи. Предметом злочину, згідно кримінального законодавства Польщі,

виступають речі матеріального світу, які перебувають у власності потерпілого і є чужими для злочинця.

Кримінальний кодекс Латвії передбачає відповідальність за розбій у ст. 176, глава 18 “Злочинні діяння проти власності” [228]. Дана стаття розб’єм визнає викрадення чужого рухомого майна, поєднане з насильством чи погрозою застосування насильства. Поняття “грабіж” КК Латвії взагалі не містить, тому рамки визнання злочину розб’єм дещо розширені у порівнянні з вітчизняним законодавством. КК Литви передбачає кримінальну відповідальність за розбій (ст. 188) [229], та використовує саме такий термін. Вказаний документ розглядає розбій, як застосування фізичного насильства або погроза його негайного застосування, або використання будь-якого іншого способу, щоб придушити волю потерпілого, з метою викрадення чужого майна. Розміщення ст. 188 КК Литви у розділі XXVIII “Злочини та кримінальні проступки проти власності, майнових прав та інтересів” дає підстави стверджувати, що родовим об’єктом розбою виступають відносини власності, а додатковим безпосереднім – життя та здоров’я особи, хоча прямої вказівки в законі на них не має, однак згадується про декілька видів насильства, які прямо чи опосередковано впливають на життя чи здоров’я потерпілого. Предмет злочину – чуже майно.

Схожі положення щодо кримінальної відповідальності за розбій закріплені й у ПК Естонії. Про розбій законодавець згадує у ст. 141 КК Естонії розділу VI “Злочини проти майна”. Об’єктом розбою виступають відносини власності, які суворо охороняються законом від злочинних посягань, додатковим безпосереднім об’єктом є життя та здоров’я особи, на які в зшаконі міститься пряма вказівка, на відміну від аналізованого нами КК Литви [173].

Аналогічні положення закріплені й у КК Данії (§ 288, гл. 28 “Корисливі злочини”) [223, с. 180]. Кримінальний закон не передбачає поняття “розбій”, натомість вказаний склад злочину охоплює термін “грабіж”. Об’єкт розбою – відносини власності. Поряд з цим у нормі присутнє формулювання “з метою незаконної вигоди”, що, на нашу думку, дещо утруднює кваліфікацію злочинних діянь як грабіж, адже незаконна вигода присутня у складі вимагання та крадіжки

(згідно КК Данії). Додатковим об'єктом виступають життя та здоров'я особи. Також норма чітко прописує предмет злочину, таки чином акцентуючи увагу на тому, що грабіж – обов'язково предметний злочин. Предметом злочину є матеріальний предмет. У перекладі на українську мову відбувається тавтологія, але варто зважати, що складнощі перекладу термінологічного апарату, відтак, предметом грабежу згідно КК Данії виступає річ (майно), яка має власну фізичну форму та номінальну вартість.

Склади розбою (грабежу) та вимагання за КК Данії дуже схожі між собою, з тонкою гранню настільки, що грабіж та вимагання можна визнати суміжними злочинами. Передбачивши можливості неправильної помилкової кваліфікації цих злочинів, щоб уникнути колізій між законодавством та практикою, законодавець у § 281 навів вичерпний перелік випадків, коли злочини кваліфікуються як вимагання та розбій.

Про розбій, як корисливо-насильницький злочин йде мова у КК Австрії (§§ 142, 143, розділ VI “Про злочинні діяння проти чужого майна”) [222]. Щодо об'єкта розбою, то він аналогічний українському законодавству – відносини власності, додаткові об'єкти також присутні – ними визнаються життя та здоров'я особи, як й у всіх аналізованих нами вище кримінальних законах. Розбій також визнається предметним злочином. Саме предмет злочину доволі широко розкритий законодавцем у КК Австрії. Ним визнається чужа для винного рухома річ – об'єкт матеріального світу, тобто те, що особа може потримати в руках, побачити очима, відчувати на дотик. Також для кваліфікації розбою та на призначення покарання в подальшому впливає вартісні характеристики цієї речі (ч. 2 § 142 КК Австрії). Якщо вартість незначна – покарання за вчинення розбою істотно знижується.

КК Норвегії, серед інших законодавчих актів, вирізняється термінологією. Законодавець не вживає ні поняття “розбій”, ні “грабіж”. Натомість поняття “пограбування” вживається у ряді статей КК, та містить склад злочину, який згідно вітчизняної термінології аналогічний розбою. Загалом поняття “пограбування” більш характерне для країн англо-саксонської правової сім'ї, а

не романо-германської. Однак, § 267 КК Норвегії, останні зміни до якого були внесені 11.05.1951 року Законом № 2, передбачає кримінальну відповідальність за пограбування. Така давність перегляду кримінальної норми говорить про сталі тенденції, шанобливе відношення до кримінальних законів – з одного боку, та можливість невідповідності та застарілості кримінальної норми сучасним тенденціям розвитку злочинності – з іншого. § 267 КК Норвегії розташований у Главі 25 “Про вимагання та пограбування”, що не дає чіткої вказівки на родовий об’єкт пограбування. За пограбування підлягає кримінальній відповідальності особа, яка з метою отримати для себе іншої особи незаконний дохід, привласнює предмет, який повністю або частково належить іншій особі, при цьому застосовуючи насильство проти власника предмета, позбавляючи останнього можливості чинити опір, або вчиняє всі перелічені вище дії шляхом погроз, які викликають серйозний страх перед насильством [245]. Виходячи з наведеного нами змістовного законодавчого визначення пограбування, ми маємо підстави вважати, що родовим об’єктом пограбування є відносини власності, які суворо охороняються законом (зважаючи на кримінально-правові санкції), про життя та здоров’я, як додаткові об’єкти також не згадується, але є підстави так вважати, адже застосування насильства або погроз його застосування апріорі несе загрозу для життя або здоров’я особи.

Доволі широка регламентація кримінальної відповідальності за економічні злочини у КК Швеції, саме до таких злочинів він відносить розбій. В нормах шведського законодавства звертається увага на обставини вчинення злочину та присутні деякі казуїстичні подробиці, про які слід пам’ятати при аналізі кримінального законодавства. Отож пробуємо розібратися в особливостях та специфіці КК Швеції. Гл. 8 “Про крадіжку, розбій та інші злочини, які пов’язані з викраденням майна”, вказує на термін “розбій”, хоча у статтях даної глави законодавець його не використовує. Натомість ми знаходимо норми про відповідальність за грабіж (ст. 5, гл. 8 “Про крадіжку, розбій та інші злочини, які пов’язані з викраденням майна”) та тяжкий грабіж (ст. 6, гл. 8 “Про крадіжку, розбій та інші злочини, які пов’язані з викраденням майна”) [242, с. 67]. Ці

злочини мають принципову різницю між собою, яка впливає на кваліфікацію, призначення покарання. Тяжким визнається грабіж у наступних випадках: 1) насильство, яке застосовувалось при вчинення грабежу було небезпечним для життя; 2) спричинені тяжкі тілесні ушкодження; 3) визнане тяжке захворювання; 4) іншими способами було проявлено значну жорстокість чи безжалісність; 5) винний скористався беззахисним станом або відкритим положенням потерпілого. Отже, ми бачимо, що поряд з основним об'єктом – власністю, виступає додатковий безпосередній – здоров'я та життя потерпілого. Варто звернути увагу на деталізацію шкоди, яка заподіюється додатковим об'єктам при вчиненні тяжкого грабежу. Про предмет злочину законодавець не згадує.

Що стосується Азербайджану, то кримінальна відповідальність за розбій передбачена у розділі IX “Злочини в сфері економіки”, главі 23 “Злочини проти власності”, а саме ст. 181 “Розбій”. Об'єкт злочину визначений чітко, аналогічно українському законодавству – відносини власності, предмет – чуже майно. Кримінальне законодавство Азербайджану також передбачає розбій, вчинений щодо населення в зонах воєнних операцій (ст. 116.0.11 “Порушення норм міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів”).

Щодо відповідальності за розбій у країнах колишніх республік СРСР, то вона, насамперед, виходить з правових традицій минулого та з урахуванням вимог Модельного КК для держав – учасниць СНД. Цей документ пропонував криміналізувати розбій у гл. 28 “Злочини проти власності” розд. XI “Злочини проти власності та порядку здійснення економічної діяльності”. Лише з урахуванням назви розділу, можна зробити висновок, що родовим об'єктом розбою справедливо пропонувалось визнати суспільні відносини власності, що і було успішно здійснено усіма законодавцями держав СНД. Виходячи з визначення розбою, яке подане у ст. 247, а саме: розбій – напад з метою викрадення чужого майна, який вчинений з застосуванням насильства, небезпечного для життя або здоров'я, або з погрозою застосування такого насильства, додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом є життя та здоров'я особи. Предметами розбою Модельний КК для держав-учасниць СНД

визначив чуже майно (про право на чуже майно мова не йде) [140, с. 71]. Так, наприклад, за КК РФ (ст. 162 гл. 21 “Злочини проти власності” розд. VIII “Злочини у сфері економіки”) та за КК РБ (ст. 207 гл. 24 “Злочини проти власності” розд. VIII “Злочини проти власності та порядку здійснення економічної діяльності” Особливої частини) розбій посягає на суспільні відносини власності, предметом цього злочину виступає чуже майно [244]. Всі перелічені нами положення об’єднують кримінальні кодекси цих держав та України, а також орієнтують на спільну гармонізацію кримінально-правових норм, що не може позитивно не відобразитись на національному законодавстві. Аналогічні положення закріплені й у КК Молдови (ст. 188 гл. VI “Злочини проти власності”), які визначають основним об’єктом – суспільні відносини власності, додатковим обов’язковим безпосереднім об’єктом – життя та здоров’я [232, с. 114].

Що стосується *англо-американської правової сім’ї*. Розпочнемо компаративний аналіз за законодавством Англії. В англійському кримінальному праві поняття “майно” є одним з ключових, його розробка і тлумачення являє собою пріоритет кримінально-правової доктрини. Англійське слово *property*, перекладене філологами як “майно” має інше, не менш розповсюджене, значення – “власність”. На думку Дж. Волдрона, поняття власності охоплює не всі правила управління матеріальними ресурсами, а тільки ті з них, що пов’язані з її розподілом [283, с. 30]. Е. Дженкс визначає цей термін наступним чином: “Під власністю мається на увазі, як указує сама її назва, результат присвоєння або засвоєння людиною предметів природи” [262, с. 88]. Дослідники економічних злочинів в англійському праві вважають, що поняття власність і майно у контексті англійських Актів про крадіжку можуть бути використані як слова-синоніми, що містять весь спектр об’єктів, на які поширюються будь-які правомочності власника. Щоб уникнути різного тлумачення змісту поняття майна, законодавець включив у норму закону все, що може складати власність, при цьому класифікувавши їх у своїй редакції – гроші і всі види майна, рухомого або не рухомого, у тому числі права, вимоги й інша невлочима власність. Поря з

цим, варто зазначити, що поняття невленимого майна зустрічається ще в римському праві. Наприклад, у 533 р. у Дигентах Юстиніан Гай виділяв “безтілесні речі – ті, котрі не можуть бути відчутні”. У теперішній час до невленимого майна англійське право відносить інтелектуальну власність, інформацію, без документарні папери та ін.

Таким чином, англійське право розуміє поняття “майно” у визначених видах. Видами майна є: гроші, інші види рухомого та нерухомого майна. В українському кримінальному законодавстві поняття “майно” має значно вужчий зміст, ніж у цивільному. При розгляді розбою, необхідно встановлювати зміст цього поняття шляхом ретельного тлумачення тексту диспозиції конкретної норми. Відмінність українського визначення поняття “майно” від англійського полягає насамперед у тому, що вітчизняний законодавець розуміє майно в більш вузькому змісті, ніж поняття власність. В англійському праві, особливо в застосування до економічних злочинів, дані терміни є синонімами.

Розбій за англійським законодавством відноситься до другої групи злочинів, які не пов’язані зі смертельним наслідком – *non-fatal offences against the person*. Склад такого злочину як розбій (“robbery”) міститься у розділі 8 Закону “Про крадіжку” (1968 р.). Розбій є однією з форм викрадення, фактично крадіжкою з обтяжуючими обставинами – застосування сили або погроза її застосування до вчинення крадіжки, безпосередньо під час вчинення злочину, або після його вчинення для утримання чужого майна [284]. Отже, робимо висновок про те, що родовим об’єктом розбою є відносини власності, додатковим – життя та здоров’я особи, а предметом виступає чуже майно.

Цікавим для аналізу є КК Австралії (Commonwealth Criminal Code), враховуючи, що це перша спроба у кодифікації англійської системи права. Кримінальна відповідальність за розбій передбачена у ряді статей розділу 132 “Інші злочини проти власності”. Ст. 132.2 “Грабіж” передбачає склад злочину аналогічний ст. 186 КК України, хоча в австралійському законодавстві міра насильства, яке застосовується не конкретизується. У свою чергу ст. 132.3 “Кваліфікований грабіж” описує діяння – вчинення грабежу з

застосуванням зброї, з метою нападу. У цих випадках обов'язковим є потерпілий від злочину юридична особа, якій належить викрадене майно. У статті мова йде про майно, яке належить юридичній особі Австралійського Союзу. До юридичних осіб відносяться: 1) Австралійський Союз (Австралія) в цілому; 2) будь-який орган влади Австралійського Союзу. Інших потерпілих законодавець йменує особами.

Ст. 132.4 КК Австралії “Берглері” передбачає склад злочину, передбачений ч. 3 ст. 187 КК України, тобто проникнення в нічний час в чуже житло з подоланням фізичного опору власника житла. При цьому винний має прямий умисел – здійснити у житлі фелонію (тобто тяжкий злочин, як визначає австралійське кримінальне законодавство). Варто звернути увагу, що наведені твердження впливають з перекладу термінів у англійському право розумінні. Якщо ж брати до уваги американську термінологію, то “берглері” – протиправне проникнення в приміщення з умислом здійснити в ньому фелонію або крадіжку [221, с. 189].

Проаналізувавши положення кримінального закону Австралії, ми дійшли висновку, що об'єктом розбою є відносини власності. Законодавець визнає, що для кваліфікації злочину необхідна присутність посягання на чуже майно винної особи. Порівняно з іншими елементами складу злочину, об'єкт у законодавстві широко не розкривається та не деталізується.

Насильницькі злочини проти власності за кримінальним законодавством США докладно розглянув у своїй роботі А.В. Савченко. Берглері (burglary) визначається специфічним злочином проти власності англо-американського права. Він визначається як протиправне проникнення (вторгнення) в житло чи приміщення з наміром вчинити в ньому фелонію чи крадіжку. Норми федерального законодавства хоча й не дають чіткого визначення вказаному поняттю, але встановлюють кримінальну відповідальність за його вчинення у гл. 103 “Пограбування та берглері” (розділ 18 33 США) [202]. Ми проводимо аналогію берглері з кваліфікованим складом розбою так, як вважаємо ці злочини тотожними. Федеральне кримінальне законодавство не проводить чіткої межі

між складом грабежу та розбою, натомість ці два злочини пов'язані між собою єдиним поняттям “робері” (robbery), яке у вітчизняній літературі перекладається як “пограбування”. Пограбування визначається як вилучення чи замах на вилучення чогось цінного, що належить іншій особі або перебуває під її охороною, або у володінні іншої особи чи осіб, шляхом застосування насильства та (або) залякування жертви. Федерального Бюро Розслідувань (ФБР) визначає пограбування як заволодіння (або спробу заволодіння) чужим майном за допомогою насильства або погрози фізичною силою.

Основним безпосереднім об'єктом берглері та робері виступають відносини власності, а додатковим обов'язковим – життя, здоров'я, психічна чи фізична недоторканість людини, недоторканість житла тощо. У законодавстві США криміналізується пограбування приватного майна та державного. Відтак визначений предмет злочину: 1) речі матеріального світу, які належать фізичним, юридичним особам (§ 2111); 2) державне майно (§ 2112). При цьому кримінально караним є закінчений злочин, замах на його вчинення та навіть змова про вчинення пограбування.

Витоки кримінальної відповідальності за розбій у *державах мусульманської правової сім'ї*, як і за інші злочини проти власності сягаються ісламської доктрини. Відповідальність за розбій, як і за інші злочини проти власності ґрунтується насамперед на нормах ісламу (шаріат), одним з головних завдань якого є охорона релігії, особи та майна від злочинних посягань з метою забезпечення стабільності та безпеки суспільства [142, с. 123]. Відтак ми аналізуємо мусульманське кримінальне законодавство через призму релігії та ідеології, які наклали значний відбиток на право. Всі кримінально-каранні діяння у мусульманському праві – триступеневі, тобто по тяжкості вчиненого поділяються на три групи. Розбій відноситься до першої – злочини найбільшої суспільної небезпеки, які посягають на “права Аллаха” і караються точно визначеною санкцією. За ці злочини (в тому числі і розбій) кримінальна відповідальність настає на підставі об'єктивних критеріїв (об'єктивне ставлення у вину).

Кримінальний кодекс Туреччини передбачає такий склад злочину як розбій (щоправда у перекладі з мови оригіналу йменується як “грабіж”) і встановлює кримінальну відповідальність за його вчинення у Розділі Х “Злочини проти власності”, ст. 149 “Кваліфікований грабіж”. При чому вказана норма визначення терміну “грабіж” чи “кваліфікований грабіж” не містить. Зважаючи на положення закріплені у законодавстві, визначаємо об’єктом розбою є суспільні відносини власності та, рівнозначним йому, життя і здоров’я особи. Чіткої межі між крадіжкою та грабежем турецький законодавець не проводить, визначаючи грабіж як використання насильства або примусу, або погрози фізичною розправою, або спричинення великих матеріальних збитків для змушення власника рухомого майна чи іншої особи віддати вказане майно або зберігати мовчання у відповідь на відібрання майна в останнього. Міра насильства, яке застосовує винний до потерпілого також не конкретизується та не являється розмежувальною ознакою між грабежу [236].

Цікавим для аналізу є КК Ірану, щоправда при його дослідженні варто враховувати значний вплив ісламської релігії на правові традиції цієї держави. Такого складу злочину як розбій чи грабіж він не містить. Глава 8 передбачає кримінальну відповідальність за крадіжки різного роду та різних обставин, скоєних різними способами та з використанням різних засобів. Розділ I вказаної глави передбачає ряд статей (ст.ст. 196–198 КК Ірану), які визначають межі крадіжки (склад крадіжки – згідно вітчизняної теорії кримінального права). Але склад крадіжки не охоплює склад розбою (ми маємо на увазі склад розбою за ст. 187 КК України). Крадіжка – це таємне викрадення майна. Ніяких інших злочинів проти власності КК Ірану не виокремлює та відповідальності за них не встановлює [224]. У кримінальному законодавстві Тунісу склад розбою передбачений у главі II “Напади проти власності” (ст. 260), щоправда, законодавець використовує термін “грабіж”. Об’єктом грабежу за КК Тунісу є приватна власність особи, щоправда законодавець не виділяє в окремі склади розбій та грабіж [235].

Цікавим для аналізу складу розбійних нападів є кримінальне законодавство держав *далекосхідної правової сім'ї*. В нормативно-правових документах країн даного типу досить розгорнуто та ретельно розглянуті питання кримінальної відповідальності за вчинення розбою.

Так, за КК Японія відповідальність за розбій передбачена у гл. 36 “Злочини, до складу яких входить крадіжка та розбій”, ст.ст. 236–243, 245. Застосування насильства або погроз для отримання майна іншої особи або отримання незаконної майнової вигоди визначається як розбій. Кримінально караним є готування до вчинення розбою та ряд обтяжуючих обставин, які ми розглянемо в наступному розділі дисертаційного дослідження. Така детальна та чітка регламентація кримінально-правових заборон свідчить про високий рівень охорони майнових прав та життя й здоров'я особи у японській правовій доктрині. Об'єкт злочину чітко визначений – відносини власності. Предмет (роз'яснений у ст. 242 КК Японії) – майно іншої особи або незаконна майнова вигода – особисте майно або право на майно потерпілої особи, якщо воно знаходиться у володінні вказаної потерпілої особи або по розпорядженню органів влади ввірене їй та знаходиться під її наглядом. Ст. 245 “Особливе правило щодо предмета крадіжки чи розбою” визнає електроенергію – спеціальним предметом складу злочину, який ми розглядаємо, паралельно закріплюючи спеціальну мету, з якою винна особа вчиняє розбій – заволодіння електроенергією.

КК Китаю поняття “розбій” не згадує, натомість вживає “грабіж” та “пограбування” (як тотожні злочини). У цих складах злочинів ми вбачаємо розбій (за вітчизняним законодавством). Відповідальність передбачена у двох розділах КК Китаю – Злочини проти майна та Злочини проти громадської безпеки. Грабіж державного або приватного майна визначений як дії, які вчиняються з застосуванням насильства або інших методів. Об'єктом злочину виступають відносини власності. Виходячи з визначення, законодавець визначає дві групи предметів вчинюваного злочину – державне майно та приватне. Даний поділ є відбитком ідеології китайського суспільства і для китайської теорії

держави і права – класичним. У свою чергу поняття державного майна частково деталізується в кодексі – матеріальні цінності, належні армії, службам оперативного реагування, пожежним та рятувальним службам (п. 7, ч. 2 ст. 263 КК Китаю). Грабіж (розбій) стрілецької зброї, боєприпасів, які належать органам державної влади, поліції, збройним силам (ч. 2 ст. 127 КК Китаю) визначається як злочин проти громадської безпеки. Отож, посягає на стан захищеності суспільства і становить підвищену суспільну небезпеку(у порівнянні з грабежем як злочином проти власності). Також у статті деталізований предмет злочину та потерпілий. Потерпілим визнаються державні владні органи, збройні сили та поліції, що свідчить про високий рівень захисту їх службової діяльності [227].

У КК Республіки Корея вживається лише термін “крадіжка” (глава XXXVIII “Злочини, пов’язані з викраденням майна та крадіжкою”, ст.ст. 333–339). Відтак, проста крадіжка – це дії особи, які виражені у насильницькому заволодінні майном іншої особи або отриманні незаконного грошового доходу від іншої особи, або винна особа своїми діями примушує третю особу зробити це самостійно шляхом застосування до особи насильства або залякування. Об’єктом злочину згідно аналізованого законодавчого акту виступає майно або незаконно отриманий грошовий дохід. Такий підхід дещо відрізняється від вітчизняного, який родовим об’єктом розбою визнає суспільні відносини власності, що на нашу думку, є значно ширшим поняттям. Хоча корейський законодавець у подальших статтях деталізує та роз’яснює предмети розбою, якими можуть виступати: права власника житла; права особи, яка управляє будівлею чи певною територією, судном, літаком; права особи, яка займає кімнату на ніч (ст. 334 КК Республіки Корея). Додатковим обов’язковим об’єктом виступає життя та здоров’я особа, хоча ці терміни у нормах КК Японії не вживаються. Натомість згадується про фізичну шкоду, яка завдається в результаті крадіжки (до її вчинення, під час, або після з метою утримання незаконно отриманого майна, або з метою уникнення арешту), про що йдеться у ст. 337 КК Республіки Корея. Також фізична шкода може мати свій вияв як згвалтування вчинене під час

крадіжки. Ст. 338 вказаного КК визнає додатковим обо'язковим об'єктом крадіжки здоров'я – вбивство, спричинення смерті в результаті крадіжки [231, с. 175].

2.2. Об'єктивна сторона розбою в Україні та іноземних державах

У практичній діяльності підрозділів поліції, як правило, насамперед, встановлюється об'єктивна сторона злочину, на підставі чого надалі з'ясовується зміст та сутність інших ознак складу злочину. Законодавець теж надає перевагу об'єктивній стороні злочину, визначаючи її у диспозиціях більшості статей Особливої частини КК України та зарубіжних країн.

Об'єктивна сторона значною мірою визначає характер і ступінь суспільної небезпеки розбою, як злочинного діяння, визначає характер і параметри шкоди, заподіяної об'єкту кримінально-правової охорони, правильне її визначення дає можливість відмежовувати схожі злочини один від одного. Під об'єктивною стороною злочину слід розуміти сукупність ознак, які характеризують зовнішній прояв конкретного суспільно небезпечного посягання на охоронювані законом об'єкти. Структурно об'єктивну сторону злочину утворюють: а) суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), б) суспільно небезпечні наслідки, в) причинновий зв'язок між суспільно небезпечним діянням та суспільно небезпечним наслідком (у злочинах із матеріальним складом), г) спосіб, місце, час, обстановка, ситуація, знаряддя й засоби вчинення злочину [1, с. 103]. Діяння є обов'язковою ознакою, інакше кажучи, без діяння як конкретного акту суспільно-небезпечної поведінки людини, не може бути вчинений жодний злочин. При цьому об'єктивна сторона конкретного складу злочину включає в себе лише чітко визначені у диспозиції норми кримінального закону ознаки [213, с. 171]. Інші ознаки кримінально-правова теорія відносить до факультативних, тобто їх наявність чи відсутність не є підставою для визначення наявності складу конкретного злочину.

Таким чином, кримінально-правове значення цієї ознаки складу злочину важко переоцінити так, як вона необхідна для встановлення наявності складу

злочину, кваліфікації злочину за відповідною нормою Особливої частини КК України, призначення покарання, вирішення питань, пов'язаних з криміналізацією та пеналізацією. Викладене дає змогу визначити об'єктивну сторону, як сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови цього посягання [1, с. 101].

Як правило, ознаки об'єктивної сторони передбачаються в диспозиціях статей Особливої частини КК.

При визначенні об'єктивної сторони розбою варто звертати увагу та аналізувати цей злочин як явище реальної дійсності, як конкретний акт вольової поведінки особи, тоді всі перелічені нами компоненти об'єктивної сторони будуть обов'язковими [57, с. 141]. Така характеристика є значно ширшою ніж характеристика розбою, як сукупності об'єктивних та суб'єктивних ознак. На такій необхідності у свої працях наполягали вчені В.М. Кудрявцев [119], М.І. Панов [171], В.П. Ємельянов [73].

Норма про відповідальність за розбій не є виключенням з даного правила (ст. 187 КК України), де описуючи об'єктивну сторону, законодавець розкриває сутність розбою – напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Об'єктивна сторона розбою полягає в нападі з метою заволодіння чужим майном, поєднаному із насильством, небезпечним для життя і здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Насильство при цьому має реальний характер – здатне придушити волю потерпілого і примусити його передати майно винному.

Під нападом у складі розбою слід розуміти раптову, несподівану для потерпілого короткочасну, агресивну насильницьку дію, спрямовану на протиправне заволодіння чужим майном. Напад може нести два забарвлення: бути відкритим, та таємним (наприклад, нанесення удару потерпілому з-за спини). Напад органічно пов'язаний із фізичним або психічним насильством, яке

при розбої носить так званий інструментальний характер – виступає способом заволодіння майном або його утриманням.

На нашу думку, така ознака, як напад, в правовій літературі та кримінальному законодавстві розкрита недостатньо повно. М.П. Михайлов пише, що “під розбійним нападом варто розуміти такі дії винного, які безпосередньо направлені на подолання можливого або дійсного супротиву з боку потерпілого шляхом фізичного чи психологічного впливу”. С.І. Сирота трактує це поняття як неочікуване для потерпілого насилля (чи погроза його застосування), яке по своєму об’єктивному характеру може спричинити смерть або тілесне пошкодження, небезпечне для життя та здоров’я [121]. Викладені положення показують, що сутність поняття зводиться до характеристики насильства, яке застосовується при розбої. В них не вказано, що напад являє собою самостійний елемент складу розбою, хоча він таким являється. Більшість авторів в літературі розглядає під нападом – раптові та неочікувані активні дії, які вчиняються з метою заволодіння майном. Однак, хоча це і правильно, насильство не завжди має місце. Напад, дійсно, включає в себе момент застосування фізичної сили до потерпілого, хоча воно може бути відсутнім.

Слід відзначити, що інша група вчених на чолі з В.С. Коміссаровим, відстоює іншу точку зору, згідно якої напад розглядається як створення небезпечної обстановки, в просторових та часових межах, при якій виникає загроза застосування насильства до необмеженого кола осіб [94].

Деякі вчені пропонують доповнити ст. 187 КК України приміткою, в якій визначити, що під нападом розуміють таємні або відкриті умисні насильницько-агресивні дії винної особи, спрямовані на протиправне обернення чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи, вчинені з корисливих мотивів [202, с. 506]. Отож, законодавчо така ознака як напад не визначена, хоча існує її нормативне роз’яснення у п. 24 Постанові ПВСУ № 13 “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об’єднаннями” від 23.12.2005 р.: напад – дії, спрямовані на досягнення

злочинного результату шляхом застосування насильства до потерпілого чи створення загрози його застосування [188].

В сучасних дослідженнях об'єктивної сторони розбою пропонується вилучити з дефініції розбою, так звану, зайву ознаку, в якості якої розглядається напад [86]. Ми вважаємо, що дана позиція підлягає подальшому вивченню, тлумаченню та уточненню, тому що ознака “напад” в диспозиції ч. 1 ст. 187 КК України дає теоретичну можливість припущення про існування складу незакінченого розбою; сутність розбою заключається не в нападі, а в застосування насильства, небезпечного для життя та здоров'я особи в момент заподіяння; в основі кваліфікації розбою повинно виступати лише насильство, яке застосовується або його погроза, а не неочікуваний напад. Таку позицію підтримують 57,0 % з усіх респондентів (див. додаток В).

Насильство, як обов'язкова ознака нападу, повинно мати реальний характер, тобто бути здатним придушити волю потерпілого і примусити передати його майно винному [57, с. 141]. При цьому фізичне насильство може полягати у протиправному впливі не лише на зовнішні частини тіла потерпілого (механічне їх травмування), а й внутрішні (отруєння), також в інших діях насильницького характеру, яку створюють небезпеку для життя чи здоров'я потерпілого (наприклад, насильницьке тримання його в небезпечних для життя та здоров'я умовах). Під фізичним насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, розуміється легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості, тяжке тілесне ушкодження, замах на вбивство, вбивство. Однак варто пам'ятати, що замах на вбивство та вбивство, що супроводжували розбій, не охоплюються цим складом і вимагають додаткової кваліфікації за відповідним пунктом ч. 2 ст. 115 КК України.

До насильства, яке застосовується при розбої, належить і те, яке є небезпечним в момент заволодіння майном потерпілої особи. Його специфіка полягає у існуванні реальної безпеки для життя потерпілого лише в момент застосування насильства, фактично воно не призводить до настання смерті.

Психічне насильство – це погроза заподіяти вказане вище фізичне насильство або погроза вбивством. Насильство при розбої є способом заволодіння майном і, як правило, передує його. Хоча законодавець не виключає випадків, коли винний застосовує насильство після заволодіння майном для його утримання. Так, наприклад, *відповідно до вироку Дніпровського районного судом м. Києва П. було засуджено за скоєння злочину, передбаченого ч. 1 ст. 187 КК України, оскільки у П. під час розмови з раніше не знайомою У., виник умисел заволодіти сумкою з особистим майном останньої. Здійснюючи свій злочинний намір, П. почав тягнути за шлею сумки, що була на плечі У., і оскільки остання здійснювала опір, він висловив словесні погрози застосування відносно неї ножа, чим здійснив погрозу застосування відносно неї насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, яку У., сприйняла за реальну та тільки після того відпустила шлею сумки. Таким чином, подолавши волю У. до опору, П. відкрито заволодів майном останньої [10].*

Застосування насильства при вчиненні розбою охоплює умисне заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх вчинення. До них слід відносити і насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь тощо. До насильства також слід відносити застосування до потерпілого без його згоди наркотичних засобів, психотропних, отруйних чи сильнодіючих речовин (газів) з метою заволодіння майном, незалежно від того було воно небезпечним для життя або здоров'я чи ні. Вказане дає підстави вважати що ч. 1 ст. 187 КК України викладена невідповідно, адже, як бачимо, напад не є обов'язковою ознакою розбою, та може вчинюватись без такого. При цьому важко довести мету вчинення нападу, про що детально буде зазначено у підрозділі 2.3.

Розбій в реальній дійсності є складеним злочином, який складається з двох взаємопов'язаних дій: 1) насильство, яке є небезпечним для життя і здоров'я особи або погроза ним; 2) заволодіння чужим майном чи дії, які спрямовані на таке заволодіння. Саме ці взаємопов'язані дії чітко відбивають сутність розбійного нападу, де перша дія визначається як допоміжна, а друга – основна. Відповідно кожна з цих дій має свій об'єкт посягання. Об'єкт першої дії є додатковим обов'язковим, другої дії – основним (при чому на те, що об'єкт другої дії є основним вказує лише факт розміщення ст. 187 у Розділі VI Особливої частини “Злочини проти власності”). В самій конструкції статті, яку ми розглядаємо в якості обов'язкової ознаки складу злочину передбачено наявність корисливої мети заволодіння чужим майном. Слід зазначити, що передбачену мету не варто розглядати як суб'єктивний момент цього діяння, адже реалізація цієї мети здійснюється шляхом здійснення винною особою злочинних дій. Так, Т.В. Церетелі відносить до дії свідому вольову мету людини ті її об'єктивний мотив, тобто зовнішню дію або бездіяльність [260, с. 25].

Розбій є злочином з усіченим складом (74,8 % з усіх респондентів підтвердили цю теоретичну позицію (див. додаток В), тому законодавчо настання суспільно небезпечних наслідків для кваліфікації розбою не визначено. Спробуємо поглянути на таку ознаку об'єктивної сторони з точки зору науки. Як вважає Н.Ф. Кузнєцова, злочинний наслідок є з'єднувальною ланкою між об'єктом та злочинною дією, тому він характеризується, з одного боку, злочинною дією, а з іншого – об'єктом посягання [120, с. 10]. Якщо ми говоримо про розбій, як складений злочин, то він може містити різноманітні комбінації наслідків, що знаходяться між собою в нерозривній єдності. Як показує слідчо-судова практика, такі комбінації наслідків можна класифікувати в чотири основні групи:

- 1) створення небезпеки для життя і здоров'я людини і настання реальної можливості заподіяння майнової шкоди;
- 2) створення небезпеки для життя і здоров'я людини і реальне заподіяння майнової шкоди;

3) реальне спричинення тілесних ушкоджень або позбавлення життя і настання реальної можливості заподіяння майнової шкоди;

4) реальне спричинення тілесних ушкоджень або позбавлення життя і реальне заподіяння майнової шкоди [57, с. 144].

Для того, щоб правильно кваліфікувати розбій слідча та судова практика чітко та ретельно встановлює всі притаманні даному злочину елементи: факт вчинення допоміжної та основної дії; настання наслідків від кожної з вказаних взаємопов'язаних дій; наявність причинного зв'язку між діями винної особи та наслідками, що настали; час, місце, спосіб та засоби вчинення злочину.

Традиційно, розпочнемо порівняльно-правовий аналіз іноземного законодавства країн-представників *романо-германської правової сім'ї*. У Кримінальному кодексі Франції (ст.ст. 311-2–311-11) законодавець вбачає об'єктивну сторону розбою у обманному вилученні речі, яка належить іншій особі. З першого погляду ознаки цього злочину корелюються з ознаками закріпленими у ст. 190 КК України, однак при детальному аналізі ми вбачаємо ознаки розбою. Зокрема, “вилучення” повинне супроводжуватися вчиненням насильницьких дій з боку винної особи. КК Франції деталізував випадки застосування насильства, їх чіткий перелік міститься безпосередньо у КК Франції – насильницькі дії можуть застосовуватися до вилучення чужої речі, безпосередньо під час вилучення, або після її вилучення. Міра насильства, яке застосовується до потерпілої особи поділяється на три підгрупи: 1) яке не потягло за собою втрати працездатності; 2) яке потягло за собою повну втрату працездатності, на строк вище 8 днів; 3) яке потягло за собою каліцтво або хронічне захворювання. В такому поділі насильства, яке застосовується ми вбачаємо тонку грань між кваліфікацією розбою та грабежу (при порівняльному розрізі з українським законодавством). У французькому законодавстві детально описані наслідки, які може потягнути за собою розбій, що дає нам можливість визначати крадіжку з застосуванням насильства, як злочин з матеріальним складом. Серед таких наслідків є, навіть, акти порчі, пошкодження або знищення. Місце вчинення розбою деталізоване та значно розширене (на відміну

від вітчизняного законодавства): автомобілі; громадський транспорт; місця, які слугують для підходу до громадського транспорту (наприклад, зупинки громадського транспорту, підземні та наземні пішохідні переходи тощо); житло; приміщення, які слугують для зберігання грошових або інших матеріальних цінностей, цінних паперів (при чому проникнути в таке приміщення суб'єкт злочину може шляхом взлому чи без такого (наприклад, шляхом обману) [240].

Далі розглянемо об'єктивну сторону розбою за КК ФРН (ст.ст. 249–251). Застосування насильства або погрози застосування насильства, яке становить загрозу для життя або здоров'я особи, при якому винний має на мені вилучити чужу для нього рухому річ та вилучає її на свою користь. Ст. 252 КК Німеччини “Розбійна крадіжка” передбачає об'єктивну сторону розбою – застосування насильства, небезпечного для життя і здоров'я особи в момент заподіяння, після вчинення суб'єктом злочину крадіжки, яка була поміченим. Але погрози застосування насильства такий склад злочину не містить. Ст. 355 КК ФРН “Розбійне вимагання” визначає об'єктивну сторону як вимагання шляхом застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, або погрози негайного застосування такого насильства, що корелюється з положеннями ст. 189 КК України [239].

КК Іспанії (ст. 242) чітко не визначає об'єктивну сторону розбою, вбачаючи його в пограбуванні із застосуванням сили або залякуванням осіб. При чому міру насильства, яке застосовується до потерпілого законодавець не конкретизує та не роз'яснює. На нашу думку, іспанське законодавство розглядає склад розбою не як самостійний злочин, а як кваліфікований склад крадіжки так, як чітких вказівок на діяння, суспільно небезпечні наслідки тощо в ньому не міститься [225].

КК Болгарії (ст. 198) визначає об'єктивну сторону розбою (грабежу згідно КК Болгарії) як протизаконне заволодіння чужою рухомою річчю шляхом застосування насильства або погрози його застосування до особи, яка володіє, користується або розпоряджається річчю. Міру насильства законодавець не уточнює. А поняття “погроза” чітко прописане у законодавстві: залякування

безпосереднім здійсненню такої дії, яке несе серйозну загрозу для життя, здоров'я, честі та майна особи, до якої здійснюється погроза; або таке залякування щодо іншої особи. Також об'єктивна сторона може полягати у приведення потерпілої особи у безпорадний або без свідомий стан. Також насильство може застосовуватись не лише з метою заволодіти річчю, але й для її утримання чи збереження у власності суб'єкта розбою. Кримінально каранним визнається и приготування до вчинення грабежу. Об'єктивна сторона якого полягає у підшукуванні знарядь на засобів вчинення злочину [230].

КК Данії деталізує об'єктивну сторону розбою. Положення § 288 містять чіткий перелік цих дій: будь-яка особа, яка має на меті отримання для себе або інших осіб незаконної вигоди шляхом застосування насильства або погрози негайного його застосування: 1) бере або вимагає у іншої особи, предмет матеріального світу, який цій особі належить; 2) забирає з собою предмет, який належить цій особі; 3) заставляє будь-яку іншу особу вчинити дії, направлені на скоєння грабежу, таки чином втягуючи її у вчинення злочину [223].

КК Австрії (§ 142–143) визначає об'єктивну сторону так, як і більшість країн-представників романо-германської правової сім'ї. Застосування сили або погроза створити наочні (явні, реальні) умови небезпеки для життя або здоров'я особи для отримання чужого майна. Обов'язковою умовою, яку встановляє австрійський законодавець є сприйняття потерпілим реальності всіх дій зловмисника [222].

КК Швеції, який розглядає лише грабіж та тяжкий грабіж (Глава 8 “Про крадіжку, грабіж та інші злочини, пов'язані з викраденням майна”). Ст. 5 вказаного закону визначає об'єктивну сторону вказаного злочину, як здійснення крадіжки однією особою у іншої, з застосуванням насильства чи погрози його застосування до останньої. Для кваліфікації злочину як тяжкий грабіж (розбій згідно нашого законодавства) компетентні органи повинні встановити рівень застосованого насильства та його небезпеку для життя потерпілого [242]. Також об'єктивна сторона передбачає нанесення потерпілому тяжких тілесних ушкоджень, інших важких захворювань. Або інакшим способом

винний проявив особливу жорстокість та безжалісність до потерпілого, скористався уразливим або відкритим станом потерпілого.

КК Польщі досить детально визначає дії, які становлять об'єктивну сторону розбою, та розкриває їх зміст. Відтак, розбій становлять: 1) викрадення майна з застосуванням насильства до особи, або погроза його негайного здійснення, або доведення людини до безсвідомого чи безпорадного стану; 2) застосування вищевказаного насильства з метою утримання викраденого майна безпосередньо після здійснення злочину; 3) застосування насильства, небезпечного для життя та здоров'я особи, або його погроза, та приведення потерпілого у безсвідомий та безпорадний стан з метою отримання незаконної вигоди. Тобто польський законодавець виокремлює мету вчинення кваліфікованого грабежу, яка в перспективі впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання [233].

У ст. 247 Модельного КК для держав-учасниць СНД об'єктивна сторона розбою визначена як напад з метою викрадення чужого майна, вчинений з застосуванням насильства, яке є небезпечним для життя та здоров'я, або з погрозою застосування такого насильства [140]. У рамках цього роз'яснення подають визначення об'єктивної сторони КК Литви, КК Латвії та ПК Естонії.

КК Латвії (ст. 176) визначає розбій, як викрадення чужого рухомого майна, з застосуванням насильства або погрози його застосуванням. Рівень та межі насильства у кодексі не деталізуються, адже межі розбою та грабежу за Кримінальним кодексом Латвії не визначено. Відтак об'єктивна сторона розбою включає в себе насильство, яке є небезпечним для життя та здоров'я в момент його заподіяння, так і таке, що не становить загрози життю та здоров'ю, що, на нашу думку, породжує можливість двояко кваліфікувати склади цих злочинів. Відтак, грань між тотожними злочинами розмита, та стають незрозумілими правила кваліфікації, які повинні бути чіткими та зрозумілими [228].

КК Литви дещо ширше ніж українське законодавству визначає об'єктивну сторону розбою, як застосування фізичного насильства або погроза його негайного застосування, або винний будь-яким іншим способом позбавив

потерпілого можливості чинити опір, з метою викрадення чужого майна [229].

Майже ідентичними з положеннями вітчизняного законодавства є положення ст. 142 ПК Естонії. В якій об'єктивну сторону розбою визначено, як напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з застосуванням насильства над особою, яке є небезпечним для життя та здоров'я, або з погрозою його безпосереднього застосування [173].

Кримінальні закони країн, які належать до *англо-саксонської системи права* визначають об'єктивну сторону розбою дещо в іншому ключі. Розпочнемо наш детальний огляд з КК Австралії.

Об'єктивна сторона розбою – здійснення крадіжки, з застосуванням перед її вчиненням або після сили до іншої особи. Сила може застосовуватись до іншої особи з метою: отримання чужого майна; утримання цього майна; приховування вчиненого злочину. Тобто мета застосування сили визначається дещо в іншому ключі відносно українського кримінального законодавства. Обов'язковим елементом об'єктивної сторони є крадіжка. Фактично ми вбачаємо в кримінальному законі роз'яснення “терміну через термін”: при вчинення грабежу (розбою) є обов'язковим вчинення крадіжки. Крадіжка, у свою чергу, визначається як нечесне та недобросовісне присвоєння чужого майна з метою назавжди залишити останнє у праві володіння, користування та розпорядження винної особи [221].

Кримінальний закон Великої Британії “Про крадіжку” 1968 р. досить детально описують об'єктивну сторону розбою. Розділ 8 вказаного Закону визначає об'єктивну сторону наступним чином: крадіжка, до вчинення якої, під час її вчинення або після, застосовується сила по відношенню до іншої особи, з метою залякування потерпілого, та отримання його майна у свою власність. Питання про застосування сили було вирішено Апеляційним судом в справі “R v. Dawson and James” (1976 р.) [278]. В рішенні якого була роз'яснена міра насильства, яке необхідне для кваліфікації простої крадіжки як розбою (не варто забувати, що для англо-саксонської правової сім'ї характерні правові

прецеденти) – відповідач підштовхнув жертву, в результаті чого остання втратила рівновагу. Внаслідок таких дій гаманець жертви було дістати набагато легше. Іншим яскравим прецедентом є справа “R v. Clouden” (1985 p.) [277] – відповідач витягнув сумочку жертви, щоб отримати її з рук жертви шляхом найменшого супротиву. Апеляційний суд по цій справі постановив, що незаконне отримання майна без будь-якого опору зі сторони власника, наприклад, кишенькові крадіжки, складу грабежу (розбою) не утворюють. Питання про міру насильства по відношенню до іншої особи з боку винного законодавчо не закріплено, і повинно виноситись на розсуд журі (судді чи суду) в кожному конкретному випадку, виходячи з обставин справи.

Також законодавець у Великій Британії пояснює, що об’єктивна сторона розбою буде наявною лише тоді, коли винний використав насильство саме з метою отримання майна потерпілого, а не у випадках, коли, наприклад, в ході суперечки, яку особи намагаються вирішити за допомогою сили, один з них підняв гаманець другого, та привласнив його собі. У таких випадках дії винного кваліфікуватимуться як крадіжка – таємне викрадення чужого майна [284].

Щодо країн *мусульманської правової сім’ї*, то об’єктивна сторона вбачається в будь-яких неправомірних діях, які застосовуються для отримання чужого майна. Враховуючи релігійну специфіку країн-представників вказаної правової сім’ї, звернемо увагу, що в законодавчих актах поставлений акцент на застосуванні сили до іншої вільної особи. Саме ця обставина в подальшому впливає на високі санкції статей. Так, наприклад, КК Туреччини об’єктивною стороною розбою визначає активні дії винного, які мають вираз в застосуванні насильства до потерпілого з метою отримання його майна або в примушуванні оформити належним чином цінні папери або інші офіційні документи для отримання з них незаконної вигоди. Також законодавець вбачає склад розбою (насильницького грабежу за турецьким кримінальним законодавством) у підписанні документів для отримання вигоди злочинцем у майбутньому або документів, які зобов’язують потерпілого передати майнові цінності на користь злочинця в майбутньому (за складом описана об’єктивна сторона відповідає

ст. 189 КК України) [236]. КК Ірану будь-якого опису об'єктивної сторони не містить. Аналізуючи положення кримінального закону ми дійшли висновку, що об'єктивну сторону охоплюють дії винного (грабіжника), які полягають у крадіжці чужого майна. Таким чином принципової різниці між крадіжкою та грабежем законодавець Ірану не встановлює [224]. Відсутність опису об'єктивної сторони є характерним для кримінального законодавства ісламських держав, не є виключенням й КК Тунісу, в описових нормах, де мова йде про розбій, законодавець не дає хоча б найменшого роз'яснення дій, які становлять склад розбою [235].

Далекосхідна правова сім'я у своєму законодавстві передбачає об'єктивну сторону розбою в активних діях, які спрямовані на отримання чужого майна. В КК Китаю перелічені всі елементи об'єктивної сторони складу злочину: 1) діяння, яке китайський кодекс визначає як активні дії, направлені на отримання певного майна; 2) причинний зв'язок – проміжний елемент який пов'язує дію та наслідки, обов'язково присутній; 3) наслідки – винний отримує майно і користується ним у власних цілях (ця ознака говорить про матеріальний склад злочину, вітчизняний КК визначає розбій як злочин з усіченим складом, зважаючи на його суспільну небезпечність); 4) місце вчинення злочину, детально роз'яснено у ч. 2 ст. 263 КК Китаю – пограбування в житловому приміщенні; в громадському транспорті; банка або іншої фінансової структури. І, відповідно, мають значний вплив на кваліфікацію злочину та призначення покарання судовою інстанцією у майбутньому.

КК Республіки Корея об'єктивну сторону визначає досить чітко. Відтак, крадіжку (розбій – аналогічно вітчизняному законодавству) складають наступні умисні усвідомлені та цілеспрямовані дії: 1) насильницьке отримання речей, які належать іншій особі; 2) отримання неправомірного грошового доходу від іншої особи; 3) примушування іншої особи передати своє майно винному шляхом вчинення до неї насильства або залякування. При чому КК Кореї чи не єдиний кодекс держав-представників далекосхідної правової сім'ї, який передбачає залякування особи, тобто застосування до неї не лише фізичного, але й

психологічного (психічного) насильства. Роз'яснені права потерпілого на які посягає винний (ст. 334 КК Республіки Корея): права власника житлового приміщення; права управляючого житлом; права особи на кімнату, яку вона займає вночі; права особи, які управляє рухомим повітряним (літаки), наземним та водним (кораблі, пароплави тощо) транспортом. Також окремою категорією визначається знаряддя вчинення злочину – смертоносні засоби, яке їх перелік або ознаки не подаються [231].

Окремою статтею виділені наслідки вчинення крадіжки – ст. 337 “Фізична шкода, спричинена в результаті крадіжки”, при чому фізична шкода ставиться на один рівень захисту з порушенням майнових прав.

В японській науці панує точка зору, що кваліфікувати дію як злочину або незлочинну варто в такій послідовності: відповідність (невідповідність) ознакам кримінального складу; відсутність (наявність) факторів, які виключають протиправність (необхідна оборона, крайня необхідність); відсутність (наявність) факторів, які виключають винність (психологічні параметри, вік і т.д.) В понятійному апараті “вина” та “відповідальність” означені одним терміном (“се кінін”). Злочин визначається як протиправна винна дія, яка потрапляє під ознаки кримінального складу. Японські правники проявляють чималий інтерес до теорії протиправності, сприймаючи та модернізуючи, головним чином, західні підходи [185].

Японський законодавець схоже з українським законодавством визначає діяння, яке спрямоване на отримання чужого майна шляхом застосування до потерпілого фізичного насильства або його погроз. Японський законодавець деталізує способи вчинення розбою, та у такій відповідності розподілені норми (статті) у кримінальному кодексі. Об’єктивну сторону окремого злочину теоретики та практики вбачають у приготуванні до розбою – підготовчій дії з метою вчинення розбою (ст. 237 КК Японії). В окремий злочин, який за об’єктивною стороною прирівнюється до розбою, виділяють застосування насильства після вчинення крадіжки (ст. 238 КК Японії), або погрози його застосування. У нормі закону вказано на різну мету застосування сили після

вчинення крадіжки – утримання викраденого майна; його не повернення законному власнику; для уникнення затримання правоохоронними органами; для знищення слідів вчиненого злочину. Ст. 238 КК Японії передбачає спочатку приведення потерпілого у без свідомий стан, а потім вчинення розбою.

Цікавим для вивчення є положення кримінального кодексу про родичів. Даний документ передбачає, якщо крадіжка вчинена між кровними родичами по прямій лінії, подружжям або родичами, які разом проживають, то кримінальне провадження відкривається по факту виявлення злочинами правоохоронними органами (заява потерпілого не обов'язкова). Якщо ж крадіжка вчинена іншими родичами, то кримінальне провадження відкривається лише по їх клопотанню (заяві).

2.3. Суб'єкт розбою в Україні та іноземних державах

Ст. 187 КК України, в якій йде мова про кримінальну відповідальність за розбій, прямо не передбачає ні спеціальні, ні загальні ознаки цього елементу складу злочину. В цілому проблема суб'єкта злочину отримала певну теоретичну розробку в юридичній науці, над нею працювали П.А. Воробей, В.К. Матвійчук [133], В.В. Сташис, В.Я. Тацій [212], О.О. Піонтківський [177] та ін. В нормах кримінального права встановлюються межі для формування поняття “суб'єкт злочину”. Відтак ч. 1 ст. 18 КК України встановлює, що ним є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до чинного закону може наставати кримінальна відповідальність. Суб'єкт розбою як елемент складу злочину характеризується трьома обов'язковими ознаками: 1) особа фізична; 2) осудна; 3) досягнення нею певного віку.

Перш за все суб'єктом розбою може бути лише фізична особа, тобто людина. Цей висновок закріплено у ст.ст. 6–8 КК України, де чітко вказано, що кримінальну відповідальність за скоєння суспільно небезпечного діяння можуть нести громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які не користуються дипломатичним імунітетом. Цей принцип склався історично.

Так, наприклад, у рабовласницькому і феодальних суспільствах відповідальність перед судом могли нести не тільки тварини, але й неживі предмети. У 1474 р. в Базелі до смертної кари шляхом спалення був засуджений півень за його нібито зв'язок з “нечистою силою”. В Росії у 1533 р. був засуджений за “державний злочин дзвін, в який ударили на сполох при повстанні народу в м. Угличі. У Франції останній процес проти пацюків і мишей, які пошкодили хлібні поля, відбувся в 1710 р. [200, с. 5].

Також автором встановлено (на основі вивчення кримінальних справ/проваджень), що типовий розбійник, як правило, це – особа чоловічої статі (95,6 %), раніше засуджена (частіше всього за крадіжку, грабіж чи вимагання – 75,0 %), без вищої освіти (90,1 %), безробітна (95,5 %). Останніми роками, враховуючи значний спалах злочинності та погіршення соціально-економічних умов життя населення, збільшилась кількість розбоїв, вчинених неповнолітніми.

Відповідальність юридичних осіб сучасне українське законодавство виключає, хоча аналогічна світова практика існує. Наприклад, кримінальним кодексом штату Нью-Йорк передбачене покарання юридичних осіб у вигляді штрафу в розмірі 5 тис. доларів у випадку засудження юридичної особи за злочин, за який фізичній особі могло б бути призначене тюремне покарання. Юридичними особами можуть бути і окремі штати, і цілком США (наприклад, справа Едварда проти штату Південня Кароліна, справа Джонсона проти США, справа США проти Прейса).

Що стосується наступної ознаки суб'єкта злочину, то осудність визначається як здатність особи під час учинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність і керувати ними. Осудність – це не лише фактична, але і логічна передумова вини і кримінальної відповідальності.

Поняття осудності вживається у КК В'єтнаму як юридична ознака, яка характеризує злочин (наприклад, в абз. 1 ст. 8 КК обумовлюється, що злочином визначається суспільно небезпечне діяння, яке вчинене умисно чи з необережності осудною особою). Більш детально це поняття сформульоване в абз. 1, 2 ст. 31 КК Болгарії, де відзначається, що кримінальну відповідальність

може нести особа, яка скоїла злочин в осудному стані, тобто якщо вона могла розуміти властивості і значення діяння і керувати ними. Наступною ознакою є вік, з якого настає кримінальна відповідальність. Ч. 1 ст. 22 КК України прямо визначає, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким на момент вчинення злочину виповнилось шістнадцять років. У теорії кримінального права цей вік прийнято називати загальним віком кримінальної відповідальності. Згідно ч. 2 вказаної статті для розбоїв, враховуючи суспільну небезпечність даного злочину, встановлюється знижений вік кримінальної відповідальності – з 14 років. З такою позицією законодавця погоджується більшість українських вчених [96, с. 5]. Під час аналізу складу розбою, мова про спеціальний суб'єкт не йде, адже в такому випадку злочин буде кваліфікуватись за іншими статтями КК України.

Наприклад, у КК РФ визначає суб'єкт розбою як осудну фізичну особу, яка досягла віку кримінальної відповідальності (ст. 19 КК), тобто аналогічно нашому законодавству.

Вік, по досягненню якого, особа підлягає кримінальній відповідальності за розбій, у КК України чітко визначений – 14 років. Такий віковий поріг був встановлений для суб'єкта розбою Постановою Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних комісарів УРСР від 15 вересня 1935 року. Це оптимальний вік, по досягненню якого особа притягається до кримінальної відповідальності за вчинення розбою, враховуючи, що останніми роками злочинність серед неповнолітніх невпинно зростає [97]. Так вважають і 86,2 % з усіх респондентів (див. додаток В). До прийняття цього документу вік, з якого наставала кримінальна відповідальність коливався у межах 12–18 років, залежно від історичної епохи.

Розглядаючи питання про суб'єкт розбою неможливо не звернути увагу на розгляд кримінально-психологічного портрету його особистості. Агресивність, яка характерна ознака суб'єкта розбою, виступає як базова риса особистості злочинця, та поєднується з такими якостями (характеристиками): жорстокість,

корисливість, активність, застосування різноманітних прийомів психологічного впливу на потерпілу особу.

У кримінальному законодавстві *держав романо-германської правової сім'ї* перевага щодо суб'єкта розбою надається фізичній осудній особі, які досягла віку кримінальної відповідальності. Зокрема, суб'єктом розбою виступають фізичні осудні особи, які досягли 14-річного віку за кримінальними законами РФ, Литви, Білорусії та Молдови. Такий вік визначається, як знижений вік кримінальної відповідальності за злочини, що несуть підвищену суспільну небезпеку. При цьому слід зазначити, що білоруські, литовські та молдавські законодавці внесли до переліку злочинів зі зниженим віком кримінальної відповідальності всі види крадіжки, грабежу, розбою та вимагання, а українські лише частково.

З цього приводу М.І. Хавронюк, який проводив комплексне порівняльно-правове дослідження вітчизняного та іноземного кримінального законодавства, висловлюється доволі однозначно: КК України визнає, що особа у віці від 14 до 16 років здатна усвідомлювати суспільну небезпеку, наприклад, грабежу, окрім грабежу предметом якого є прекурсори й обладнання для виготовлення наркотиків (ст.ст. 312–313), або здатна усвідомлювати небезпеку крадіжки зброї (ст. 262), крім випадків, коли вона вчиняє ці злочини повторно або за попередньою змовою групою осіб. Хоча навряд чи переважна більшість дітей, ледь вийшовши з малолітства, здатна розуміти різний рівень суспільної небезпечності злочинів [102]. Фактично українське законодавство у визначенні віку кримінальної відповідальності суб'єкта злочину спирається на свідомість злочинця та його мету. Схожим шляхом пішли молдаванські законодавці. Згідно КК Молдови особи, які досягли 14-річного віку, несуть відповідальність лише за тяжкі, особливо тяжкі і надзвичайно тяжкі, а особи, які досягли 16-річного віку – за усі злочини [232].

Інший критерій використовує КК Білорусії. Відповідно до цього документу, особи у вказаному віці повинні усвідомлювати нескладні речі – злочинами є посягання на життя, здоров'я, свободу і статеву недоторканість людини,

власність [244]. Фактично будь-яка пересічна людина повинна мати уявлення про злочин, як соціальне явище (не обов'язково як кримінально правове поняття). Схожий підхід втілює законодавець й у КК Литви, який вбачає у ставленні особи до вчинюваного нею діяння не аби яке значення [229]. Ці положення доводять, що настання певного віку не є обов'язковим для усвідомлення особою суспільної небезпечності своїх дій.

Кримінальний кодекс Франції визначає, що кримінальна відповідальність юридичних осіб не виключає відповідальність фізичних осіб – виконавців або співучасників у тих самих діях. Відтак за розбій (крадіжку при обтяжуючих обставинах) цілком ймовірно може нести відповідальність й юридична особа. Фізичні особи несуть відповідальність за розбій з 13-річного віку [240].

КК Австрії та Бельгії взагалі не визначають вік кримінальної відповідальності, як обов'язкову ознаку суб'єкта злочину. В інших європейських державах підходи до цього питання кардинально різні. Зокрема, кримінальну відповідальність за розбій несе особа з:

- 1) 7-річного віку, але кримінальне покарання до неї не застосовується (КК Швейцарії);
- 2) 14-річного віку (КК Італії), до цього часу діти вважаються неосудними;
- 3) 15-річного віку (КК Польщі), за умови, що до винного раніше вже застосовувались виховні чи виправні заходи, але вони виявились безуспішними; якщо цього потребують обставини справи, його особистість чи умови життя викликають таку необхідність;
- 4) 12-річного віку (КК Голландії), але у віці від 12 до 21 року покарання винній особі знижується на один-два ступені (КК Сан-Марино);
- 5) 14-річного віку (КК ФРН), але діти, молодь та дорослі різняться ступенем осудності–неосудності, що прямо відбивається на мірі застосованого покарання;
- 6) 15-річного віку (кримінальні закони Швеції, Норвегії, Данії та Фінляндії);

7) 18-річного віку (КК Іспанії). У випадку вчинення проступків діти не підлягають кримінальній відповідальності.

Англо-саксонська правова сім'я, одним з яскравих представників якої є США, поняттю “суб’єкт злочину” надає особливе значення та важливість. У теорії американського кримінального права визнають суб’єктом як фізичних так і юридичних осіб (як на рівні федерації, так і на рівні окремих штатів). Суб’єктом пограбування може виступати лише фізична особа. Вік кримінальної відповідальності чітко не визначений. За загальним правилом вважається, що особа у віці від 7 до 14 років “не здатна” вчинити злочин, однак якщо буде доведено, що суб’єкт пограбування розумів сутність та наслідки своїх дій, кримінальна відповідальність відповідно буде наставати. Особи у віці від 15 до 21 року будуть відповідати як неповнолітні делінквенти за вчинення кримінальних правопорушень [202].

КК Австралії визначає суб’єкт розбою як загальний – фізична осудна особа, яка досягла 14 років. Однак кримінальне законодавство передбачає, що до відповідальності можуть бути притягнуті й діти у віці від 10 до 14 років, у разі, якщо вони усвідомлювали протиправність своєї поведінки. Доведення таких положень закон покладає на сторону обвинувачення (ст. 7.2). Кримінальна відповідальність за розбій виключається за наступних обставин: наявність психічної хвороби; стан недобровільного сп’яніння; помилка.

У кримінальному законодавстві *держав мусульманського права* суб’єктами розбою виступають фізичні особи. Кримінальну відповідальність несуть особи яким на момент вчинення злочину виповнилось 11 років. Але КК Туреччини визначає градування міри призначуваного покарання у відповідності з віком суб’єкта розбою (ст.ст. 53–58). Відтак, якщо особа не досягла 11 років, на вимогу прокурора суд приймає рішення про передачу дитини для виховання та виправлення в державні наглядові установи, до досягнення нею 18-річного віку. Інший випадок – передача дитини батькам (опікунам), але якщо до 18 років вони вчинить злочин, то батьки (опікуни) нестимуть кримінальну відповідальність. Якщо суб’єкт розбою не досяг 15 років – передбачена міра покарання

скорочується вдвічі, але не більше п'яти років; якщо суб'єкт не досяг 18 років – покарання скорочується на 1/3 (не більше 14 років). Окремою категорією суб'єкта розбою є глухонімі особи, вади яких встановлені у визначеному законом порядку.

Турецький кримінальний кодекс детально регламентує випадки вчинення злочину іноземцем. Якщо іноземець чи особа без громадянства вчинила грабіж на території Туреччини, то несе кримінальну відповідальність за законодавством цієї країни. У разі винесення вироку судом іншої країни, на вимогу міністра юстиції Туреччини, особа повторно може бути піддана правосуддю в останній. Якщо ж турецький громадянин вчинив розбій на території іноземної держави, він в обов'язковому порядку підлягає кримінальній відповідальності в Туреччині, навіть якщо в іншій країні щодо нього був винесений обвинувальний висновок [236].

Щодо КК Ірану, то не є суб'єктом розбою малолітні діти (конкретний вік яких визначає ісламський релігійний закон) та психічно хворі (ст.ст. 49, 51), виключення становлять діяння, вчинені у стані алкогольного сп'яніння. В останньому випадку винні підлягають кримінальній відповідальності (аж до верхньої межі – смертної кари). Також настає відповідальність за вживання алкогольних напоїв поряд з основним злочином (ст. 53). За КК Єгипту суб'єктом розбою можуть бути лише фізична осудна особа, яка досягла 16 років, а аналогічні положення закріплені й у КК Йорданії [141].

Також проаналізуємо кримінальне законодавство *далекосхідних держав*. Так, згідно КК Китаю (ст.ст. 17–19) особи, які досягли 14 років несуть відповідальність за вчинення розбою (даний вік вважається зниженим віком, адже загальний вік кримінальної відповідальності – 16 років). Психічно хворі особи не підлягають кримінальній відповідальності. Ті особи, які періодично страждають психічними розладами, та вчинили злочин у момент одужання визнаються суб'єктами злочину, та зобов'язані перетерпіти суспільні наслідки, які настали після вчинення ними злочину згідно чинного законодавства.

В окрему категорію суб'єктів злочину китайське кримінальне законодавство виділяє осіб глухонімих та сліпих. Ці категорії підлягають більш м'якому

покаранню, яке передбачене в санкції відповідної статті, або по нижній межі санкції статті [227]. Щодо КК Республіки Корея, то суб'єкт розбою загальний, особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, однак якщо суб'єктом злочину є службова особа то, до неї застосовуватиметься додаткове покарання у виді “призупинення кваліфікації” [231].

2.4. Суб'єктивна сторона розбою в Україні та іноземних державах

Четвертим й завершальним елементом складу злочину (в т.ч. і розбою) є суб'єктивна сторона. Це внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє, і до його наслідків. Але не вся психічна діяльність, пов'язана з вчиненням злочину є суб'єктивною стороною. Наприклад, відчуття страху, яке переживає винний під час вчинення злочину, законодавець не відносить до змісту суб'єктивної сторони, вважаючи цю обставину не суттєвою та юридично не значимою. Значимість суб'єктивної сторони складу злочину полягає в тому, що її ознаки мають ключове значення для: 1) реальної оцінки суспільно небезпечного діяння; 2) відмежування злочинної вини від невинно заподіяної шкоди; 3) виключення об'єктивного інкримінування; 4) кваліфікації злочину та призначення покарання [267, с. 124].

Питання про структуру та зміст суб'єктивної сторони є досить суперечливим та дискусійним. Одні вчені обмежують об'єктивну сторону виною (умислом чи необережністю), вважаючи, що “поняття вини та суб'єктивної сторони можуть розглядатися як тотожні” [62, с. 137]. Також існує думка, що до змісту суб'єктивної сторони варто включати, поряд з виною, мотив, ціль, емоції тощо. Загально прийнято перевагу надавати другій точці зору. Відтак, зміст суб'єктивної сторони характеризують наступні юридичні ознаки: вина (як основна ознака у будь-яких складах злочинів), мотив, мета та емоційний стан [21, с. 152].

Мотив, мета та емоційний стан за певних умов можуть не тільки виступати ознаками основного або кваліфікованого складів, а й безпосередньо спливати на кримінальну відповідальність в якості обставин, що обтяжують або пом'якшують покарання. Ці положення, на нашу думку стосуються й розбою. Ми вважаємо, що мета та мотив розбою на ряду з прямим умислом виступають обов'язковими ознаками розбою. Цю позицію підтримують й 97,5 % з усіх респондентів (див. додаток В). Надалі розглянемо детальніше.

Найсуттєвішою ознакою суб'єктивної сторони складу розбою є вина. Її поняття загально визначено у ст. 23 КК України – психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі дії або необережності. Домінуючою у теорії кримінального права є психологічна концепція вини, з позиції якої і дається її законодавче визначення. Щоб охарактеризувати вину потрібно звернутися до її сутності, змісту, форм, ступеню та видів, властивості яких досить детально розкриті у кримінально-правовій літературі.

КК України визначає дві форми вини: умисел (ст. 24) та необережність (ст. 25). Для розбою характерний умисел. Законодавець, як і науковці виключають вчинення розбою з необережності, та безспірно відносять розбій до злочинів вчинених умисно. Умисел, у свою чергу, має два види: прямий та непрямий. Розбій вчиняється з прямим умислом. Інтелектуальний момент прямого умислу при вчиненні розбою полягає в тому, що винний усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій. Вольовий момент полягає в тому, що винний бажає заволодіти чужим майном (правом на майно), заподіюючи власнику майнову та фізичну шкоду. У формулі прямого умислу при розбої варто виокремити інтелектуально-вольовий момент. Саме насильства, яке є небезпечним для життя і здоров'я особи впливає на високий рівень суспільної небезпечності злочину. Варто зазначити, що винний може мати умисел застосувати фізичне або психологічне насильство. Вид використаного насильства на кваліфікацію злочину не впливає, за наявності всіх описаних вище ознак злочин кваліфікується за відповідною частиною ст. 187 КК України.

Згідно теорії кримінального права зміст прямого умислу при розбою має охоплювати усвідомлення винним всіх обставин, які утворюють об'єктивну сторону розбою: застосування насильства, яке є небезпечним для життя та здоров'я особи (як фізичного, так і психічного); заволодіння чужим майном (або права на майно); заволодіння майном безоплатно а також за наявності чи відсутності обставин, що обтяжують покарання (перелік яких визначений КК).

На особливу увагу заслуговує розгляд мотиву та мети вчинення розбою, адже завдяки цій ознаці суб'єктивної сторони злочину ми можемо відповісти на важливі запитання: які причини протиправної поведінки особи; чому особа вчинила злочин; який був психічний та психологічний стан особи при вчиненні злочину. Науковці визначають мотив злочину, як зумовлене певними потребами та інтересами внутрішнє спонукання, що викликає в особи бажання та рішучість вчинити суспільно небезпечне діяння [41, с. 67]. Відтак кримінально-правове значення мотиву полягає в тому, що він отримує провідну роль серед усіх інших суб'єктивних ознак умисного злочину, оскільки формулює визначає та спрямовує зміст кримінальної поведінки особи.

На думку С.Л. Рубінштейна, завдяки мотиву формується внутрішня основа діяння, психологічний зміст якого виражає також співвідношення мети та засобів завдань та способів їх вирішення [198, с. 153]. Загальновизнано, що мотив розбою є корисливим, у нас дане твердження теж не викликає сумніву.

За вченням П.С. Дагеля, де він подає класифікацію мотивів та їх детальну характеристику, корисливий мотив завжди є суспільно негативним та, відповідно, тягне за собою аналогічні наслідки [62, с. 29]. Під мотивами вчинення злочину розуміють обумовлені потребами та інтересами особи внутрішні спонукання, які викликали в особи рішучість вчинити злочин і рухають нею при вчинення даного злочину, під цілями – уявлення особи про бажані зміни в зовнішньому світі, які особа намагається досягти шляхом вчинення злочину. Мотив передусє меті (цілям) злочину [182, с. 167]. Він при розбої, як правило, корисливий. Корисливий мотив, який роз'яснений нормативно, передбачає бажання винної особи одержати у зв'язку з вчиненням злочину матеріальні блага для себе або

інших осіб (заволодіти грошима, коштовностями, цінними паперами, майном тощо), одержати чи зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків (одержати спадщину, позбутися боргу, звільнитися від платежу тощо) або досягти іншої матеріальної вигоди [190].

Однак, мотив не завжди є ознакою вчинення вказаного злочину. Наприклад, при вчиненні розбійного нападу групою осіб не всі учасники групи можуть керуватися корисливими мотивами. В основі їх поведінки можуть лежати інші бажання (отримання “нових вражень”, допомога іншій особі тощо).

Крім вини у формі прямого умислу, варто звернути увагу на мету вчинення розбою. У кримінальному законодавстві, як і в науковій літературі мета визначається корисливою, адже ч. 1 ст. 187 КК України безпосередньо вказує на мету заволодіння чужим майном. Для кваліфікації злочину як розбій необхідно, щоб напад на потерпілого й застосування до нього будь-якого виду насильства були вчинені злочинцем з метою заволодіння чужим майном. В інших випадках дії винного необхідно кваліфікувати за статтями КК України, які передбачаються відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи.

Метою розбою, як і будь-якого злочину, є ідеальний образ бажаного майбутнього результату суспільно небезпечного діяння. Вона характеризує прямий результат, який винна особа прагне досягти вчиняючи суспільно небезпечне діяння [42, с. 84]. На нашу думку, меті розбою характерний складний характер розвитку, адже спочатку дії винного полягають в застосування насильства, яке є небезпечним для життя та здоров'я особи для того, щоб мати можливість заволодіти майном потерпілого (або правом на майно).

Однак, постанова ПВСУ “Про судову практику у справах про злочини проти власності” від 06.11.2009 р. № 10 зовсім не зазначає з яких мотивів вчиняється будь-який різновид викрадення, в тому числі й розбій. Даний документ не зовсім враховує попередні положення, викладені в постанова ПВСУ “Про судову практику в справах про корисливі злочини проти власності” від 25.12.1992 р. № 12: корисливий мотив вважався обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони

складів не лише розбою, а й крадіжки, грабежу, шахрайства, вимагання [99, с. 100].

Сукупність емоцій та переживань, які відчуває винна особа під час вчинення злочинного діяння (емоційний стан), на нашу думку, не повинні впливати на кваліфікацію розбою, адже про нього не йдеться у складі розбою, та його наявність прямо не передбачена у змісті ст. 187 КК України. Отже, обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони розбою виступають прямий умисел, корисливий мотив та мета заволодіння чужим майном (або правом на майно).

Розбій вчиняється з прямим умислом. Винна особа чітко усвідомлює, що вона протиправно (незаконно) із застосуванням насильства обертає чуже майно на свою користь або користь іншої особи, і прямо бажає цього. Насильство, яке вчиняється є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, при цьому навіть незначне насильство вважається небезпечним, адже наслідки його неможливо передбачити. Поняття умислу в науковій теорії розроблене достатньо широко та ґрунтовно. Але науковці з країн-представників романо-германської правової сім'ї класифікували види та підвиди умисної форми вини. Щоправда німецька правова доктрина розглядає ці питання дещо формально, з великою кількістю формулювань різних термінів, теоретично спірних положень і т.п. В аналогічному руслі розвивається й англо-саксонське правове вчення. Хоча англійські правники почали цікавитись цим питанням ще у XIII ст. В країнах англо-саксонської системи права значна увагу приділяється психологічному аспекту та психічному стану особи.

Інтелектуальний момент прямого умислу повинен включати дві складові: усвідомлення особою суспільно-небезпечних наслідків діяння, яке вона вчиняє (відображення дійсності); передбачення вказаних наслідків (передбачення можливості). Такий умовний поділ пояснюється тим, що усвідомлення – це процес відображення дійсності у свідомості людини, а передбачення – це відображення у свідомості подій чи явищ, виникнення яких об'єктивно існує.

Ознаки суб'єктивної сторони в іноземному кримінальному законодавстві проявляються по різному: 1) у переважній більшості випадків не зазначаються

зовсім; 2) визначаються лише окремі ознаки – умисел (намір), мета, мотив; 3) використовуються інші конструкції, на підставі яких можна зробити висновок про умисний характер дії (наприклад, “завідомо”, “свідомо”, “зловмисно”, “навмисно”) [267, с. 131]. Відомості про суб’єктивну сторону ми отримуємо завдяки аналізу об’єктивних ознак розбою. До того ж, законодавці у різних державах-репрезентантах використовують різні терміни та специфічні категорії для позначення суб’єктивної сторони (наприклад, Франція – “моральний аспект”, Австралія – “елемент вини”, Англія та США – “mens rea”).

Теорія кримінального права виділяє чотири підходи до поняття вини, її форм та видів. При чому дана класифікація не визначає критерієм поділу належність країни до певного типу правової сім’ї. КК РБ (як і вітчизняне кримінальне законодавство) визначає у КК поняття вини та передбачає визначення її форм і видів (підхід, який передбачає нормативне визначення загального поняття вини і окремих її форм і видів).

Другий підхід знайшов своє відображення в кримінальному праві Австралії, Грузії, Болгарії, Італії, Польщі, Сан-Марино, Франції, Швейцарії, штату Нью-Йорк, штату Висконсин, штату Огайо (США). Так, у КК Австралії визначено елементи вини (п. 5.1), умисел (п. 5.2), злочинне знання (завідомість) (п. 5.3), необережність (п. 5.4), недбалість (п. 5.5) [77]; ст. 21 КК Сан-Марино визначає умисні злочини, неумисні злочини та проступки [234].

Третій підхід застосовується в кримінальному праві Нідерландів, Данії, Іспанії, ФРН, Швеції, Японії. Так, у § 15 КК ФРН встановлено, що караним є лише умисне діяння, якщо закон прямо не передбачає покарання за необережне діяння [117, с. 596]; ст. 38 КК Японії передбачає умисел, необережність та помилку [227, с. 51].

Ми вважаємо, що всі перелічені вище та описані підходи мають свої позитивні та негативні сторони, враховуючи країну, в кримінальному праві якої вони реалізуються та знайшли своє відображення у практичній діяльності підрозділів поліції. Однак, для України типовим та звичним є перший підхід, який передбачає чітке регламентування кримінальним законодавством поняття

“вини” та її форм. Законодавець адаптує поняття, яке ми розглядаємо, до сучасних потреб теорії кримінального права та практики, як одного з ключових елементів суб’єктивної сторони складу злочину (не є виключенням і розбій).

Варто звернути увагу, що теорія загального англійського кримінального права визначає, що для притягнення особи до кримінальної відповідальності потрібна наявність не лише *actus reus*, а й *mens rea*. Однак зміст поняття *mens rea* (що, на думку деяких вчених, невдало перекладено буквально як винуватий розум) [279, с. 158] не дається в законі і не однаково трактується на практиці і в доктрині. Немає єдності навіть у переліку форм *mens rea*. У більшості випадків такими вважають намір, необережність, нерозсудливість, недбалість [246, с. 28, 32], а також винувате знання [35, с. 99].

У державах *романо-германської правової сім’ї* суб’єктивна сторона розбою характеризується наміром (умислом) на вчинення цього злочину. Наприклад, КК Франції передбачає вчинення крадіжки з застосуванням насильства до її вчинення, під час крадіжки, або після її вчинення. Тобто винний повинен мати намір на вчинення протиправних дій для отримання майна, та не виключав, а, навіть, припускав застосування насильницьких дій, які несуть потерпілому фізичну або психологічну шкоду. Під психологічним насильством французький законодавець має на увазі погрозу зброєю або іншими предметами, які можуть бути використані як зброя. Про умисний характер розбою свідчить й формулювання ст. 311.6 КК Франції – “...застосування насильницьких дій по відношенню до іншої особи...”. Про намір використати зброю або інші предмети, які можуть використовуватись як зброя йдеться у ст. 311.8 КК Франції [240].

За КК ФРН розбій – це умисний злочин, що впливає з терміну “намір” (§ 249). У § 252 йде мова про розбійну крадіжку – насильницькі дії, які застосовує винний для утримання отриманого незаконним шляхом майна [239]. Для розбійної крадіжки характерні три обов’язкові умови: винний здійснював таємне викрадення майна (крадіжку); винного застали на місці вчинення злочину; його попередній намір не передбачав застосування сили. У такому випадку умисел при вчиненні розбою буде непрямым. Аналогічні положення

закріпленні у кримінальному законодавстві Австрії, де ст. 142 КК прямо передбачає намір незаконного збагачення в результаті здійснення розбою [222]. Вказівку на умисел та мету робить й КК Данії – отримання незаконної вигоди для себе або інших осіб (ст. 288) [223].

Про мету (ціль) розбою йде мова у КК Голландії – застосування насильства, яке вчинене з метою підготовки або пособництва у вчиненні крадіжки (ст. 312 КК Голландії). Тобто законодавець розглядає застосування насильства як один із способів вчинення крадіжки, але поряд з цим склад розбою являє собою окремий більш тяжкий злочин. До речі, термін “розбій” безпосередньо у нормі закону, яку ми розглядаємо, не вживається, хоча в передмові до законодавчого акту вказаний. КК Сан-Марино мету розбою розглядає дещо в іншому ракурсі – він говорить не про отримання вигоди, а про можливість і необхідність утримати в своєму володінні чужу річ шляхом застосування насильства до особи власника цієї речі [234].

Умисний характер розбою є не просто характерним, а обов’язковим для КК держав пострадянського простору. Про це свідчить віднесення даного злочину до розкрадань, злочинів проти власності, які, зрозуміло, не можуть бути вчинені з необережності (наприклад, КК РФ, КК РБ, КК Молдови). КК Азербайджану встановлює мету розбою – заволодіти чужим майном (ст. 181.1).

Не викликає сумнівів визначення суб’єктивної сторони розбою (особливо вини) у нормативних актах держав *англо-американської правової сім’ї*. Вчені-компаративісти стверджують, що в англійському кримінальному праві розбій – це обов’язково умисний злочин, будь-які виключення з цього правила – неможливі.

Цікавою є ситуація в Австралії, де за КК можлива відповідальність за кваліфікований грабіж (розбій за вітчизняним законодавством) (ст. 132.3) [221]. Суб’єктивна сторона цього злочину у нормі закону описується досить вузько, хоча вказана мета використання зброї – для здійснення нападу. А при вчинення берглері суб’єктивна сторона розкриває мету – отримання матеріальної вигоди, з умислом на вчинення крадіжки (ст. 132.4). Цікавим фактом є те, що термін *burglary* (берглері) використовується як в англійському, так і в американському

кримінальному праві. Однак різниця в значенні полягає саме у прямому умислі. За англійським розуміння, берглери – це проникнення в житло в нічний час з подоланням фізичного супротиву з умислом вчинити та фелонію (тяжкий злочин), або втеча з приміщення, де вже був вчинений тяжкий злочин. Тобто під ознаки розбою за українським кримінальним законодавством даний злочин не підпадає. За американським кримінальним правом, берглери – це протиправне проникнення в приміщення з умислом вчинити не обов'язково фелонію, а й крадіжку. Такий склад злочину є аналогічний розбою з обтяжуючими обставинами (поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище).

Кримінальне законодавство *держав мусульманського права* ознаки суб'єктивної сторони встановлює вкрай рідко (особливо форми та види вини). Наприклад, КК Туреччини взагалі не визначає суб'єктивну сторону розбою (наряду з іншими елементами складу злочину), вказуючи на кваліфікований грабіж лише як на спосіб здійснення злочину [236]. Дослідники єгипетського та йорданського кримінального законодавства стверджують, що розбій із суб'єктивної сторони характеризується виключно прямим умислом, корисливим мотивом та корисливою метою (тобто винна особа усвідомлює, що вона вчиняє протиправні дії, заволодіваючи майном іншої особи, шляхом застосування до останньої насильства, при цьому міра насильства не конкретизована на відміну від вітчизняного законодавства) [141].

Щодо *далекосхідних держав*, то виходячи з проведеного нами аналізу суб'єктивних ознак розбою, можна стверджувати, що в ньому переважно вказується про специфіку мети злочину, а не про особливості вини. Так, наприклад, за КК Китаю метою вчинення грабежу (розбою) є заволодіння державним або приватним майном (ст. 263 КК Китаю), передбачений ч. 2 ст. 127 КК Китаю грабіж стрілецької зброї, боєприпасів чи вибухонебезпечних речовин мету вчинення злочину у законодавчій конструкції не подає, але у науковій літературі знаходимо твердження, що для кваліфікації за вказаною статтею необхідна мета – незаконне заволодіння стрілецькою зброєю, боєприпасами або вибухонебезпечними, які належать державним органам,

народній міліції, збройним силам або поліції [227]. Інший випадок представляє собою умисел про скоєння особливо кваліфікованої крадіжки (розбою) за КК Республіки Корея, зокрема, через аналіз конструкції “з метою неповернення власнику викраденого майна, уникнення арешту або знищення слідів вчинення злочину”, що використання для створення нового складу злочину та підвищення санкції правової норми [231]. Схожа законодавча конструкція використовується й у ст. 238 КК Японії, в якій до розбою з суб’єктивної сторони прирівняється застосування насильства з метою неповернення або утримання викраденого майна. При приготуванні до розбою (який японський законодавець розглядає як окремий склад злочину у ст. 237 КК Японії, зважаючи на його підвищену суспільну небезпеку) суб’єктивна сторона охоплює насамперед мету – приготування знарядь та засобів з метою вчинення розбою [243].

Висновки до розділу 2

На підставі положень, які обґрунтовані у розділі 2 дисертації, варто зробити наступні висновки:

1. При розгляді загальних питань кримінальної відповідальності за розбій в Україні та іноземних державах варто звернутись до детального аналізу об’єкта, об’єктивної сторони, суб’єкта та суб’єктивної сторони цього злочину.

Родовим об’єктом розбою виступають суспільні відносини власності, що охороняються кримінальним законом України та Конституцією України, як частина економічних відносин та як основа економічної системи держави. Однак, вивчення судової практики свідчить, що у 90,0 % випадків суди визначають об’єктом розбою майно, таким чином плутаючи об’єкт розбою та його предмет. Обов’язково виділяють *додатковий безпосередній об’єкт* розбою є ті суспільні відносини, яким заподіюється шкода чи створюється її загроза поряд з основним об’єктом – здоров’я чи життя. *Предмет* злочину, який ми аналізуємо, є необхідно ознакою складу цього кримінального правопорушення, яка визначена безпосередньо у ст. 187 КК України. Перш за все ним є майно,

тобто речі матеріального світу, яким властиві обов'язкові ознаки: 1) юридична – право на майно належить певному власнику або особі, котрій воно на законній підставі ввірено, знаходиться у її відання чи під її охороною: для винного майно є чужим; 2) економічна – майно має становити матеріальну цінність, мати певну вартість; 3) фізична – це предмети, речі, які можна вилучити, спожити, пошкодити, знищити тощо. Що стосується *потерпілого* від розбою, то не зважаючи на різні позиції вчених, він є обов'язковим елементом об'єктивної сторони при розбої. У кримінальному законодавстві іноземних держав розбій в більшості випадків розглядається у групі *злочинів проти власності*. Наприклад, злочинні діяння проти власності – КК Латвії, КК РФ, КК Китаю, КК Японії тощо; злочини та проступки проти особи та власності – КК Єгипту. У деяких країнах (переважно держави-учасниці ЄС) розбій розглядається серед майнових злочинів і проступків (КК Франції); злочини проти майна – КК Польщі, КК Італії, КК Болгарії; злочинних діянь проти чужого майна – КК Австрії; корисливих злочинів – КК Данії; злочинів проти власності та соціально-економічного порядку – КК Іспанії тощо. В більшості зарубіжних країн питанню кримінальної відповідальності за розбій присвячено по декілька статей кримінальних законів, що свідчить про високий рівень охорони майнових прав громадян, а також їх життя і здоров'я. Також передбачена відповідальність за готування до розбою, що свідчить про високий рівень суспільної небезпеки, поширеність вказаного злочинного діяння та здатність завдавати значної шкоди потерпілому. У положеннях іноземних законодавчих актах вбачається реалізація превентивної функції.

Предметом розбою за законом виступає чуже майно або право на майно (зокрема, КК РБ, КК Болгарії). Предметом можуть бути грошові кошти, цінні папери, чужа рухома річ (КК ФРН). Спеціальний предмет розбою, на відміну від вітчизняного законодавства, визначає КК Франції – електроенергія. Таким чином предмет розбою у зарубіжному законодавстві має майновий (матеріальний) характер, що значно полегшує та спрощує кваліфікацію злочинних діянь. При цьому конкретизується навіть вид майна – рухоме або нерухоме.

Потерпілий від розбою виступає як обов'язкова ознака цього злочину. Соціально-економічні, вікові та інші характеристики потерпілого від розбою можуть впливати на настання кримінальної відповідальності. Так, наприклад, санкція статті буде набагато суворішою, якщо потерпіла перебувала у стані вагітності під час вчинення розбою щодо неї (КК Франції); якщо потерпілими визнається велика кількість людей (КК ФРН) тощо.

2. Об'єктивна сторона розбою згідно українського законодавства полягає в нападі з метою заволодіння чужим майном, поєднаному із насильством, небезпечним для життя і здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Насильство при цьому має реальний характер – здатне придушити волю потерпілого і примусити його передати майно винному. Під нападом слід розуміти раптову, несподівану для потерпілого короткочасну, агресивну насильницьку дію, спрямовану на протиправне заволодіння чужим майном. Ми вважаємо, що ознака “напад” в диспозиції ч. 1 ст. 187 КК України дає теоретичну можливість припущення про існування складу незакінченого розбою; сутність розбою не в нападі, а в застосуванні насильства, небезпечного для життя та здоров'я особи в момент заподіяння; в основі кваліфікації розбою повинно виступати лише насильство, яке застосовується або його погроза, а не неочікуваний напад. Відтак, можемо окреслити подальший напрям вдосконалення ч. 1 ст. 187 КК України, шляхом виключення з диспозиції вказаної стаття термін “напад”. Таким чином більш чітко виразивши об'єктивну сторону складу злочину. Насильство, як обов'язкова ознака нападу, повинно мати реальний характер, тобто бути здатним придушити волю потерпілого і примусити передати його майно винному. При цьому фізичне насильство може полягати у протиправному впливі не лише на зовнішні частини тіла потерпілого (механічне їх травмування), а й внутрішні (отруєння), також в інших діях насильницького характеру, які створюють небезпеку для життя чи здоров'я потерпілого (наприклад, насильницьке тримання його в небезпечних для життя та здоров'я умовах). Під фізичним насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, розуміється легке тілесне ушкодження, що спричинило

короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості, тяжке тілесне ушкодження.

3. У кримінальному законодавстві іноземних держав з *об'єктивної сторони* розбій характеризується як: обманне вилучення речі (речей), яка належить іншій особі, що супроводжується вчиненням насильницьких дій з боку винної особи (КК Франції); застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи в момент заподіяння, після вчинення суб'єктом злочину крадіжки, яка була помічена, але погрози застосування насильства такий склад злочину не містить (КК ФРН); здійснення крадіжки, з застосуванням перед її вчиненням або після сили до іншої особи (КК Австралія); насильницьке отримання речей, які належать іншій особі, отримання неправомірного грошового доходу від іншої особи, примушування іншої особи передати своє майно винному шляхом вчинення до неї насильства або залякування (КК Республіки Корея). При чому КК Кореї чи не єдиний кодекс держав-представників далекосхідної правової сім'ї, який передбачає залякування особи, тобто застосування до неї не лише фізичного, але й психологічного (психічного) насильства. Іспанське законодавство взагалі не розглядає склад розбою як самостійний злочин – лише як кваліфікований склад крадіжки.

4. *Суб'єктом* розбою (ст. 187 КК країни) є фізична осудна особа, яка досягла 14 років. За кордон суб'єктом розбою визнаюся особу, яка досягла різного віку, зважаючи на різний тип правових сімей до яких відноситься конкретна держава (з 14, 15, 16, 18 років).

5. Суб'єктивна сторона розбою включає прямий умисел, обов'язковий корисливий мотив і мету заволодіти чужим майном або правом на майно. У кримінальному законодавстві іноземних держав питання суб'єктивної сторони розкрито по-різному: від непрямого умислу та відсутності корисливої мети до положень аналогічних українському законодавству.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗБІЙ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

3.1. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки розбою в Україні та іноземних державах

Враховуючи широкий спектр шляхів реалізації права на власність – від незначних побутових речей до статків й коштовностей – законодавець в окремих статтях розділу VI Особливої частини КК передбачив диференційовану міру відповідальності, пов’язавши її з особливостями вчинення конкретного злочину, й закріпив низку відповідних кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) обставин. Нормативно виокремлені дані ознаки у складі розбою (ст. 187 КК України). В науковій літературі склади злочинів, які містять такі ознаки йменуються складами з обтяжуючими обставинами, адже вони містять обставини, які несуть більш високий рівень суспільної небезпечності вчинюваного злочину. Зазвичай до таких обставин відносять: повторність, організовану групу чи іншу форму організованої злочинної діяльності, настання тяжких наслідків тощо. З огляду на розбій *кваліфікуючими ознаками* цього злочину (ч. 2 ст. 187 КК України) є вчинення його: 1) за попередньою змовою групою осіб або 2) особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм; *особливо кваліфікуючими* – вчинення його: 1) з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187 КК України); 2) спрямований на заволодіння майном у великих розмірах або 3) особливо великих розмірах; 4) організованою групою; 5) із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 187 КК України) [112]. Проаналізуємо нижче кожен з зазначених ознак для з’ясування їх змісту, сутності та доцільності у вказаній статті.

З огляду на перелік кваліфікуючих ознак та статистику їх застосування у практичній діяльності розглянемо *ознаку повторності*. Дана ознака визнається, як обтяжуюча кримінальну відповідальність обставина та зустрічається у 8-ми

статтях вказаного розділу. Повторність визначена в ч. 3 ст. 32 КК України – вчинення двох або більше злочинів, передбачених різними статтями КК України, визнається повторним лише у випадках передбачених в Особливій частині КК. Згідно до п. 1 примітки до ст. 185 КК України у статтях 185, 186 та 189–191 повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який зі злочинів, передбачений цими статтями або ст. 187 і 262 КК України. При цьому, за певних міркувань законодавець виокремив розбій (ст. 187), визначивши, що він вважається повторним, якщо вчинений особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм. Хоча, як свідчить слідча та судова практика, більшість вчинених розбоїв скоює особа, яка раніше судима за вчинення крадіжки чи грабежу, саме це й свідчить про неналежний превентивний вплив кримінально-правової норми. Одним з багатьох прикладів є справа № 12013040660003515 від 02.07.2013 року відносно *ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця м. Дніпропетровська, українця, громадянина України, освіта неповна вища, не працюючого, не одруженого, раніше судимого 15.07.2013 року Амур-Нижньодніпровським районним судом м. Дніпропетровська за ст. 186 ч. 1 КК України до 1 року позбавлення волі, який зареєстрований та мешкає за адресою: АДРЕСА_1, за вчинення кримінальних правопорушень (злочинів), передбачених ст. ст. 187 ч.1, 186 ч. 2 КК України [12].*

Розбій не вважається вчиненням повторно, якщо йому передувало вимагання. Таке рішення законодавець обрав без огляду на можливість вчинення вимагання в поєднанні з насильством, що є небезпечним для життя або здоров'я потерпілої особи. Відповідно до ст. 189 КК України вимагання полягає у вимозі передати чуже майно або право на нього або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їх віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці. Відповідно ч. 3 ст. 189 КК України передбачає кримінальну відповідальність за

вимагання, поєднане із застосуванням насильства, небезпечного для життя і здоров'я особи.

З цього приводу П. С. Матишевський цілком слушно зауважив, що “вимагання є однією з форм насильницького викрадення майна. Воно перебуває в одній низці з грабежем та розбоєм” [135, с. 115]. Звісно, розбій потрібно відрізняти від вимагання, адже при першому присутня погроза застосування насильства негайно, якщо його вимоги щодо передачі майна не будуть виконані негайно, при другому – у майбутньому.

ПВСУ щодо відмежування розбою від вимагання займає подібну позицію й у постанові від 06.11.2009 р., № 10 “Про судову практику у справах про злочини проти власності” зазначає: при розмежування вимагання й розбою слід виходити з того, що при розбої насильство або погроза його застосування спрямовані на заволодіння майном у момент їх застосування... Дії, що полягають у насильстві або в погрозі його застосування, які спрямовані на одержання майна в майбутньому, а також у вимозі передати останнє, що поєднано з погрозою застосувати насильство до потерпілого або його близьких родичів у майбутньому, слід кваліфікувати, як вимагання” (п. 12) [189]. Тим самим відміністю між вказаними злочинами визначається не стільки шкода життю, здоров'ю чи особистій безпеці людини, скільки умовність її заподіяння – обов'язково під час нападу при розбої й за умови невиконання вимоги майнового характеру при вимаганні. Мабуть саме з цих причин ПВСУ визначає можливість вчинення розбою в сукупності з вимаганням, підкреслюючи тим самим їх спорідненість. Викладене дозволяє зробити припущення про можливість визнання розбою повторним після вчинення вимагання, що як нам видається, може бути обґрунтовано з позицій принципу справедливості, зміст якого в тексті КК України не конкретизовано.

В рамках питання про повторне вчинення розбою, не можемо не згадати перелік інших злочинів, після вчинення яких розбій вважається вчиненим повторно. На нашу думку, рішення законодавця включити в цей перелік бандитизм є цілком обґрунтованим та влучним. Не зважаючи, на низький рівень

реєстації випадків бандитизму, вони, все ж таки, присутні, та несуть надзвичайно високу сукупну небезпеку як для населення конкретно, так і для суспільних засад організації держави в цілому. Бандитизм, з точки зору кримінально-правового змісту цього явища, в ознаках складу злочину містить декілька обов'язкових ознак. Це суб'єктивний склад злочинної групи – організована група, обов'язкова озброєність групи та вчинення злочинів з виключним застосуванням зброї. Також не варто забувати й про мету створення такої групи – напади на підприємства, установи та окремих осіб. Власне зміст поняття “напад” визначає наявність складу злочину, передбаченого ст. 257 КК України. Саме корисливий мотив у ознаках бандитизму, з одного боку, відноситься до обов'язкових ознак даного складу злочину, а з іншого, – визначає ознаку повторності у випадках притягнення винної особи до відповідальності за вчинення розбою, будучи визнаним у вчинення бандитизму. Відтак, спільною ланкою між розбоєм та бандитизмом є не лише напад, але й обов'язкова мета – заволодіння чужим майном.

Також, на нашу думку, раціонально визнати вчинення розбою повторно особою, яка раніше вчинила один зі злочинів, передбачених ч. 3 ст. 289 КК України (“...дії передбачені частиною першою або другою цієї статті ... поєднані з насильством, небезпечним для життя та здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства...”), ч. 3 ст. 262 КК України (“...розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів...”), ч. 3 ст. 308 КК України (“...розбій з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів...”), ч. 3 ст. 312 КК України (“...розбій з метою викрадення прекурсорів...”), ч. 3 ст. 313 КК України (“...розбій з метою викрадення обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів...”), ч. 4 ст. 410 КК України (“...розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими та іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою...”), ч. 2 ст. 433 КК України (“...розбій, вчинюваний щодо населення в

районі воєнних дій...”). Таку новелу для українського законодавства підтримали 92,8 % з усіх респондентів (див. додаток В). Так, у примітці до ст. 289 КК України, законодавець вказує, що під повторністю незаконного заволодіння транспортним засобом слід розуміти вчинення таких дій особою, яка раніше вчинила незаконне заволодіння транспортним засобом, або один зі злочинів, передбачений ст.ст. 185, 186, 187, 189–191, 262, 410 КК України. При цьому за невідомих причин даний склад злочину не включений до переліку суспільно небезпечних діянь при попередньому вчиненні яких розбій кваліфікується повторно. Тож ми спостерігаємо невідповідність норм кримінального закону, яку необхідно усунути або гармонізувати їх між собою. Наприклад, у ч. 3 ст. 262 КК України, законодавець зазначає про вчинення розбою зі спеціальною метою – викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, при цьому визначаючи розбій – як спосіб вчинення злочину, а не основний склад (як у ст. 187 КК України). Термінологія, яка використовується в законі для позначення відповідних дій у складі даного злочину, вказує, що ці дії є однорідними аналогічним діям, які утворюють об’єктивну сторону злочинів проти власності (які передбачені ст.ст. 185–187, 189–191 КК України), що виступає ще одним позитивним аргументом за включення даних складів злочинів до переліку повторності при розбої.

Наступною кваліфікуючою ознакою є розбій, *вчинений за попередньою змовою групою осіб*. Вчинення такого злочину, за інших рівних умов, завжди є більш суспільно небезпечним, ніж вчинення однією особою, адже при цьому об’єднуються фізичні та інтелектуальні зусилля злочинців. Також це злочинне об’єднання набуває підвищеної суспільної небезпеки завдяки характеру зв’язків між його учасниками, що дозволяє уникнути цілої низки перепон для здійснення злочинної діяльності. Загалом наявність при вчиненні розбою попередньої змови групи осіб є однією з форм співучасті та має місце при вчиненні злочину двома і більше суб’єктами цього злочину, які заздалегідь домовились про його спільне вчинення (ч. 2 ст. 28 КК України). Учасники вчинення злочину групою осіб

діють узгоджено, зі спільним умислом, і кожен із них безпосередньо виконує діяння, що повністю чи частково утворює об'єктивну сторону розбою. При цьому можливий розподіл функцій, за якого кожен співучасник виконує певну роль у вчинення злочину. Ст. 26 КК України визначає, що співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Тому у разі, коли із групи осіб, які вчинили злочин, лише одна особа є суб'єктом злочину, а решта внаслідок неосудності або у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, чи з інших підстав не можуть бути суб'єктами злочину, дії винної особи, яка за таких обставин притягується до кримінальної відповідальності, не можна розглядати як вчинення злочину групою осіб. У свою чергу, якщо група осіб за попередньою змовою мала умисел вчинити крадіжку чи грабіж, а один з її учасників застосував або погрожував застосуванням насильства, небезпечним для життя та здоров'я потерпілого, то дії цього учасника належить кваліфікувати як розбій, а дії інших осіб – відповідно як крадіжку чи грабіж за умови, що вони безпосередньо не сприяли застосуванню насильства або не скористалися ним для заволодіння майном потерпілого.

Так, Дніпровським районним судом м. Києва було засуджено В., П., Ч. за ч. 2 ст. 187 КК України, оскільки вони своїми умисними діями вчинили напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя і здоров'я особи, яка зазнала нападу (розбій), вчинений за попередньою змовою групою осіб. Матеріали справи свідчать, що В., з метою заволодіння майном С. шляхом розбою, вступив в попередньою змову з П. та Ч. Реалізуючи свій злочинний умисел, В., П., Ч. руками та ногами, нанесли удари по тулубу та голові потерпілого, повалили його на землю, чим застосували насильство, яке є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого, та подолавши таким чином волю С. до опору, заволоділи його майном [10].

Дії особи, яка безпосередньо не брала участі у вчинення розбою, але порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь, або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також заздалегідь обіцяла

переховати злочинця, знаряддя або засоби вчинення злочину, сліди або предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню злочину, належить кваліфікувати як співучасть у скоєному у формі пособництва (ч. 5 ст. 27 КК України) [189].

Останнім часом в науковій літературі з'явилась точка зору про відсутність відмінності між співвиконавцями розбою за попередньою змовою та співвиконавцями без попередньої змови. Така позиція пояснюється наступним чином: попередню змову про спільне вчинення злочину може бути досягнуто на будь-якій стадії до початку злочину (за тиждень, день, годину до початку злочину, адже закон вказує на ознаку попередності без зазначення її чітких часових меж). Отже, між співвиконавцями за попередньою змовою групою осіб, які домовились незадовго до вчинення злочину (а частіше всього так і трапляється), і співвиконавцями без попередньої змови, про яких йдеться у ч. 1 ст. 28 КК України, велика різниця не вбачається. Ст. 187 КК України таку різницю встановлює: вчинення розбою співвиконавцями без попередньої змови підлягає кваліфікації за ч. 1 ст. 187 КК України, а вчинення розбою за попередньою змовою групою осіб – за ч. 2 ст. 187 КК України, санкції яких значно відрізняються [54]. Інша група вчених вважає, що встановлювати принципово різні санкції залежно від того вчинений злочин за попередньою змовою групою осіб або без попередньої змови, уявляється недоцільним та необґрунтованим [71, с. 150]. Ми вважаємо, що попередня змова співвиконавців є важливою ознакою вчинення злочину: чим ретельніше спланований розбій, тим вищий ступінь його суспільної небезпечності.

Щодо особливо кваліфікуючих ознак розбою, то варто розглянути наступні: 1) проникнення у житло, інше приміщення чи сховище; 2) заволодіння майном у великих розмірах; 3) заволодіння майном в особливо великих розмірах; 4) вчинення організованою групою; 5) з заподіянням тяжких тілесних ушкоджень.

Визначення такої кваліфікуючої ознаки, як *розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище*, було подане ще в

постанові Пленуму Верховного Суду СРСР № 2 від 26.04.1984 р.: “Проникнення – це таємне або відкрите вторгнення в приміщення, інше сховище або житло з метою крадіжки, грабежу або розбою. Воно може вчинятись як з подоланням перешкод або супротиву, так і без такого”. Суть даного визначення з того часу не змінилась. Хоча виникає питання про випадки законного проникнення в житло, інше приміщення або сховище, а вже потім вчинення там розбою. Таке питання пов’язане з редакцією ч. 3 ст. 187 КК України, яка передбачає кваліфікований склад розбою, відтак змінюється і міра кримінального покарання. Як правило, у випадках правомірного входження особи в житло, інше приміщення або сховище умисел на вчинення злочину виникає раптово за різних обставин (віктимні фактори тощо). Суспільна небезпека вчиненого в таких випадках значно нижча ніж при незаконному проникненні й, відповідно, санкція кримінально-правової норми має бути нижчою. Такі дії необхідно кваліфікувати як розбій без обтяжуючих обставин. Постанова ПВСУ № 10 від 06.11.2009 р. “Про судову практику у справах про злочини проти власності” вказує на розбій, поєднаний з незаконним проникненням до житла, іншого приміщення чи сховища. Однак, не роз’яснює та не розмежовує випадки законного проникнення, та й взагалі не подано поняття “проникнення”. Однак питанням “проникнення” цікавилось чимало вчених-правників: С.Я. Лихова, Л.Г. Мачковський, В.О. Навроцький, Є.В. Савкін, А.В. Серебренніков, М.І. Хавронюк та інші вчені-криміналісти. Однак, вони обмежуються рамками, як задані в постановою ПВСУ № 12 від 25.12.1992 р “Про судову практику у справах про корисливі злочини проти приватної власності”, яка втратила чинність. Кваліфікація розбою, поєданого з проникненням ужитло не є новелою для світової практики, зокрема обставини справи “Schatschaschwili v. Germany” свідчать про це – двоє осіб проникли к квартиру потерпілого, де заволоділи його власністю, завдавши останньому побоїв [282].

Деякі науковці пропонують таке визначення: проникнення – це будь-яке вторгнення у житло (інше володіння), здійснене всупереч волі законного володільця, за відсутності визначених законом підстав чи в порушення

встановленого законом порядку [2 с. 118]; проникнення в житло – це вторгнення у нього будь-яким способом (таємним, відкритим) всупереч волі володільця цього житла [124, с. 286]; проникнення – таємне, або відкрите з подоланням перешкод або без цього вторгнення в житло, якщо винний пробрався у житло без згоди осіб, які проживають у ньому [209, с. 58]. Характерною ознакою є те, що зміст терміну “проникнення” розкривається через слово “вторгнення”. Одні вчені-криміналісти вважають, що слова “проникнення” і “вторгнення” можна вважати синоніми, інші – слова різні за значенням, оскільки з погляду лінгвістики “проникнути” означає “потрапити всередину”, “подолати будь-яку перешкоду”, а “вторгнутись” означає “увірватися”, або “зайти насильно”. Ми підтримуємо останню позицію, адже слово “вторгнення”, як іменник походить від дієслова “вторгатися”, що рівнозначно слову “вдиратися”, та означає “входити, вбігати, в’їжджати куди-небудь, пробиваючись силою через певну перешкоду, перепону” [33, с. 116]. Для проникнення в житло, інше приміщення або сховище характерні наступні ознаки: 1) вчинення лише шляхом дії; 2) спосіб проникнення: відкрите, таємне, шляхом обману; 3) за фізичними параметрами проникнення – це фізичні дії людини, які можуть здійснюватись винним безпосередньо або опосередковано; 4) незаконність.

Термін “проникнення” повинен подаватись законодавцем аналогічно у ст. 187 “Розбій” КК України та ст. 162 “Порушення недоторканості житла” КК України.

Під житлом слід розуміти будь-яке приміщення чи частину приміщення, що перебуває в постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від форми власності, пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб і використовується певною або разом з нею й іншими особами для проживання. Складовими частинами такого приміщення вважаються конструктивно пов’язані з ним інші приміщення, які забезпечують або створюють умови для користування житлом або використовуються особами, котрі в ньому проживають. Транспортні засоби, що обладнані для постійного чи тимчасового проживання в них (яхти, баржі, літаки тощо), а також причепи до

транспортних засобів, які обладнані під житло і в яких постійно або тимчасово проживає особа, слід розглядати як житло особи (ст. 233 КПК України) [113].

Поняття “інше приміщення” включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей або матеріальних цінностей (виробниче або службове приміщення підприємства, установи, організації, гараж, інша будівля господарського призначення, відокремлена від житлових будівель, тощо).

Під сховищем слід розуміти певне місце чи територію, відведені для постійного чи тимчасового зберігання матеріальних цінностей, які мають засоби охорони від доступу до них сторонніх осіб (огорожа, наявність охоронця, сигналізація тощо), а також залізничні цистерни, контейнери, рефрижератори, подібні сховища тощо. Не може визнаватись сховищем неогороджена і така, що не охороняється, площа або територія, на яку вхід сторонніх осіб є вільним, а також та, що була відведена та використовується для вирощування продукції чи випасу тварин (сад, город, ставок, поле тощо).

У свою чергу КПК України (ч. 2 ст. 233 КПК України) визначає термін “інше володіння особи” – транспортні засоби, призначені для перевезення людей або вантажу і незалежно від їхньої справності, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового службового, господарського, виробничого та іншого призначення, які конструктивно не поєднані із житлом особи і не використовуються для проживання в них, перебувають у володінні фізичної чи юридичної особи, незалежно від форми власності на такі об’єкти. Тому, на нашу думку, для гармонізації положень КК України та КПК України варто доповнити ч. 3 ст. 187 КК України поняттям “інше володіння”. Таку позицію вважають аргументованою 60,3 % з усіх респондентів (див. додаток В). До того ж така новела у кримінальному законі усунула б низку протиріч при кваліфікації розбою, вчиненого на подв’ї приватного житлового будинку. Наприклад, Богунським районним судом м. Житомира були встановлені наступні обставини справи: *15.04.2016 р. близько 16 год. 30 хв. ОСОБА_1 разом із невстановленими особами, перебуваючи поблизу будинку АДРЕСА_2, помітили у дворі цього*

будинку раніше невідому їм ОСОБА_3. В цей день, час, місці та за вказаних обставин у ОСОБА_1 та невстановлених осіб виник злочинний умисел вчинити напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством небезпечним для життя чи здоров'я особи. Реалізуючи вказаний умисел, ОСОБА_1 разом із невстановленими особами, керуючись корисливим мотивом, зайшли на подвір'я будинку АДРЕСА_2 та накинули на голову ОСОБА_3 ковдру. Завдали останній тілесні ушкодження середньої тяжкості, потім викручуючи руки ОСОБА_3, проникли у її будинок, де заволоділи майном ОСОБА_3 на загальну суму 36000 грн [7]. Вказані злочинні діяння суд кваліфікував за ч. 3 ст. 187 КК України.

Розбій, спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах. Розмір майна, яким заволоділа винна особа в результаті вчинення розбою визначається вартістю майна у грошовому еквіваленті. Вартість викраденого визначається за роздрібними або закупівельними цінами, що існували на момент вчинення злочину. У свою чергу, розмір відшкодування завданих злочином збитків – за відповідними цінами на момент розгляду справи в суді. За відсутності зазначених цін на майно, його вартість може бути визначено шляхом проведення відповідної експертизи [189]. Відповідно до п. 3 примітки до ст. 185 КК України у великих розмірах визнається розбій, вчинений однією особою або групою осіб на суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину. Згідно з п. 4 вказаної примітки в особливо великих розмірах слід визнавати розбій, вчинений однією особою або групою осіб на суму, яка в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину. На нашу думку, цю кваліфікуючу ознаку необхідно “поділити” на дві окремі: 1) розбій, спрямований на заволодіння майном у великих розмірах; 2) розбій, спрямований на заволодіння майном в особливо великих розмірах. Тому що законодавець вказує на два кардинально різні розміри шкоди, а межі покарання вбачає однакові.

Поряд з цим не можемо не запропонувати нову для розбою особливо кваліфікуючу ознаку “заволодіння майном у значних розмірах”. В інших статтях розділу VI Особливої частини КК України, наприклад, ст.ст. 185, 186 КК України, законодавець передбачив вказану ознаку. Ми переконані, що при розбої ознака “заволодіння майном у значних розмірах” має такий самий зміст, як і при вчиненні крадіжки чи грабежу, саме тому не потрібно штучно зменшувати її суспільну небезпеку та не враховувати при кваліфікації злочинних діянь як розбій. Отже, вважаємо, що вказана конструкція має міститись у ч. 3 ст. 187 КК України. При цьому розбоєм, вчиненим у значних розмірах, варто визнати злочин, який скоюється однією особою чи групою осіб на суму, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину. Якщо ж сума завданих потерпілому збитків перевищуватиме двісті п’ятдесят і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, то це вже становитиме великий розмір.

Наступною особливо кваліфікуючою ознакою розбою є вчинення його *організованою групою* (ч. 4 ст. 187 КК України). Звертаючись до ч. 3 ст. 28 КК України, злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувались у стійке об’єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об’єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. З даного визначення випливають наступні ознаки організованої групи:

- 1) за кількісним складом – це група з трьох і більше осіб (до яких відносяться і виконавці, і співучасники, і організатор). Така група вважається утвореною з моменту досягнення згоди та домовленості між її учасниками про вчинення першого злочину, а також за наявності планів щодо майбутньої злочинної діяльності [188];

- 2) попередня домовленість про вчинення хоча б одного злочину та згуртованість учасників, яка відбувається до початку вчинення злочину. Створення організованої групи передбачає певні дії щодо організації,

формування, створення тощо стійкого злочинного об'єднання для здійснення злочинної діяльності. Вказані дії за своїм змістом близькі до дій з організації злочину та включають підшукування співучасників, об'єднання їхніх зусиль, детальний розподіл функцій та обов'язків, складення плану, визначення способів його виконання. При цьому основною метою організатора групи виступає утворення стійкого об'єднання осіб для здійснення злочинної діяльності у подальшому, забезпечення взаємозв'язку між діями його учасників, упорядкування взаємодії структурних частин. Керування організованою групою передбачає вчинення сукупності дій, що спрямовані на управління їх функціонуванням як стійких об'єднань осіб (забезпечення існування, відповідного рівня організованості, дотримання загальних правил поведінки і дисципліни; вербування нових учасників, розподіл або перерозподіл між ними функціональних обов'язків; планування конкретних злочинів і злочинної діяльності в цілому; організація заходів щодо прикриття останньої; вдосконалення структури об'єднання) та здійснення ними злочинної діяльності (визначення її мети і напрямів, конкретних завдань об'єднання, його структурних частин або окремих учасників, координація їхніх дій; ініціювання здійснення певного виду злочинної діяльності чи вчинення конкретних злочинів тощо) [267, с. 157];

3) стійкість (тобто створення групи для вчинення злочинів неодноразово або навіть одного злочину, якщо він потребує ретельної та довготривалої підготовки);

4) наявність єдиного плану для всіх учасників групи, який має бути розробленим хоча б у загальних рисах і учасники групи погоджуються його виконувати;

5) відповідно до плану злочинної діяльності існує розподіл функцій учасників групи;

6) всі учасники групи повинні бути проінформовані щодо цього плану та ознайомлені з ним [145].

Ще однією особливо кваліфікуючою ознакою виступає **заподіянням тяжких тілесних ушкоджень**, поєднаних з розбоєм. Умисне заподіяння при розбої тяжкого тілесного ушкодження, що не призвело до смерті потерпілого, не потребує додаткової кваліфікації за ч. 1 чи ч. 2 ст. 121 КК України. Якщо в процесі розбою було умисно заподіяно тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого настала смерть потерпілого або останнього було умисно вбито, дії винної особи належить кваліфікувати за сукупністю злочинів – за ч. 4 ст. 187 КК України та ч. 2 ст. 121 КК України або п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України. Заподіяння смерті потерпілому через необережність при розбої належить кваліфікувати за сукупністю злочинів – за відповідними частинами ст.ст. 187, 119 КК України – абзаци 3, 4 п. 12 постанови ПВСУ № 12 від 25.12.1992 р.

Вивчення матеріалів кримінальних справ та статистичних даних вказує на випадки вчинення розбоїв **із застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані як зброя**.

Застосування зброї при вчиненні розбою створює реальну можливість спричинення серйозної шкоди здоров'ю потерпілого, а в окремих випадках і більш тяжких наслідків – смерті потерпілого. Саме в спричинення таких наслідків необхідно вбачати підвищену суспільну небезпеку розбою із застосуванням зброї. Не варто забувати, що зброя, яка використовується винним при нападі значно полегшує досягненню поставленої злочинцем мети. Адже потерпілий більш реально (а не уявно) усвідомлює настання суспільно небезпечних наслідків у разі невиконання вимог злочинця (злочинців). Так, дії підсудного Л., Деснянським районним судом м. Києва були кваліфіковані за ч. 1 ст. 187 КК України, оскільки він своїми навмисними діями вчинив напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя та здоров'я особи, яка зазнала нападу (розбій). Судом встановлено, що Л. перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння з метою вчинення нападу та заволодіння чужим майном, підійшов до Г. та Т, дістав з правого рукава куртки ніж, який він заздалегідь заготував для використання, як знаряддя злочину та наставив його в бік Г. та Т., та погрожуючи застосуванням насильства,

небезпечного для життя та здоров'я потерпілих став вимагати від останніх грошей. Г. та Т., сприйнявши погрозу Л. за реальну, побоюючись фізичної розправи з його боку, не стали чинити опору. Реалізуючи задумане, Л., подолавши таким чином волю до опору з боку потерпілих, відкрито заволодів майном Г. та Т. [9]. Світова практика також визнає вчинення розбою із застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані як зброя більш суспільно небезпечним злочином ніж розбій в його основному складі. Підтвердженням може слугувати рішення Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі “*Drozd and Janousek v. France and Spain*”, в якому за обставинами справи встановлено, що дві особи вчинили напад на банківську установу із застосуванням вогнепальної зброї, за що були засуджені до 14 років позбавлення волі [269].

Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом МВС № 662 від 21.08.1998 р. поділяє зброю на наступні види: вогнепальну, холодну, газову, пневматичну, сигнальну. Найчастіше при вчиненні розбою з застосуванням зброї трапляються випадки застосування вогнепальної та холодної зброї. Серед науковців існує думка, що варто замінити термін “вогнепальна зброя” на “стрілецьку”, враховуючи широке поширення вказаних видів зброї [67, с. 11]. А поняттям “стрілецька зброя” не охоплюється жоден з перелічених підвидів [210, с. 128; 178, с. 13], оскільки така зброя є лише підвидом вогнепальної.

На практиці зустрічаються випадки вчинення розбою з безпосереднім застосуванням зброї. Такі ситуації є більш суспільно-небезпечними, ніж розбій, поєднаний з погрозою застосування зброї. Якщо погроза застосування зброї повністю не охоплюється ч. 1 ст. 187 КК України, то застосування зброї кваліфікується за сукупністю ч. 1 ст. 187 та ч. 1 ст. 263 КК України.

Вивчення матеріалів судової практики у справах про розбій свідчить, що доволі часто злочинці використовують не лише зброю, але й інші предмети, які можуть бути використані як зброя для застосування насильства, небезпечного для життя та здоров'я. Ст. 263 КК України передбачає кримінальну відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, але вона не охоплює застосування ножиць, сокир, пилок, лез тощо, які можуть бути використані для ураження цілі. Саме тому застосування вказаних предметів (перелік яких не є вичерпним) підвищує й без того високу суспільну небезпеку розбоїв. На даний час залишається не виясненим як відмежувати предмети, які можуть бути використані як зброя (тобто спеціально пристосовані для вчинення розбою), та предмети, які були спеціально підібрані (підняті, отримані) під час вчинення розбою. У зв'язку з цим правильною представляється позиція вчених, які вважають, що розбій вчинений із застосуванням зброї становить більшу суспільну небезпеку, ніж розбій, вчинений із застосуванням предметів, які можуть бути використані як зброя, відповідно й санкція буде збільшуватись.

З огляду на вище вказане, ми пропонуємо доповнити ст. 187 КК України “Розбій, вчинений із застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані як зброя...”. З цим погоджуються 85,0 % з усіх респондентів (див. додаток В).

Як розбій також слід кваліфікувати дії винного, який погрожує потерпілому незарядженою або непридатною зброєю чи яким-небудь іншим предметом, який має схожість зі зброєю. Не зважаючи, що така погроза насильством має невизначений уявний характер, дані випадки слід кваліфікувати як розбій, оскільки в момент вчинення злочину потерпілий вважає цю зброю справжньою і, відповідно, сприймає таку погрозу як реальну. Вказана погроза сприяє вилученню майна і по ступеню впливу на психіку потерпілого не відрізняється від погрози реальною зброєю. Для визнання в діях винного розбою не обов'язково, щоб погроза мала вираз в демонстрації зброї, макетів, або предметів, що можуть бути використані як зброя. Важливо лише встановити, що дана

погроза в конкретній обстановці вчинення злочину могла впевнити потерпілого, що в разі непокори винний готовий спричинити фізичну шкоду.

Чинний КК України не містить в ст. 187 прямої вказівки на застосування зброї чи предметів, які можуть бути використані як зброя. Також відсутнє у кримінальному законодавстві й посилення на погрозу зброєю чи предметами, які можуть бути використані як зброя. В багатьох кримінальних кодексах іноземних держав така вказівка присутня. Наприклад, КК Бельгії 1867 р (ст. 472), на даний час цей нормативно-правовий документ втратив чинність, КК Німеччини 1871 р. (ст. 250), КК Норвегії 1902 р. (параграф 268), КК Аргентини 1961 р. (ст. 166), КК Франції 1992 р. (ст. 311.18), КК РФ 1996 р. (ст. 162), КК Польщі 1997 р. (ст. 280, параграф 2) та ін. Вітчизняні вчені-криміналісти на чолі з Ю.М. Карекетовим [84] та Н.І. Пановим [170, с. 219] пропонували включити поняття “погроза застосування зброї” в якості кваліфікуючої ознаки складу розбою. Ми маємо підстави погодитись, що подібні погрози мають підвищений ефект впливу, який, в свою чергу, підвищує паралізуючий вплив на волю особи, якій погрожують. Застосування зброї при вчиненні розбою створює реальну можливість спричинення серйозної шкоди здоров’ю потерпілого, а в окремих випадках і більш тяжких наслідків – смерті потерпілого. Саме в спричиненні таких наслідків необхідно вбачати підвищену суспільну небезпеку розбою із застосуванням зброї. Необхідно враховувати, що зброя, застосована винним при нападі, суттєво сприяє досягненню злочинної мети. Потерпілий усвідомлює, настання небезпечних наслідків у разі невиконання вимог злочинця. Про це свідчать матеріали кримінальної практики наведені вище.

Завершуючи аналіз кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак розбою, передбачених у ст. 187 КК України, варто наголосити, що він виявив чимало недоліків та прогалин при їх конструювання та в описі. Отже, існує потреба в удосконаленні змісту, переліку та послідовності кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак цього злочину.

Кримінальне законодавство різних іноземних держав застосовує наступні рамки для кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак розбою: по-перше,

вони визначені в межах норми, де міститься основний склад злочину; по-друге, ототожнюються з кваліфікованими (особливо кваліфікованими) складами цього злочину в межах інших норм (в тому числі, в межах норм про спеціальні види розбою можуть відповідно виділятися кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі обставини); по-третє, не зазначено про них взагалі. Цікавим виявився той факт, що для ряду іноземних законодавств поряд з кваліфікуючими (особливо кваліфікованими) складами розбою виділяються також й привілейовані склади цього злочину. У вітчизняному законодавстві такі позиції відсутні.

Поряд з цим є цікавим питання відмінності розбою від, наприклад, крадіжки. Нами детально розглянуто наступні критерії відмінності розбою від крадіжки, зокрема:

1. Ступінь тяжкості злочинів. Згідно ст. 12 КК України розбій, передбачений ч.ч. 1, 2 ст. 187 КК України є тяжким злочином, ч.ч. 3, 4 – особливо тяжким злочином, крадіжка в основному та кваліфікованому складі – середньої тяжкості, в особливо кваліфікованому – особливо тяжкий злочин.

2. Наявність чи відсутність додаткових об'єктів злочинів. При розбої ними є життя чи здоров'я особи, які, як вже зазначалося раніше, значно підвищують суспільну небезпечність злочину. У свою чергу, при крадіжці додаткові об'єкти відсутні.

3. Спосіб вчинення злочинів, який при крадіжці визначений у диспозиції ст. 185 КК України як таємний. При розбої питання відкритого розбою видається доволі неоднозначним. Відтак, розбій визначений як напад, при цьому для особи, яка зазнала цього нападу, він може бути як відкритий, так і таємний. У першому випадку потерпілий бачить злочинця, який безпосередно перед очима потерпілого погрожує йому ножем чи зброєю з метою заволодіння майном потерпілого. У другому – удар, нанесений злочинцем зі спини потерпілого, після чого останній втратив свідомість, а злочинець заволодів його майном, досягнувши таким чином поставлену перед собою мету.

4. Момент закінчення злочинів. Склад крадіжки (ст. 185 КК України) визначений законодавцем та науковцями як матеріальний, тобто злочинець

повинен заволодіти майном потерпілого. Наприклад, таємно витягнути гаманець з грошима з кишені потерпілого. Тоді, як для розбою факт безпосереднього отримання майна – не важливий. Розбій – злочин з усіченим складом, і для його кваліфікації настання суспільно-небезпечних наслідків не є обов’язковим. Наприклад, злочинець, маючи мету заволодіти майном потерпілого, штовхнув його зі сходів, однак гаманець потерпілого виявився пустим, внаслідок чого злочинець не заволодів грошовими коштами останнього.

5. Законодавче закріплення мети вчинення злочинів. Ч. 1 ст. 187 КК України прямо передбачає: “з метою заволодіння чужим майном”. У ст. 185 КК України чітко не вказана мета злочину, однак вона логічно впливає з диспозиції статті.

6. Місце розташування та зміст кваліфікуючих (особливо) кваліфікуючих ознак злочинів. Дві кваліфікуючі ознаки крадіжки – вчинена у великих та особливо великих розмірах, поміщені законодавцем у ч. 4 та ч. 5 ст. 185 КК України відповідно. На нашу думку, таке розміщення є вдалим, адже суспільно-небезпечні наслідки цих діянь різні. Натомість при кваліфікації розбою законодавець такі ознаки не розмежовує та відносить до ч. 4 ст. 187 КК України. До того ж розбій, передбачає наявність не характерних для крадіжки кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак: вчинення розбою особою, яка раніше вчинила розбій чи бандитизм, а такж розбій поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень.

7. Види та межі покарань. При крадіжки визначені основні та додаткові покарання: штраф, виправні роботи, обмеження волі, позбавлення волі. При розбої – позбавлення волі та конфіскація майна.

Поряд з цим визначено критерії схожості цих злочинів, зокрема: а) родовий і безпосередній об’єкти злочинів – відносини власності; б) предмет злочинів – майно; в) суб’єкт злочинів – фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку.

Водночас у деяких випадках можливі виключення з вказаних критеріїв, так звані бінарні критерії – мета вчинення злочинів є однаковою, хоча законодавчо закріплена по-різному; зміст кваліфікуючих ознак, які частоко тотожні,

наприклад, вчинення за попередню змовою групою осіб, або з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище тощо.

Що стосується держав *романо-германської (континентальної) правової сім'ї*, то її специфіка полягає у великій різноманітності кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак, класифікувати які доволі складно. Зокрема, КК Франції розрізняє наступні кваліфікуючі ознаки цього злочину: 1) спричинення наслідків у вигляді каліцтва або хронічного захворювання; 2) вчинення розбою з застосування зброї або погрозою застосування зброї, або особою, яка має при собі зброю, на носіння якої необхідний спеціальний дозвіл або носіння якої взагалі заборонено законом; 3) вчинення організованою бандою; 4) якщо до, під час або після вчинення розбою застосовувались насильницькі дії, які потягли за собою смерть потерпілого; 5) якщо розбою передували або його супроводжували акти жорстокості чи катування; 6) вчинення щодо особи, яка перебуває у стані вагітності.

У КК ФРН кваліфікуючими ознаками (“особливо тяжкими випадками” – за визначенням німецького законодавства) складу розбою є: 1) виконавець або інший учасник злочину має при собі: а) зброю або інший небезпечний предмет, який може бути використаний як зброя; б) будь-який інший предмет або засіб для того щоб не дати потерпілій особі здійснювати супротив застосуванню насильства, або загрозою застосування насильства, або подолання його супротиву; в) наражає іншу особу небезпеці спричинення тяжких наслідків для здоров'я; 2) вчинення розбою бандою, яка організувалась для постійного системного вчинення крадіжок та розбою, або хоча б двома особами, які є членами однієї банди. Особливо кваліфікованим склад розбою законодавець визнає, якщо злочин вчинений бандою, при цьому: 1) застосовується зброя, або інший небезпечний предмет, який може бути використаний як зброя; 2) наносяться тяжкі тілесні ушкодження; 3) існує небезпека спричинення смерті потерпілому. До привілейованого складу розбою законодавець відносить розбій, поєднаний зі спричинення смерті особі, навіть з необережності [239].

Відповідно до КК Австрії майже всі склади розбою є кваліфікованими. В межах § 143 “Тяжкий розбій” вони визначені наступним чином: 1) особа, яка вчиняє розбій, будучи членом банди з допомогою ще одного члена банди; 2) з застосуванням зброї; 3) тяжкі тілесні ушкодження; 4) якщо в результаті застосування насильства при розбою, наступають тяжкі наслідки для здоров’я, як продовжуються значний час. Міститься посилання на § 85, де вказано, що тяжкі наслідки, які тривають значний час – це неможливість розмовляти, втрата слуху та зору, репродуктивних функцій організму, професійної спроможності та каліцтво; 5) смерть потерпілого. Привілейований склад розбою, навпаки, пов’язаний із заподіянням незначної шкоди (наприклад, абз. 2 § 142 КК Австрії) [222].

Кваліфікуючими ознаками розбою за КК Швейцарії (в його основному складі) є вчинення злочину із застосуванням вогнепальної або іншої небезпечної зброї; вчинення бандою; спричинення тяжких тілесних ушкоджень або діє особливо жорстоко [241]. На кваліфікацію розбою за КК Голландії впливає ряд обставин: нічний час вчинення злочину, місце (квартира, закриті приміщення, шляхи автомобільного сполучення, поїзд тощо), наслідки (тяжкі тілесні ушкодження, смерть потерпілого), спосіб вчинення злочину (насильницьке проникнення, шляхом злому замків, проникнення до житла або іншого приміщення за допомогою підробленої постанови, або несправжньої форми представників влади), двома або більше особами [110].

Згідно з КК Швеції кваліфікуючими ознаками розбою є вчинення цього діяння: 1) з застосуванням насильства, небезпечного для життя і здоров’я; 2) тяжкі тілесні ушкодження; 3) тяжке захворювання; або винний іншим способом проявив особливу жорстокість чи безжалісність; 4) використання безпорадного стану потерпілого або його відкритого становища (даний термін використовується лише у кримінальному законі Швеції, але нормативного роз’яснення законодавець не дає) [242].

КК Іспанії виділяє наступні кваліфікуючі ознаки: 1) вчинення в житловому будинку, приміщенні або будівлі, відкритим для публіки, або в господарських

прибудовах; 2) застосування зброї або інших небезпечних знарядь та засобів, які винний приніс для вчинення розбою або для полегшення втечі з місця вчинення злочину; 3) напад на осіб, які допомагають потерпілому; 4) напад на осіб, які намагаються спинити винного [225]. Під житловим будинком КК Іспанії розуміє будь-який притулок, який слугує житлом для однієї особи або їх більшої кількості. Прибудова до житлового будинку, приміщення чи будівлі, відкриті для публіки – це подвір'я, гаражі та будь-які інші закриті чи суміжні приміщення, які в цілісності з будівлею утворюють єдине ціле. Нанесення тілесних ушкоджень при вчинення вказаного виду злочину підлягають окремій кваліфікації за окремою статтею Кримінального закону.

Кримінальний кодекс Сан-Марино передбачає лише дві кваліфікуючі ознаки: вчинення розбою трьома особами і більше; розбій поєднаний з викраденням особи [234]. КК Польщі передбачає ряд кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак розбою, серед яких: використання вогнепальної та холодної зброї, паралізуючих речовин та інших небезпечних знарядь; вчинення двома і більше особами; застосування насильства до особи, після вчинення розбою для утримання, збереження тощо майна, яке отримане незаконним шляхом (ст. 281 КК Польщі) [233, с. 188].

КК Болгарії виокремлює не лише кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки розбою, але й передбачає відповідальність за привілейований склад – приготування до грабежу (аналог розбою) (ст. 200 КК Болгарії). До кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак належать: у великих розмірах; вчинений двома або більше особами за попередньою змовою; з заподіянням тяжкого тілесного ушкодження та середньої тяжкості тілесного ушкодження; розбій, який являє собою небезпечний рецидив; поєднаний з заподіянням тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження, в результаті якого настала смерть; поєднаний з убивством або замахом на вбивство; в особливо великих розмірах, якщо винний був озброєний [230, с. 89].

У кримінальному законодавстві країн Прибалтики у складі розбою виокремлюють кваліфікуючі ознаки, а у КК Латвії та Естонії – ще й особливо

кваліфікуючі. Відтак, кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) ознаками злочину є вчинення його: повторно (визнається при вчиненні особою попередньо вимагання чи бандитизм); групою осіб за попередньою змовою; з застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані як зброя; з усуненням перешкод для проникнення в приміщення, де знаходиться майно; з приховуванням обличчя маскою, накладкою або інакшим чином, що перешкоджає встановленню особи злочинця; злочинним угрупованням. КК Латвії, окрім перелічених ознак, розрізняє розбій з транспортного засобу, а також розбій, пов'язаний з викраденням наркотичних, психотропних, сильнодіючих отруйних або радіоактивних речовин, вибухонебезпечних речовин, вогнепальної зброї та боєприпасів. Також згаданий кримінальний закон до переліку злочинів, після вчинення яких розбій вважається вчиненим повторно відносить захоплення водного або повітряного транспортного засобу (ч. 2 ст. 176 КК Латвії) [228].

За Модельним КК для держав-учасниць СНД кваліфікуючими ознаками розбою пропонувалось визнати вчинення його групою осіб за попередньою змовою; спричинення значного збитку потерпілому; з проникненням в житло; з застосуванням зброї або інших предметів, які можуть бути використані як зброя (ч. 2 ст. 247), а особливо кваліфікуючими – з метою викрадення майна у великих розмірах; організованою групою; з використанням умов стихійного лиха; з заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю (ч. 3 ст. 247) [140, с. 141]. Однак, не всі держави-учасниці СНД втілили такі рекомендації у своїх законах, відтак в їхніх національному кримінальному законодавстві серед кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів розбою є значні відмінності. Зокрема, КК РФ передбачає наступні кваліфікуючі ознаки розбою: групою осіб за попередньою змовою; з застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані як зброя (ч. 2 ст. 162 КК); з незаконним проникненням у житло, приміщення або інше сховище; заволодіння майном у великих розмірах (ч. 3 ст. 162 КК); особливо кваліфікуючі – організована група; з метою заволодіння майном в особливо великих розмірах; спричинення тяжкої шкоди здоров'ю (ч. 4 ст. 162 КК). Таким

чином, російський законодавець не виокремив таку кваліфікуючу ознаку як вчинення розбою за умов суспільного лиха, та визначив більш розширений перелік кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак розбою. Вчинення розбою групою осіб за попередньою змовою визнається лише тоді, коли діяння вчинене двома або більше особами, які попередньо домовились про спільне вчинення злочину. Відповідно при кваліфікації даного діяння варто з'ясувати чи мала місце змова співучасників ще до початку дія, які безпосередньо направлені на відкрите викрадення чужого майна. Законом РФ не передбачена така кваліфікуюча ознака як вчинення розбою групою осіб без попередньої змови, ці дії кваліфікуватимуться за ч. 1 ст. 162 КК. Дані положення аналогічні українському законодавству. Цікавою для аналізу є така кваліфікуюча ознака, як вчинення розбою з застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані як зброя. При вирішенні питання про віднесення предметів, які використовуються в процесі розбійного нападу, до зброї, необхідно керуватись Законом РФ “Про зброю” від 13.12.1996 р., які містить перелік та роз’яснення термінології (зброя, вогнепальна зброя, холодна зброя тощо). Під предметами, які можуть використовуватися в якості зброї варто розуміти предмети, якими потерпілому можуть бути нанесені тілесні ушкодження, небезпечні для життя чи здоров’я, не являються зброєю, а також предмети для ураження цілі (наприклад, механічні розпилювачі, аерозольні та інші пристрої тощо). Якщо ж особа лише демонструвала зброю, або погрожувала завідомо непридатною чи незарядженою зброєю, або предметом, який імітує зброю (наприклад, макет пістолета), при цьому не намагаючись використати вказані предмети для тілесних ушкоджень, з врахуванням обставин справи, кваліфікуються за ч. 1 ст. 162 КК РФ. Якщо потерпілий, у свою чергу, розумів, що йому погрожують ся непридатною чи незарядженою зброєю, дії винного кваліфікуються як грабіж.

Великий розмір розбою чітко визначений – заволодіння майном потерпілого на суму більше 250 тис. рублів; особливо великий розмір – більше 1 млн. рублів. Російський законодавець не вказує на повторність як вид множинності злочинів при розбої [244].

За КК РБ до кваліфікуючих ознак розбою належать:

1. Проникнення в житло (ч. 2 ст. 207 КК РБ). При цьому обман розглядають як один із способів проникнення до житла, приміщення або іншого сховища. Якщо крадіжка або грабіж з проникненням переросли в розбій, то останній кваліфікується як розбій з проникненням.

2. Повторність (ч. 2 ст. 207).

3. Група осіб (ч. 2 ст. 207). При цьому наявність попередньої змови не є обов'язковою, що безумовно погіршує кримінально-правове становище співучасників злочину. Судова практика Білорусії розглядає як груповий розбій дію учасників злочину незалежно від факту притягнення до кримінальної відповідальності інших членів групи. Так, наприклад, у вчиненні розбою брали участі дві особи, одна з яких не досягла віку кримінальної відповідальності, інша особа нестиме покарання все одно за ч. 2 ст. 207 КК. Така кваліфікація суперечить теорії співучасті в злочині, однією з ознак якої є вчинення злочину двома і більше суб'єктами.

4. Мета заволодіння майном у великих розмірах (ч. 2 ст. 207).

5. Організована група (ч. 3 ст. 207).

6. Мета заволодіння майном в особливо великих розмірах (ч. 3 ст. 207).

Постанова Пленуму Верховного Суду РБ від 21.12.2001 р. № 15 “Про застосування судами кримінального законодавства у справах про викрадення майна”, п. 35, вказує на те, що якщо в процесі розбою вчинене вбивство або умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, які потягнули за собою смерть по необережності, варто кваліфікувати за сукупністю злочинів ч. 3 ст. 207 КК та відповідною статтею за злочини проти життя і здоров'я. Даний документ не суперечить постанові Пленуму Верховного Суду РБ від 17.12.2002 р. № 9 “Про судову практику у справах про вбивства” (п. 23).

У державах *англо-американської правової сім'ї* кваліфікуючі ознаки розбою зумовлені насамперед його об'єктом та об'єктивною стороною, а також різними формами вчинення цього злочину.

Враховуючи, що в законодавстві США немає самостійного складу розбою, воно встановлює відповідальність за грабіж. Склад даного злочину міститься не лише у федеральному законодавстві, але й у законодавстві окремих штатів. У більшості штатів, залежно від тяжкості грабіж поділяється на ступені, але в деяких вони відсутні (наприклад, штат Міннесота). Таких ступенів є три, у відповідності з якими й варіюються межі покарання при його призначенні: перший – найбільш тяжкий злочин; другий – середньої тяжкості; третій – простий склад злочину (фактично без обтяжуючих обставин).

КК штату Нью-Йорк передбачає наступні обтяжуючі обставини злочину: якщо злочинцю допомагав хтось, хто був присутній під час вчинення злочину (тобто ознака вчинення злочину групою осіб); спричинення тілесної шкоди будь-якій особі, яка не є учасником злочину; демонстрація пістолета, револьвера, дробовика, кулемета або іншої вогнепальної зброї). Даний перелік характерний для грабежу (аналог розбою) другого ступеню. Ознаками злочину першого ступеню виступають: заподіяння тяжкої тілесної шкоди, особі, яка не є учасником злочину (потерпілому) безпосередньо при вчиненні злочину або після його вчинення (наприклад, під час втечі з місця злочину; наявність смертоносної зброї (при цьому види чи ознаки даного виду зброї не розкриваються); застосування небезпечної зброї або погроза її негайного застосування.

У КК Австралії, враховуючи його складну структуру, важко говорити про кваліфікуючі ознаки розбою, однак їх перелік є вичерпним та доволі розширеним (порівняно з українським законодавством). Грабіж (аналог розбою за вітчизняним КК) передбачає наступні кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі обставини (ст. 132.3 “Кваліфікований грабіж”) [221, с. 187]: вчинення злочину групою осіб; якщо особа під час вчинення злочину має при собі зброю, використовуючи останню, з метою нападу. Австралійський законодавець роз’язнює питання про зброю. Зброя, яку винний має при собі та має на меті її використати означає – виріб, зроблений або пристосований винним у вчинення кваліфікованого грабежу для використання з метою спричинення тілесного ушкодження або позбавлення людини дієздатності. У законодавстві подане ще

одне визначення зброї – коли особа, яка володіє цим виробом має на меті або погрожує використати даний виріб з метою спричинення тілесним ушкоджень або позбавлення дієздатності людини, тобто предмет, який може бути використаний як зброя, виготовив не винний у вчинення грабежу а інша (третя) особа. Як окремий злочин КК Австралії передбачає берглері, що фактично розуміється як проникнення в житло в нічний час з подоланням фізичної сили (супротиву), щоб здійснити в ньому крадіжку (ст. 132.4 “Берглері”). Ми можемо розглядати даний склад злочину як розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187 КК України). Особа незаконно входить до приміщення та незаконно залишається там деякий час (точний часовий проміжок не вказаний), з метою завдати тілесну шкоду володільцеві чи законному користувачу даного приміщення чи житла, або має на меті завдати шкоду його власності. Поняття “приміщення” включає в себе також його частину, пересувний будинок або караван, а також певну структуру (рухому або ні), транспортний засіб або водне судно, які використовуються, призначені або пристосовані для житлових цілей. Також австралійське законодавство передбачає кваліфікуючі ознаки власне самого берглері: вчинене групою осіб; маючи при собі зброю, яка використовується з метою нападу. Поняття зброї, яка використовується з метою нападу аналогічне термінології, яка розкрита у ст. 132.3 КК Австралії [221].

Кримінальні закони *мусульманських держав* зазначають про різні кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки розбою, не зважаючи на приналежність до однієї правової сім’ї. Кваліфікованим видом грабежу за КК Єгипту (розбою згідно вітчизняної термінології) є вчинення його повторно групою осіб [143], а за кримінальним законом Йорданії – спричинення тяжких наслідків для здоров’я [142].

КК Туреччини розглядає застосування насильства небезпечного для життя чи здоров’я особи, яка його зазнала (склад розбою за КК України), як особливо кваліфікуючу ознаку грабежу. Іншими кваліфікуючими ознаками виступають: вчинення злочину вночі; з погрозою застосування зброї; двома або більше

особами (про попередню змову між якими не йдеться в законі), хоча б одна з яких була озброєна; з використанням маскуванія [236].

На кваліфікацію розбою в кримінальному законодавстві *далекосхідних держав* впливають, передусім наслідки вчинення даного злочину для життя та здоров'я потерпілого та особа. Натомість матеріальні збитки та їх розмір не мають значення й законодавчо не закріплені. Така позиція звертає увагу на життя та здоров'я людини, як на найвищу цінність. Так, наприклад, за кримінальним законодавством Кореї кваліфікованою визначається насильницька (з застосуванням насильства до потерпілого) крадіжка, яка посягає на права власника житла; будівлі, якою він керує; управляючого морським судном, літаком; кімнати, яку особа займає на ніч (ч. 1 ст. 334), крадіжка з застосування смертоносної зброї; двох або більше осіб (ч. 2 ст. 334). Особливо кваліфікована крадіжка (ст. 335) визначена законодавцем як використання насильства або залякування з метою неповернення власнику викраденого у нього майна, уникнення арешту або знищення слідів злочину. Як привілейовані склади злочину визначається: взяття особи в заручники шляхом незаконного арешту, взяття полон або вводячи особу в оману (ст. 336); фізична шкода здоров'ю або порушення інших прав потерпілого (ст. 337); вбивство або смерть в результаті крадіжки (ст. 338); зґвалтування під час здійснення крадіжки (ст. 339) [243, с. 240].

Схожа ситуація, враховуючи доволі детальний перелік кваліфікованих складів розбою по відношенню до основного, й у КК Китаю. Кваліфікуючими ознаками розбою (використовується термін грабіж) є вторгнення в житло; пограбування в транспортному засобі; пограбування банку або іншої фінансової установи (структури); вчинене повторно; велика сума награбованого. Особливо кваліфікуючими обставинами виступають: тяжкі наслідки для здоров'я потерпілого – каліцтво або смерть; пограбування, здійснене під виглядом співробітника міліції або поліції; з застосуванням зброї (ч. 2 ст. 263 КК) [227, с. 177–178]. Разом з тим незвичним для окремого кваліфікованого складу розбою є пограбування матеріальних цінностей, які належать армії, службам

оперативного реагування, пожежним та рятувальним службам, тобто виокремлення спеціального потерпілого, який, до того ж, є юридичною особою.

КК Японії подає вичерпний перелік кваліфікуючих ознак розбою, виокремлюючи їх в окремі норми (статті): спричинення смерті в результаті розбою або тілесні ушкодження (ст. 240); зґвалтування пі час вчинення розбою та зґвалтування, яке призвело до смерті жінки (ст. 241). Поряд з цим законодавець в Японії передбачив привілейований склад злочину – приготування до розбою (ст. 237 КК Японії). Насильство, яке застосовувалось до потерпілого після крадіжки майна (ст. 238), не залежно від мети його застосування, прирівнюється до розбою. Досить незвичним є те, що як розбій, кваліфікуються дії винного, який вчинив крадіжку, використовуючи безсвідомий стан потерпілого, не застосовуючи до останнього насильство (ст. 239) [243, с. 146], адже розбій передбачає застосування насильства до потерпілого, а не використання стану його здоров'я під час вчинення злочину.

Враховуючи різноманітні можливості шляхів реалізації права на власність – від незначних побутових речей до величезних статків – об'єктів нерухомості та коштовностей – законодавець передбачив у ряді статей VI розділ Особливої частини КК передбачив диференційовану міри кримінальної відповідальності, яка прямо пропорційно залежить від особливостей вчинення злочину, й закріпив низку кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих обставин, встановивши за них більш суворі покарання в порівнянні з основним складом злочину. Характерним для злочинів проти власності є вчинення їх повторно, що передбачено в кожній без виключення статті розділу VI. Сам термін повторність окреслений у ч. 3 ст. 32 КК. Відповідно до п. 1 примітки до ст. 185 КК, у ст.ст. 185, 186, 187 та 189–191 повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який зі злочинів, передбачених цими статтями або ст.ст. 187 і 262 КК України. При цьому законодавець, за певним принципом, виокремив розбій, визначивши, що він вважається повторним, якщо вчинений особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм (ч. 2 ст. 187). При цьому розбій не вважається вчиненим повторно, якщо йому передувало вимагання. Дані положення

законодавець закріпив без огляду на можливість вчинення вимагання, поєднаного з насильством небезпечним для життя чи здоров'я особи (ч. 3 ст. 189). У свою чергу ст. 189 КК передбачає, що вимагання полягає у вимозі передати чуже майно чи право на нього або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває у їх віданні чи під їх охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці. Тож наявність споріднених елементів складів злочинів вимагання та розбою, підтверджується також й при більш детальному співставленні ознак, які характеризують ці злочини.

3.2. Покарання за розбій

Тільки справедливо призначене покарання може забезпечити попередження вчинення нових злочинів як тією ж особою, так й іншими. Покарання за вчинений злочин повинно відповідати загальним засадам призначення покарання, які, у свою чергу, повинні бути правильно, чітко та раціонально прописані у законі та адаптовані до потреб суспільства. Виходячи з основних положень, які закріплені в Загальній частині КК України, повинні бути побудовані санкції кримінально-правових норм Особливої частини. Призначення справедливого покарання здебільшого залежить від конкретизації положень про ті фактори, які впливають на його законодавче визначення. Покарання є найсуворішим заходом державного впливу на особу, яка вчинила злочин і зобов'язана перетерпіти його наслідки. Законодавче визначення покарання міститься у ч. 1 ст. 50 КК України: покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаною винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, але й запобігання вчиненню нових злочинів. В юридичній літературі справедливо наголошується, що покарання полягає не лише у здійсненні певної відплати від імені держави винній особі за вчинений нею

злочин, а й у створення належних умов ресоціалізації злочинця та превентивної діяльності [95].

На думку вчених, при встановленні міри кримінальної відповідальності і покарання у відношенні “діяння – особа”, перша ланка є визначальною. Міжнародно-правові акти визначають, що кожна держава за вчинення кримінального злочину передбачає застосування таких санкцій, які відповідають ступеню небезпеки такого злочину. Кримінально-правову санкції повинні будуватись за принципами справедливості, гуманізму, законності, економії кримінальної репресії, рівності осіб перед законом, індивідуалізації покарання. Визначальним критерієм індивідуалізації покарання у ст. 65 КК України є врахування судом ступеня тяжкості злочину.

На даний момент законодавцем визначено такі межі покарання за розбій у ст. 187 КК України: 1) за ч. 1 – позбавлення волі на строк від трьох до семи років; 2) за ч. 2 – позбавлення волі на строк від семи до десяти років із конфіскацією майна; 3) за ч. 3 – позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років із конфіскацією майна; 4) за ч. 4 – позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна. Зрозуміло, що відповідно до ступеня суспільної небезпеки злочину, законодавець відносить розбій тяжких злочинів (згідно з класифікацією поданою у ст. 12 КК України) (ч.ч. 1, 2 ст. 187 КК України), особливо тяжкий злочин (ч. 4 ст. 187 КК України). Нижче розглянемо ці покарання більш детально.

На особливу увагу заслуговує аналіз покарань за розбій передбачений усіма частинами ст. 187 КК України, адже законодавець не дотримується певних чітко вироблених правил оптимізації покарань, порушуючи таким чином всі задекларовані принципи кримінально-правових санкцій. Очевидно, що покарання у виді позбавлення волі на певний строк мають досить широку амплітуду коливань (розбіжностей) між мінімальною та максимальною межею, що, в свою чергу, знижує рівень ціннісного захисту та веде до можливих протиріч у виборі обсягу покарання. Вказані санкції зазначалися вище, відтак “розрив” між нижньою та верхньою межею покарання у виді позбавлення волі в ч. 1 ст. 187 КК

України становить чотири роки, у ч. 2 ст. 187 КК України – три роки, у ч. 3 ст. 187 КК України – п'ять років, у ч. 4 ст. 187 КК України – сім років. На наш погляд, абсолютно невиправданим є визначення у КК однакових меж покарання при вчиненні розбою у великих та особливо великих розмірах, що порушує принципи законності та диференціації кримінальної відповідальності. При цьому, як свідчить аналіз покарання за інші злочини проти власності (крадіжка, грабіж, вимагання), таких широких відмінностей за покарання у виді позбавлення волі не має жодна інша норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за корисливі посягання на власність. Хоча, в цілому широка амплітуда коливань санкцій статей КК України є характерною для вітчизняного законодавства. Ми переконані, що вказана ситуація не відповідає адекватній оцінці суспільної небезпеки, яку несе скоєний злочин та може призвести до зловживань у сфері правосуддя при призначенні покарання винній особі. Деякі науковці, зокрема Ю.В. Філей, пропонує запровадити у ч. 1 ст. 187 КК України альтернативну санкцію – покарання у виді обмеження волі, при цьому не вказує на часові рамки такого покарання. На нашу думку, така позиція видається доволі спірною, враховуючи суспільну небезпечність даного злочину. Також науковець пропонує замінити обов'язкове додаткове покарання у виді конфіскації мана на факультативне, але даний крок повинен стосуватись не лише ст. 187 КК України, а усіх злочинів проти власності, які передбачені Розділ VI Особливої частини КК України [250, с.18].

Описану ситуацію розглядала ціла низка українських правників та пропонувала шляхи її вирішення. Так, наприклад, П.А. Воробей, М. Й. Коржанський та В.М. Щупаковський звертають увагу на наступні проблеми: по-перше, межі покарання, визначенні у кримінально-правових нормах, є настільки широкими, що з однієї межі не видно другої; по-друге, такі широкі межі в санкціях статей призводять до того, що покарання визначає не законодавець, а суд; по-третє, не можна вважати раціональним такий широкий спектр для судового розгляду, який необхідно обмежити, встановивши відстань між верхньою та нижньою межею санкцій 2–3 роки, а можливо й 1–2 роки,

позбавлення волі [43, с. 126]. Насправді, такий невмотивований та нерациональний розрив між верхньою та нижньою межею покарання у виді позбавлення волі на практиці може спричинити зловживання суддями при постановленні вироків та призначенні покарання, адже в аналогічних за своєю фабулою справах можливо прийняти фактично зовсім протилежні рішення, віддавши тим самим перевагу нижчій, або найвищій межі покарання у виді позбавлення волі. З огляду на таку законодавчу ситуацію, варто було б законодавчо скорегувати в бік зменшення розрив між верхньою та нижньою межами покарання у виді позбавлення волі у ч.ч. 1, 3, 4 ст. 187 КК України. Зазначимо, що наведені нами думки та позиції не дискредитують сучасні світові тенденції щодо гуманізації покарання, які втілені й в українському кримінальному законодавстві, а слугують виключно пошуку “рацію” у вкрай складній ситуації визначення та призначення покарання співмірного вчиненому злочину.

Щодо кримінального законодавства зарубіжних країн, то покарання за розбій багато в чому залежить від низки обставин: приналежність окремої держави до певного типу правової сім’ї; ставлення громадськості (суспільства в цілому) до різних форм прояву кримінально-правової репресії (зокрема, у частині застосування основних та додаткових покарань, також встановлення чи не встановлення кримінально-правових заходів виправлення та безпеки); наявності вагомих підстав для звільнення від застосування покарання (при цьому логічним, обґрунтованим та справедливим є підхід до набагато більшої караності розбою, вчиненого за наявності кваліфікуючих або особливо кваліфікуючих обставин); віросповідання та культурних традицій, які склались історично; мети, системи та видів покарання [267, с. 176].

У кримінальному праві зарубіжних країн питання про врахування тяжкості вчиненого злочину викликає певні труднощі. Іноземне законодавство найчастіше вказує на необхідність врахування такого фактору, але не розтлумачує його значення, та не надає жодних роз’яснень з цього приводу. У країнах загальної системи права існує певне тлумачення. Так, наприклад, в Австралії суди при призначенні покарання повинні враховувати тяжкість вчиненого злочину:

ступінь співучасті у злочині (при її наявності), особливості потерпілого (демографічні, соціальні та ін.), використання зброї, кількість злочинів тощо.

Кримінальне законодавство країн *романо-германської (континентальної) правової сім'ї*, як правило, за ступенем тяжкості відносить розбій до тяжких злочинів, відтак типовою ситуацією для цього злочину є встановлення санкцій за його вчинення – тюремного ув'язнення на мінімальний строк від п'яти років до довічного позбавлення волі. Також особливостями покарання у цій правовій сім'ї є: по-перше, встановлення поряд з основним, додаткового покарання за вчинення розбою; по-друге, застосування відповідних кримінально-правових заходів виправлення і безпеки щодо осіб, які вчинили цей злочин; по-третє, визначення спеціальних умов кримінального провадження у справах про вчинення розбою.

За КК Франції в основному складі розбій карається десяти роками тюремного ув'язнення та штрафом (ст. 311.6 КК Франції), а в кваліфікованому – п'ятнадцяти роками та штрафом (якщо розбій потягнув за собою наслідки у виді каліцтва або хронічне захворювання, що передбачено у ст. 311.7 КК Франції, та за розбій, вчинений організованою бандою згідно з ч. 1 ст. 311.9 КК Франції); двадцяти роками та штрафом (за розбій, вчинений з застосуванням зброї – ст. 311.8 КК Франції, якщо злочин вчинений організованою бандою з застосуванням насильства – ч. 2 ст. 311.9 КК Франції); тридцяти роками та штрафом (з застосуванням зброї – ч. 3 ст. 311.9 КК Франції); довічним позбавленням волі та штрафом (розбій, потягнув за собою смерть потерпілого, або його супроводжували акти жорстокості чи тортури – ст. 311.10 КК Франції). Відповідно до відділу III гл. III Книги Третьої КК Франції фізичні особи, які вчинили розбій та схожі з ним діяння, караються низкою додаткових покарань, що по суті є кримінально-правовим засобом виправлення (ст.ст. 313.7–313.9 КК Франції). Отже, як ми визначили раніше основними покараннями за розбій є тюремне ув'язнення та штраф, а додатковими визначені наступні: 1) заборона користуватись політичними, цивільними та сімейними правами за правилами, що передбачені ст. 131.26 КК Франції; 2) заборона за правилами, передбаченими ст. 131.27 КК Франції, займати публічну посаду або виконувати професійну чи

громадську діяльність, при здійсненні чи у зв'язку зі здійсненням якої злочинне діяння було вчинено на строк не більше 5 років, або безстрокове (це залежить від кваліфікуючих обставин розбою); 3) заборона на придбання, зберігання та носіння зброї, на яку потребується дозвіл строк не більше 5 років; 4) конфіскація речі, яка слугувала або могла бути призначена для вчинення злочинних дій, або речі, яка одержана внаслідок вчинення злочину, за виключенням предметів, що підлягають реституції; 5) заборона перебування в певному місці, за правилами, передбаченими у ст. 131.31 КК Франції. Також вказаний закон передбачає додаткове покарання для іноземців за вчинення розбою, яке полягає в забороні перебування на французькій території при дотримання умов передбачених ст. 131.30 КК Франції строком не більше десяти років, або довічна заборона [240].

За КК ФРН покаранням за вчинення розбою (§ 249) в основному складі є позбавлення волі на строк не менше року, у менш тяжких випадках межі покарання у виді позбавлення волі коливаються від шести місяців до п'яти років. За розбій при обтяжуючих обставинах (за українською термінологією – кваліфікуючі обставини) визначається покарання у виді позбавлення волі на строк не менший трьох років (ч. 2 § 249), якщо розбій вчиняється бандою – не менше п'яти років. Особливо кваліфікований склад розбою, який передбачає наслідок – смерть потерпілого, яка не охоплювалась умислом винного – карається довічним позбавленням волі, або позбавленням волі на строк не менше 10 років. Як показав нам аналіз чинного кримінального законодавства ФРН, в ньому не встановлюється нижня межа покарання, таким чином законодавець надає суду (судді) широкі повноваження при визначенні покарання винному [239].

Згідно КК Австрії розбій в основному складі карається позбавленням волі на строк до десяти років (ч. 1 ст. 142). Особа, яка вчинила розбій та принесла матеріальну шкоду на незначну суму карається позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років (ч. 2 ст. 142). За кваліфікований склад розбою передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років, за особливо кваліфікований – від десяти до двадцяти років або довічним позбавленням волі (ст. 143) [221].

Типовим покарання для розбою за КК Голландії тюремне ув'язнення або штраф п'ятої категорії: за основний склад злочину – не більше дев'яти років або вказаний штраф; за кваліфікований склад – не більше дванадцяти років; за особливо кваліфікований – не більше п'ятнадцяти років. Ст. 23 КК Голландії роз'яснює, що штраф п'ятої категорії становить приблизно 50 тис. умовних одиниць, та повинен бути сплачений винною особою протягом строку, який встановлює не суд, який визначає розмір штрафу, а Служба Публічного Обвинувачення, на яку покладається обов'язок ввести це рішення в дію [110].

КК Швейцарії серед інших кримінальних законів держав континентальної правової сім'ї вирізняється лояльністю кримінального покарання. Цей законодавчий акт передбачає диференційоване покарання за вчинення розбою – від каторжної в'язниці на строк до десяти років до позбавлення волі на строк не менше двох років (ст. 140) [241]. При цьому каторжна тюрма вважається найбільш суворим покаранням за КК Швейцарії. Додаткові покарання швейцарський законодавець не передбачає.

Згідно КК Сан-Марино розбій карається тюремним ув'язненням та поденним штрафом третього ступеню, а також позбавленням виборчих та політичних прав четвертого ступеню, якщо ж злочин вчинено трьома і більше особами – тюремне ув'язнення збільшується на один ступінь (ст. 195 КК). Ув'язнення класифікується на декілька ступенів: 1) від трьох місяців до одного року; 2) від шести місяців до трьох років; 3) від двох до шести років; 4) від чотирьох до шести років; 5) від шести до чотирнадцяти років; 6) від десяти до двадцяти років; 7) від чотирнадцяти до двадцяти чотирьох років; 8) від двадцяти до тридцяти п'яти років. Покарання у виді позбавлення виборчих прав передбачає: 1) право займати будь-яку державну посаду чи несли службу, або частини прав, якими була наділена службова особа у зв'язку зі здійсненням нею службової діяльності; 2) звань, державних нагород; 3) стипендій та особистих оплат з бюджету Республіки або будь-якої іншої державної установи, за виключенням невід'ємних прав засудженого, які стосуються виплат вихідної допомоги та пенсії; 4) права бути назначеним на державну посаду. Позбавлення

політичних прав включає в себе позбавлення активного виборчого права та права бути обраним, а також можливості відновити ці права раніше встановленого санкцією статті строку [234].

Відповідно до КК Іспанії винний підлягає покарання у виді позбавлення волі на строк від одного до трьох років (ст. 240), кваліфікований склад розбою – від двох до п'яти років (ст. 241), особливо кваліфікований склад розбою – від двох до п'яти років (ст. 242). Законодавець деталізує, що при використанні винним зброї або інших засобів покарання назначається ближче до верхньої межі [225].

КК Данії вважаємо одним із найгуманніших кримінальних законів, оскільки: по-перше, покарання за вчинення розбою становить не більше шести років позбавлення волі (§ 288), розбій в кваліфікованому складі карається позбавленням волі на будь-який строк, не перевищуючи десяти років; по-друге, перелік обтяжуючих обставин аналізований нами законодавчий документ не надає; по-третє, нижня межа санкції кримінально-правової норми не визначена, відтак суд (суддя) можуть призначити мінімальний строк (термін) покарання у виді позбавлення волі. Продовжує критерії гуманізації КК Швеції, який передбачає покарання у виді тюремного ув'язнення на строк від одного до шести років (ст. 5 Глава 8) [242, с. 66]. Даний акт не вказує на наявність кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак розбою, більше того, при не значному матеріальному збитку злочин кваліфікується як меншого ступеня тяжкості і, відповідно, покарання буде теж менш тяжким.

Широкий діапазон строків покарання ми вбачаємо у КК Польщі, особа за вчинення розбою підлягає досить суворому покаранню – позбавлення волі на строк від двох до дванадцяти років (§ 1 ст. 280). У випадку меншої значимості діяння винний карається позбавленням волі на строк від одного до десяти років (§ 1 ст. 279). Якщо особа використовує вогнепальну, холодну зброю або інший подібний небезпечний предмет, чи паралізуючий засіб, або діє з безпосередньою загрозою життю потерпілого, або діє спільно з іншою особою, яка використовує хоча б один із вище перелічених засобів вона підлягає покаранню у виді позбавлення волі від трьох років (§ 2 ст. 280). Верхня межа санкції кримінально-

правової норми, яка передбачає відповідальність за розбій не встановлена. Ми вважаємо такий підхід законодавця не обґрунтованим та не виправданим адже законодавець не обмежує суд (суддю) у визначенні строку покарання, що в подальшому може призвести до суддівського свавілля. На наш погляд, одним із найбільш суворих покарань за незаконне заволодіння майном із застосуванням насильства, яке є небезпечним для життя чи здоров'я в момент його заподіяння є те, що встановлено КК Республіки Болгарія, в основному складі цей злочин карається позбавленням волі на строк від трьох до десяти років (ч. 1 ст. 198). В кваліфікованому складі – від п'яти до п'ятнадцяти років, також суд (суддя) на свій розсуд, враховуючи обставини справи, може встановити додаткове покарання у виді конфіскації майна винного (не більше його половини). Також додаткове покарання встановлюється для осіб, які вчинили рецидив – обов'язкове поселення строком до п'яти років. В особливо кваліфікованому складі – від п'ятнадцяти до двадцяти років, довічним позбавленням волі, або довічним позбавленням волі без права заміни цього покарання на більш м'яке. Як і у кваліфікованому складі суд може призначити додаткове покарання у виді конфіскації половини або всього майна засудженого (ст. 199). Привілейований склад розбою карається – позбавлення волі на строк до двох років (ст. 200) [230].

У кримінальному законодавстві країн Прибалтики (Литви, Латвії та Естонії) розбій в основному його складі карається в однакових рамках – позбавленням волі строком від трьох до десяти років. При наявності кваліфікуючих ознак розбій карається набагато суворіше, відповідно: від шести до дванадцяти років позбавлення волі з конфіскацією майна або без такої – КК Латвії [228]; від трьох до десяти років позбавлення волі – ПК Естонії [173]; до семи років позбавлення волі – КК Литви [229]. При наявності особливо кваліфікуючих ознак: від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна за ч. 3 ст. 176 КК Латвії; від десяти до сімнадцяти років позбавлення волі з конфіскацією майна за ч. 4 ст. 176 КК Латвії; від шести до дванадцяти років позбавлення волі за ч. 2 ст. 176 ПК Естонії; від двох до десяти років позбавлення волі згідно ч. 3 ст. 180 КК Литви.

Для держав-учасниць СНД Модельним КК пропонувалось основний та кваліфікований склад розбою визнати тяжким злочином, а особливо кваліфікований – особливо тяжким злочином. Такий принцип втілений у більшості кримінальних законів держав-учасниць СНД. Хоча санкції статті значно варіюються. Порівняно з іншими країнами вітчизняний законодавець виступає найбільш лояльним та вводить порівняно менш суворе покарання за вчинення розбою. Наприклад, максимальним покаранням за розбій в основному складі у КК РФ позбавлення волі від трьох до восьми років, аналогічні положення закріплені у КК Молдови, КК РБ – від трьох до десяти років. Розбій у кваліфікованих та особливо кваліфікованих складах карається більш суворо. Максимальним основним покаранням є позбавлення волі на строк до п'ятнадцяти років (КК РФ та КК РБ), до двадцяти років (КК Молдови). Крім того додатковими покараннями виступають конфіскація майна (КК РФ та КК РБ), штраф від 400 до 5000 умовних одиниць залежно від тяжкості злочину (КК Молдови) [244, 232].

У державах *англо-американської правової сім'ї* покарання за розбій, який відноситься до тяжких злочинів проти власності суворе, та передбачає застосування не лише основного покарання (тюремне ув'язнення), але і додаткового (у виді штрафу, обмеження права займати певні посади тощо).

За КК Австралії основним покаранням за вчинення розбою є позбавлення волі на строк до п'ятнадцяти років (ст. 132.2). За вчинення кваліфікованого розбою – до двадцяти років позбавлення волі (ст. 132.3). З вчинення берглері у австралійському законі передбачена чітка санкція без встановлення верхньої та нижньої межі – позбавлення волі на строк тринадцять років (ст. 132.4). Берглері в його кваліфікованому складі карається позбавленням волі на строк сімнадцять років (ст. 132.5) [221, с. 187]. Даний документ не передбачає будь-яких додаткових (альтернативних) покарань за вчинення перелічених вище злочинів.

Покарання за розбій в *державах мусульманського права* є надзвичайно суворим, адже право засноване на шаріаті, візитною карткою якого є надзвичайна суворість та жорстокість. Розбій (як і крадіжка, грабіж, шахрайство) карається,

згідно Корану, відрубанням руки винному або винній за вчинене ними діяння. Мусульмани вважають таке покарання справедливим та співрозмірним вчиненому злочину.

Щодо покарання за розбій у *далекосхідних державах*, до прослідкувати якусь тенденцію щодо цього інституту кримінального права досить важко. Покарання за розбій у КК Китаю є одним з найсуворіших, зважаючи на кримінальне законодавство інших правових сімей, адже в деяких складах цього злочину передбачає довічне позбавлення волі. Так, покарання у КК Китаю залежить переважно від місця та способу вчинення злочину. Розбій (ст. 263) карається: в основному складі – позбавленням волі на строк від трьох до десяти років; в кваліфікованому та особливо кваліфікованому складі (КК Китаю не розмежовує дані склади суворістю покарання) – позбавленням волі на строк понад десять років або довічним позбавленням волі. Законодавець дозволяє використовувати й додаткові покарання – штраф, при цьому його сума законодавчо не встановлена і визначається з урахуванням обставин справи, та конфіскацію майна засудженого (всього або половини) [227, с. 33]. При цьому за розбій в основному складі як додаткове покарання може бути призначений лише штраф. Конфіскація майна застосовується до особи, яка вчинила розбій при кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) обставинах. Верхня межа санкції – позбавлення волі – не встановлена. Але вона передбачена у ст. 45 КК Китаю, де вказується, що покарання у виді позбавлення волі не можуть перевищувати 15 років. Що стосується смертної кари, то її виконання може бути відкладено на 2 роки, якщо за цей час засуджений став на шлях виправлення, то дане покарання відміняється на заміняється на більш м'яке (виключення становить вирок до смертної кари, винесений Верховним народним судом).

За КК Японії розбій як основний злочин (ст. 236) карається позбавленням волі з примусовою фізичною працею строком не менше п'яти років. Привілейований склад розбою карається позбавленням волі з примусовою фізичною працею не менше двох років (ст. 237). Що стосується кваліфікованого складу розбою, то санкція статті передбачає позбавлення волі з примусовою

фізичною працею не менше семи років, особливо кваліфікованого – довічне позбавлення волі або смертна кара (ст.ст. 240, 241). При цьому розбій, вчинений між родичами по прямій лінії, подружжям або родичами, що проживають разом не є караним (ст. 244). Замах на вчинення розбою, або незакінчений злочин також караються як закінчений злочин за відповідною статтею кримінального закону [243, с. 72].

Покаранням за розбій в його основному складі за КК Республіки Корея є каторжні роботи на строк не менше трьох років (ст. 333). Кваліфікований розбій карається каторжними роботами на строк не менше п'яти років, або довічними каторжними роботами (ст. 334). Особливо кваліфікований розбій (кваліфікована крадіжка згідно термінології корейського законодавця), передбачений ст. 335, карається аналогічно кваліфікованого складу цього ж злочину, хоча по логіці речей покарання має бути більш суворим. Найбільш караним є розбій в результаті якого настала смерть потерпілого, та розбій, поєднаний зі згвалтуванням – позбавлення волі на строк понад десять років або довічне позбавлення волі (ст.ст. 338, 339). Привілейований склад злочину карається каторжними роботами на строк не більше семи років. Кримінально караними є попередня змова про вчинення розбою та замах на його вчинення – застосовується кримінальне покарання аналогічне закінченому злочину (ст. 343). Якщо кримінально-правова норма передбачає застосування каторжних робіт – законодавець дозволяє органам правосуддя призначити додаткове покарання у виді тимчасового призупинення кваліфікації (ст. 345). Поняття “призупинення кваліфікації” дещо схоже з українським “позбавлення права обіймати певні посади”, але поряд з цим воно значно ширше та передбачає, що винний у вчиненні розбою тимчасово (на строк виконання основного покарання) позбавлений права бути посадовою особою; виборчого права (як пасивного, так і активного); ставати керівником, аудитором або управляючим юридичної особи; кваліфікації відносно діяльності на основі загального права, необхідні умови для якої прописані в законі (ст. 43) [231].

Підсумовуючи викладене щодо питання про покарання за розбій, ми повинні зазначити про важливу в науковому плані річ: аналіз санкцій кримінально-

правових норм більшості іноземних держав засвідчує, що покарання за розбій, порівняно з покаранням за грабіж (враховуючи особливості перекладу іноземної юридичної термінології), є або аналогічним, принаймні в основному складі (таке положення підтверджують норми КК РФ, КК РБ, КК Республіки Корея), або значно суворішими (наприклад, КК Франції, КК Японії, КК Польщі, КК Молдови). Все вказане черговий раз підтверджує висунуту нами раніше позицію про необхідність коригування санкцій у ст. 187 КК України.

Крім того, як було зазначено у даному підрозділі, серед додаткових покарань КК зарубіжних країн передбачають не лише конфіскацію майна, але й позбавлення права обіймати певні посади, політичних та громадянських прав, конфіскація знарядь і засобів вчинення злочину тощо.

Ми впевнені, що запровадження низки додаткових покарань за розбій (наприклад, позбавлення права обіймати певні посади, конфіскація знарядь та засобів вчинення злочину), а також вирішення питання про виокремлення в межах національного кримінального законодавства положень про заходи виправлення та безпеки [53], неодмінно сприятимуть покращенню кримінально-правової протидії розбоям в Україні.

Висновки до розділу 3

Враховуючи положення, викладені у розділі 3 дисертації, варто зробити наступні висновки:

1. Згідно зі ст. 187 КК України кваліфікуючими ознаками розбою виступають: 1) вчинення його за попередньою змовою групою осіб, або 2) особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм (ч. 2 ст. 187). Виникає чимало питань щодо визнання розбою вчиненим повторно. Повторність визначена в ч. 3 ст. 32 КК України. Також згідно п. 1 примітки до ст. 185 КК України у статтях 185, 186 та 189–191 повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який зі злочинів, передбачений цими статтями або ст. 187 і 262 КК України. При цьому, за певних міркувань законодавець

виокремив розбій (ст. 187 КК України), визначивши, що він вважається повторним, якщо вчинений особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм. Розбій не вважається вчиненим повторно, якщо йому передувало вимагання. Таке рішення, на нашу думку, законодавець обрав без огляду на можливість вчинення вимагання в поєднанні з насильством, що є небезпечним для життя або здоров'я потерпілої особи (ч. 3 ст. 189 КК України). Викладене дозволяє зробити припущення про можливість визнання розбою повторним після вчинення вимагання, що як видається, може бути обґрунтовано з позицій принципу справедливості, зміст якого в тексті КК України не конкретизовано.

В рамках питання про повторне вчинення розбою видається раціональним та гармонійним рішення законодавця включити в цей перелік бандитизм, зважаючи на суспільну небезпечність цього злочину, схожі з розбоем способи вчинення злочинів та мета – заволодіння чужим майном.

Також, на нашу думку, раціонально визнати вчинення розбою повторно особою, яка раніше вчинила один зі злочинів, передбачених ст.ст. 185, 186, 189–191, ч. 3 ст. 262 КК України (“...розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів...”), ч. 3 ст. 308 КК України (“...розбій з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів...”), ч. 3 ст. 312 КК України (“...розбій з метою викрадення прекурсорів...”), ч. 3 ст. 313 КК України (“...розбій з метою викрадення обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів...”), ч. 4 ст. 410 КК України (“...розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими та іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою...”), ч. 2 ст. 433 КК України (“...розбій, вчинюваний щодо населення в районі воєнних дій...”). Саме тому ми пропонуємо ч. 2 ст. 187 КК України доповнити наступною конструкцією: *“повторно, або особою, яка раніше вчинила бандитизм”*.

Особливо кваліфікуючими ознаками розбою запропоновано вважати розбій:

1) вчинений із застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані

як зброя (ч. 2 ст. 187 КК України); 2) з проникненням в житло, інше володіння, приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187 КК України); 3) спрямований на заволодіння майном в значних розмірах (ч. 3 ст. 187 КК України); 4) спрямований на заволодіння майном у великих розмірах (ч. 4 ст. 187 КК України) або 5) особливо великих розмірах (запропонована ч. 5 ст. 187 КК України); 6) організованою групою (запропонована ч. 5 ст. 185 КК України); 7) із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (запропонована ч. 5 ст. 187 КК України). Що стосується такої особливо кваліфікуючої ознаки, як розбій, поєднаний з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище, то вважаємо її існування цілком виправданим, до того вказані поняття досить чітко визначені низкою постанов. Під житлом потрібно розуміти приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинок, квартира, дача, номер у готелі тощо). До житла прирівнюються також ті його частини, в яких може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо). Поняття “інше приміщення” включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей або матеріальних цінностей (виробниче або службове приміщення підприємства, установи, організації, гараж, інша будівля господарського призначення, відокремлена від житлових будівель, тощо). Під сховищем слід розуміти певне місце чи територію, відведені для постійного чи тимчасового зберігання матеріальних цінностей, які мають засоби охорони від доступу до них сторонніх осіб (огорожа, наявність охоронця, сигналізація тощо), а також залізничні цистерни, контейнери, рефрижератори, подібні сховища тощо.

Відповідно до п. 3 примітки до ст. 185 КК України у *великих розмірах* визнається розбій, вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину. Згідно з п. 4 цієї ж примітки в *особливо великих розмірах* слід визнавати розбій, вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів

громадян на момент вчинення злочину. На нашу думку, не зовсім виправданим видається існування двох (суттєво відмінних) особливо кваліфікуючих ознак в одній частині кримінально-правової норми, яка передбачає за їх вчинення однакові межі покарання, тому ми пропонуємо визначити *ч. 4 ст. 187 КК України* наступним чином: *“розбій, спрямований на заволодіння майном у великих розмірах”*, *ч. 5 ст. 187 КК*: *“розбій, спрямований на заволодіння майном в особливо великих розмірах”*. Наступною особливо кваліфікуючою ознакою розбою є вчинення його організованою групою. Враховуючи положення *ч. 3 ст. 28 КК України* ознаками, що характеризують організовану групу, є: наявність групи з трьох і більше осіб; попередня зорганізованість, тобто домовленість про вчинення злочину і згуртованість учасників відбувається до його початку; стійкість; наявність єдиного плану, який має бути розробленим хоча б у загальних рисах і учасники групи погоджуються його виконувати; відповідний до цього плану розподіл функцій учасників групи; проінформованість всіх учасників групи щодо цього плану. Останньою кваліфікуючою ознакою є розбій, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень. Умисне тяжке тілесне ушкодження (визначене у *ст. 121 КК України*), тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент його заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менше як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя.

2. Порівняно з КК України, кримінальне законодавство іноземних держав зазначає більш широкий та деталізований перелік кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу розбою. Поряд з основними складами розбою КК зарубіжних країн вказує на привілейовані склади (наприклад, КК Болгарії, КК Латвійської Республіки, КК Австралії, КК Японії), але ми вважаємо, що така практика є не виправданою і призводить до штучного розширення кола діянь, які визнаються злочинами. Специфікою кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак розбою є те, що вони можуть визначатись в межах норми, де міститься основний склад розбою, бути поміщені до інших норм (де

передбачена кримінальна відповідальність за крадіжку або ж грабіж), взагалі не визначатися в кримінальному кодексі, але містити вказівки в інших законодавчих актах. Однак, іноземний законодавець досить виважено та обґрунтовано підходить до формулювання низки кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, зокрема: 1) чітко вказує на конструкцію “застосування зброї, або предметів, які можуть бути використані, як зброя, їх демонстрація” (переважна більшість аналізованих нами законів, зокрема, КК ФРН, КК Норвегії, КК Франції, КК Польщі, КК Іспанії, КК Швейцарії, КК РФ, КК Болгарії, КК Аргентини, кримінальні закони країн Прибалтики, Зведені Закони США, КК Австралії, КК Туреччини, КК Республіки Корея, КК Китаю тощо); 2) наголошує на смерті потерпілого – як особливо тяжкому наслідку, що впливає на кваліфікацію розбою та, відповідно, на міру призначеного покарання (наприклад, КК ФРН, КК Австрії, КК Франції, КК Японії); 3) окремі кримінальні закони вказують на спеціального потерпілого, який виступає кваліфікуючою ознакою розбою (КК Франції – розбій, щодо особи, яка перебуває у стані вагітності; КК Китаю – розбій матеріальних цінностей, які належать армії, службам оперативного реагування, пожежним та рятувальним службам, таким чином потерпілим виступає юридична особа – державний орган). Вважаємо, такий досвід позитивним, з огляду на тип країни та приналежність її до певної правової сім’ї, синхронізованими з потребами суспільства та кожної окремої особи у кримінально-правовій охороні. КК Латвії, до особливо кваліфікуючих ознак розбою відносить розбій пов’язаний з викраденням наркотичних, психотропних, сильнодіючих, отруйних або радіоактивних, та вибухонебезпечних речовин, вогнепальної зброї та боєприпасів, що на нашу думку, є не зовсім позитивним іноземним дослідом. Адже відносини власності – як родовий об’єкт розбою у такому випадку відходять на другий план. КК Латвійської Республіки не єдиний законодавчий акт, в якому відносини власності не закріплені як об’єкт розбою. У більшості далекосхідних держав розмір та важливість матеріальних збитків законодавчо не визначені, натомість законодавець відносить до родового об’єкту розбою життя та здоров’я особи.

3. *Покарання за розбій* згідно ст. 187 КК України є наступним: 1) за ч. 1 – позбавлення волі на строк від трьох до семи років; 2) за ч. 2 – позбавлення волі на строк від семи до десяти років із конфіскацією майна; 3) за ч. 3 – позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років із конфіскацією майна; 4) за ч. 4 – позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна. З огляду на вказане, очевидно, що покарання у виді позбавлення волі на певний строк мають досить широку амплітуду коливань (розбіжностей) між мінімальною та максимальною межею. Коливання між нижньою та верхньою межею покарання у виді позбавлення волі в ч. 1 ст. 187 КК України становить чотири роки, у ч. 2 ст. 187 КК України – три роки, у ч. 3 ст. 187 КК України – п'ять років, у ч. 4 ст. 187 КК України – сім років. При цьому, як свідчить на аналіз покарання за інші злочини проти власності (крадіжка, грабіж, вимагання), таких широких відмінностей за покарання у виді позбавлення волі не має жодна інша норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за корисливі посягання на власність. Ми переконані, що вказана ситуація не відповідає адекватній оцінці суспільної небезпеки, яку несе скоєний злочин та може призвести до зловживань у сфері правосуддя при призначенні покарання винній особі. З огляду на це, законодавцю варто було б скорегувати в бік зменшення розрив між нижньою і верхньою межами покарання у виді позбавлення волі у згаданих частинах ст. 187 КК України.

4. Мета та завдання *покарання* за вчинення розбою у кожній конкретній зарубіжній країні відрізняється по ряду чинників: тип правової сім'ї до якої вона належить, ставлення суспільства до різноманітних форм прояву кримінально-правової репресії; мети, принципів покарання та основних засад його призначення; системи та видів покарання; наявності підстав, які обтяжуються чи пом'якшують кримінальну відповідальність; наявності вагомих підстав для звільнення від застосування покарання та ін. Специфіка покарання за розбій в кримінальному законодавстві іноземних держав полягає в тому, що: 1) за цей злочин застосовується поряд з основним покаранням (таким у всіх випадках, без виключення, є тюремне ув'язнення чи позбавлення волі), додаткове – штраф,

конфіскація майна, конфіскація знарядь та засобів вчинення злочину; 2) суворість покарання за вчинення розбою (наприклад, тюремне ув'язнення на строк до 25 років, або довічне позбавлення волі); 3) особливості кримінального провадження між родичами, один з яких вчинив розбій щодо іншого; 4) кримінальній відповідальності підлягають лише фізичні особи; 5) кваліфіковані (особливо кваліфіковані) склади розбою караються більш суворо по відношенню до основних складів. Ми вважаємо прийнятною розгалужену систему додаткових покарань за вчинення розбою (наприклад, КК Франції), яка передбачає: 1) заборону користуватись політичними, цивільними та сімейними правами; 2) заборону займати публічну посаду або виконувати професійну чи громадську діяльність, при здійсненні чи у зв'язку зі здійсненням якої злочинне діяння було вчинено на строк не більше 5 років, або безстрокове (це залежить від кваліфікуючих обставин розбою); 3) заборону на придбання, зберігання та носіння зброї, на яку потребується дозвіл строк не більше 5 років; 4) конфіскацію речі, яка слугувала або могла бути призначена для вчинення злочинних дій, або речі, яка одержана внаслідок вчинення злочину, за виключенням предметів, що підлягають реституції; 5) заборону перебування в певному місці. Але вважаємо цю систему не прийнятною для українського законодавства, тому що вітчизняний законодавець виходить з інших принципів та засад визначення системи основних та додаткових покарань, і їх призначення. Негативним досвідом деяких країн є надзвичайно широкі амплітуди коливань кримінально-правових санкцій, наприклад КК Польщі, який передбачає позбавлення волі на строк від двох до дванадцяти років за вчинення розбою в його основному складі. Також, на нашу, думку, не зовсім вдалою виступає конструкція санкції кримінально-правової норми – “покарання у виді позбавлення волі на строк не менший трьох років”, при чому верхня межа санкції не встановлена (наприклад, КК ФРН). У ряді країн навпаки – не встановлена нижня межа санкції, натомість верхня визначена чітко – позбавлення волі на строк не більше дев'яти років (КК Голландії).

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації представлене теоретико-прикладне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягало в комплексному багаторівневому порівняльно-правовому дослідженні кримінальної відповідальності за розбій в Україні та іноземних державах, а також вироблення на отриманій основі напрямів удосконалення норм чинного законодавства, об'єднання та приведення до єдиного знаменника теоретичних положень, які містять елементи наукової новизни та мають практичну значущість. Виходячи з поставленої мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, зроблені наступні висновки:

1. Визначення теоретичних і методологічних передумов здійснення порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій спрямовують подальший вектор роботи та полягають в наступному: знання стану, сутності та меж наукових розробок у сфері злочинів проти власності, а саме – кримінальної відповідальності за розбій; правильне формулювання завдань дослідження, вирішення яких представлено у пропозиціях до удосконалення чинного законодавства; наявність у автора дисертації об'єктивного бачення досліджуваних ним питань, їх взаємозв'язок із положеннями суміжних галузей права, а також ретельне обрання методів наукового пізнання дійсності, ключовим з яких в даному дослідженні є порівняльно-правовий. У контексті роботи автор орієнтувався на чотири типи правових сімей – романо-германську (континентальну), англо-саксонську (загального права), мусульманську та далекосхідну. Під час вивчення встановлено загальні риси кримінальної відповідальності за розбій за кордоном – в більшості держав розбій відноситься до групи злочинів проти власності, який вчиняється з використанням насильства, небезпечного для життя та здоров'я потерпілого та з корисливих мотивів. При цьому, поряд з відносинами власності, він може посягати на різні об'єкти кримінально-правової охорони (недоторканість житла, статеву недоторканість особи, громадський порядок

тощо). До того ж дані, які автор отримав в результаті анкетування (92,5 % респондентів) підтверджують важливість вивчення іноземного досвіду щодо кримінальної відповідальності за розбій (як позитивного, так і негативного).

2. Аналіз історичних документів, які передбачали відповідальність за вчинення розбою засвідчив про далеке минуле цього злочину, хоча саме поняття “розбій” виникло приблизно у X ст., через що запропонований дисертантом історичний відлік розпочинається саме з цієї дати. Окреслено наступні умовні періоди розвитку кримінальної відповідальності за розбій: 1) становлення кримінальної відповідальності за розбій та віднесення його до злочинів проти власності (911 р. – I пол. XVI ст.); 2) нормативного вдосконалення кримінальної відповідальності за розбій (II пол. XVI ст. – 1917 р.); 3) деталізації норм кримінальної відповідальності за розбій (1917 – 1990 рр.); 4) сучасний період розвитку кримінальної відповідальності за розбій (1990 р. – наш час). Для періодизації історичного розвитку дисертантом був обраний критерій законодавчого закріплення поняття “розбій”, адже констатувати певні факти дозволяє лише вивчення та всебічний аналіз офіційних письмових джерел інформації, якими є історичні правничі документи. В цілому вся історія розвитку відповідальності за розбій – це прогресивний та результативний шлях від розбою, як злочину проти особи, суміжного з вбивством, до розбою як одного з найнебезпечніших злочинів проти власності, який посягає на відносини власності. На сучасному етапі розвитку Української держави існує низка проектів законів щодо внесення змін до ст. 187 КК України, які поки що перебувають на стадії обговорення та доопрацювання законодавчим органом України.

Щодо світового розвитку кримінальної відповідальності за розбій, то спочатку він був споріднений з крадіжкою та не відмежовувався від неї (П’ятикнижжя Мойсея), а вже у Вавилонській державі широко трактувався в законах царя Хаммурапі, які ефективно застосовувались на практиці. У становленні розбою як злочину проти власності значний крок вперед зробили юристи римського права (Закони XII таблиць), в якому спостерігається

диференціація кримінальної відповідальності залежно від суб'єкта злочину – неповнолітня особа чи повнолітня. Подальший розвиток норм про кримінальну відповідальність за розбій відбувався під впливом національних культур, політичних подій у державах тощо.

3. Сучасний стан кримінально-правових норм, які передбачають кримінальну відповідальність за розбій в Україні, потребує ретельного вивчення, аналізу та вироблення пропозицій, які містять наукову новизну та практичну значущість. Використання порівняльно-правового методу дозволило дисертанту зробити висновки про те, що за кордоном розбій розглядають як один з видів викрадення, поряд з крадіжкою та грабежем. У законодавстві країн-репрезентантів різних правових сімей існує різноманіття термінів, якими позначають розбій: кваліфікована крадіжка (КК Франції), крадіжка (КК Іспанії), грабіж (КК Болгарії, Данії, Тунісу), пограбування (КК Норвегії, Китаю), тяжкий грабіж (КК Швеції), робері, берглері (кримінальні закони США, Великої Британії, Австралії) тощо. Враховуючи такі понятійно-категоріальні особливості законодавств, кожне з яких зазнало релігійного та політичного впливу, набуло національного колориту, автору вдалось здійснити кримінально-правову характеристику складу розбою в порівняльному аспекті.

4. В контексті розгляду загальних питань кримінальної відповідальності за розбій в Україні та за кордоном проведено повне та всебічне дослідження об'єктивних і суб'єктивних ознак складу вказаного злочину. В результаті чого автором: 1) уточнено родовий та безпосередній об'єкт розбою за кримінальним правом України; 2) звернена увагу на предмет злочину, який суди (судді) часто плутають з об'єктом (58,4 % випадків у проаналізованих кримінальних провадженнях/справах); 3) об'єктивно, в контексті злочинів проти власності, оцінено конструкцію “особа, яка його зазнала (нападу)” (ч. 1 ст. 187 КК України), та запропоновано замінити її терміном “потерпілий”, щоб гармонізувати всі положення розділу VI Особливої частини КК України, крім цього, про таку необхідність свідчить також і позитивний іноземний досвід (більшість країн ЄС, Туреччина); 4) встановлено, що іноземний законодавець

подекуди не дає чіткого визначення розбою (зокрема, Франція, Іспанія, Велика Британія, Іран), що негативно позначається на практичному застосуванні кримінальних законів. Наголошено, що оптимальним віком кримінальної відповідальності за розбій є досягнення особою 14-ти років. Поряд з цим відмічені позитивні риси вітчизняного КК, зокрема конкретизовано у ч. 1 ст. 187 КК України мету вчинення розбою – заволодіння майном, з якої опосередковано випливає й корисливий мотив вчинення цього злочину. Також, ураховуючи позитивний іноземний досвід, автором запропоновано: у ч. 2 ст. 187 КК України конструкцію “розбій, вчинений особою, яка раніше вчинила розбій” замінити конструкцією “розбій, вчинений повторно”; доповнити перелік кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак розбою (ч.ч. 2, 3, 4 ст. 187 КК України) наступними: розбій, вчинений із застосуванням зброї, або предметів, які можуть бути використані як зброя (ч. 2); розбій, поєднаний із проникненням в інше володіння особи, або спрямований на заволодіння майном у значних розмірах (ч. 3); запровадити ч. 5 ст. 187 КК України відповідного змісту.

5. Детально розглянуто наступні критерії відмінності розбою від крадіжки, зокрема: а) ступінь тяжкості злочинів; б) наявність чи відсутність додаткових об’єктів злочинів; в) спосіб вчинення злочинів; г) момент закінчення злочинів; г) законодавче закріплення мети вчинення злочинів; д) місце розташування та зміст кваліфікуючих (особливо) кваліфікуючих ознак злочинів; е) види та межі покарань. Поряд з цим визначено критерії схожості цих злочинів, зокрема: а) родовий і безпосередній об’єкти злочинів; б) предмет злочинів; в) суб’єкт злочинів. Водночас у деяких випадках можливі виключення з вказаних критеріїв.

6. Обґрунтовано встановити більш суворе покарання за розбій в основному складі (зокрема, доведено, що за кордоном значно суворіші санкції, які справляють належний превентивний вплив), а також запропоновано зменшити широту амплітуди коливань між нижніми та верхніми межами санкцій, які передбачені ч.ч. 3, 4 ст. 187 КК України, та розроблено санкцію до пропонованої автором ч. 5 ст. 187 КК України.

7. Запропоновано:

а) викласти ст. 187 КК України у такій редакції (з такими змінами погоджується 89,9 % опитаних респондентів):

а) *“Стаття 187. Розбій*

1. Напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (розбій) –

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років.

2. Розбій, вчинений за попередньою змовою групою осіб, або повторно, або особою, яка раніше вчинила бандитизм, або із застосуванням зброї, або предметів, які можуть бути використані як зброя, –

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років із конфіскацією майна.

3. Розбій, поєднаний із проникненням у житло, інше володіння, приміщення чи сховище, або спрямований на заволодіння майном у значних розмірах, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до тринадцяти років із конфіскацією майна.

4. Розбій, спрямований на заволодіння майном у великих розмірах, –

карається позбавленням волі на строк від дев'яти до чотирнадцяти років із конфіскацією майна.

5. Розбій, спрямований на заволодіння майном в особливо великих розмірах або вчинений організованою групою, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна”;

б) викласти п. 1 примітки до ст. 185 КК України у такій редакції:

“У статтях 185, 186, 187 та 189–191 повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який зі злочинів, передбачених цими статтями або статтями 262, 289, 308, 312, 313, 410, 433 цього Кодексу”;

в) виключити п. 2 примітки до ст. 289 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Александров Ю. В., Антипов В. І. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. 5-те вид., переробл. та допов. Київ, 2009. 408 с.
2. Александров Ю. В., Дуров О. О., Клименко В. А. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. Київ, 2004. 656 с.
3. Алексеев С. С. Право на пороге нового тысячелетия: некоторые тенденции мирового правового развития. Москва, 2000. 256 с.
4. Антонюк Н. Родовий об'єкт злочинів проти власності: дискусійні питання. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. Матеріали XIII регіональної науково-практичної конференції. Львів, 2007. С. 432-435.
5. Артемов В. Шариат – общая характеристика и классификация преступлений. *Законность*. 1997. № 10. С. 37–38.
6. Архів Богунського районного суду м. Житомира. Справа № 295/9583/2014-к.
7. Архів Богунського районного суду м. Житомира. Справа № 295/8217/16-к.
8. Архів Вінницького міського суду Вінницької області. Справа № 127/26484/2013.
9. Архів Деснянського районного суду м. Києва. Справа № 1-619/07р.
10. Архів Дніпровського районного суду м. Києва. Справа № 1-370/2007 р.
11. Архів Дніпровського районного суду м. Києва. Справа № 11-746/2007 р.
12. Архів Індустріального районного суду м. Дніпропетровська. Справа № 12013040660003515.
13. Архів Кагарлицького районного суду Київської області. Справа № 1-24/2011.
14. Архів Макарівського районного суду Київської області. Справа № 1016/2236/2012.

15. Архів Макарівського районного суду Київської області. Справа № 1016/2513/2012.
16. Ахиладжиева И. С. Уголовное право: история и современность. Вопросы Общей части: Учебное пособие. Саратов, 2001. 195 с.
17. Ахметшин Х. М. Современное уголовное право КНР. Москва, 2000. 430 с.
18. Баруцка-Арцтова М. Методологические проблемы сравнительных исследований в правовых и иных общественных науках. Москва, 1978. 240 с.
19. Барченков Д. В. Разбой: уголовно-правовая характеристика и криминологические аспекты: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Рязань, 2002. 18 с.
20. Батиргареева В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2002. 18 с.
21. Баулін Ю. В., Борисов В. І. Кримінальне право України: загальна частина: підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків, 2010. 456 с.
22. Беккария Ч. О. О преступлениях и наказаниях / сост. и предисл. В. С. Овчинского. Москва, 2004. 184 с.
23. Белогриць-Котляревський Л. С. Особые виды воровства-кражи по русскому праву. Киев, 1883. 231 с.
24. Бехруз Х. Вступ до порівняльного правознавства: навч. посібник. Одеса. 2002. 328 с.
25. Бійців А. І. Злочини проти власності. Санкт-Петербург, 2002. 790 с.
26. Бойцова Л. В., Бойцова В. В. Будущее сравнительного права: возможности двадцать первого века. *Юрид. мир*. 2002. № 4. С. 17–25.
27. Борзенков Г. М. Злочини проти власності. *Людина і закон*. 1998. № 7. С. 27–29.
28. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ. 2014. 672 с.

29. Брайнін Я. М. Основні питання загального вчення про склад злочину. Київ, 1964. 290 с.
30. Братасюк М. Ціннісний підхід до права в контексті сучасної правничої методології. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 3–7.
31. Бурдін В. Проблеми визначення кримінально-значимої періодизації віку особи. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2002. Вип. 37. С. 417–423.
32. Ведерникова О. Н. Современные уголовно-правовые системы: типы, модели, характеристика. *Государство и право*. 2004. № 1. С. 68–76.
33. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с.
34. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник / МОН України Академія адвокатури України. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ, 2012. 319 с.
35. Вереша Р. В. Нормативне визначення вини та перспективи вдосконалення інституту вини в кримінальному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 4. С. 98–103.
36. Взаимодействие международного и сравнительного уголовного права: учеб. пособ. / научн. ред. проф. Н. Ф. Кузнецова; отв. ред. проф. В. С. Комиссаров. Москва. 2009. 288 с.
37. Винокуров В. Н. Объект преступления: теория, законодательство, практика: монография. Москва, 2010. 224 с.
38. Владимиров В. А. Кваліфікація викрадень особистого майна. Москва, 1974. 365 с.
39. Владимирский-Буданов М. Ф. Хрестоматия по истории русского права. 4-е изд. Киев, 1901. 262 с.
40. Владимирський-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права. Ростов н/Д., 1964. 184 с.
41. Волков Б. С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование). Казань, 1982. 152 с.

42. Волков Б. С. Проблема воли и уголовная ответственность. Казань, 1965. 152 с.
43. Воробей П. А. Завдання і дія кримінального закону. Київ, 1997. 156 с.
44. Вьюнов В. М. Разбой: уголовно-правовая характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2003. 20 с.
45. Вьюнов В. М. Становление состава разбоя в российском уголовном праве. *Сибирский Юридический Вестник*. 2002. № 3. С. 47–51.
46. Гагарін М. В. Кваліфікація деяких злочинів проти соціалістичної і особистої власності. Москва, 1973. 260 с.
47. Гаухман Л. Д. Кваліфікація розбою. *Радянська юстиція*. 1976. № 1. С. 20.
48. Гаухман Л. Д. Насилие как способ совершения преступления. Москва, 1974. 101 с.
49. Гаухман Л. Д. Радянське кримінальне право. Особлива частина. Москва, 1988. 720 с.
50. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політико-правові системи світу: навч. посібник. Київ, 2006. 668 с.
51. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. 5-те вид., перероб. і допов. Київ, 2005. 768 с.
52. Головкін М. Б. Системний підхід до поняття тяжкої корисливо насильницької злочинності. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць*. Харків, 2007. Вип. 14. С. 29–47.
53. Горбачова І. М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2008. 20 с.
54. Горішний О. О. Кваліфікуючі ознаки складу розбою. *Науковий вістник Дніпропетровського університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ, 2010. № 1. 142–147 с.
55. Горішний О. О. Кримінально-правова характеристика розбою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.

56. Горішний О. О. Об'єкт та предмет розбою. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ, 2010. № 1. С. 179–185.
57. Горішний О. О. Об'єктивна сторона розбою: теорія і реальність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ, 2009. № 2 (43). С. 140–146.
58. Гришко О. М. Віктимологічна характеристика осіб похилого віку як жертв корисливих злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 250–255.
59. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 1. Київ, 1913. 648 с.
60. Гугучия М. Б. Ответственность за разбой по советскому праву. Сухум, 1958. 151 с.
61. Давид Р. К. Жоффре-Спинози Основные правовые системы современности / пер. с фр. В. А. Туманова. Москва, 1999. 400 с.
62. Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж, 1974. 165 с.
63. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Москва. 1995. 784 с.
64. Данилович И. Н. О Литовских летописях. *Журнал Министерства Народного Просвещения*. 1840. Ноябрь. С. 114.
65. Дані Генеральної прокуратури України. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 01.02.2017).
66. Дані Міністерства внутрішніх справ України. URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/166_Stan_ta_struktura_zlochinnosti_v_Ukraini_2007_2008_rr.htm (дата звернення: 10.03.2015).
67. Джавадов Ф. М. Оглы. Квалификация насильственных преступлений, совершенных с применением оружия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1985. 21 с.
68. Діденко В. П. Історія кримінального права України: монографія. Київ, 2009. 163 с.

69. Дітріх О. І. Насильство у складах корисливих посягань на власність за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2009. 207 с.
70. Дурманов Н. Д. Понятие преступления. Москва, 1948. 316 с.
71. Дячкін О. П. Кримінально-правова охорона об'єктів електроенергетики та зв'язку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2009. 218 с.
72. Елисеев С. А. Преступления против собственности по Уголовному Уложению 1903 г. Сибирский Юридический Вестник. 2001. № 4. С. 84–88.
73. Емельянов В. П. Понятие объекта преступлений в уголовно-правовой науке. *Право і безпека*. 2002. № 4. С. 7–11.
74. Емельянов В. П. Терроризм – как явление и состав преступления. Харьков, 1999. 120 с.
75. Закони Ману.
URL: <http://www.philosophy.ru/library/asiatica/indica/samhita/manu/rus.html> (дата звернення: 24.06.2014).
76. Зателепин О. К вопросу о понятии объекта преступления в уголовном праве. *Уголовное право*. 2003. № 1. С. 29–31
77. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підручник. Київ, 2005. 368 с.
78. Игнатова М. А. Уголовное право Италии: основные институты: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва. 2002. 24 с.
79. Исаев М. М. Имущественные преступления. Москва, 1948. 40 с.
80. Іванов В. М. Історія держави і права України: підручник. Київ, 2007. 549 с.
81. Іванцова Н. Розбій – насильницьке викрадення чужого майна. *Кримінальне право*. 2003. № 2. С. 35.
82. Історія держави і права України. У 2-х томах: підручник для студ. юрид. спец. ВНЗ / наук. ред. В. Я. Тацій, А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко. Київ, 2003. Т. 1. 653с.

83. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підручник. Київ, 2005. 368 с.
84. Каракетов Ю. М. Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с разбоем (по материалам Узбекской ССР) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ташкент, 1980. 28 с.
85. Кардава А. Н. Відповідальність за розбій за радянським кримінальним правом. М., 1976. 56 с.
86. Карп'юк М. В. Насильницькі злочини проти власності за кримінальним правом України та Республіки Польща: порівняльний аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2016. 267 с.
87. Касьян В. І. Філософія: навч. посіб. 6-те вид., стер. Київ, 2010. 347 с.
88. Ківалов С., Музиченко П. Статути Великого князівства Литовського. Т. 3, кн. 1: У 3 т. Статути Великого князівства Литовського 1588 року. Одеса, 2004. 666 с.
89. Кісілюк Е. М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917–1921 рр.): монографія. Київ, 2011. 231 с.
90. Клепицкий И. А. Собственность и имущество в уголовном праве. *Государство и право*. 1997. № 5. С. 74–83.
91. Ключко А. М. Розбійні напади на банківські установи: криминологічна характеристика та запобігання: монографія. Суми, 2014. 253 с.
92. Кодекс законів царя Хаммурапи. Материал по истории государства и права. Москва, 1967. 44 с.
93. Козочкин И. Д. Современное состояние и проблемы уголовного права США: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2008. 40 с.
94. Комиссаров В. С. Понятие бандитизма в уголовном праве. *Вестник Московского ун-та*. Серия II. Право, 1994. № 4. С. 47.
95. Копотун І. М. Виконання покарань: збірник нормативно-правових актів. Київ, 2013. 400 с.

96. Копотун І. М. Злочинність неповнолітніх. *Правовий захист людини і громадянина в Україні*: матеріали всеукраїнської науко-практичної конференції, 24 листопада 2011 року. Київ, 2011. С. 4–6.
97. Копотун І. М. Злочинність неповнолітніх як об'єкт кримінологічного дослідження. *Боротьба з правопорушеннями у молодіжному середовищі: вітчизняний та міжнародний досвід*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2 червня 2010 року. Донецьк, 2010. С. 85–86.
98. Корецький Д. М. Кваліфікаційні ознаки та види збройних злочинів. *Кримінальне право*. 2001. № 4. С. 37–40
99. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: навч. посіб. Видання 3-тє, доп. і пероб. Київ, 2007. 592 с.
100. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину: лекція. Київ, 1997. 112 с.
101. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину: монографія. Донецьк, 2005. 252 с.
102. Коробов П. П. Розбій як типова форма розкрадання. *Кримінальне право*. 2006. № 1. С. 36
103. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу: монографія. Київ, 2008. 352 с.
104. Крашенинникова Н. История государства и права зарубежных стран. Москва, 1998. 480 с. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/istrp/index.php (дата обращения: 24.06.2014).
105. Кривошеин П. К. Преступление. Историческое исследование. Киев, 1993. 72 с.
106. Кригер Г. Л. Відповідальність за розбій. Москва, 1968. 46 с.
107. Кригер Г. А. Квалификация хищений социалистического имущества. 2-е изд., испр. и доп. Москва, 1974. 176 с.
108. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-тє вид., переробл. та допов. Київ. 2009. 744 с.

109. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів ВНЗ / МОН України / наук. ред. В. В. Сташис, В. П. Тацій. вид. 4-те перерод. і доповн. Харків, 2010. 455 с.

110. Кримінальний кодекс Голландії / наук. ред. докт. юрид. наук, заслужений діяч науки РФ, проф. Б.В. Волженкін, пер. з анг. І. В. Миронової. 2-ге вид. СПб.: Юридичний центр Прем, 2001. 510 с.

111. Кримінальний кодекс України: проект / Підготовлений за завданням Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку і законності авторським колективом на чолі з професором В. М. Смітінком; внесений народним депутатом О.Б. Маяковським на розгляд Верховної Ради в першому читанні. *Іменем Закону*. 16 травня 1997. № 20 (4946). 6 с.

112. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III. Дата оновлення: 04.08.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.08.2017).

113. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. Дата оновлення: 03.08.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 04.08.2017).

114. Крылова Н. Е., Серебренникова А.В. Уголовное право современных зарубежных стран (Ангия, США, Франция, Германия): учебное пособие. Москва, 1997. 312 с.

115. Кудін С. Поняття “поток і пограбування” у кримінальному праві України XI – першої половини XVII ст.: історично-правовий аналіз. *Право України*. 2003. № 6. С. 133–134.

116. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за крадіжки: монографія. Київ. 2005. 158 с.

117. Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1: учение о преступлении / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. Москва, 2002. 696 с.

118. Кудрявцев В. Н. О соотношении предмета и объекта преступления по советскому уголовному праву. *Тр. ВЮА*. 1951. Вып. 10. С. 24–28.

119. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. Москва, 1960. 410 с.
120. Кузнецова Н. Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. Москва, 1958. 356 с.
121. Лебедев А. Н. Об объекте и объективной стороне разбоя. В кн. Ученые записки Пермского государственного университета № 333. Пермь, 1975. С. 209–223.
122. Лейленд П. Кримінальне право: злочин, покарання, судочинство (Англ. підхід); пер. з англ. П. Таращук. Київ. 1996. 207 с.
123. Ливанцев К. Е. История средневекового государства и права. Санкт-Петербург, 2000. 327 с. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/livan/10.php (дата обращения: 26.04.2014).
124. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): монографія. Київ, 2006. 573 с.
125. Лукашук И. И. Международное уголовное право: учебник для юридических факультетов и вузов. Москва, 1999. 287 с.
126. Лунеев В. В. Юридическая статистика: учебник / Ин-т госуд. и права НАН. Москва, 2000. 399 с.
127. Любченко Д. Поняття розбою у кримінальному праві України другої половини XVII–XVIII ст.: історично-правовий аналіз. *Право України*. 2005. № 1. С. 119–121.
128. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. Київ, 2007. 624 с.
129. Маликов Б. Наказание – основная форма реализации уголовной ответственности. *Уголовное право*. 2003. № 3. С. 39–40.
130. Марголин А. Д. Из области уголовного права. Киев, 1907. 198 с.
131. Марченко М. Н. Понятие сравнительного права (сравнительного правоведения). *Вестн. Моск. гос. ун-та*. Сер. 11. Право. 1999. № 1. С. 44–53.

132. Марченко М. Н. Сравнительное правоведение. Общая часть: учебник для юрид. вузов. Москва, 2001. 560 с.
133. Матвійчук В. К., Воробей П. А. Суб'єкт злочину: логіко-правове дослідження. Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності співробітників ОВС. Київ, 1995. С. 74–77.
134. Матишевський П. С. Кримінальне право України: Загальна частина: підруч. для студ. юрид. вузів і фак. Київ. 2001. 352 с.
135. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления. Київ, 1996. 238 с.
136. Мелешко Н. П. Уголовно-правовые системы России и зарубежных стран (криминологические проблемы сравнительного правоведения, теории, законодательная и правоприменительная практика). Москва, 2003. 304 с.
137. Михайлов М. П. Уголовная ответственность за кражу личного имущества и разбой (по советскому праву). Москва, 1958. 155 с.
138. Минская В. Преступления против собственности. Проблемы и перспективы законодательного регулирования. *Российская юстиция*. 1996. № 3. С. 12–20.
139. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: Є. М. Моїсєєв, Ю. І. Римаренко, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ. 2007. Т. IV. Кримінально-правові, криминологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. 968 с.
140. Модельный Уголовный кодекс: рекомендательный законодательный акт для Содружества Независимых Государств: принят на седьмом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств – участников Содружества Независимых Государств (постановление № 7–5 от 17 февраля 1996 года). URL: <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/ihl-nat-3.htm> (дата обращения: 01.04.2017).
141. Мохаммед А. М. Байдусі. Кримінальна відповідальність за шахрайство за законодавством Єгипту, Йорданії, України (порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2007. 182 с.

142. Мохаммед Азіз Шокрі. Основи держави та права. Дамаск, 1992. 217 с.
143. Мохаммед Ахмед Альмашхадані. Коментар кримінального права: Особлива частина. Амман, 2001. 404 с.
144. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: монографія. Київ, 2011. 191 с.
145. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ, 2015. 1063 с.
146. Неволін К. Енциклопедія законодавства. Т. 1, 2. Москва, 1997. 620 с.
147. Неклюдов Н. А. Руководство к особенной части русского уголовного права. Т. 2 Преступления и проступки против собственности. Москва, 1876. 725 с.
148. Нерсесянц В. С. Право и закон. Из истории правовых учений. Москва, 1983. 366 с.
149. Никифоров Б. С. Объект преступления для определения меры наказания по советскому уголовному праву. *Тр. ВЮ.*, 1949. Вып. 10. С. 50–53.
150. Никифоров Б. С. Современное американское уголовное право. Москва. 1990. 256 с.
151. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления: методологические аспекты: монография. Москва, 2001. 160 с.
152. Общая теория права и государства: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 1996. 472 с.
153. Орловская Н. А. Уголовно-правовые санкции: проблемы определения, классификации и функционального анализа: монография. Одесса. 2010. 296 с.
154. Падох Я. Ідеї гуманності і демократизму в карному праві Княжої України. *Науковий Збірник Українського Вільного Університету*. Мюнхен, 1948. 520 с.
155. Паламарчук К. В. Актуальність наукових пошуків щодо кримінальної відповідальності за розбій в розрізі кримінального законодавства України та інших країн світу. *Імперативи розвитку юридичної та безпекової*

науки: матеріали науково-практичної конференції, 20 грудня 2011 року. Київ, 2011. № 12. С. 103–105.

156. Паламарчук К.В. Генезис кримінальної відповідальності за розбій. *Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 10 квітня 2012 року. Тернопіль, 2012. С. 68–70.

157. Паламарчук К. В. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу розбою за КК України: проблемні питання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 177–179.

158. Паламарчук К. В. Кримінальна відповідальність за розбій: історичний аспект. *Науковий вісник НАВС*. 2012. № 3 (82). С. 223–230.

159. Паламарчук К. В. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за розбій. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*. 2015. № 6 (9). С. 63–76.

160. Паламарчук К. В. Об'єкт розбою за Кримінальним кодексом України та законодавством Європейського Союзу. *Актуальні проблеми кримінального права*: матеріали VI міжвузівської науково-теоретичної конференції, 20 листопада 2015 року. Київ, 2015. С. 222–224.

161. Паламарчук К. В. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки розбою за кримінальним правом України та іноземних держав. *Актуальні питання кримінологічної політики в Україні*: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, 25 квітня 2012 року. С. 166–169.

162. Паламарчук К. В. Объективные признаки разбоя: сравнительно-правовое исследование. *Legea si viata*. 2014. № 5/3 (269). С. 59–63.

163. Паламарчук К.В. Перспективні напрямки удосконалення кримінальної відповідальності за розбій. *Протиправна поведінка: погляд крізь призму юридичної науки*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 лютого 2012 року. Ніжин, 2012. С. 124–126.

164. Паламарчук К. В. Покарання за вчинення розбою за кримінальним правом України та іноземних держав: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 248–252.

165. Паламарчук К. В. Призначення покарання за вчинення розбою за Кримінальним законодавством України. *Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії*: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції, 23 червня 2017 року. Київ, 2017. С. 297–299.

166. Паламарчук К. В. Теоретичні та методологічні засади порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій. *Митна справа*. 2012. № 6. С. 114–123.

167. Паламарчук К. В. Удосконалення деяких положень ст. 187 КК України. *Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні*: матеріали підсумкової науково-практичної конференції, 9 квітня 2016 року. Київ, 2016. С. 124–127.

168. Паламарчук К. В. Щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за розбій за кримінальним законодавством України. *Правові дослідження молоді – майбутнє України*: загальноакадемічна підсумкова конференція, 18 травня 2012 року. Київ, 2012. С. 74–76.

169. Памятники римского права: Законы 12 таблиц. Институции Гая. Дигерсты Юстиниана. М., 1997. С. 7–14.

170. Панов Н. И. Основные проблемы способа совершенствования преступления в советском уголовном праве: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Харьков, 1987. 510 с.

171. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харьков, 1982. 243 с.

172. Пасічник М. С. Історія України: державні процеси, розвиток культури та політичні перспективи. 2-ге вид., стереотип. Київ, 2006. 735 с.

173. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики от 01.05.2015 г. Дата обновления: 30.06.2017. URL:

http://www.riigikantselei.ee/arhiiv/rto/pae/2005/pae_nr17_06-12-2005.pdf (дата обращения: 01.08.2017).

174. Петрова Л. В. Нариси з філософії права. Харків, 1995. 177 с.
175. Пинаев А. А. Уголовно правовая борьба с хищениями. Харків, 1975. 189 с.
176. Пионтковский А. А. Преступления в области природных богатств. Курс советского уголовного права. Москва, 1971. С. 22.
177. Пионтковский А. А. Уголовное право РСФСР: Общая часть. Москва, 1925. С. 129–130
178. Піджаренко О. М. Зброя і ми. Київ, 1998. 222 с.
179. Плец М.М. Шантаж. *Журнал Министерства юстиции*. СПб., 1905. № 6. С. 195–207.
180. Полянский Н. Н. Уголовное право и уголовный суд Англии. 2-е изд., испр. и доп. Москва. 1969. 400 с.
181. Полячек Ф. Состав преступления по чехословацькому уголовному праву. Москва, 1960. 105 с.
182. Попелюшко В. О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти): монографія. Острог, 2001. 195 с.
183. Популярна юридична енциклопедія / В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. Київ, 2002. 528 с.
184. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник / отв. ред. д.ю.н., проф. А. Я. Сухарев. 2-е изд., изм. и доп. Москва. 2001. 840 с.
185. Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии: Общая часть уголовного права / Власова И. С., Кузнецова Н. Ф. Москва, 1991. 287 с.
186. Присяжнюк Т. І. Інститут потерпілого у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2006. 213 с.
187. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477–IV. Дата оновлення:

10.04.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3477-15> (дата звернення: 12.04.2012).

188. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 13. Дата оновлення: 01.05.2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05> (дата звернення: 15.05.2014).

189. Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009. № 10. *Вісн. Верхов. Суду України*. 2009. № 12. С. 9–16.

190. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. Дата оновлення: 10.05.2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 15.05.2014).

191. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного суду України від 04.06.2010 р. № 7. Дата оновлення: 01.02.2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0007700-10> (дата звернення: 05.02.2015).

192. Проект Закону України від 02.12.2014 р. № 1189 “Про внесення змін до статті 187 Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за вчинення розбійних нападів)”. Дата оновлення: 02.12.2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3 (дата звернення: 01.08.2016).

193. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: Закон України від 15 квітня 2008 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2008. № 24. ст. 236.

194. Прохоров Л. А., Прохорова М. Л. Уголовное право: учебник. Москва, 1999. 480 с.

195. Романків А. Н. Застосування зброї або предметів, використовуваних як зброї як кваліфікуючу ознаку розбою. *Кримінальне право*. 2002. № 1. С. 41.
196. Российское законодательство X–XX веков: в 9 т. – Т. 1. Законодательство Древней Руси / наук ред. О. И. Чистякова. Москва, 1984. 432 с.
197. Российское законодательство X–XX веков: в 9 т. Т. 3. Акты Земских соборов / под общ. ред. О. И. Чистякова. Москва, 1985. 512 с.
198. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва, 1973. 424 с.
199. Розенберг Д. Н. О понятии имущественных преступлений в советском уголовном праве (объект и предмет посягательства). Учение записки. Харьков, 1943. С. 74.
200. Розенко В. І., Матвійчук В. К. Суб'єкт злочину: лекція з курсу кримінального права України. Київ, 1994. 36 с.
201. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ, 2007. 594 с.
202. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки : дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 616 с.
203. Савчук С. В. Юридична соціологія: предмет та місце в системі юридичних наук: монографія. Чернівці, 2003. 238 с.
204. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение и юридическая география мира. Москва, 1993. С. 10–15.
205. Саидов А. Х. Типология и классификация правовых систем современности. Правоведения, 1985. № 2. С. 52–56.
206. Свод законов “Тайхорё” 702-718 гг. АН СССР Ин-т востоковедения / вступ. ст., перевод с древне японского и комментарии К. А. Попова. Москва, 1985. 368 с.
207. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти: монографія. Київ, 2002. 325 с.

208. Сенаторов В. М. Потерпілий від злочину в кримінальному праві: монографія / за ред. В. І. Борисова. Харків, 2006. 205 с.
209. Серебренникова А. В. Уголовно-правовая охрана прав человека и гражданина на неприкосновенность жилища по УК Российской Федерации и УК Германии. *Вестник Московского университета*. Серия 11 “Право”, 2003. № 3. С. 52–74.
210. Советский энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохоров. Изд. 4-е. Москва, 1988. 1600 с.
211. Спасович В. Д. О воровстве-краже. *Журнал Министерства юстиции*. 1859. Т. II. Август. С. 1–38.
212. Сташис В. В, Таций В. Я. Субъект преступления. Уголовное право Украинской ССР. Часть общая. Киев, 1985. С. 142–157.
213. Строган А. Ю. Склад злочину як підстава кримінальної відповідальності: навч. посіб. Київ, 2007. 424 с.
214. Таганцев М.С. Исследование об ответственности малолетних по русскому праву. Санкт-Петербург, 1871. 187 с.
215. Таганцев М. С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая. Т. 1. СПб, 1902. 421 с.
216. Тальберг Д. Насильственное похищение имущества по русскому праву: (разбой и грабеж): историко-догматическое исследование. СПб.: Типография В.С. Балашева, 1880. 200 с.
217. Тихомиров О. Д. Юридична компаративістика: філософські, теоретичні та методологічні проблеми: монографія. Київ, 2005. 335 с.
218. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения. Москва, 1996. 324 с.
219. Ткаченко В. Д., Погребняк С. П. Порівняльне правознавство. Київ, 2003. 340 с.
220. Трайнин А. Н. Состав преступления по советскому уголовному праву. Москва, 1951. 280 с.

221. Уголовный кодекс Австралии 1995 г. / науч. ред. и предисл. И. Д. Козочкина. Москва, 2002. 388 с.
222. Уголовный кодекс Австрии / пер. с нем. и предисловие канд. юрид. наук А. В. Серебренниковой. Москва, 2001. 144 с.
223. Уголовный кодекс Дании / науч. ред. и предис. С. С. Беяева ; пер. с датского и англ. С. С. Беяева, А. Н. Рычевой. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. 230 с.
224. Уголовный кодекс Ирана от 22.05.1996. Дата обновления: 01.12.2016 г. URL:
https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=en&u=http://www.shestokas.com/wp-content/uploads/2013/03/Iran_Criminal_Code_in_English.pdf&prev=search (дата обращения: 26.01.2017).
225. Уголовный кодекс Испании / под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой, Ф. М. Решетникова. Москва, 1998. 218 с.
226. Уголовный кодекс Италии 2011 г. Дата обновления: 01.06.2016. URL:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата обращения: 16.12.2016).
227. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / под ред. А. И. Коробеева, пер. с китайского Д. В. Вичикова. СПб: Юридический центр Пресс, 2001. 303 с.
228. Уголовный кодекс Латвийской Республики от 08.07.1998 г. Дата обновления: 12.09.2011. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243424> (дата обращения: 10.11.2011).
229. Уголовный кодекс Литовской Республики от 26.09.2000 г. № VII-1968). Дата обновления: 06.08.2011. URL:
<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243877> (дата обращения: 12.11.2011).
230. Уголовный кодекс Республики Болгария от 15.03.1968 г. Дата обновления: 01.10.2011. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1245689> (дата обращения: 12.11.2011).

231. Уголовный кодекс Республики Корея / науч. ред. и предисл. А. И. Коробеева; пер. с корейского В. В. Верхоляка. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. 240 с.
232. Уголовный кодекс Республики Молдова. Кишинев, 2009. 144 с.
233. Уголовный кодекс Республики Польша / науч. ред. А. И. Лукашов, Н. Ф. Кузнецова; пер. с польск. Д. А. Барилович. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. 234 с.
234. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино от 25.02.1974 г. Дата обновления: 11.04.2007. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1253084> (дата обращения: 15.12.2011).
235. Уголовный кодекс Туниса 1913 г. Дата обновления: 17.05.2006. URL: <https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=fr&u=https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/61250/60936/F1198127290/TUN-61250.pdf&prev=search> (дата обращения: 25.02.2016).
236. Уголовный кодекс Турции. Law Nr. 5237, Passed On 26.09.2004. URL: <http://euthanasia.procon.org/sourcefiles/turkey-criminal-code.pdf> (дата звернения: 25.06.2016).
237. Уголовный кодекс УССР (утвержденный ВУЦИК 23 августа 1922 г.) с алфавитным указателем: Изд. Официальное. Харьков, 1926. 50 с.
238. Уголовный кодекс УССР в редакции 1927 года: текст с постатейными разъяснениями из циркуляров и постановлений Наркомюста и Верховного Суда УССР и определений УКК Верховного Суда УССР (по 1 июля 1927 г.) с сопоставительной таблицей статей УК старой и новой редакции и алфавитно-предметным указателем / Сост. И. И. Курицкий. Харьков, 1927. 322 с.
239. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / науч. ред. и вступ. статья Д. А. Шестакова; предисл. док. права Г.-Г. Йешека; перевод с нем. Н. С. Рачковой. СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. 524 с.
240. Уголовный кодекс Франции / науч. ред. Л. В. Головкин, Н. Е. Крылова; пер. с франц. и предисл. Н. Е. Крыловой. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 650 с.

241. Уголовный кодекс Швейцарии / Научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого канд. юрид. наук А. В. Серебренниковой. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. 350 с.
242. Уголовный кодекс Швеции / пер. С. С. Беляева. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. 320 с.
243. Уголовный кодекс Японии / науч. ред. и предисл. А. И. Коробеева. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 226 с.
244. Уголовные кодексы Российской Федерации и Республики Беларусь: краткий сравнительный анализ и сопоставительная таблица: учеб.-практ. пособие / под ред. Н. Г. Кадникова. Брянск, 2004. 326 с.
245. Уголовное законодательство Норвегии / науч. ред. и вступ. статья Ю. В. Голика; перевод А. В. Жмени. СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. 375с.
246. Уголовное право зарубежных государств. Особенная часть: учеб. пос. / под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. Москва, 2004. 528 с.
247. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года / ред. Н. С. Таганцев. Санкт-Петербург, 1912. 1218 с.
248. Устинов В. С. Преступления против собственности (уголовно-правовые вопросы). Н. Новгород, 1998. 801 с.
249. Фесенко Є. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75–77.
250. Філей Ю.В. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2006, 21 с.
251. Філософія права: навчальний посібник / М-во освіти і науки України. НАВСУ / за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. Київ, 2000. 334 с.
252. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ, 2009. 512 с.
253. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ, 2005. 332 с.

254. Фролов Є. А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. Москва, 1986, 325 с.
255. Хавронюк М. І. Історія кримінального права європейських країн: монографія. Київ, 2006. 190 с.
256. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. Київ, 2006. 1048 с.
257. Хвостов В. М. Общая теория права. Элементарный очерк. Москва, 1914. 238 с.
258. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник для студентів вузів та факультетів. Київ, 2001. 307 с.
259. Цвайгерт К., Кётц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2-х т.: Пер. с нем. Т. 1: Основы. Москва, 1998. С. 8–12.
260. Церетели Т. В. Причинная связь в уголовном праве. Москва, 1963, 295 с.
261. Чайковський А. С. Історія держави і права України: підручник. Київ, 2006. 512 с.
262. Чупрова Е. В. Ответственность за экономические преступления по уголовному праву Англии. Москва, 2007. 320 с.
263. Шарапов Р. Д. Фізичне насильство в кримінальному праві. Санкт-Петербург, 2001. 260 с.
264. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ, 1998. 364 с.
265. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідної діяльності: підручник. 5-е вид., стер. Київ, 2006. 307 с.
266. Шемета Ю. М. Науково-освітня діяльність М. Ф. Владимирського-Буданова: автореф. дис. ... канд. істор. наук.: 07.00.06. Київ, 2004. 15 с.
267. Шуляк Ю. Л. Кримінальна відповідальність за шахрайство: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.08. Київ, 2011. 276 с.

268. Юнусов А. Х. Кваліфікація розбійних нападів за чинним кримінальним законодавством: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.08. Москва, 1991. 205 с.

269. Drozd and Janousek v. France and Spain № 12747/87, 26.09.1992. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 06.12. 2010. URL: <http://swarb.co.uk/drozd-and-janousek-v-france-and-spain-echr-26-jun-1992> (дата звернення: 06.12.2016).

270. Dvorski v. Croatia № 25703/11, 20.10.2015. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 12.09.2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158266> (дата звернення: 06.12.2016).

271. Federal Criminal Code and Rules. St. Paul, Minn., West Group, 2003. 1436 p.

272. Feurbach A. Lehrbuch des gemeinem in DeutschlandgultigenPeinlichenRechts. Zissen, 1847. 62 p.

273. Fraud Act 2006. The National Archives. Дата оновлення: 01.02.2015. URL: http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/ukpga_20060035_en_3 (дата звернення: 02.02.2017).

274. Liebesny H. Foreign Legal Systems: A Comparative Analysis. Wash. (D.C.), 1981. 413 p.

275. Maihover W. Die Natur des Sache. ImBuch: Die ontologische Begrundung des Rechts. Berlin. 1958. 215 s.

276. Palamarchuk K. The provisions of robbery under the Criminal Code of France. *Issues of application of English language in theaching of criminal legal disciplines: materials of Round Table*, June 23, 2016. Kyiv, 2016. P. 113–115.

277. “R v. Clouden” (1987). E-lawtesources. Дата оновлення: 01.12.2016. URL: <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Clouden.php> (дата звернення: 20.12.2016).

278. “R v. Dawson and James” (1976) E-lawtesources. Дата оновлення: 01.12.2016. URL: <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Dawson-and-James.php> (дата звернення: 20.12.2016).

279. Reed Alan, Seago Peter. Criminal Law. Sweet and Maxwell, 2002. 258 p.
280. Rowe and Davis v. The United Kingdom № 28901/95, 16.02.2000. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 05.11.2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496> (дата звернення: 10.11.2016).
281. Slyusared v. Russia № 60333/00, 09.11.2006. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 05.11.2016. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-78634\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (дата звернення: 10.11.2016).
282. Schatschaschwili v. Germany № 9154/10, 15.12.2015. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 05.11.2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159566> (дата звернення: 12.11.2016).
283. Smith, Hogan. Criminal law, 9th ed L., Edinburg. Dublin, 1999. 150 p.
284. The Theft Act 1968. The National Archives. Дата оновлення: 01.02.2015. URL: <http://e-lawresourcer.co.uk/Robbery.php> (дата звернення: 28.03.2017).

ДОДАТКИ

Додаток А

Відомості щодо вчинених корисливих злочинів проти власності (у тому числі й розбоїв), (ст.ст. 185, 186, 187, 189, 190 КК України), у період з 2011 по 2016 рр.

Вид корисливого злочину проти власності	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді (по рокам)					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Крадіжка	277598	241050	242646	226756	273629	2349368
Грабіж	22966	19712	22678	20525	22077	179386
Розбій	3715	2972	2840	3858	3524	26428
Вимагання	599	399	688	595	550	4256
Шахрайство	24058	23317	46866	41814	45653	370031

Вид корисливого злочину проти власності	Обліковано кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру (по рокам)					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Крадіжка	102229	92445	72923	70502	75629	425838
Грабіж	11694	10235	9306	7632	7165	41403
Розбій	2819	2216	1963	1795	1825	12145
Вимагання	521	322	284	239	264	951
Шахрайство	12186	11928	12553	10529	9514	49133

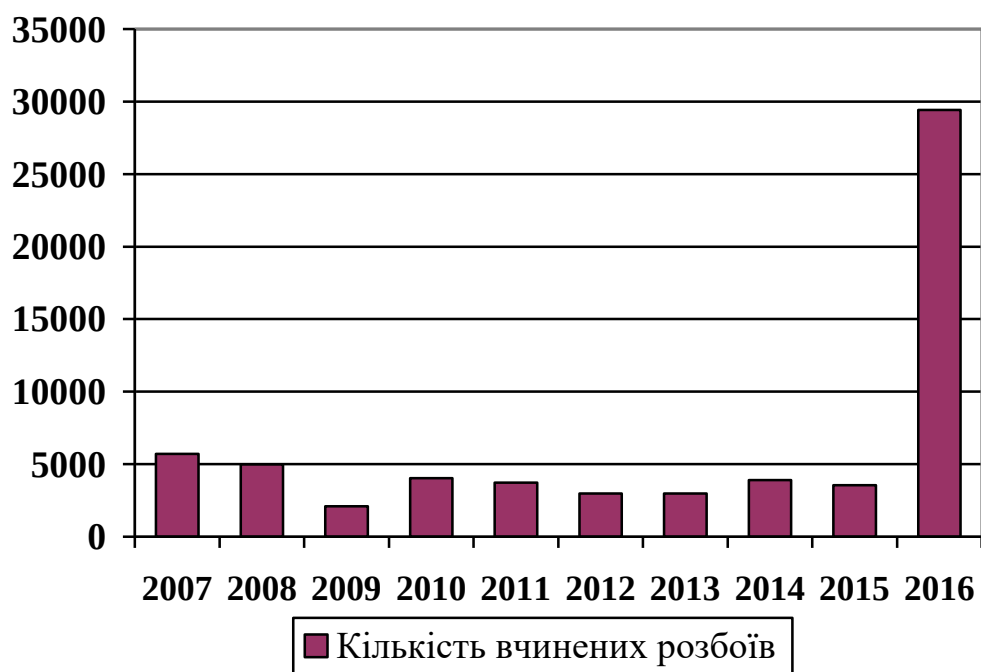
Вид корисливого злочину проти власності	Кримінальні правопорушення у провадженнях, досудове розслідування по яких зупинено відповідно до ст. 280 КПК України (по рокам)			
	2013	2014	2015	2016
Крадіжка	879	1093	1386	6066
Грабіж	195	218	211	1305
Розбій	38	78	82	427
Вимагання	4	14	9	10
Шахрайство	728	738	700	4007

Ким вчинені	Розбої, за якими провадження направлені до суду (по рокам)			
	2013	2014	2015	2016
Групою осіб	425	437	462	2681
Особами, які раніше вчинили кримінальні правопорушення	792	777	767	4766
У стані алкогольного сп'яніння	610	449	327	1996
Неповнолітніми або за їх участю	122	126	113	583

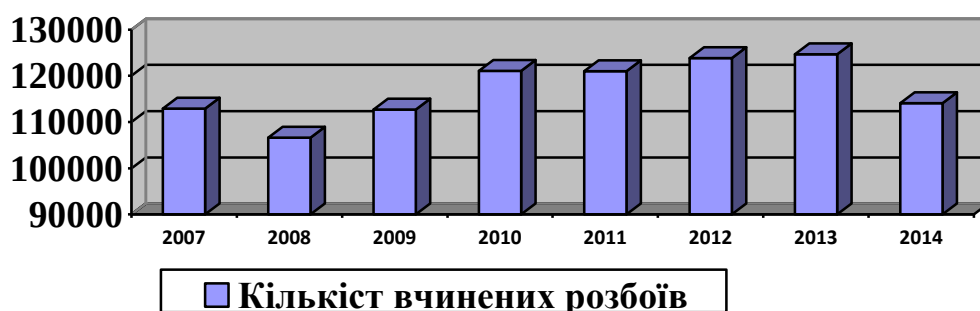
	2016 рік						
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень
Обліковано кримінальних правопорушень (розбоїв)	368	478	1142	1545	1843	2089	2422
Обліковано кримінальних правопорушень (розбоїв), у яких особам вручено повідомлення про підозру	138	321	486	670	830	960	1096
Розбої у провадженнях, досудове розслідування по яких зупинено відповідно до ст. 280 КПК України	3	8	14	20	23	33	37
Розбої, вчинені групою осіб	1	20	57	105	147	225	252
Розбої, вчинені раніше судимими особами	9	50	132	229	291	386	436
Розбої, вчинені особами в стані алкогольного сп'яніння	7	20	59	91	122	165	192
Розбої вчинені неповнолітніми, або за їх участю	1	8	19	26	36	47	54

	2016 рік (продовження)				
	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
Обліковано кримінальних правопорушень (розбоїв)	2730	2005	3322	3607	3877
Обліковано кримінальних правопорушень (розбоїв), у яких особам вручено повідомлення про підозру	1233	1352	1501	1700	1859
Розбої у провадженнях, досудове розслідування по яких зупинено відповідно до ст. 280 КПК України	50	54	60	59	66
Розбої, вчинені групою осіб	285	340	366	415	468
Розбої, вчинені раніше судимими особами	497	570	641	720	805
Розбої, вчинені особами в стані алкогольного сп'яніння	221	240	269	291	319
Розбої вчинені неповнолітніми, або за їх участю	61	69	73	86	103

Динаміка кількості зареєстрованих розбоїв у період з 2007 по 2016 рр. в Україні

Статистичні дані щодо вчинення злочинів у Франції

Індекс злочинності по країнам

№ п/п	Назва країни	2016р.	2017 р	
1.	Австрія	24,06	19,25	↓
2.	Естонія	24,67	23,00	↓
3.	Білорусь	27,57	22,26	↓
4.	Норвегія	30,11	45,69	↑
5.	Польща	31,41	31,53	↑
6.	Іспанія	31,77	31,28	↓
7.	Німеччина	32,95	32,03	↓
8.	Латвія	37,79	36,45	↓
9.	Болгарія	41,42	40,18	↓
10.	Швеція	43,12	46,65	↑
11.	Велика Британія	43,13	41,19	↓
12.	Литва	43,15	40,03	↓
13.	Франція	44,06	43,66	↓
14.	Бельгія	45,19	44,51	↓
15.	Італія	46,22	44,66	↓
16.	Росія	47,31	46,05	↓
17.	Молдова	48,16	45,35	↓
18.	Україна	48,62	51,27	↑

Додаток Б

Аналітична довідка за результатами вибіркового вивчення 300 (трьохста) кримінальних проваджень/справ за ст. 187 “Розбій” КК України, розслідуваних органами досудового розслідування Національної поліції України та розглянутих судами різних інстанцій у період з 2009 по 2017 рр. в м. Києві та 10 (десяти) областях України

При дослідженні 300 (трьохста) кримінальних проваджень/справ, які були розслідувані органами досудового розслідування Національної поліції України та розглянуті судами різних інстанцій, порушені за ст. 187 “Розбій” КК України, особливу увагу ми приділили тим, що мають кримінально-правове значення, тобто впливають на кримінальну відповідальність і покарання. Встановлено, що кваліфікація злочинних дій була здійснення за ч. 1 вказаної статті – у 120 провадженнях/справах (39,6 %), за ч. 2 – у 45 (14,9 %), за ч. 3 – у 63 (21,2 %), за ч. 4 – у 72 (24,3 %). У 105 кримінальних провадженнях/справах вчинення розбою безпосередньо поєднувалось із вчиненням інших злочинів, тому кваліфікація дій винних осіб була здійснена за сукупністю відповідних норм: за відповідними частинами ст. 187 КК України та, зокрема, ч. 2 ст. 121 КК України (4 провадження/справи), ч. 1 ст. 125 КК України (9 проваджень/справ), ч. 1 ст. 162 КК України (3 провадження/справи), ч. 3 ст. 185 КК України (64 провадження/справи), ч. 2 ст. 186 КК України (8 проваджень/справ), ч. 1 ст. 263 КК України (11 проваджень/справ), ч. 1 ст. 304 КК України (3 провадження/справи), ч. 1 ст. 358 КК України (2 провадження/справи), ч. 4 ст. 358 КК України (1 провадження/справа).

У проаналізованих нами кримінальних провадженнях/справах до кримінальної відповідальності та покарання було притягнуто 480 винних осіб.

У 58,4 % випадків суди (судді) не зовсім вірно розтлумачують предмет та об’єкт злочину, визначаючи об’єктом розбою грошові кошти, цінні речі тощо (175 кримінальних проваджень/справ).

Предметом розбою у досліджуваних кримінальних провадженнях/справах переважно були грошові кошти (105 проваджень/справ – 34,9 %), мобільні телефони та інші гаджети (75 проваджень/справ – 24,9 %), інше майно, у т.ч. одяг, предмети домашнього вжитку тощо (120 проваджень/справ – 39,6 %). В цілому встановлено, що предметом розбою було приватне майно у 95,0 %. У низці кримінальних проваджень/справ предметом розбою стали як гроші, так і мобільні телефони (45 проваджень/справ – 14,9 %).

Потерпілими від розбою стали різні категорії осіб: особи середнього віку, неповнолітні, а також особи похилого віку (особливо саодинокі люди у приватних будинка сільської місцевості, коли йдеться про розбої кваліфіковані за ч. 3 ст. 187 КК України). Встановити конкретний вік, стать, рід занять та інші особисті дані потерпілих не представилось можливим через відсутність інформації у матеріалах кримінальних проваджень/справ (або її недостатність). За нашими відомостями, 82,8 % (251 провадження/справа) з усіх потерпілих – чоловіки, 17,2 % (49 проваджень/справ) – жінки, також потерпілими стали неповнолітні у 10,9 % з усіх кримінальних проваджень/справ. Дуже часто потерпілі перебували з винним у нещодавніх дружніх стосунках та разом вживали алкогольні напої, а потім на ґрунті раптово виниклих неприємних стосунків стають жертвами останніх.

У досліджених кримінальних провадженнях/справах об'єктивна сторона розбою виражалась у застосуванні насильства (170 проваджень/справ, 56,7 % з усіх випадків), або погрозі застосування насильства (130 проваджень/справ, 43,3 % з усіх випадків). У 23 провадженнях/справах мали місце як безпосереднє застосування насильства, небезпечного для життя та здоров'я особи, так і погрози його застосування (7,6 % випадків).

У 180 кримінальних провадженнях/справах (60,4 % випадків від усіх досліджених кримінальних проваджень/справ) розбій був вчинений за кваліфікуючих або особливо кваліфікуючих обставин, зокрема:

1) кваліфікуючі ознаки виявились у 45 провадженнях/справах (14,9 % випадків), зокрема, а) вчинення розбою за попередною змовою групою осіб – у 30 провадженнях/справах (10,0 % випадків); б) особою, яка раніше вчинила розбій – у 12 провадженнях/справах (4,0 % випадків), або бандитизм – у 3 провадженнях/справах (0,9 % випадків);

2) особливо кваліфікуючі ознаки виявились у 135 провадженнях/справах (45,5 % випадків), зокрема, а) з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище – у 64 провадженнях/справах (21,2 % випадків); б) спрямований на заволодіння майном у великих розмірах – у 19 провадженнях/справах (6,4 % випадків); або в) особливо великих розмірах – у 15 провадженнях/справах (5,1 % випадків); г) організованою групою – у 9 провадженнях/справах (3,4 % випадків); д) із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень – у 28 провадженнях/справах (9,4 % випадків).

У 50,3 % випадках (151 кримінальне провадження/справа) мало місце поєднання різних кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих обставин.

Серед 480 (100 %) винних у вчиненні розбою осіб, 459 (95,6 % випадків) були особами чоловічої статі, 21 (4,4 % випадків) – жіночої. Що стосується віку винних осіб, то частіше за все ними були особи у віці 20–35 рр. – 81,6 %

випадків (392 особи), неповнолітні та особи до 20 р. – 16,3 % випадків (78 осіб), особи, старші за 35 – 2,1% випадків (10 осіб). Більшість з винних осіб не мали вищої освіти – середня загальна освіта – 432 особи (90,1 % випадків). Більшість злочинців були непрацюючими – 458 осіб (95,5 % випадків) та переважно раніше судимі за крадіжку, грабіж чи вимагання – 360 осіб (75,0 % випадків). У стані алкогольного сп'яніння при вчиненні розбою перебувало 168 винних осіб (35 % випадків), але в жодному випадку суд не визнав цю обставину як обтяжуючу, відповідно на призначення покарання вона не вплинула.

Додаток В

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

А Н К Е Т А

**для працівників Національної поліції України
з метою з'ясування їх думки щодо особливостей
кримінальної відповідальності за розбій в Україні та в іноземних державах**

Шановні працівники Національної поліції України!

Просимо Вас взяти участь у проведенні анкетування в якості респондентів. Заповнені Вами анкети будуть проаналізовані та використані в якості емпіричної бази у дисертаційному дослідженні на тему: “Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження”.

Будь ласка, уважно ознайомтесь із запитаннями, висвітленими в анкеті, та оберіть лише один із запропонованих варіантів відповідей, який найбільш точно виражає Вашу точку зору або співпадає з Вашою позицією, якщо інше не передбачене у тексті запитання. Правильний, на Вашу думку, варіант підкресліть або обведіть у коло.

Будь ласка, не залишайте жодного запитання без відповіді!

Вдячні Вам за участь в анкетуванні!

1. Чи маєте Ви практичний досвід у виявленні, розкритті, розслідуванні або запобіганні злочинів проти власності, у т.ч. розбоїв?

- а) так (263 особи, 94,0 % з усіх респондентів);
- б) ні (17 осіб, 6,0 % з усіх респондентів).

2. Як Ви оцінюєте рівень ефективності норми, передбаченої ст. 187 “Розбій” КК України?

- а) ефективний (43 особи, 15,3 % з усіх респондентів);
- б) посередній (87 осіб, 30,5 % з усіх респондентів);
- в) незадовільний (150 осіб, 54,0% з усіх респондентів) .

3. Чи виникали у Вас на практиці складнощі при застосуванні ст. 187 “Розбій” КК України?

- а) так (187 осіб, 66,8 % з усіх респондентів);
- б) ні (93 осіб, 33,2 % з усіх респондентів).

4. Які фактори, на Вашу думку, знижують рівень ефективності застосування ст. 187 “Розбій” КК України?

- а) складність відмежування розбою від суміжних складів злочинів (60 осіб, 21,4 % з усіх респондентів);
- б) недосконала дефініція розбою у диспозиції ч. 1 ст. 187 КК України (23 особи, 8,2 % з усіх респондентів);
- в) відсутність низки кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак складу розбою (81 особа, 29,0 % з усіх респондентів);
- г) відсутність чітких, збалансованих та раціональних санкцій, передбачених у ст. 187 КК України (50 осіб, 17,8 % з усіх респондентів);
- д) неповнота та прогалини тлумачення ознак розбою у відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України (15 осіб, 5,4 % з усіх респондентів);
- е) усе перераховане вище (46 осіб, 16,4 % з усіх респондентів);
- є) свій варіант (5 осіб, 1,8 % з усіх респондентів).

5. Чи важливо за сучасних умов розвитку науки здійснювати компаративні (порівняльно-правові) дослідження кримінальної відповідальності за розбій?

- а) так (259 осіб, 92,5 % з усіх респондентів);
- б) ні (14 осіб, 5,0 % з усіх респондентів);
- в) вони ніяк не впливають на розвиток українського кримінального права (7 осіб, 2,5 % з усіх респондентів) .

6. Як Ви оцінюєте рівень своїх знань з історії розвитку кримінальної відповідальності за розбій Україні?

- а) високий (14 осіб, 5,0 % з усіх респондентів);
- б) середній (75 осіб, 26,8 % з усіх респондентів) ;
- в) низький (159 осіб, 56,8 % з усіх респондентів) ;
- г) знання відсутні взагалі (32 особи, 11,4 % з усіх респондентів) .

7. Чи маєте Ви загальне уявлення про основні періоди розвитку кримінальної відповідальності за розбій в іноземних державах?

- а) так (3 особи, 1,0 % з усіх респондентів);
- б) ні (245 осіб, 87,6% з усіх респондентів) ;
- в) важко відповісти (32 особи, 11,4 % з усіх респондентів) .

8. Як Ви вважаєте, чи достатньо чітко подана дефініція розбою у чинній ст. 187 КК України, що звучить наступним чином: “напад з метою заволодіння чужим майном поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров’я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою такого насильства (розбій)”?

- а) так (95 особи, 34,0 % з усіх респондентів);
- б) ні (163 особи, 58,2 % з усіх респондентів) ;
- в) важко відповісти (22 особи, 7,8 % з усіх респондентів).

9. Чи згодні Ви з тим, що родовим об’єктом розбою виступають охоронювані кримінальним законом суспільні відносини власності, що складаються з

приводу майна та юридично виражені у праві володіти, користуватися і розпоряджатися цим майном (праві власності), яким наділений власник?

- а) так (260 осіб, 92,8 % з усіх респондентів);
- б) ні (0 осіб, 0,0 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (20 осіб, 7,2 % з усіх респондентів).

10. На Ваш погляд, чи можуть життя та здоров'я особи виступати додатковими обов'язковими безпосередніми об'єктами при вчиненні розбою, поряд з основним безпосереднім об'єктом – правом власності, враховуючи, що найвищу соціальну цінність перших гарантує Конституція України?

- а) так (210 осіб, 75,0 % з усіх респондентів);
- б) ні (38 осіб, 13,6 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (32 особи, 11,4 % з усіх респондентів) .

11. Як ви вважаєте, чи потрібно у ч. 1 ст. 187 КК України конструкцію “особа, яка зазнала нападу” замінити терміном “потерпілий”, задля кореляції положень вказаної статті з іншими статтями КК України?

- а) так (206 особи, 73,5 % з усіх респондентів);
- б) ні (20 осіб, 7,1 % з усіх респондентів) ;
- в) важко відповісти (54 осіб, 19,4 % з усіх респондентів).

12. На Ваш погляд, чи потрібно в майбутньому виключити з ч. 1 ст. 187 КК України вказівку на термін “напад”?

- а) так (160 осіб, 57,0 % з усіх респондентів);
- б) ні (45 осіб, 16,2 % з усіх респондентів) ;
- в) важко відповісти (75 осіб, 26,8 % з усіх респондентів)

13. Як Ви вважаєте, чи є склад розбою насправді усіченим (тобто настання суспільно небезпечних наслідків необов'язкове для визнання злочину закінченим)?

- а) так (210 осіб, 74,8 % з усіх респондентів);
- б) ні (48 осіб, 17,3 % з усіх респондентів) ;
- в) важко відповісти (22 особи, 7,9 % з усіх респондентів).

14. Як Ви вважаєте, чи несе психічне насильство (погроза застосування насильства) при розбої такий же високий ступінь суспільної небезпеки, як і реальне його застосування?

- а) так (115 осіб, 41,0 % з усіх респондентів);
- б) ні (98 осіб, 35,0 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (67 осіб, 24,0 % з усіх респондентів).

15. Як Ви вважаєте, чи потрібно підвищити вік кримінальної відповідальності за розбій до загального віку настання кримінальної відповідальності (тобто до 16 р.)?

- а) так (36 осіб; 13,0 % з усіх респондентів);

- б) ні (242 особи, 86,2 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (2 особи, 0,8 % з усіх респондентів).

16. Чи згодні Ви з тим, що із суб'єктивної сторони розбій характеризується наявністю у винного прямого умислу, корисливого мотиву та мети заволодіння майном?

- а) так (273 особи, 97,5 % з усіх респондентів);
- б) ні (2 особи, 0,7 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (5 осіб, 1,8 % з усіх респондентів).

17. Як Ви вважаєте, чи є моральна (психологічна) шкода від розбою набагато більшою для потерпілого, ніж при вимаганні?

- а) так (160 осіб, 57,2 % з усіх респондентів);
- б) ні (105 осіб, 37,5 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (15 осіб, 5,3 % з усіх респондентів).

18. Чи потрібно, на Вашу думку, удосконалити перелік, зміст та послідовність кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак розбою у ст. 187 КК України?

- а) так (178 осіб, 63,7 % з усіх респондентів);
- б) ні (57 осіб, 19,9 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (45 осіб, 16,0 % з усіх респондентів) .

19. Чи обґрунтованим на Вашу думку, буде виключення конструкції “особа, яка раніше вчинила розбій” з ч. 2 ст. 187 КК України, та заміна її терміном “повторно”?

- а) так (216 осіб, 77,1 % з усіх респондентів);
- б) ні (64 особи, 22,9 % з усіх респондентів);

20. Чи вважаєте Ви законодавчо виправданою у тексті ст. 187 КК України вказівку на визнання вчинення розбою “повторно” після вчинення бандитизму?

- а) так (152 особи, 54,3 % з усіх респондентів);
- б) ні (96 осіб, 34,3 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (32 особи, 11,4 % з усіх респондентів).

21. На Вашу думку, чи потрібно визнавати розбій вчиненим повторно після вчинення будь-яких злочинів передбачених ст.ст. 185, 186, 189-190, або ст.ст. 262, 289, 308, 312, 313, 410, 433 КК України, зважаючи на подібність ознак складів вказаних злочинів?

- а) так (260 осіб, 92,8 % з усіх респондентів);
- б) ні (15 осіб, 5,4 % з усіх респондентів);
- в) важко відповісти (5 осіб, 1,8 % з усіх респондентів).

22. Чи вважаєте Ви можливим внесення змін у п. 1 примітки до ст. 185 КК України з приводу визнання розбою повторним після вчинення будь-яких злочинів передбачених ст.ст. 185, 186, 189-190, або ст. ст. 262, 289, 308, 312, 313, 410, 433 КК України, зважаючи на подібність ознак складів вказаних злочинів? (Якщо Ви позитивно відповіли на попереднє запитання)

а) так (252 особи, 89,9 % з усіх респондентів);

б) ні (8 осіб, 10,0 % з усіх респондентів).

23. Чи вважаєте Ви юридично прийнятним використання законодавцем поняття “розбій” у ряді статей вітчизняного кримінального законодавства, крім ст. 187 КК України (наприклад, ч. 3 ст. 262 – “...розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів...”, ч. 3 ст. 308 – “...розбій з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів...”, ч. 3 ст. 312 – “...розбій з метою викрадення прекурсорів...” тощо)?

а) так (116 осіб, 41,3 % з усіх респондентів);

б) ні (102, 36,5 % з усіх респондентів);

в) важко відповісти (62 особи, 22,2 % з усіх респондентів).

24. Чи обґрунтованим, на Вашу думку, буде доповнення ч. 2 ст. 187 КК України такою кваліфікуючою ознакою, як вчинення розбою із застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані як зброя?

а) так (238 осіб, 85,0 % з усіх респондентів);

б) ні (24 особи, 8,6 % з усіх респондентів);

в) важко відповісти (18 осіб, 6,4 % з усіх респондентів).

25. Чи потрібно, на Вашу думку, запровадити поняття “інше володіння” до ч. 3 ст. 187 КК України, щоб узгодити його положення з положеннями КПК України?

а) так (169, 60,3 % з усіх респондентів);

б) ні (94 особи, 33,6 % з усіх респондентів);

в) важко відповісти (17 осіб, 6,1 % з усіх респондентів).

26. На Вашу думку чи необхідно, розмежувати великі та особливо великі розміри вчинення розбою, законодавчо закріпивши положення про вчинення розбою у великих розмірах у ч. 4, а в особливо великих розмірах – у ч. 5 ст. 187 КК України?

а) так (237 особи, 84,5 % з усіх респондентів);

б) ні (43 осіб, 15,5 % з усіх респондентів).

27. Чи потрібно до переліку кваліфікуючих ознак розбою віднести спеціального потерпілого – жінку, яка перебуває у стані вагітності (по аналогії з законодавством іноземних країн)?

а) так (56 осіб, 20,0 % з усіх респондентів);

- б) ні (215 осіб, 76,8 % з усіх респондентів);
в) важко відповісти (9 осіб, 3,2 % з усіх респондентів).

28. Чи потрібно, на Ваш погляд, законодавчо закріпити кримінальну відповідальність за готування до розбою, зважаючи на суспільну небезпечність злочину (за зразком деяких КК іноземних держав)?

- а) так (50 осіб, 17,9 % з усіх респондентів);
б) ні (209 осіб, 74,5 % з усіх респондентів);
в) важко відповісти (21 особа, 7,5 % з усіх респондентів).

29. Чи раціонально, на Ваш погляд, збільшити нижню межу санкції у ч. 1 ст. 187 КК України та визначити покарання у виді позбавлення волі на строк від чотирьох до семи років, зважаючи на підвищену суспільну небезпеку даного злочину?

- а) так (200 осіб, 71,4 % з усіх респондентів);
б) ні (58 осіб, 20,7 % з усіх респондентів);
в) важко відповісти (22 особи, 7,9 % з усіх респондентів).

30. Чи потрібно, на Вашу думку, зменшити розрив між верхньою та нижньою межами покарання у санкції ч. 3 ст. 187 КК України, встановивши санкцію у виді позбавлення волі на строк від восьми до тринадцяти років?

- а) так (141 особа, 50,3 % з усіх респондентів);
б) ні (130 осіб, 46,4 % з усіх респондентів);
в) важко відповісти (9 осіб, 3,2 % з усіх респондентів).

ВІДОМОСТІ ПРО ОСОБУ, ЯКА БРАЛА УЧАСТЬ В АНКЕТУВАННІ	
1. Прізвище, ім'я, по батькові (за бажанням)	
2. Рік народження	
3. Освіта і спеціальність, коли та який навчальний заклад закінчили	
4. Стаж роботи в органах Національної поліції України	
5. Підрозділ, в якому працюєте	
6. Посада	
7. Стаж роботи на останній посаді	

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

за результатами анкетування працівників Національної поліції України

Анкетування проводилося з січня 2014 р. по січень 2017 р. на базі Національної академії внутрішніх справ та ГУ НП України в м. Києві, в результаті чого в ньому взяли участь працівники Національної поліції України з м. Києва та з 15 (п'ятнадцяти) областей України.

Мета анкетування полягала в з'ясуванні думки респондентів щодо особливостей кримінальної відповідальності за розбій, що передбачало їх об'єктивні відповіді на питання анкети, на підставі чого можна було б підтвердити або спростувати результати нашого дисертаційного дослідження та використати отримані дані при формулюванні теоретичних висновків і розробці пропозицій прикладного характеру.

Категорія респондентів: 280 працівників Національної поліції України, які на час анкетування: а) проходили службу у практичних підрозділах (зокрема, слідчі, працівники карного розшуку та ювенальної поліції, а також дільничні інспектори); б) висловили бажання щодо персональної участі в анкетуванні.

Підстави для анкетування: наявність у респондентів: а) вищої юридичної освіти; б) досвіду практичної роботи на відповідних посадах від 3 (трьох) і більше років; в) сформованої думки та власного уявлення щодо питань про особливості кримінальної відповідальності за розбій.

Форма анкетування: письмова, шляхом заповнення аркушів відповідей респондентами.

Час для відповіді на одну анкету респондентом: необмежений.

Структура анкети: 1) вступна частина – містить положення про мету та правила заповнення анкети; 2) основна частина – містить 30 (тридцять) запитань з пропонованими варіантами відповідей, котрі різняться за характером та сутністю; 3) заключна частина – містить таблицю з персональними даними для заповнення.

Зміст пропонованих питань: базується на отриманих у дисертаційному дослідженні персональних результатах і науково обґрунтованих даних, що мають бути спростовані чи підтверджені респондентами, а також позиціях, які мають бути визначені чи уточнені.

Особливості пропонованих варіантів відповідей: 1) застосовувався спрощений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав тільки одну з двох (“так” або “ні”) чи трьох (“так”, “ні” або “важко відповісти”) вже сформульованих відповідей; 2) застосовувався ускладнений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав відповіді різноманітного змісту чи писав власну думку з конкретного питання (у питанні № 3).

Аналіз відповідей респондентів:

У пропонованій респондентам письмовій анкеті питання були сформульовані так, щоб отримати максимально точні, обґрунтовані та логічні відповіді респондентів, при цьому основна ідея анкетування полягала в об'єктивному з'ясуванні позиції працівників поліції як досвідчених фахівців у

сфері правоохоронної діяльності та застосування кримінального законодавства щодо охорони власності в Україні.

Відповіді на питання № 1 продемонстрували, що 94,0 % з них мають практичний досвід щодо притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за злочини проти власності (у тому числі й за розбій), що свідчить про репрезентативність анкетування взагалі. При відповіді на питання № 2, респонденти досить критично оцінили стан кримінально-правової охорони власності в Україні, оскільки тільки 15,3 % з них визнали його ефективним (у всіх інших випадках посереднім або незадовільним). Незважаючи на наявність у респондентів практичного досвіду, все ж таки у більше, ніж половини з них (66,8 %), виникали складнощі при застосуванні ст. 187 КК України (питання № 3). Зважаючи на низкий рівень ефективності ст. 187 КК України, респонденти обрали низку факторів, які заважають (можуть заважати) застосуванню норми про кримінальну відповідальність за розбій. Зокрема, при відповіді на запитання № 4 респонденти звернули увагу на найбільш поширені з них: складність відмежування розбою від суміжних складів злочинів (21,4 %); недосконала дефініція розбою у диспозиції ч. 1 ст. 187 КК України (8,2 %); відсутність низки кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складу розбою (29,0 %); відсутність чітких, збалансованих та раціональних санкцій, передбачених у ст. 187 КК України (17,8 %); неповнота та прогалини тлумачення ознак розбою у відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України (5,4 %); усе перераховане вище (16,4 %). Оскільки відповідь на це питання передбачало можливість обрання респондентами свого власного варіанту, то 5 осіб (1,8 % з усіх респондентів) вказало на додаткові (на їх думку) фактори, зокрема: упередженість слідчого при кваліфікації злочинів проти власності; недовідомість норм КК щодо кримінальної відповідальності за розбій; відсутність у потерпілого чіткого знання про подію злочину тощо.

При відповіді на питання № 5, 92,5 % з усіх респондентів зазначили, що в умовах сучасної світової інтеграції важливим є звернення до позитивного іноземного досвіду щодо кримінальної відповідальності за розбій, що підтверджує актуальність обраної нами теми дослідження. Поряд з цим лише 1,0 % з усіх респондентів, при відповіді на питання № 7, зазначили, що мають загальні теоретичні знання про періоди розвитку кримінальної відповідальності за розбій в зарубіжних країнах. Відповідно, про це свідчить відсутність навчальної підготовки та належних знань в порівняльно-правовому аспекті кримінальної відповідальності за розбій. Крім цього, в історичному аспекті українського законодавства (питання № 6) респонденти не обізнані навіть з загальними уявленнями про основні етапи (періоди) історичного розвитку кримінальної відповідальності за розбій в Україні (94,0 %).

Питання з № 8 по № 30 стосувалися визначення позиції респондентів щодо особливостей складу розбою (його об'єктивних і суб'єктивних ознак), кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак та перспектив удосконалення ст. 187 КК України. При цьому на розсуд респондентів переважно виносилися ті позиції, до яких ми прийшли у процесі написання дисертації та формування загальних висновків. Так, відповідаючи на питання № 8, 58,2 % респондентів

визнали, що дефініція розбою, яка подана законодавцем у ч. 1 ст 187 КК України не чітка та потребує подальшого удосконалення. Послідовно, що при відповіді на питання № 12, 57,0 % респондентів погодились, що в майбутньому необхідно її вдосконалити, та виокремити поняття напад для уникнення зайвої термінології та різноплановості в понятійно-категоріальному апараті кримінального права

Поряд з цим, при відповіді на питання № 9, 92,8 % респондентів підтримали нашу позицію, яка ґрунтується на положеннях чинного законодавства, та встановлює, що родовим об'єктом розбою виступають суспільні відносини власності, що складаються з приводу майна та виражені у трьох формах: праві володіння, користування та розпорядження майном. Також 75,0 % респондентів (при відповіді на питання № 10), погодились з поширеною та визнаною законодавцем науковою думкою щодо визнання додатковими обов'язковими безпосередніми об'єктами розбою – життя та здоров'я особи. Також респонденти визначили конструктивний недолік у ч. 1 ст. 187 КК України (при відповіді на питання № 11), 73,5 % з них підтримали необхідність заміни терміном “потерпілий” конструкції “особа, яка зазнала нападу”, для узгодження позицій ст. 187 КК України з іншими нормами вказаного документу. Попри чималу кількість думок, які висувуються на даний час в наукових колах та розгортається гаряча дискусія щодо недоречності визнання складу розбою усіченим, практичні працівники (74,8 %) підтримали позицію щодо необов'язкового настання суспільно небезпечних наслідків для визнання злочину закінченим (при відповіді на питання № 13).

Цікавим також є той факт, що лише 41,0 % з усіх респондентів вважають, що психологічне (моральне) насильство при розбої несе такий же високий ступінь суспільної небезпеки як і його реальне застосування, а 24,0 % опитаних взагалі не можуть висловити свою точку зору з даного приводу (питання № 15).

Спірне питання щодо віку кримінальної відповідальності за розбій (питання № 15), на думку респондентів вирішується однозначно – встановлений КК України 14-річний поріг кримінальної відповідальності за розбій є оптимальним та підвищення не потребує (на думку 86,2 % респондентів). Аналогічно попередньому запитанню, позицію законодавця щодо суб'єктивної сторони розбою, яка виражається у наявності у винного прямого умислу, корисливого мотиву та мети заволодіння майном, однозначно підтримує 97,5 % з усіх респондентів (питання № 16). Неочікуваним є той факт, що 57,2 % з усіх респондентів визнають моральну (психологічну) шкоду від розбою набагато більшою ніж при вимаганні (питання № 17).

Низка питань у складеній нами анкеті стосувалась визначення специфіки кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак розбою (саме вони виступають одним із факторів неправильної кваліфікації даного злочину, на що ми звертали увагу в питанні № 4). Так, 63,7 % з усіх респондентів, вважають, що їх перелік потребує подальшого вдосконалення (питання № 18). Важливо наголосити, що переважна більшість респондентів (77,1 %) вважає прийнятним та слушним запропоновані нами зміни до ч. 2 ст. 187 КК України, які полягають у законодавчій відмові від конструкції “особа, яка зазнала нападу” на користь поняття “потерпілий” (питання № 19). Однак, на погляд 54,3 % респондентів,

вказівка на визнання повторності розбою після вчинення бандитизму є законодавчо не виправданою (питання № 20). Поряд з цим, 92,8 % з усіх респондентів (при відповіді на питання № 21) підтримали нашу пропозицію щодо визнання розбою вчиненим повторно після вчинення особою будь-яких злочинів, передбачених статтями 185, 186, 189-190, або статтями 262, 289, 308, 312, 313, 410, 433 КК України. Відповідно, 92,8 % з усіх респондентів підтримали внесення змін до п. 1 примітки до ст. 185 КК України, де розкривається питання повторності вчинення деяких злочинів проти власності (питання № 22). Неоднозначними є відповіді респондентів щодо позиції законодавця, який визначає розбій злочином проти власності, хоча при цьому робить вказівку на цей злочин у ряді статей КК України, зокрема у ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 308, ч. 3 ст. 312 та ін. (питання № 23) – 41,3 % респондентів погодились, 36,5 % – навпаки, вважають таку позицію недоречною.

Також обґрунтованим, на погляд 85,0 % респондентів, є віднесення до особливо кваліфікуючих ознак розбою вчинення його із застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані як зброя (питання № 24). Крім цього більшість респондентів (60,3 %, при відповіді на питання № 25) вважає, що обґрунтованим буде й передбачення у ч. 3 ст. 187 КК України відповідальності за вчинення розбою, поєднаного з проникненням в інше володіння особи (роз'яснення терміну “інше володіння” надає КПК України). Також більшість респондентів (84,5 %) підтримує висунуту нами позицію щодо розмежування великих розмірів вчинення розбою та особливо великих розмірів – у ч. 4 та ч. 5 ст. 187 КК України відповідно (питання № 26).

Однак, більшість респондентів (76,8 %) не погодились з виокремленням такої кваліфікуючої ознаки розбою як вчинення останнього щодо жінки, яка перебувала у стані вагітності, за аналогією з іноземним законодавством, зважаючи на суб'єктивність цього критерію (питання № 27). Також на думку респондентів, є необґрунтованим встановлення кримінальної відповідальності за готування до вчинення розбою (74,5 % з усіх респондентів при відповіді на питання № 28).

З огляду на покарання за розбій, слід зазначити наступне: а) 57,8 % з усіх респондентів вважають, що слід встановити більш суворе покарання за цей злочин в його основному складі (питання № 29); б) 50,3 % з усіх респондентів підтримують нашу позицію з приводу коригування в бік зменшення розриву між нижньою та верхньою межами покарання у виді позбавлення волі у відповідних частинах ст. 187 “Розбій” КК України (питання № 30).

Таким чином, проведене нами анкетування підтвердило думку про відповідальне ставлення респондентів до запропонованих нами запитань, та обрання правильних, на їх думку, варіантів відповідей. Більшість позицій, які становлять елементи новизни у нашому дисертаційному дослідженні, були позитивно сприйняті та оцінені з високим рівнем вірогідності працівниками Національної поліції України, що свідчить про те, що зроблені нами теоретичні висновки та сформульовані практичні пропозиції мають цінність та є важливими у сучасній правозастосовній діяльності.

Додаток Г

Аналітична довідка за результатами вибіркового вивчення 30 (тридцяти) рішень Європейського суду з прав людини у контексті особливостей кримінальної відповідальності за розбій

На підставі вибіркового вивчення 30 (тридцяти) рішень Європейського суду з прав людини у контексті особливостей кримінальної відповідальності за розбій та з огляду на положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. було встановлено, наступне:

а) такі рішення стосувалися заяв (скарг), поданих громадянами різних країн, однак більшість з них – громадянами країн-членів Європейського союзу проти своїх держав, що дуже важливо для науковців і практиків через переважну схожість кримінально-правових і процесуальних систем вказаних країн;

б) рішення Європейського суду стосувалися таких аспектів порушення прав людини з огляду на кримінальну відповідальність за розбій:

– 2 справи: розбій, пов'язаний з проникненням у житло (квартиру), в результаті якого обвинувачений заволодів грошовими коштами та іншими цінними речами потерпілих (при цьому в обставинах справи роз'яснено, що потерпілі отримали викрадене у них майно в результаті пограбування магазину напередодні вчинення розбою щодо них). Застосування насильства, небезпечного для здоров'я потерпілого, яке виразилось в нанесенні побоїв потерпілому та подальшу втрату ним свідомості (справа “Mleczo v. Poland”¹, “Schatschaschwili v. Germany”²);

– 1 справа стосувалась прав осіб, які засуджені за розбійні напади (“Drozd and Janousek v. France and Spain”³). До Комісії звернулися двоє заявників (один громадянин Іспанії, інший – Чехословаччини), яких за вироком суду Князівства Андорра (Tribunal de Corts) було засуджено до 14 років ув'язнення за збройний розбій, зі скаргою про їх безпідставний арешт та здійснення щодо них правосуддя;

– 5 справ, пов'язаних з депортацією громадян іноземних держав, які були засуджені за неодноразові розбійні напади, саме ця обставина слугувала підставою для депортації. Наприклад, справа “Benrachid v. France”⁴;

– 3 справи: кваліфікується розбій, поряд з шахрайством та військовими злочинами, зокрема, “Slyusared v. Russia”⁵;

¹ Mleczo v Poland, № 26173/95, 13.09.1095. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 11.01.2017. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-2302\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (дата звернення: 18.01.2017).

² Schatschaschwili v. Germany № 9154/10, 15.12.2015. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 11.01.2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159566> (дата звернення: 18.01.2017).

³ Drozd and Janousek v. France and Spain № 12747/87. 26.09.1992. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 19.01.2017. URL: <http://swarb.co.uk/drozd-and-janousek-v-france-and-spain-echr-26-jun-1992> (дата звернення: 20.01.2017).

⁴ Benrachid v. France № 39518/9, 08.12.1998. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 10.01.2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5624> (дата звернення: 10.01.2017).

⁵ Slyusared v. Russia № 60333/00, 09.11.2006. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 09.12.2016. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-78634\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (дата звернення: 14.12.2016).

– 10 справ, які розглядають вчинення розбійних нападів на банки та банківські установи. При цьому обов’язковою умовою є наявність зброї в обвинувачених осіб, наприклад, справи “Cankoçak v. Turkey”⁶, “Mastromatteo v. Italy”⁷;

– 4 справи: розбій на транспортних засобах, зокрема, справа “Rowe and Davis v. The United Kingdom”⁸;

– 5 справ: розбої вчинені із застосуванням зброї, або інших предметів, які можуть бути використані як зброя. Наприклад, справа “Dvorski v. Croatia”⁹;

в) наведені вище рішення Європейського суду з прав людини – це найвищий орієнтир для судової практики нашої держави, оскільки ст. 17 Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” від 23.02.2006 р. проголошує, що джерелом національного права (а отже й кримінального) є практика Європейського суду з прав людини, яку суди України мають застосовувати при розгляді справ.

⁶ Cankoçak v. Turkey № 25182/94, № 26956/95, 20.02.2001. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 11.01.2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59216> (дата звернення: 24.01.2017).

⁷ Mastromatteo v. Italy № 37703/97, 24.10.2002. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 11.01.2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60707> (дата звернення: 21.01.2017).

⁸ Rowe and Davis v. The United Kingdom № 28901/95, 16.02.2000. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 21.01.2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496> (дата звернення: 28.01.2017).

⁹ Dvorski v. Croatia № 25703/11, 20.10.2015. The judgment of the European Court of Human Rights. Дата оновлення: 24.01.2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158266> (дата звернення: 29.01.2017).

Додаток Д

**Акти впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Паламарчук Крістіни Вікторівни
на тему:
“Кримінальна відповідальність за розбій:
порівняльно-правове дослідження ”
(відскановані копії):**

- 1. У діяльність Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Інституту законодавства Верховної Ради України (акт від 12.06.2012 р. № 04-19/14-1386).**
- 2. У діяльність Слідчого управління ГУ НП в Київській області (акт від 19.04.2017 р.).**
- 3. В освітній процес Національної академії внутрішніх справ (акт НАВС від 24.06.2017 р.).**
- 4. В науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ (акт НАВС від 22.06.2017 р.).**

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 0419/14-1386

"20" червня 20 12 р.

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження

Комісія у складі: Голови підкомітету Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Грицака В.М., завідувача секретаріату Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Василькевича Я.І. та заступника завідувача секретаріату Комітету Гацелюка В.О. склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Паламарчук К.В. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою: "Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження" у вигляді пропозицій про внесення змін до Кримінального кодексу України.

Комісія вважає, що результати проведеного дисертаційного дослідження та внесені дисертантом пропозиції мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, практичну значимість, є науково обґрунтованими і можуть бути враховані робочою групою Комітету при подальшому вдосконаленні чинного законодавства.

Голова підкомітету,
кандидат юридичних наук

В.Грицак

Завідувач секретаріату Комітету,
кандидат юридичних наук

Я.Василькевич

Заступник завідувача секретаріату Комітету,
кандидат юридичних наук

В. Гацелюк

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Головного
управління Національної поліції в
Київській області –
начальник Слідчого управління
полковник поліції

О.О. Осіпов

«19» квітня 2017 р.

АКТ

**про впровадження у практичну діяльність слідчих органів
Національної поліції України матеріалів дисертаційного дослідження
ад'юнкта кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх
справ капітана поліції Паламарчук К.В. «Кримінальна відповідальність за
розбій: порівняльно-правове дослідження»**

Комісія у складі: заступника начальника СУ НП України в Київській області Сліпчука О.С., заступника начальника СУ НП України в Київській області Йовенка І.І., начальника відділу СУ НП України в Київській області Кириченка О.В., склала даний акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри кримінального права Паламарчук Крістіни Вікторівни на тему «Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право – можуть бути впровадженні у практичну діяльність слідчих підрозділів Національної поліції України, а саме використовуватись у практичній діяльності, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

Заступник начальника Слідчого управління
ГУ НП в Київській області
полковник поліції

О.С. Сліпчук

Заступник начальника Слідчого управління
ГУ НП в Київській області
підполковник поліції

І.І. Йовенко

Заступник начальника Слідчого управління
ГУ НП в Київській області
підполковник поліції

О.В. Кириченко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

С.Д. Гусарев

АКТ

про впровадження результатів дисертації ад'юнкта кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

Паламарчук Крістіни Вікторівни на тему:

«Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження» у освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: директора Інституту післядипломної освіти, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Удалової Л.Д. (голова комісії), професора кафедри кримінального права, кандидата юридичних наук, доцента Кісілюка Е.М., начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук, доцента Корж-Ікаєвої Т.Г. склала цей акт про те, що результати дисертації Паламарчук К.В. на тему: «Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження» впроваджені у освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Паламарчук К.В. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема під час викладання і вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина», «Особливості кваліфікації окремих видів злочинів», у рамках підвищення кваліфікації слідчих та працівників підрозділів згідно з затвердженими МВС навчальними програмами післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ, а також у процесі підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи курсантів, студентів та слухачів.

Голова комісії:

Л.Д. Удалова

Члени комісії:

Е.М. Кісілюк

Т.Г. Корж-Ікаєва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

С.С. Чернявський

2017 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертації ад'юнкта денної форми навчання
кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ
Паламарчук Крістини Вікторівни на тему:
«Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження»
у науково-дослідну діяльність
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: ученого секретаря Вченої ради Національної академії внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, професора Василевича В.В. (голова комісії); завідувача наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Стрільціва О.М., начальника відділу організації науково-дослідної роботи, кандидата юридичних наук Титко А.В. склала цей акт про те, що результати дисертації Паламарчук К.В. на тему: «Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження» впроваджені у науково-дослідну діяльність академії.

1. Матеріали дисертації Паламарчук К.В. використовуються: в науково-дослідній діяльності слухачами та курсантами: при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять із курсантами, студентами, слухачами; під час викладання і вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина», «Особливості кваліфікації окремих видів злочинів».

2. Результати дисертації Паламарчук Крістини Вікторівни відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для слухачів магістратури та аспірантури, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Паламарчук К. В. Теоретичні та методологічні засади порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за розбій / К. В. Паламарчук // Митна справа. – 2012. – № 6. – С. 114–123.

2. Паламарчук К. В. Кримінальна відповідальність за розбій: історичний аспект / К. В. Паламарчук // Науковий вісник НАВС. – 2012. – № 3 (82). – С. 223–230.

3. Паламарчук К. В. Объективные признаки разбоя: сравнительно-правовое исследование / К. В. Паламарчук // Legeasiviata. – 2014. – № 5/3 (269). – С. 59–63.

4. Паламарчук К.В. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за розбій / К. В. Паламарчук // Парадигма пізнання: гуманітарні питання. – 2015. – № 6 (9). – С.63–76.

5. Паламарчук К.В. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки складу розбою за КК України: проблемні питання / К. В. Паламарчук // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 2. – С. 177–179.

6. Паламарчук К.В. Актуальність наукових пошуків щодо кримінальної відповідальності за розбій в розрізі кримінального законодавства України та інших країн світу / К. В. Паламарчук // Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки : матеріали науково-практичної конференції, 20 грудня 2011 року. – Київ, 2011. – № 12. – С. 103–105.

7. Паламарчук К.В. Перспективні напрямки удосконалення кримінальної відповідальності за розбій / К. В. Паламарчук // Протиправна поведінка : погляд крізь призму юридичної науки : матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 лютого 2012 року. – Ніжин, 2012. – С. 124–126.

8. Паламарчук К.В. Генезис кримінальної відповідальності за розбій / К. В. Паламарчук // Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 10 квітня 2012 року. – Тернопіль, 2012. – С. 68–70.

9. Паламарчук К.В. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки розбою за кримінальним правом України та іноземних держав / К. В. Паламарчук // Актуальні питання кримінологічної політики в Україні : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, 25 квітня 2012 року. – С. 166–169.

10. Паламарчук К. В. Щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за розбій за кримінальним законодавством України / К. В. Паламарчук // Правові дослідження молоді – майбутнє України : загально академічна підсумкова конференція, 18 травня 2012 року. – Київ, 2012. – С. 74–76.

11. Паламарчук К. В. Об'єкт розбою за Кримінальним кодексом України та законодавством Європейського Союзу / К. В. Паламарчук // Актуальні проблеми кримінального права: матеріали VI міжвузівської науково-теоретичної конференції, 20 листопада 2015 року. – Київ, 2015. – С. 222–224.

12. Паламарчук К. В. Удосконалення деяких положень ст. 187 КК України / К. В. Паламарчук // Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні: матеріали підсумкової науково-практичної конференції, 9 квітня 2016 року. – Київ, 2016. – С. 124–127.

13. Palamarchuk K. The provisions of robbery under the Criminal Code of France / Palamarchuk K. Issues of application of English language in theaching of criminal legal disciplines: materials of Round Table, June 23, 2016/ - Kyiv, 2016. – P. 113–115.

3

3. Зазначені праці підтвердили високий науково-теоретичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами підготовки та проведення усіх видів занять, а також були використані у науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій та перемінного складу академії.

Голова комісії:

кандидат юридичних наук,
професор

В.В. Василевич

Члени комісії:

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

О.М. Стрільців

кандидат юридичних наук

А.В. Титко